

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

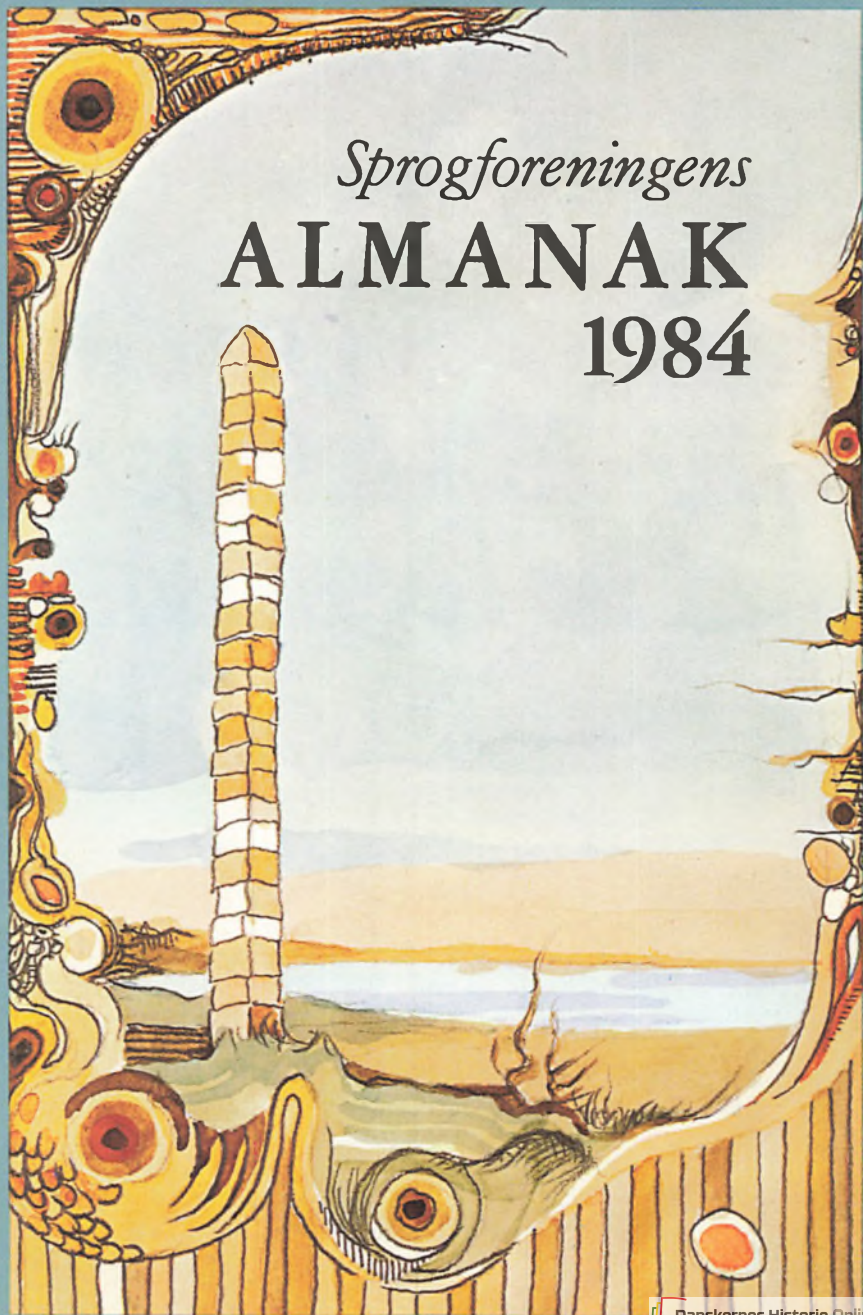
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sprogforeningens
ALMANAK
1984

**Total-
finansiering**
gennem Sparekassen

***gør det
10-15% billigere
at bo i eget hus!***

Totalfinansiering gennem Sparekassen sikrer Dem den mest fordelagtige belåning, når De køber hus. Med totalfinansiering tilbyder vi Dem kontantlån, så De helt undgår de dyre sælgerpantebreve, og vi sørger for, at de offentlige lånemuligheder bliver udnyttet fuldt ud.

Resultat: Mindre månedlig husleje og lavere købspris. Dertil kommer at handelsomkostningerne bliver mindre.

Tal med Sparekassen om egen bolig.

Spørg

SPAREKASSEN

SPROGFORENINGENS
ALMANAK
FOR 1984

91. ÅRGANG
Udgivet af Sprogforeningen – Redaktion: Günter Hintze

DY-PO BOGFORLAG - SØNDERBORG 1983

INTERESSE!

SYDBANK er den moderne engagerede bank...

Vi har alle brug for interesse og venlighed. Et lille smil gør det meget nemmere at klare tidens stress og jag.

I SYDBANK har vi tid til at interessere os for dig. Tid til at tage os af dine daglige bankforretninger og til at give dig en ordentlig økonomisk rådgivning.

I SYDBANK arbejder vi sammen i kunde-grupper, hvor alle gruppens medarbejdere kender dig. Det giver dig tryghed, og du er sikker på altid at blive betjent af en medarbejder, der har tid til at give dig en god og saglig betjening.

SYDBANK
- den sonderjyske bank

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kalenderen	4	HÅNDBOG:	
Salens eggang og nedgang	28	Det danske Kongehus	146
Højlandet ved vestkysten	29	Regering og Folketing	147
Danske helligdage	29	Ministeriet Poul Schüter	147
Sydslævigskø læst- og helligdage	29	Folketingsvalget den 8. december 1981	148
Ferieplan for skolerne i Sydslævig	29	Stemmetal i Sønderjyllands amtskreds	149
Stjernesked	30	Valg i Sønderjyllands amtskreds	149
Poul Enemærk: Hvor gammel er Flensborg?	31	Amt og kommuner	150
Marie Munch-Knudsen:		Amterådets medlemmer	151
»Vi kan ikke ha' alt det her«	49	Kommuner i Sønderjyllands amt	152
Tytte Botfeldt: En tysk børnelær efter 2. verdenskrig	59	Foreninger, organisationer, institutioner	154
Niels Bang: Minder fra 1. verdenskrig	73	Nationale og historiske foreninger m. v.	154
Æ Skolemesterkuen: Kaffeagld	83	Musik - Teater - Kunst	160
Ib Andersen: Mindernes magt	85	Biblioteker	162
Aage Jensen: Al Todebøl sogns historie	93	Undervisning	164
Hans Bertelsen: Gammel Mathias	100	Lokalhistoriske samlinger og arkiver	166
Holger Hattesen: Arnkil's minder	105	Musser	170
H. P. Jansen: Før freden kom	110	Landbrug	172
Gunnar Jørgensen: Bæretning om Cathrine Duus	115	Landbeforeninger	176
Bjørn Svaneaas: Fra Røde Syds plønerid	118	Husmandsforeninger	179
Ib Andersen: Sang til urnehovedløsten	125	Husholdningsforeninger	180
Peter Ohrt: Nytår	144	Husdyrbrugsorganisationer	181
		Slagterier	182
MINDEORD:		Møjerforeninger	183
Hans Neumann	126	Skevbrug	183
Ingeborg Jacobsen	128	Det jydske Haveselskab	183
Kristiane Fischer	129	Handel	185
Hartvig Møller	130	Håndværk og Industri	187
Jes Jessen	132	Finansiering	188
Chresten Spøggers	133	Turistforeninger	191
Henri Prien	135	Danske og frilands institutioner i Sydslævig	193
Valdemar Hansen	136	Markedsløstegnelse	200
Jens Peter Andersen	137	Jagt	203
Niels Gotthardsen	138	Uddrag af lov om jagt og vildtforvaltning	205
Wilhelm Ludwig Andersen	139	Den obligatoriske jagtprøve	205
Karl Schmidt	140	Bekendtgørelse om jagttid	
Matthias Johannsen	141	for visse pattedyr og fugle	206
Aage Prindal	143		

© Sprogforeningens Almanak

Citater - med tydelig kildeangivelse - tilladt i henhold til gældende regler.

ISBN nr. 87-85122-08-4

Tekster til næste udgave må - såfremt anden aftale ikke foreligger - være indsendt inden 1. juni.
Manuskripter til mindeord modtages dog indtil 1. oktober.

SPROGFORENINGENS ALMANAK

Redaktion: Günter Hintze, Østergade 11, 6440 Augustenborg
Omslagstegning: Holger Hattesen, Flensborg

Ekspedition: Dy-Po Tryk, Søndervang 4, 6400 Sønderborg

JANUAR 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7' 3 ^m og tiltager i månedens løb 1' 30 ^m		Sol		Måne	
		Op	Ned	Op	Ned
Uge 52		i m	i m	i m	i m
S. 1 Nyttår <i>Fadervor</i> , Matth. 6,5-13. 1' række, Luk. 2,21.	Solens radius 16' 17''	8 42	15 45	7 12	14 6
Uge 1					
M. 2 Abel	Vega kulm. midn. m.n.	8 41	15 46	8 22	14 45
Ti. 3 Enoch	{ ● n.m. 6' 16 ^m Jorden nærmest Solen	41	47	9 19	15 38
O. 4 Methusalem	{ Tusmørket varer 52 ^m Sirius kulm. midn.	41	48	10 1	16 42
To. 5 Simeon		40	50	10 31	17 54
F. 6 Hellig 3 konger		40	51	10 52	19 8
L. 7 Knud, hertug	(fjernest Jorden	39	53	11 8	20 22
S. 8 1. s. e. h. 3 k.	Erhardt	39	54	11 20	21 35
<i>Jesus velsigner de små børn</i> , Mark. 10,13-16 1' række, Luk. 2,42 til enden					
Uge 2					
M. 9 Julianus		8 38	15 56	11 31	22 48
Ti. 10 Paul eremit		37	57	11 40	—
O. 11 Hyginus	{ Tusmørket varer 51 ^m ○ f. kv. 10' 48 ^m	36	59	11 50	0 0
To. 12 Reinhold		35	16 1	12 1	1 15
F. 13 Hilarius		34	2	12 14	2 33
L. 14 Felix		34	4	12 32	3 54
S. 15 2. s. e. h. 3 k. <i>Zakæus</i> , Luk. 19,1-10. 1' række, Joh. 2,1-11.	Maurus	32	6	12 57	5 18
Uge 3					
M. 16 Marcellus		8 31	16 8	13 35	6 40
Ti. 17 Antonius	Castor kulm. midn.	30	9	14 30	7 54
O. 18 Prisca	{ Tusmørket varer 49 ^m ○ f. m. 15' 5 ^m Procyon kulm. midn.	29	11	15 46	8 50
To. 19 Pontianus	{ (nærmest Jorden Pollux kulm. midn.	28	13	17 17	9 30
F. 20 Fabian og Sebastian		26	15	18 52	9 57
L. 21 Agnes		25	17	20 27	10 17
S. 22 3. s. e. h. 3 k.	{ Vincentius Merkur st. vestl. elong.	24	19	21 59	10 31
<i>Giv os mere tro</i> , Luk. 17,5-10. 1' række, Matth. 8,1-13.					
Uge 4					
M. 23 Emerentius		8 22	16 21	23 27	10 44
Ti. 24 Timotheus		21	23	—	10 56
O. 25 Pauli omv.	{ Tusmørket varer 48 ^m ○ s. kv. 5' 48 ^m	19	25	0 53	11 9
To. 26 Polycarpus		17	27	2 18	11 24
F. 27 Chrysostomus		16	30	3 41	11 43
L. 28 Fred. 6.s føds.	Carolus Magnus	14	32	5 1	12 8
S. 29 4. s. e. h. 3 k.	{ Chr. 7.s føds. Valerius	12	34	6 14	12 43
<i>Jesus vandrer på søen</i> , Matth. 14,22-33. 1' række, Matth. 8,23-27.					
Uge 5					
M. 30 Adelgrunde		8 11	16 36	7 14	13 31
Ti. 31 Vigilius		9	38	8 1	14 31

Januar 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	0.55	13.18
2.	1.45	14.06
3.	2.27	14.48
4.	3.06	15.27
5.	3.41	16.05
6.	4.15	16.42
7.	4.47	17.18
8.	5.21	17.54
9.	5.55	18.32
10.	6.30	19.11
11.	7.10	19.55
12.	7.55	20.49
13.	8.56	21.55
14.	10.12	23.02
15.	11.21	-
16.	0.05	12.26
17.	1.04	13.25
18.	1.59	14.20
19.	2.48	15.10
20.	3.33	15.58
21.	4.18	16.55
22.	5.03	17.32
23.	5.48	18.20
24.	6.33	19.10
25.	7.22	20.03
26.	8.17	21.02
27.	9.22	22.08
28.	10.38	23.23
29.	11.56	-
30.	0.30	13.01
31.	1.26	13.53

FEBRUAR 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8' 33" og tiltager i månedens løb 2' 7"			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			i m	i m	i m	i m
O. 1	Brigida	{ Tusmørket varer 46" Solens radius 16' 16"	8 7	16 40	8 34	15 40
To. 2	Kyndelmisse	● n.m. 0' 46"	5	42	8 57	16 54
F. 3	Blasius	Deneb kulm. midn. m.n.	3	44	9 14	18 8
L. 4	Veronica	☾ fjernest Jorden	1	47	9 27	19 22
S. 5	5. s. e. h. 3 k.	Agathe	7 59	49	9 38	20 35
<i>Skatten, perlen og voddet.</i> Matth. 13,44-52. 1' række, Matth. 13,24-30.						
M. 6	Dorothea					
Ti. 7	Richard		7 57	16 51	9 48	21 47
O. 8	Corintha	Tusmørket varer 45"	55	53	9 57	23 0
To. 9	Apollonia		53	55	10 7	—
F. 10	Scholastica	☉ f. kv. 5' 0"	51	58	10 19	0 15
L. 11	Euphrosyne		49	17 0	10 34	1 33
S. 12	6. s. e. h. 3 k.	Eulalia	47	2	10 54	2 53
<i>Forklærelsen på bjerget.</i> Matth. 17,1-9. 1' række, Matth. 17,1-9.						
M. 13	Benignus					
Ti. 14	Valentinus		7 43	17 6	12 9	5 31
O. 15	Faustinus	Tusmørket varer 43"	40	8	13 14	6 35
To. 16	Juliane		38	11	14 37	7 22
F. 17	Findanus	{ ☉ f. m. i' 41" ☾ nærmest Jorden	36	13	16 13	7 55
L. 18	Concordia		34	15	17 51	8 18
S. 19	Septuagesima	Ammon	31	17	19 27	8 35
<i>De betroede talenter.</i> Matth. 25,14-30. 1' række, Matth. 20,1-16.						
M. 20	Eucharis					
Ti. 21	Samuel		7 27	17 21	22 32	9 2
O. 22	Peters stol	Tusmørket varer 43"	24	24	—	9 14
To. 23	Papias	☉ s. kv. 18' 12"	22	26	0 1	9 29
F. 24	Skuddag		19	28	1 28	9 46
L. 25	Matthias	Regulus kulm. midn.	17	30	2 51	10 9
S. 26	Sexagesima	Victorinus	15	32	4 7	10 41
<i>Sødens vækst.</i> Mark. 4,26-32. 1' række, Luk. 8,4-15.						
M. 27	Inger					
Ti. 28	Leander		7 10	17 36	6 2	12 22
O. 29	Øllegaard	Tusmørket varer 42"	7	39	6 38	13 29
			5	41	7 4	14 42

Februar 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	2.11	14.37
2.	2.51	15.15
3.	3.26	15.50
4.	3.58	16.24
5.	4.29	16.56
6.	5.00	17.28
7.	5.31	18.01
8.	6.02	18.33
9.	6.34	19.10
10.	7.12	19.53
11.	8.02	20.52
12.	9.13	22.10
13.	10.39	23.27
14.	11.59	-
15.	0.41	13.11
16.	1.42	14.09
17.	2.34	14.57
18.	3.19	15.46
19.	4.02	16.31
20.	4.45	17.14
21.	5.27	17.58
22.	6.09	18.41
23.	6.54	19.28
24.	7.42	20.18
25.	8.42	21.19
26.	9.57	22.36
27.	11.31	.
28.	0.03	12.43
29.	1.05	13.36

MARTS 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10° 40 ^m og tiltager i månedens løb 2° 24 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			i m	i m	i m	i m
To. 1	Albinus	}	7 2	17 43	7 22	15 57
F. 2	Simplicius		0	45	7 36	17 11
L. 3	Kunigunde	}	6 57	47	7 47	18 24
S. 4	Fastelavn		55	49	7 56	19 37
<i>Op til Jerusalem, Luk. 18,31 til enden.</i>						
1' række, Matth. 3,13 til enden.						
M. 5	Theophilus		6 52	17 51	8 6	20 50
Ti. 6	Hvide Tirsdag	Gotfred	50	53	8 15	22 4
O. 7	Aske Onsdag	}	47	55	8 26	23 20
To. 8	Beata		45	57	8 39	—
F. 9	Fyrre riddere		42	59	8 56	0 39
L. 10	Ædel	☉ f. kv. 19' 27 ^m	39	18 1	9 21	1 58
S. 11	1. s. i fasten	}	37	4	9 57	3 15
<i>Hvem er den største? Luk. 22,24-32.</i>						
1' række, Matth. 4,1-11.						
M. 12	Gregorius		6 34	18 6	10 51	4 23
Ti. 13	Macedonius		32	8	12 4	5 16
O. 14	Tamperdag	}	29	10	13 33	5 53
To. 15	Zacharias		27	12	15 9	6 19
F. 16	Gudmund	☾ nærmest Jorden	24	14	16 46	6 38
L. 17	Gertrud	☉ f.m. 11' 10 ^m	21	16	18 23	6 53
S. 18	2. s. i fasten	}	19	18	19 58	7 6
<i>Menneskets afmagt, Jesu magt, Mark. 9,17-29.</i>						
1' række, Matth. 15,21-28.						
M. 19	Joseph		6 16	18 20	21 31	7 18
Ti. 20	Gordius	Jævn døgn	14	22	23 3	7 32
O. 21	Benedictus	Tusmørket varer 42 ^m	11	24	—	7 48
To. 22	Paulus		8	26	0 31	8 9
F. 23	Fidelis		6	28	1 54	8 38
L. 24	Ulrica	☉ s. kv. 8' 58 ^m	3	30	3 6	9 18
S. 25	3. s. i fasten	}	1	32	4 2	10 12
<i>Løgnens fader, Joh. 8,42-51.</i>						
1' række, Luk. 11,14-28.						
M. 26	Gabriel		5 58	18 34	4 42	11 17
Ti. 27	Kastor		55	36	5 11	12 29
O. 28	Dr. Ingrid	}	53	38	5 30	13 44
To. 29	Jonas		50	40	5 45	14 58
F. 30	Quirinus	☾ fjernest Jorden	47	42	5 56	16 12
L. 31	Fred. 5.s føds.	Balbina	45	44	6 6	17 25

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Marts 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	1.52	14.18
2.	2.31	14.55
3.	3.05	15.29
4.	3.36	15.58
5.	4.05	16.29
6.	4.35	16.59
7.	5.04	17.28
8.	5.34	17.59
9.	6.06	18.33
10.	6.43	19.14
11.	7.29	20.06
12.	8.38	21.26
13.	10.11	22.57
14.	11.41	-
15.	0.20	12.57
16.	1.24	13.55
17.	2.14	14.42
18.	3.01	15.27
19.	3.43	16.10
20.	4.24	16.52
21.	5.04	17.32
22.	5.45	18.12
23.	6.26	18.51
24.	7.12	19.36
25.	8.10	20.32
26.	9.22	21.46
27.	10.57	23.27
28.	-	12.17
29.	0.37	13.11
30.	1.25	13.55
31.	2.04	14.28

APRIL 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13' 4 ^m og tiltager i månedens løb 2' 13 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			i m	i m	i m	i m
S. 1	Midfaste	{ Lætare Hugo Solens radius 16' 2" ● n.m. 13' 10 ^m	5 42	18 46	6 15	18 39
<i>Jesus, livets brød, Joh. 6,35-51.</i>						
1' række, Joh. 6,1-15.						
M. 2	Theodosius	Uge 14	5 40	18 48	6 24	19 53
Ti. 3	Nicætas	Merkur st. østl. elong.	37	50	6 34	21 9
O. 4	Ambrosius	Tusmørket varer 43 ^m	35	52	6 46	22 28
To. 5	Irene		32	54	7 1	23 48
F. 6	Sixtus		29	56	7 23	—
L. 7	Egesippus		27	58	7 54	1 6
S. 8	5. s. i fasten	{ Judica Chr. 9.s føds. Janus	24	19 0	8 40	2 17
<i>Mariæ lovsang, Luk. 1, 46-56.</i>						
1' række, Luk. 1,26-38.						
M. 9	Procopius	○ f. kv. 5' 51 ^m Uge 15	5 22	19 2	9 45	3 13
Ti. 10	Ezechiël		19	4	11 5	3 54
O. 11	Leo	Tusmørket varer 44 ^m	17	6	12 36	4 23
To. 12	Chr. 4. s føds.	Julius	14	8	14 11	4 43
F. 13	Justinus		12	10	15 45	4 59
L. 14	Tiburtius	☾ nærmest Jorden	9	12	17 20	5 12
S. 15	Palmesøndag	{ Chr. 5.s føds. Olympia ○ f.m. 20' 11 ^m Spica kulm. midn.	7	14	18 54	5 23
<i>Jesus salves i Bethania, Mark. 14,3-9.</i>						
1' række, Matth. 21,1-9.						
M. 16	Margrethe 2.s føds.	Mariane Uge 16	5 4	19 16	20 27	5 36
Ti. 17	Anicetus		2	18	22 0	5 50
O. 18	Eleutherius	Tusmørket varer 46 ^m	4 59	20	23 30	6 8
To. 19	Skærtorsdag	Daniel	57	22	—	6 33
F. 20	Langfredag	{ Sulpicius Pluto i opp. til Solen	54	24	0 50	7 9
L. 21	Florentius		52	26	1 55	7 58
S. 22	Påskedag	Cajus	50	28	2 43	9 1
<i>Kristi opstandelse, Matth. 28,1-8.</i>						
1' række, Mark. 16,1-7.						
M. 23	2. påskedag	{ Georgius Uge 17 ○ s. kv. 1' 26 ^m	4 47	19 30	3 16	10 13
Ti. 24	Albertus		45	32	3 38	11 28
O. 25	Mark. evang.	Tusmørket varer 48 ^m	42	34	3 54	12 43
To. 26	Cletus	☾ fjernest Jorden	40	36	4 6	13 58
F. 27	Charl. Amalie	Ananias	38	38	4 16	15 11
L. 28	Vitalis	Acturus kulm. midn.	36	40	4 25	16 25
S. 29	1. s. e. påske	{ Quasimodo Peter martyr	33	42	4 33	17 39
<i>Vogt mine får, Joh. 21,15-19.</i>						
1' række, Joh. 20,19 til enden.						
M. 30	Severus	Uge 18	4 31	19 44	4 43	18 55

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

April 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	2.37	14.59
2.	3.08	15.29
3.	3.36	15.58
4.	4.05	16.28
5.	4.36	16.59
6.	5.09	17.31
7.	5.44	18.06
8.	6.25	18.47
9.	7.15	19.40
10.	8.27	21.01
11.	9.55	22.33
12.	11.25	23.58
13.	-	12.37
14.	1.01	13.35
15.	1.53	14.23
16.	2.37	15.06
17.	3.19	15.47
18.	4.00	16.26
19.	4.40	17.06
20.	5.21	17.44
21.	6.03	18.20
22.	6.48	19.01
23.	7.42	19.53
24.	8.49	21.03
25.	10.11	22.31
26.	11.37	24.00
27.	-	12.34
28.	0.48	13.18
29.	1.29	13.55
30.	2.03	14.25

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15' 17" og tillæger i månedens løb 1' 47"			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
Ti. 1	Voldermisse	{ Philip og Jacob Solens radius 15' 54" ● n.m. 4' 45"	4 29	19 46	4 54	20 14
O. 2	Athanasius	Tusmørket varer 50"	27	48	5 7	21 36
To. 3	Korsmisse	Saturn i opp. til Solen	24	50	5 27	22 56
F. 4	Florian		22	52	5 55	—
L. 5	Danmarks befrielse	{ Gothard De lyse nætter beg.	20	54	6 36	0 10
S. 6	2. s. e. påske	{ Misericordia Domini Johannes ante portam	18	56	7 34	1 12
<i>Hyrden og fårene. Joh. 10.22-30.</i>						
<i>1' række. Joh. 10.11-16.</i>						
M. 7	Flavia	Uge 19	4 16	19 58	8 50	1 57
Ti. 8	Stanislaus	○ f. kv. 12' 50"	14	20 0	10 17	2 29
O. 9	Caspar	Tusmørket varer 53"	12	1	11 48	2 50
To. 10	Gordianus		10	3	13 20	3 7
F. 11	Mamertus	Mars i opp. til Solen	8	5	14 51	3 19
L. 12	Pancratius	☾ nærmest Jorden	6	7	16 22	3 31
S. 13	3. s. e. påske	{ Jubilate Ingenuus	4	9	17 54	3 42
<i>Vejen, sandheden og livet. Joh. 14.1-11.</i>						
<i>1' række. Joh. 16.16-22.</i>						
M. 14	Kristian	Uge 20	4 2	20 11	19 27	3 55
Ti. 15	Sophie	○ f.m. 5' 29"	1	13	20 58	4 10
O. 16	Sara	Tusmørket varer 57"	3 59	14	22 25	4 31
To. 17	Bruno		57	16	23 40	5 1
F. 18	Bededag	Erik	55	18	—	5 44
L. 19	Potentiana	Merkur st. vestl. elong.	54	20	0 37	6 43
S. 20	4. s. e. påske	{ Cantate Angelica	52	21	1 16	7 53
<i>Sandheden gør fri. Joh. 8.28-36.</i>						
<i>1' række. Joh. 16.5-15.</i>						
M. 21	Helene	Uge 21	3 50	20 23	1 43	9 9
Ti. 22	Castus	○ s. kv. 18' 45"	49	25	2 1	10 25
O. 23	Desiderius	Tusmørket varer 60"	47	26	2 14	11 41
To. 24	Esther	☾ fjernest Jorden	46	28	2 25	12 55
F. 25	Urbanus		45	30	2 34	14 8
L. 26	Kpr. Frederik	Beda	43	31	2 43	15 22
S. 27	5. s. e. påske	{ Rogate Lucian	42	33	2 51	16 37
<i>Jesu bøn for disciplene. Joh. 17.1-11.</i>						
<i>1' række. Joh. 16.23-28.</i>						
M. 28	Vilhelm	Uge 22	3 41	20 34	3 1	17 55
Ti. 29	Maximinus		39	36	3 14	19 17
O. 30	Vigand	{ Tusmørket varer 63" ● n.m. 17' 48" Solformørkelse	38	37	3 31	20 39
To. 31	Kr. himmelf.	{ Petronella Antares kulmn. midn.	37	38	3 56	21 58

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Maj 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	2.34	14.56
2.	3.05	15.27
3.	3.37	16.00
4.	4.12	16.35
5.	4.50	17.10
6.	5.31	17.49
7.	6.17	18.34
8.	7.12	19.32
9.	8.23	20.48
10.	9.44	22.12
11.	11.04	23.31
12.	-	12.15
13.	0.36	13.11
14.	1.28	14.00
15.	2.14	14.44
16.	2.58	15.25
17.	3.39	16.02
18.	4.21	16.42
19.	5.03	17.18
20.	5.45	17.55
21.	6.29	18.34
22.	7.18	19.21
23.	8.16	20.21
24.	9.22	21.36
25.	10.33	22.52
26.	11.40	23.55
27.	-	12.30
28.	0.41	13.11
29.	1.21	13.47
30.	1.59	14.24
31.	2.37	15.02

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17' 4 ^m og tiltager derefter indtil den 21., hvor den er 17' 27 ^m . Herefter og til månedens ende aftager dagen 6 ^m			Sol		Måne		
			Op	Ned	Op	Ned	
			i m	i m	i m	i m	
F. 1	Nikomedes	}	3 36	20 40	4 32	23 6	
L. 2	Marcellinus						Solens radius 15' 48'' Uranus i opp. til Solen
S. 3	6. s. e. påske	}	34	42	6 38	—	
							Exaudi Fred. 8. s føds. Erasmus
<i>At de alle må være ét, Joh. 17,20 til enden.</i>							
<i>1' række, Joh. 15,26 til enden og 16,1-4.</i>							
M. 4	Optatus		Uge 23	3 33	20 43	8 2	0 33
Ti. 5	Grundlovsdag	}	32	45	9 33	0 58	
O. 6	Norbertus						Kong Hans' føds. Bonifacius Tusmørket varer 67 ^m ☉ f. kv. 17' 42 ^m
To. 7	Jeremias	(31	47	12 33	1 28	
F. 8	Medardus						☾ nærmest Jorden
L. 9	Primus		30	48	14 2	1 40	
S. 10	Pinsedag		30	49	15 31	1 50	
			29	49	17 1	2 2	
<i>Helligåndens komme, Joh. 14,15-21.</i>							
<i>1' række, Joh. 14,23 til enden.</i>							
M. 11	2. pinsedag	}	3 29	20 50	18 31	2 16	
Ti. 12	Basilius						Pr. Henrik Barnabas apostel Uge 24 Capella kulm. midn. n.m.
O. 13	Tamperdag	}	28	52	21 20	2 58	
To. 14	Rufinus						Cyrillus Tusmørket varer 69 ^m ☉ f.m. 15' 42 ^m
F. 15	Valdemarsdag		28	53	22 25	3 35	
L. 16	Tycho		28	53	23 12	4 27	
S. 17	Trinitatis		27	54	23 44	5 33	
			27	54	—	6 48	
<i>Dåb i den treenige Guds navn, Matth. 28,18 til enden.</i>							
<i>1' række, Joh. 3,1-15.</i>							
M. 18	Leontius		Uge 25	3 27	20 54	0 6	8 5
Ti. 19	Gervasius			27	55	0 21	9 22
O. 20	Sylvester	}	28	55	0 33	10 37	
To. 21	Albanus						Tusmørket varer 70 ^m ☾ fjernest Jorden Solhverv, længste dag ☉ s. kv. 12' 10 ^m Neptun i opp. til Solen
F. 22	10.000 martyrer		28	55	0 51	13 3	
L. 23	Paulinus		28	55	0 59	14 17	
S. 24	1. s. e. trin.		29	55	1 9	15 34	
<i>Den rige bonde, Luk. 12,13-21.</i>							
<i>1' række, Luk. 16,19 til enden.</i>							
M. 25	Prosper		Uge 26	3 29	20 55	1 20	16 53
Ti. 26	Pelagius			30	55	1 35	18 15
O. 27	Syvsoverdag		30	55	1 56	19 37	
To. 28	Carol. Amalie		31	55	2 27	20 52	
F. 29	Petrus Paulus	}	31	55	3 14	21 51	
L. 30	Lucina						Tusmørket varer 69 ^m Eleonora ☉ n.m. 4' 18 ^m Jupiter i opp. til Solen
			32	54	4 21	22 33	

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juni 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	3.16	15.40
2.	3.57	16.19
3.	4.39	17.00
4.	5.25	17.44
5.	6.15	18.32
6.	7.11	19.28
7.	8.14	20.32
8.	9.25	21.47
9.	10.39	23.00
10.	11.47	-
11.	0.08	12.47
12.	1.05	13.39
13.	1.56	14.24
14.	2.41	15.05
15.	3.25	15.44
16.	4.07	16.22
17.	4.49	16.59
18.	5.28	17.35
19.	6.09	18.12
20.	6.51	18.53
21.	7.38	19.40
22.	8.32	20.40
23.	9.32	21.46
24.	10.32	22.47
25.	11.28	23.44
26.	-	12.20
27.	0.36	13.10
28.	1.26	13.57
29.	2.16	14.42
30.	3.02	15.27

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17' 21" og aftager i månedens løb 1' 25"			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			i m	i m	i m	i m
S. 1	2. s. e. trin.	{ Chr. 2.s føds. Fred. 2.s føds. Theobaldus Solens radius 15' 45"	3 33	20 54	5 44	23 2
<i>Kristi efterfølgelse</i> , Luk. 14,25 til enden.						
1' række, Luk. 14,16-24.						
M. 2	Mariæ besøg.	{ nærmest Jorden Uge 27	3 34	20 53	7 15	23 22
Ti. 3	Cornelius	{ Jorden fjernest Solen Vega kulmn. midn.	35	53	8 48	23 36
O. 4	Ulricus	Tusmørket varer 67 ^m	36	52	10 20	23 48
To. 5	Anshelmus	● f. kv. 22' 4 ^m	37	51	11 49	23 59
F. 6	Dion		38	51	13 17	—
L. 7	Villebaldus		39	50	14 45	0 10
S. 8	3. s. e. trin.	Kjeld	40	49	16 14	0 23
<i>Den fortabte søn</i> , Luk. 15,11 til enden.						
1' række, Luk. 15,1-10.						
M. 9	Sostrata	Uge 28	3 41	20 48	17 41	0 39
Ti. 10	Knud konge		42	47	19 3	1 0
O. 11	Josva	Tusmørket varer 64 ^m	43	46	20 14	1 32
To. 12	Henrik		45	45	21 7	2 17
F. 13	Margarethe	○ f.m. 3' 20 ^m	46	44	21 45	3 17
L. 14	Bonaventura		48	43	22 10	4 29
S. 15	4. s. e. trin.	Apostl. deling	49	41	22 27	5 47
<i>Elsk Eders fjender</i> , Matth. 5,43 til enden.						
1' række, Luk. 6,36-42.						
M. 16	Susanne	Uge 29	3 50	20 40	22 40	7 4
Ti. 17	Alexius		52	39	22 50	8 20
O. 18	Arnolphus	{ Tusmørket varer 60 ^m { fjernest Jorden	53	37	22 59	9 34
To. 19	Justa		55	36	23 7	10 47
F. 20	Elias		57	34	23 16	12 0
L. 21	Evenus	● s. kv. 5' 1 ^m	58	33	23 26	13 14
S. 22	5. s. e. trin.	{ Maria Magd. Hundredagene beg. Altair kulm. midn.	4 0	31	23 39	14 31
<i>Peters bekendelse</i> , Matth. 16,13-26.						
1' række, Luk. 5,1-11.						
M. 23	Apollinaris	Uge 30	4 2	20 30	23 56	15 51
Ti. 24	Christina		3	28	—	17 12
O. 25	Jacobus	Tusmørket varer 57 ^m	5	26	0 22	18 30
To. 26	Anna		7	25	1 1	19 37
F. 27	Martha		8	23	1 59	20 28
L. 28	Aurelius	● n.m. 12' 51 ^m	10	21	3 16	21 2
S. 29	6. s. e. trin.	Oluf	12	19	4 47	21 25
<i>Den rige yngling</i> , Matth. 19,16-26.						
1' række, Matth. 5,20-26.						
M. 30	Abdon	{ nærmest Jorden Uge 31	4 14	20 17	6 23	21 42
Ti. 31	Germanus		16	15	7 59	21 55

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juli 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	3.48	16.10
2.	4.33	16.53
3.	5.21	17.38
4.	6.09	18.23
5.	7.00	19.14
6.	7.56	20.10
7.	8.59	21.16
8.	10.07	22.28
9.	11.16	23.41
10.	-	12.22
11.	0.47	13.18
12.	1.43	14.07
13.	2.31	14.51
14.	3.15	15.30
15.	3.54	16.07
16.	4.33	16.42
17.	5.10	17.14
18.	5.45	17.48
19.	6.20	18.23
20.	6.58	19.00
21.	7.40	19.42
22.	8.28	20.35
23.	9.27	21.43
24.	10.31	22.50
25.	11.32	24.00
26.	-	12.37
27.	1.01	13.36
28.	2.00	14.27
29.	2.51	15.15
30.	3.39	15.58
31.	4.24	16.40

AUGUST 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15' 56 ^m og aftager i månedens løb 2' 11 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			i m	i m	i m	i m
O.	1	Peters fængsel	4 17	20 13	9 32	22 7
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> { Tusmørket varer 54^m Solens radius 15' 47'' Merkur st. østl. elong. } </div>						
To.	2	Hannibal	19	11	11 2	22 18
F.	3	Nikodemus	21	9	12 32	22 30
L.	4	Dominicus	23	7	14 1	22 44
S.	5	7. s. e. trin.	25	5	15 29	23 4
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> ☉ f. kv. 3' 33^m ☽ f. kv. 3' 33^m </div>						
Bekendelse uden frygt, Matth. 10,24-31. 1' række, Mark. 8,1-9.						
M.	6	Kristi forkl.	4 27	20 3	16 52	23 32
Ti.	7	Donatus	28	1	18 6	—
O.	8	Ruth	30	19 59	19 4	0 12
To.	9	Romanus	32	57	19 46	1 7
F.	10	Laurentius	34	54	20 14	2 15
L.	11	Herman	36	52	20 33	3 31
S.	12	8. s. e. trin.	38	50	20 47	4 49
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> ☉ f. m. 16' 43^m { Chr. 3. s føds. Clara </div>						
At høre og gøre derefter, Matth. 7,22 til enden. 1' række, Matth. 7,15-21.						
M.	13	Hippolytus	4 40	19 48	20 58	6 6
Ti.	14	Eusebius	42	45	21 7	7 20
O.	15	Mariæ himmelfart	44	43	21 15	8 33
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> { Tusmørket varer 48^m ☾ fjernest Jorden } </div>						
To.	16	Rochus	46	41	21 23	9 46
F.	17	Anastatius	48	38	21 32	10 59
L.	18	Agapetus	50	36	21 43	12 14
S.	19	9. s. e. trin.	51	34	21 58	13 32
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> { Sebaldus ☉ s. kv. 20' 40^m } </div>						
At vente på Herren, Luk. 12,32-48. 1' række, Luk. 16,1-9.						
M.	20	Bernhard	4 53	19 31	22 19	14 51
Ti.	21	Salomon	55	29	22 50	16 10
O.	22	Symphorian	57	26	23 38	17 21
To.	23	Zakæus	59	24	—	18 18
F.	24	Bartholomæus	5 1	22	0 46	18 59
L.	25	Ludvig	3	19	2 12	19 27
S.	26	10. s. e. trin.	5	17	3 47	19 46
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> { Irenæus ☉ n. m. 20' 25^m } </div>						
Dom over denne slægt, Matth. 11,16-24. 1' række, Luk. 19,41 til enden.						
M.	27	Gebhardus	5 7	19 14	5 25	20 1
Ti.	28	Lovise	9	12	7 2	20 13
O.	29	Joh. halsh.	11	9	8 37	20 24
To.	30	Benjamin	13	7	10 11	20 36
F.	31	Bertha	15	4	11 44	20 49
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> { Tusmørket varer 44^m } </div>						

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

August 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29'

1.	5.09	17.23
2.	5.54	18.06
3.	6.40	18.51
4.	7.29	19.42
5.	8.25	20.42
6.	9.29	21.54
7.	10.40	23.16
8.	12.00	-
9.	0.32	13.01
10.	1.31	13.53
11.	2.20	14.35
12.	3.01	15.13
13.	3.39	15.47
14.	4.12	16.19
15.	4.45	16.49
16.	5.16	17.20
17.	5.47	17.51
18.	6.19	18.23
19.	6.54	19.00
20.	7.33	19.43
21.	8.24	20.44
22.	9.33	22.05
23.	10.52	23.27
24.	-	12.10
25.	0.44	13.17
26.	1.45	14.10
27.	2.35	14.56
28.	3.22	15.39
29.	4.05	16.21
30.	4.49	17.02
31.	5.31	17.42

SEPTEMBER 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13' 45" og aftager i månedens løb 2' 16"			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
L. 1	Ægidius	Solens radius 15' 52"	5 16	19 1	13 15	21 7
S. 2	11. s. e. trin.	{ Elisa ☉ f. kv. 11' 30"	18	18 59	14 42	21 32
<i>Jesus og synderinden.</i> Luk. 7,36 til enden. 1' række, Luk. 18,9-14.						
M. 3	Seraphia	Uge 36	5 20	18 56	16 0	22 8
Ti. 4	Juliane Marie	Theodosia	22	54	17 3	22 59
O. 5	Regina	Tusmørket varer 43"	24	51	17 49	—
To. 6	Magnus		26	49	18 20	0 4
F. 7	Louise	{ Robert Fomalhaut kulm. midn.	28	46	18 41	1 18
L. 8	Mariz føds.		30	43	18 56	2 36
S. 9	12. s. e. trin.	Gorgonius	32	41	19 7	3 53
<i>Bespottelse imod Ånden.</i> Matth. 12,31-42. 1' række, Mark. 7,31 til enden.						
M. 10	Burchhardt	☉ f. m. 8' 1" Uge 37	5 34	18 38	19 16	5 8
Ti. 11	Hillebert	☾ fjernest Jorden	36	36	19 24	6 22
O. 12	Guido	Tusmørket varer 42"	38	33	19 32	7 35
To. 13	Cyprianus		39	30	19 40	8 48
F. 14	† ophøjelse	Merkur st. vestl. elong.	41	28	19 50	10 2
L. 15	Eskild		43	25	20 3	11 18
S. 16	13. s. e. trin.	Euphemia	45	22	20 20	12 36
<i>Den er størst, som tjener.</i> Matth. 20,20-28. 1' række, Luk. 10,23-37.						
M. 17	Lambertus	Uge 38	5 47	18 20	20 46	13 54
Ti. 18	Chr. 8.s føds.	{ Titus ☉ s. kv. 10' 31"	49	17	21 25	15 8
O. 19	Tamperdag	{ Constantia Tusmørket varer 42"	51	15	22 22	16 9
To. 20	Tobias		53	12	23 39	16 56
F. 21	Matthæus		55	9	—	17 27
L. 22	Mauritius	Jævndøgn	57	7	1 9	17 49
S. 23	14. s. e. trin.	Linus	59	4	2 45	18 5
<i>Den syge ved Bethesda dam.</i> Joh. 5,1-15. 1' række, Luk. 17,11-19.						
M. 24	Tecla	Uge 39	6 1	18 1	4 23	18 18
Ti. 25	Cleophas	{ ☉ n. m. 4' 11" ☾ nærmest Jorden	3	17 59	6 0	18 29
O. 26	Chr. 10.s føds.	{ Adolph Tusmørket varer 41"	5	56	7 37	18 41
To. 27	Cosmus		7	54	9 13	18 53
F. 28	Venceslaus		8	51	10 49	19 9
L. 29	St. Michael		10	48	12 23	19 31
S. 30	15. s. e. trin.	Hieronymus	12	46	13 48	20 3
<i>Et er fornødent.</i> Luk. 10,38 til enden. 1' række, Matth. 6,24 til enden.						

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

September 1984

Højvande ved
Vestkysten se s. 29

1.	6.15	18.26
2.	7.00	19.14
3.	7.49	20.11
4.	8.48	21.22
5.	10.00	22.50
6.	11.30	-
7.	0.15	12.41
8.	1.15	13.33
9.	2.02	14.16
10.	2.41	14.52
11.	3.15	15.23
12.	3.46	15.51
13.	4.15	16.19
14.	4.43	16.49
15.	5.11	17.18
16.	5.42	17.51
17.	6.16	18.27
18.	6.53	19.11
19.	7.40	20.10
20.	8.48	21.33
21.	10.18	23.06
22.	11.48	-
23.	0.27	12.55
24.	1.26	13.47
25.	2.16	14.34
26.	3.01	15.15
27.	3.43	15.55
28.	4.25	16.38
29.	5.06	17.20
30.	5.48	18.02

OKTOBER 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 11' 29 ^m og aftager i månedens løb 2' 19 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 40			i m	i m	i m	i m
M.	1	Remigius	6 14	17 43	14 59	20 50
Ti.	2	Ditlev	16	41	15 51	21 52
O.	3	Mette	18	38	16 26	23 5
To.	4	Franciscus	20	35	16 49	—
F.	5	Placidus	22	33	17 5	0 22
L.	6	Fred. 7.s føds.	24	30	17 17	1 40
S.	7	16. s. e. trin.	26	28	17 26	2 56
<i>Lazarus' opvækkelse, Joh. 11,19-45.</i> 1' række, Luk. 7,11-17.						
M.	8	Ingeborg	6 28	17 25	17 34	4 10
Ti.	9	Dionysius	30	23	17 41	5 23
O.	10	Gereon	32	20	17 49	6 37
To.	11	Fred. 4.s føds.	34	18	17 58	7 51
F.	12	Maximilian	36	15	18 10	9 7
L.	13	Angelus	38	12	18 25	10 25
S.	14	17. s. e. trin.	40	10	18 47	11 44
<i>Jesus som gæst hos toldereren Levi, Mark. 2,14-22.</i> 1' række, Luk. 14,1-11.						
M.	15	Hedevig	6 42	17 8	19 20	12 59
Ti.	16	Gallus	44	5	20 10	14 4
O.	17	Florentinus	46	3	21 17	14 55
To.	18	Lukas evang.	49	0	22 40	15 30
F.	19	Balthasar	51	16 58	—	15 54
L.	20	Felicianus	53	55	0 11	16 11
S.	21	18. s. e. trin.	55	53	1 46	16 24
<i>Det sande vintræ, Joh. 15,1-11.</i> 1' række, Matth. 22,34 til enden.						
M.	22	Cordula	6 57	16 51	3 21	16 36
Ti.	23	Søren	59	48	4 57	16 46
O.	24	FN-dag	7 1	46	6 34	16 58
To.	25	Crispinus	3	44	8 11	17 11
F.	26	Amandus	5	41	9 49	17 30
L.	27	Sem	7	39	11 23	17 57
S.	28	19. s. e. trin.	9	37	12 44	18 38
<i>De første disciple, Joh. 1,35 til enden.</i> 1' række, Matth. 9,1-8.						
M.	29	Narcissus	7 11	16 35	13 47	19 36
Ti.	30	Absalon	14	32	14 29	20 48
O.	31	Reform. beg.	16	30	14 56	22 6

Oktober 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	6.29	18.50
2.	7.15	19.46
3.	8.10	20.55
4.	9.20	22.22
5.	10.55	23.51
6.	-	12.15
7.	0.50	13.07
8.	1.36	13.49
9.	2.14	14.24
10.	2.47	14.54
11.	3.15	15.22
12.	3.43	15.48
13.	4.10	16.18
14.	4.39	16.50
15.	5.11	17.25
16.	5.47	18.05
17.	6.25	18.53
18.	7.12	19.53
19.	8.21	21.17
20.	9.54	22.49
21.	11.24	-
22.	0.05	12.30
23.	1.04	13.22
24.	1.53	14.09
25.	2.38	14.51
26.	3.20	15.33
27.	4.01	16.15
28.	4.42	16.59
29.	5.23	17.44
30.	6.03	18.32
31.	6.47	19.25

NOVEMBER 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9' 10" og aftager i månedens løb 1' 47"			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			i m	i m	i m	i m
To. 1	Alle helgen	Solens radius 16' 9"	7 18	16 28	15 14	23 25
F. 2	Alle sjæle		20	26	15 27	—
L. 3	Hubertus		22	24	15 36	0 42
S. 4	Alle helgens s.	{ Otto { fjernest Jorden	24	22	15 44	1 57
<i>Jordens salt og verdens lys, Matth. 5,13-16.</i>						
1' række, Matth. 5,1-12.						
M. 5	Malachias	Uge 45	7 26	16 20	15 52	3 10
Ti. 6	Leonhardus		28	18	15 59	4 24
O. 7	Engelbrecht	Tusmørket varer 45"	30	16	16 8	5 38
To. 8	Claudius	○ f.m. 18' 43"	33	14	16 18	6 54
F. 9	Theodor		35	12	16 32	8 12
L. 10	Luther		37	10	16 52	9 32
S. 11	21. s. e. trin.	Morten blsp	39	8	17 21	10 50
<i>Markerne er hvide til høst, Joh. 4,34-42.</i>						
1' række, Joh. 4,46-53.						
M. 12	Torkild	Uge 46	7 41	16 6	18 5	11 59
Ti. 13	Arcadius		43	4	19 6	12 54
O. 14	Frederik	Tusmørket varer 47"	45	3	20 24	13 34
To. 15	Leopold		47	1	21 51	14 0
F. 16	Othenius	● s. kv. 7' 59"	49	15 59	23 22	14 19
L. 17	Anianus		51	58	—	14 32
S. 18	22. s. e. trin.	Hesychius	53	56	0 53	14 43
<i>Ve verden for forargelserne, Matth. 18,1-14.</i>						
1' række, Matth. 18,23 til enden.						
M. 19	Elisabeth	Uge 47	7 55	15 55	2 25	14 53
Ti. 20	Volkmarus	☾ nærmest Jorden	57	53	3 58	15 4
O. 21	Mariæ ofring	Tusmørket varer 48"	59	52	5 33	15 16
To. 22	Cecilia	● n.m. 23' 57"	8 1	50	7 10	15 31
F. 23	Clemens		3	49	8 46	15 53
L. 24	Chrysogonus		5	48	10 17	16 27
S. 25	23. s. e. trin.	{ Catharina { Merkur st. østl. elong.	7	46	11 31	17 17
<i>Enkens skærv, Mark. 12,41 til enden.</i>						
1' række, Matth. 22,15-22.						
M. 26	Conradus	Uge 48	8 9	15 45	12 24	18 25
Ti. 27	Facundus		10	44	12 58	19 43
O. 28	Sophie Magd.	Tusmørket varer 50"	12	43	13 20	21 5
To. 29	Saturninus		14	42	13 34	22 24
F. 30	Chr. 6.s føds.	{ Andreas { ○ f. kv. 9' 0"	16	41	13 45	23 41

November 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	7.38	20.28
2.	8.44	21.44
3.	10.07	23.11
4.	11.34	-
5.	0.16	12.32
6.	1.02	13.15
7.	1.40	13.50
8.	2.13	14.21
9.	2.42	14.49
10.	3.10	15.22
11.	3.41	15.55
12.	4.15	16.31
13.	4.50	17.10
14.	5.27	17.54
15.	6.09	18.44
16.	7.00	19.46
17.	8.07	21.03
18.	9.30	22.26
19.	10.53	23.40
20.	-	12.01
21.	0.40	12.57
22.	1.31	13.46
23.	2.17	14.31
24.	2.59	15.15
25.	3.40	15.58
26.	4.21	16.43
27.	5.03	17.30
28.	5.42	18.15
29.	6.23	19.02
30.	7.08	19.57

DECEMBER 1984

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7' 23" og aftager derefter indtil den 21., hvor den er 6' 56". Herefter og til månedens ende tiltager dagen 8".			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
L. 1	Arnold	Solens radius 16' 15"	8 17	15 40	13 54	—
S. 2	1. s. i advent	{ Bibiana { fjernest Jorden { Aldebaran kulm. midn.	19	39	14 1	0 55
<i>Jesu indtog i Jerusalem.</i> Matth. 21, 1-9. 2' række, Luk. 4, 16-30.						
M. 3	Svend	Uge 49	8 20	15 38	14 9	2 8
Ti. 4	Charlotte Frederikke	Barbara	22	38	14 17	3 21
O. 5	Sabina	Tusmørket varer 51 ^m	23	37	14 26	4 36
To. 6	Nikolaus		25	37	14 38	5 54
F. 7	Agathon		26	36	14 56	7 14
L. 8	Mariæ undf.	○ f.m. 11' 53 ^m	28	36	15 22	8 34
S. 9	2. s. i advent	Rudolph	29	35	16 1	9 49
<i>Når Menneskesønnen kommer.</i> Luk. 21, 25-36. 2' række, Matth. 25, 1-13.						
M. 10	Judith	Uge 50	8 30	15 35	16 57	10 50
Ti. 11	Damasus		31	35	18 12	11 35
O. 12	Epimachus	{ Tusmørket varer 52 ^m { Capella kulm. midn. { Rigel kulm. midn.	32	34	19 37	12 5
To. 13	Lucia		34	34	21 7	12 26
F. 14	Crispus		35	34	22 37	12 41
L. 15	Nikatius	○ s. kv. 16' 25 ^m	36	34	—	12 52
S. 16	3. s. i advent	Lazarus	36	34	0 7	13 2
<i>Johannes Døber i fængsel.</i> Matth. 11, 2-10. 2' række, Luk. 1, 67 til enden.						
M. 17	Albina	Uge 51	8 37	15 35	1 36	13 12
Ti. 18	Lovise	{ nærmest Jorden { Nemesius	38	35	3 6	13 22
O. 19	Tamperdag	{ Tusmørket varer 53 ^m	39	35	4 39	13 36
To. 20	Abraham		39	36	6 14	13 54
F. 21	Thomas	Solhverv, korteste dag	40	36	7 46	14 21
L. 22	Japetus	{ ● n.m. 12' 47 ^m { Betelgeuse kulm. midn.	40	37	9 8	15 3
S. 23	4. s. i advent	Torlacus	41	37	10 12	16 3
<i>Johannes' vidnesbyrd.</i> Joh. 1, 19-28. 2' række, Joh. 3, 25 til enden.						
M. 24	Alexandrine	Adam	8 41	15 38	10 55	17 18
Ti. 25	Juledag	Uge 52	41	39	11 22	18 40
O. 26	St. Stephan	Tusmørket varer 53 ^m	42	39	11 40	20 2
To. 27	Joh. evang.		42	40	11 52	21 21
F. 28	Børnedag		42	41	12 2	22 37
L. 29	Noah		42	42	12 10	23 50
S. 30	S. m. Jul og nytår	{ David { ● f. kv. 6' 27 ^m { fjernest Jorden	42	43	12 17	—
<i>Simeon og Anna.</i> Luk. 2, 33-40. 2' række, Luk. 2, 25-32.						
M. 31	Sylvester	Uge 1	8 42	15 44	12 24	1 3

December 1984

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	8.04	20.59
2.	9.13	22.11
3.	10.29	23.21
4.	11.38	-
5.	0.16	12.29
6.	0.58	13.10
7.	1.35	13.46
8.	2.09	14.23
9.	2.45	15.01
10.	3.23	15.40
11.	4.01	16.21
12.	4.39	17.04
13.	5.20	17.49
14.	6.03	18.40
15.	6.53	19.36
16.	7.58	20.44
17.	9.02	21.57
18.	10.18	23.09
19.	11.30	-
20.	0.13	12.33
21.	1.10	13.28
22.	1.59	14.18
23.	2.44	15.03
24.	3.26	15.48
25.	4.07	16.32
26.	4.46	17.14
27.	5.24	18.00
28.	6.02	18.37
29.	6.40	19.21
30.	7.24	20.11
31.	8.20	21.10

Solens opgang og nedgang

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for Solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i hosstående tabel anførte korrektioner er det muligt at udregne tidspunkterne for henholdsvis Åbenrå og Slesvig.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opses tids-punktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempel: Solopgang i Højer den 7. juli. Kalenderen angiver 3^t 39^m. Hertil lægges ifølge tabellen for juli I for Åbenrå 17^m, hvorved man får 3^t 56^m. Da Højer ligger ved vestkysten lægges yderligere 3 minutter til. Resultat: 3^t 59^m.

Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for Månens op- og nedgang.

N. O. Dohn.

	ÅBENRÅ		SLESVIG	
	Solop-gang	Solned-gang	Solop-gang	Solned-gang
Dec. II	+ 8	+ 17	+ 4	+ 20
Jan. I, Dec. I	+ 9	+ 17	+ 5	+ 19
Jan. II, Nov. II	+ 9	+ 16	+ 6	+ 18
Febr. I, Nov. I	+ 10	+ 15	+ 8	+ 16
Febr. II, Okt. II	+ 11	+ 14	+ 9	+ 15
Mar. I, Okt. I	+ 12	+ 13	+ 11	+ 13
Mar. II, Sept. II	+ 13	+ 13	+ 12	+ 12
Apr. I, Sept. I	+ 14	+ 12	+ 13	+ 11
Apr. II, Aug. II	+ 15	+ 11	+ 15	+ 9
Maj I, Aug. I	+ 16	+ 10	+ 17	+ 7
Maj II, Juli II	+ 16	+ 9	+ 18	+ 6
Juni I, Juli I	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4
Juni II	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4

Højvandet ved vestkysten

Højvandet er i omstående tabeller beregnet for Havneby på Rømø. Udgangspunktet for beregningen er højvandet ved London Bridge, som er angivet i den almanak, der udgives af Københavns Universitet (i kommission hos Nyt Nordisk Forlag). Tidssangivelserne er mellemeuropæisk tid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Havneby, må man ved:

Nordslesvig: Rømødæmningen	lægge 10 min. til
Lakolk	trække 30 min. fra
Højer sluse	lægge 33 min. til
Koldby	lægge 30 min. til
Ballum sluse	lægge 15 min. til
Røjsby sluse	lægge 30 min. til
Vester Vedsted	lægge 20 min. til
Fanø/Esbjerg: Nordby, Fanø	lægge 35 min. til
Esbjerg	lægge 20 min. til
Sønderho, Fanø	trække 10 min. fra
Sydslesvig: Dagebøl (forbindelsen til Før)	trække 7 min. fra
Schlüttslæ (forbindelsen til Halligerne)	trække 36 min. fra
Husum (forbindelsen til Pellworm m.v.)	trække 37 min. fra
Fredærksstad	trække 13 min. fra
Tønning	trække 1 time og 7 min. fra
St. Peter	trække 1 time og 46 min. fra
Wyk	trække 26 min. fra
Westerland	trække 1 time og 41 min. fra

Når der er sommertid, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Willy Buch.

Danske helligdage i 1984, som er hverdage i Sydslesvig

19. april *Skærtorsdag*
18. maj *St. Bededag*

Sydslesvigske fest- og helligdage i 1984, som er hverdage i Danmark

1. maj *Maj-festdag*
17. juni *Den tyske enheds dag*
21. november *St. Bededag*

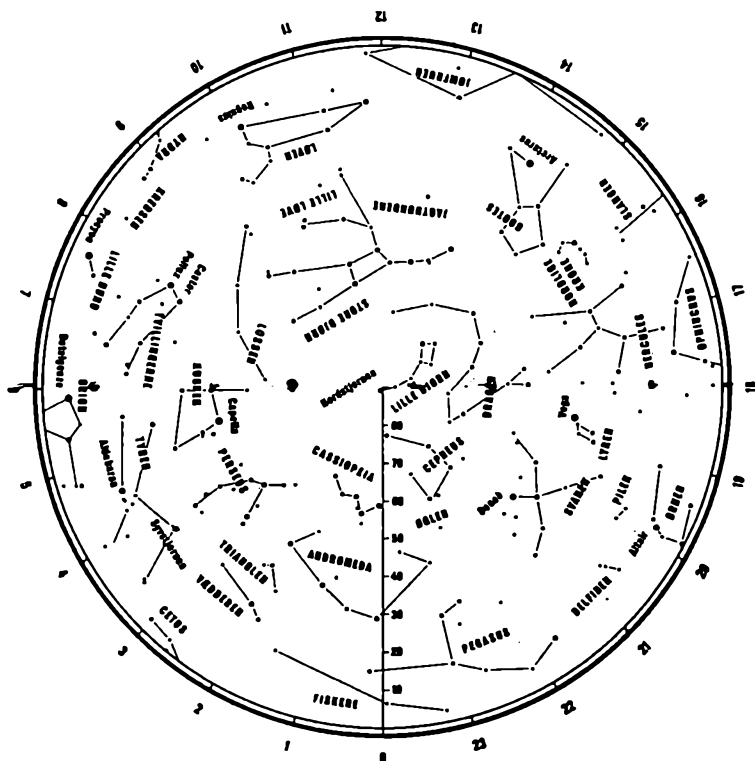
Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 1984 – Fastlandet

Juleferie	23. december 1983	-	5. januar 1984
Påskeferie	18. april 1984	-	30. april 1984
Sommerferie	21. juni 1984	-	1. august 1984

Desuden er fredag den 1. juni 1984 undervisningsfri. Sidste skoledag før hver ferie er hel skoledag. Der er undervisningsfri alle lørdage fra påskeferien til sommerferien 1984. Desuden er følgende lørdage undervisningsfri: 11. februar 1984 og 10. marts 1984.

Stjernesked

Stjernesked viser sig hver klar nat, men på enkelte tider af året ses flere end sædvanligt, således hvert år omkring 3.-4. januar (Kvadrantiderne), 22. april (Lyriderne), 12. august (Perseiderne), 21. oktober (Orioniderne) og 13. december (Geminiderne), medens der med års mellemrum kan forekomme mange stjernesked omkring 9. oktober (Oktober-Draconiderne) og 17. november (Leoniderne).

Hvor gammel er Flensborg?

Af universitetslektor, dr. phil. Poul Enemark, Århus

I 1984 fejrer Flensborg sit 700-års byjubilæum. Tidspunktet skyldes formentlig dateringen i byens ældst bevarede latinske stadsret af 1284 16. august. Men hvor godt egner stadsretten sig til at datere byernes egentlige alder? I 1941 fejrede Århus 500-års byjubilæum i anledning af Kristoffer af Bayerns stadsret til Århus dateret 1441 2. juli. Der var næppe mange historisk interesserede århusianere, der ikke var klare over, at deres by var adskilligt ældre. Gælder det samme om Flensborg?

Ved vi, hvor gammel Flensborg er?

Ja, ældre er byen i hvert fald ikke. Den 28. juni 1282 sluttedes en overenskomst mellem byråd og borgerskab i Slesvig og borgerne i Flensborg om gensidig hjælp ved skibbrud og retningslinier til løsning af stridigheder mellem borgerne fra de to byer. Der kan efter tekstens ordlyd ikke herske tvivl om, at Flensborg i 1282 må have eksisteret som by i alt fald i nogle år med fast – fra omverdenen afgrænset borgerskab. På den anden side er der åbenbart ikke etableret noget byråd i Flensborg, siden det ikke anføres som forhandlingspartner i lighed med byrådet i Slesvig. Et byråd var imidlertid ikke nogen betingelse for byens eksistens som købstad. De fleste danske byer var anlagt på kongens grund; kongen var følgelig byens overherre og havde sin embedsmand, byfogeden, til at overvåge sine ret-

Her mors 1000 Her byrnes by
 nar thuland wintar. mens skra af
 or tulund arch-fyrsm tughor or flanslogh.
 fipra wintar. a fyrmer um frigh af
 torn. alhermen or tathmen or olla by
 man i flanslogh lota seua thina
 sea thar herough woldemdr af ure
 land gaf them. or stathfald march sin
 nauth or wold. for thi ar die hafth ey
 for stathlogh skra 1000 af.
Af hullond tye i by or hushugh h
 nar. i oll af skift. or af oll ar. hun
 take ianen loy with arting thar
 mest takar. Thar yuer ien full sang.
 Af thry par klathar take hun then
 marthar. af tu par then krankar.
 af ien par frangar hun ekki. Af
 hun hantar atbalkmar toma. the
 tugh klathar thera fathern hwanar
 the wile. Inn hant fathar or tye

Side af Flensborg danske stadsret fra 1284. Tekst fra ca. 1300.

tigheder og udøve øvrighedsfunktioner i byen. I hertugdømmet Sønderjylland indtrådte hertugen imidlertid i kongens sted som byernes overherre på lignende måde, som man finder mange eksempler på, at udenlandske byer sorterede under hertuger og grever. Således blev Lybæk oprindelig anlagt i 1143 af greven af Holsten, men sorterede fra 1158 under hertugen af Sachsen, og blev først i 1226 rigsstad direkte under den tyske kejser. I 1283 modtog Valdemar IV Eriksen af Abels slægt sin faders hertugdømme Sønderjylland i forlening af den danske konge Erik Klipping (1259-1286). Hertug Valdemar IV Eriksen var således Flensborg bys overherre i 1284, da stadsretten blev udstedt. Men hvor tidligt tør man antage, at byen er vokset frem?

Bynavnet Flensborg forekommer første gang i et brev fra hertug Abel af 1240 26. august: »apud Flensburg«. Abel havde i 1232 af sin fader Valdemar Sejr (1202-41) fået overdraget Sønderjylland som hertugdømme. Brevet røber dog intet om, hvorvidt det drejer sig om en by eller kun en borg på dette tidspunkt. I 2. halvdel af 12. århundrede voksede flere danske byer frem i tilslutning til et borganlæg. Det berømteste eksempel er den lille Köpmannehavn, der opstod ved Absalons borg ved Øresund og siden voksede til Danmarks hovedstad. Andre udprægede borgbyer fra denne periode var Kalundborg, Nyborg og Vordingborg. Abel kom efter faderens død i strid med sin broder, Erik Plovpenning (1241-50), der fulgte Valdemar Sejr som dansk konge. Det fortælles, at deres søster, Sophie, der var gift med markgreve Johan I af Brandenburg, skal være rejst til Danmark i efteråret 1247 for at mægle fred imellem sine brødre. Hun døde imidlertid under opholdet og blev 2. november 1247 begravet tillige med et nyfødt barn i Franciskanerklostret i Flensborg.

Franciskanerordenen eller gråbrødrene blev grundlagt af Frans af Assisi og stadfæstet som tiggermunkeorden af paven i 1223. Medens de ældre klosterordener havde anlagt klostrene i afsides egne, ofte baseret på agerbrug og nyopdyrkning, var det karakteristisk for tiggermunkene, at de netop med forkærlighed opsøgte byerne, hvor mange mennesker opholdt sig. Tiggermunkeklostrene bredte sig utroligt hurtigt til alle betydelige byer over hele Europa. Fra Tyskland

nåede ordenen til Danmark, hvor de første klostre karakteristisk nok blev anlagt i de betydeligste jyske byer: 1232 i Ribe, 1234 i Slesvig og 1235 i Viborg. Men allerede 1236 kendes Franciskanerkloster i Randers og i Svendborg, i 1237 i Roskilde, i 1238 i København, Lund og Tønder, i 1239 i Kalundborg og i 1240 i Næstved. I 1230'erne eller begyndelsen af 1240'erne må et Franciskanerkloster altså tillige være opført i Flensborg, hvilket – som det ses – kan tages som et meget stærkt vidnesbyrd om, at der på dette tidspunkt allerede lå en betydningssfuld bymæssig bebyggelse ved Flensborg. Det forekommer mere og mere sandsynligt, at Flensborgs tidligste byanlæg i det mindste må føres tilbage til begyndelsen af 13. århundrede, om ikke endnu tidligere. Der kunne derfor være grund til at se lidt på Valdemar-tidens bølge af danske bygrundlæggelser, som Flensborg åbenbart tilhører.

Danske byanlæg

De ældst kendte danske byer var Slesvig (Hedeby), Ribe og Århus, der i 948 nævnes som sæde for de ældste danske bisper. Roskilde og Odense omtales ligeledes i 900-tallet. De gamle tingsteder Viborg, Ringsted og Lund var utvivlsomt også byanlæg af meget høj alder. Vi har bevaret en beretning fra en magister Adam, der var knyttet til Bremen ærkesæde, hvorunder den danske kirkeprovins hørte. Det er den ældst kendte turistberetning for en rejse foretaget i Danmark 1068. Magister Adam omtaler de tre jyske bispebyer og tillige Ålborg, på Fyn Odense, på Sjælland kongesædet Roskilde og i Skåne Lund og Helsingborg. Slagelse var på Knud den Stores tid møntsted, og i 1086 omtales Randers, i 1135 Næstved. Disse 13 hører i alt fald til Danmarks ældste byer. Lad os blot antage, at der faktisk har eksisteret et par byanlæg, der blot ikke er direkte omtalt i de skriftlige kilder. Man tør i alt fald fastslå, at antallet af danske byer før midten af 12. århundrede ikke nåede op på en snes.

I de følgende 100 år (c. 1150-1250), som man plejer at kalde Valdemarstiden (Valdemar d. Store 1157-82, Knud VI 1182-1202, Valdemar Sejrs 1202-41), sætter bydannelse imidlertid ind i meget stort

tal. I lidt afdæmpet tempo fortsætter byanlæggene i sidste halvdel af 13. århundrede. Det var -borgbyerne: Kalundborg, Vordingborg, Nyborg, Fåborg, Svendborg og i denne gruppe åbenbart Flensborg, og det var -købingerne: Nykøbing, Saksøbing, Stubbekøbing, Rudkøbing m. fl., der nu skød frem overalt i riget. I perioden fra 1150-1300 er Danmarks byer 3-4 dobbelt i antal.

Europæiske byanlæg

En sådan bygrundlæggelseperiode var ikke et specielt dansk fænomen; ganske den samme udvikling kan følges i hele Vest- og Centraluropa, hvor den blot sætter ind 100-150 år tidligere. Enkelte byer kendes meget langt tilbage, nogle var vokset op omkring gamle romergarnisoner f. eks. Köln og Wien, andre var gamle ting- og kultcentre, men hertil var kommet en række handelsstationer i det tidlig-middelalderlige fjernhandelsnet. I folkevandringsstiden og tidlig middelalder var over 90% af befolkningen i de overvejende germansk befolkede egne af Europa bosat i landbrugsmiljø og havde landbrug som hovederhverv. Da de samme fødemidler og landbrugsartikler produceredes overalt, og redskaber og andre livsfornødenheder normalt kunne fremstilles lokalt, var samfundene i tidlig middelalder stort set selvforsynende. Kun enkelte, mere luksusprægede artikler, der ikke fremstilledes overalt, blev handelsartikler. Det drejede sig f. eks. om finere klædestoffer, kvalitetsvåben, skind- og pelsværk, vin og salt. Disse artikler fandt til gengæld afsætning ved de omrejsende købmænd over meget store afstande. Fjernhandelen med disse luksusvarer prægede handelen i den tidlige middelalders germansk befolkede Vest- og Mellemeuropa.

Mens handelsstationerne i det tidligmiddelalderlige fjernhandelsnet var baseret på sæsonpræget omsætning af disse værdivarer, og derfor næppe gav plads for særlig stor fastboende stedlig befolkning, satte fra begyndelsen af 11. århundrede i Vesteuropa – fra midten af 12. århundrede i Danmark en vældig bydannelseperiode ind, der resulterede i hundredvis af nye nyanlæg af en ganske anden karakter.

Fælles for disse nye byanlæg er et centralt beliggende, rundt, tre-

kantet eller rektangulært torv, der klart viser bebyggelsens hovedformål: torvehandelen, rammen om varebyttet mellem by og opland. Torvet skulle give plads for bøndernes vogne med landbrugets afgrøder og for håndværkernes boder. Denne bytype, købingen, der tog sigte på næromsætningen med oplandet, havde altså et helt andet formål end de gamle fjernhandelsstationer.

Den enorme befolkningsvækst ca. 1000-1300

Torvebyerne var udtryk for en begyndende arbejdsdeling mellem land- og bybefolkning. Selvom byerne flere steder bevarede bymærker og græsningsarealer for byernes kreaturer, så spillede byerhvervene, handel og håndværk, dog en dominerende rolle, og jo større byen blev, des mere udtalt blev denne specialisering. At byernes købmænd tillige måtte forsøge at tilrive sig leveringen af fjernhandelsvarerne til oplandets aftagere, giver naturligvis sig selv. Baggrunden for denne betydningsfulde erhvervsstrukturændring over hele Vest-, Central- og Nordeuropa lå i en voldsom befolkningsstigning, der antages på det nærmeste at have 3-doblet disse egne befolkning i perioden fra ca. 1000-1300. Men bydannelsen var kun ét udslag af befolkningsvæksten. Den enorme udvidelse af det dyrkede agerland i hele Vesteuropa med anlæg af tusindvis af nye landsbyer, var et andet udslag af det samme. Alle de mange danske landsbyer med endelsen -strup, -trup, -drup og -rup, de såkaldte torper fra Valdemarstiden er vidnesbyrd om den samme udvikling i Danmark. Et tredje udslag af befolkningsvæksten i Vest- og Centraleuropa var den tyske kolonisationsbølge fra Nederlandene, Westfalen og de vestalbiske egne ind i de tyndtbefolkede slaviske områder, der blev til tyske territorier: Mecklenburg, Brandenburg, Pommern og Preussen. Der var tale om en systematisk folkevandring østover i 12.-14. århundrede, der bedst tåler sammenligning med den amerikanske kolonisering af de vestlige territorier i 19. århundrede. Som et led i denne tyske kolonisering af de slaviske egne trængte vesttyske købmænd frem i Østersølandene og grundlagde i 13. århundrede en række tyske byer, der senere knyttedes til det kendte tyske hanseforbund. Køb-

mændene fulgte i starten den gamle handelsrute over Jyllands rod ad Ejderen til Hedeby (Slesvig). Men i 1143 blev Lybæk anlagt, og ruten fra Hamborg via Travefloden til Lybæk blev fra 13. århundrede den foretrukne. Lad os med denne dansk-europæiske baggrund atter vende os til det ældste Flensborg. Det er købingen og torvebyen Flensborg, jagen nu gælder.

Hvor lå det ældste Flensborg?

Flensborg omfatter fra gammel tid 4 sogne: nordligst St. Gertrud, dernæst St. Marie, St. Nikolai og sydligst St. Hans. Kun de to midterste: Marie og Nikolai sogne havde oprindelig torveplads, og det var også kun disse to kvarterer, der omsluttedes af den middelalderlige bymur. Den ældste torveby må være anlagt omkring et af disse torve, men en ny bydel omkring et senere torveanlæg må dog på et tidspunkt være smeltet sammen med den gamle bykerne. Endnu omkring 1600 skal de efter Henrik Rantzaus beskrivelse have virket som to adskilte bydele. Den omstændighed, at byens ældste købmandsgilde St. Knudsgildet havde sit alter i Mariekirken, gør det nok rimeligt at søge det ældste torveanlæg i Marie sogn. Mariekirken kan tilfældigvis tidsfæstes ret nøje, nemlig til 1284; men den afløste på dette tidspunkt en ældre kirke på samme sted.

Forsøget på at knytte det gamle St. Knudsgilde til det ældste torveanlæg bør følges op. Flensborg St. Knudsgildes skrå er opmærksomhed værd. Selvom den først er bevaret i en ret sen afskrift fra ca. 1400, kan der næppe herske tvivl om, at det er den ældste af de bevarede nordiske gildevedtægter. Den er ganske vist ikke dateret, men den henføres normalt til Knud IV's tid, altså slutningen af 12. århundrede, hvor vi har de tidligste efterretninger om knudsbrødre i Danmark. Afgørende for denne antagelse er det, at gildevedtægternes bestemmelser afspejler gildets karakter af et eget retssamfund med dømmende myndighed, der endog kunne idømme dødsstraf eller medvirke til blodhævn. Disse bestemmelser må hidrøre fra en tid, hvor retstilstandene ikke var sikret af offentlig myndighed, så gildebrødrene derfor havde brug for gildets beskyttelse mod delvis retsløse

Grundtegning af Flensborg 1779.

omgivelser. Dette bliver mere forståeligt, om man erindrer, at fjernhandelen kunne bringe købmændene til egne, hvor retsbevidstheden var mindre eller i alt fald anderledes. Mange af skråens bestemmelser indskærper netop gildebrødrene pligt til indbyrdes hjælp imod farer og uheld under købmændsrejser i det fremmede f. eks. skibbrud, overfald og røveri; men tillige som mededsmænd i retssager.

St. Knudsgilder i Danmark

St. Knudsgilderne vandt fra slutningen af 12. og begyndelsen af 13. århundrede en betydelig udbredelse i danske byer som organisationer til beskyttelse af danske købmænds handel på fjerne egne. I 1256 mødtes oldermænd fra ikke færre end 18 knudsgilder i Skanør for at drøfte vedtægtsændringer. Knudsgildernes danske købmænd søgte især deres fjernhandel i Østersølandene. Gotland var fra 10.-12. århundrede en central station i Østersøhandelen. Her stadfæstede Valdemar den Store engang i 1170'erne et St. Knudsgilde med privilegier for de købmænd under hans krone, der handlede på øen. Denne danske handel på Gotland og i Østersøegnene i det hele taget i Valdemarstiden tør vel betragtes som en dansk parallel til de tyske købmænds fremmarch i Østersøområdet, og den støttedes af de gentagne danske vendertogter, Rügens erobring, Estlands erobring, en lang række politiske begivenheder, der først finder deres rimelige forklaring i lyset af den store tyske kolonisation i de slaviske egne. Dansk handel og danske erobringstogter søgte de samme mål som tyskerne. At de danske anstrengelser i længden ikke fik blivende værdi, således som de tyske, er en anden sag.

Hvis vi knytter Flensborgs tidligste oprindelse til byens St. Knudsgilde, er det således ensbetydende med, at de ledende og mest foretagsomme i den lille købmændskoloni omkring Mariekirken og det ældste torv var involveret i de danske handelsfremstød i Østersøen mod Gotland og sandsynligvis fjernere kysters handelsmål. Det var de ruter og handelsmål, som købmændene i nabobyen Slesvig (Hedeby) havde fulgt i mere end 100 år, så det kan næppe siges at være en urimelig antagelse, om det skulle være baggrunden for fremvæk-

Hera beris then seraa i sente kun-
tes guld i Flensburgh-ogh loch -
hwilt then anmachtevgi guchi Søgne-ogh-
sterke. ogh alla them the thovt sterke ogh
haldt mach vete ni guchis herber-ogh ten-
te künre. Ogh ni alla themen hestian-ogh
søghiert the nu til vax-ogh til seul künre.
Ogh er buux brother i sente kunts gil-
de seula them byvate i inden lands ogh
vareländs. Af nogher seathv elde mach ni
kümer. **I** that freste er af noghte gulu
ther er er brother. i sente kunts gilde. dræber no-
gher brother af sente kunts gilde. var
gilde broth. hvoo. tha seula the hain herbu
mach vring af the mughv. **E**re vring
er hvoo. tha seula the then mandræber
hinder at bæther then dothe man efter.
ogh forityve mark pver vort man
lood. Men haver han er at bæther -
mæth tha seul hif bæthera for hifaaer

Begyndelsen af Flensborg Knudsgildes skrd. Håndskrift fra ca. 1400.

sten af det nye torveanlæg ved Flensborg – ligesom disse handelsmål trak købmænd og knudsgildebrødre fra en lang række af de nye danske købinger, der så dagens lys i løbet af Valdemarstiden.

Selvom intet kildeudsagn er overleveret, der konkret kan oplyse

om Flensborgs alder, så har den nøjere betragtning af den almindelige europæiske og danske udvikling: befolkningsstigning, byanlæg, Østersøhandel og -kolonisering, som Flensborg må antages at have været en frugt af, dog gjort det overordentlig sandsynligt, at det ældste torveanlæg ved Mariekirken skyldes de samme initiativtagere, der lagde grunden til St. Knudsgildet, hvis gildevedtægter sikrede dem retshåndhævelse og beskyttelse for deres fælles handelsfremstød. Er denne antagelse rigtig, tør vi føre Flensborgs alder mindst 100 år længere tilbage end den latinske stadsrets udstedelsesår 1284. Det vil være rimeligt at undersøge, om stadsretten selv kan bidrage til at kaste lys over byens ældste historie. Men først et par ord om stadsrettens funktion og formål.

Stadsret bystyre

Den tættere bebyggelse i de nye torvekøbinger havde skabt et helt andet beboelsesmiljø, end man var vant til fra landsbybebyggelsen. Byerhvervenes intensioner og udfoldelsesvilkår måtte naturligvis også stille helt andre krav til sameksistens end de sædvaneretsregler, der var udviklet i landbomiljøet. Sikkerhedsforanstaltninger for en relativt frittilgængelig torveomsætning, garantier mod vare-, mål- og vægtforfalskninger, regler mod urimelig og illoyal handelskonkurrence stillede krav til civil kriminel retspleje, som agrarsamfundets retssystem slet ikke havde taget højde for.

Gennem krav om stadsret og byprivilegier, der på rimelig vis løste deres erhvervs problemer, og gennem krav om selvstændige doms- og retsplejeinstanser, der viste forståelse for disse problemer, måtte de nye bysamfund søge deres erhvervsinteresser tilgodeset og i det hele taget forsøge at tilkæmpe sig en vel garderet plads i det allerede etablerede landbrugssamfund. Det var naturligvis ikke at forvente, at denne tilpasningsproces altid kunne forløbe ganske gnidningsfrit. Gang på gang bliver man vidne til byernes frihedskamp vendt imod deres overherre, der havde forsøgt at presse bysamfundet ind i landborammer, som han bedre kendte og som hans hovedinteresser var forankret i.

Anerkendelsen af bytinget som et særligt retssamfund udskilt fra herredstinget var dog et første væsentligt skridt til at respektere bysamfundets retslige særstilling og med stadsret og byprivilegier udbyggedes retsgrundlaget for de sager, der førtes for bytinget under forsæde og ledelse af den kongelige byfoged.

Urolighederne førte til byernes krav om indre selvstyre af egne anliggender. I flere jyske byer (og i Odense) omtales på et tidligt tidspunkt oldermænd (latinsk *seniores* eller *senatores*), der må have været embeder, der gav borgerne indflydelse i bystyret. Man er blot ikke rigtig klar over, hvilke opgaver og hvilken kompetence de havde; det er dog vist rimeligt at tænke sig en vis korporativ indflydelse fra købmandsgilderne, der jo netop lededes af oldermænd. Men i midten af 13. århundrede nåede forsamlingen af rådmænd (latinsk *consules*) hertil fra Tyskland. De nævnes første gang i Ribe 1252 og i 13.-14. århundrede holdt de efter tysk mønster deres indtog i de fleste danske byer.

Slesvigs ældste stadsret fra begyndelsen af 13. århundrede omtaler oldermænd, kender derimod intet til rådmænd. Men i 1272 fik Slesvigs borgere pålæg om at adlyde deres rådmænd, så man må antage, at rådet nylig var indført og åbenbart endnu ikke helt havde vundet anerkendelse. I den nævnte overenskomst mellem Slesvig og Flensborg fra 1282 optrådte rådet som Slesvigs ledende organ, men et tilsvarende nævnes ikke i Flensborg. Her har det dog vist været lige på trapperne, siden rådmænd omtales tillige med oldermænd og borgere blandt dem, der havde tilvejebragt stadsretten af 1284. Lad os kaste et blik på Flensborgs gamle stadsret for at se, hvad den røber om byens ældste bystyre. Her løber man imidlertid ind i den overraskende vanskelighed, at der foreligger flere dokumenter i indbyrdes varierende tekstversioner.

Flensborg stadsret 1284

Flensborg stadsret er overleveret i 4 forskellige versioner. Den omtalte latinske stadsret dateret 16. august 1284 indeholder 101 artikler (tekst I). En dansk tekst, der må stamme fra ca. 1300 indeholder 133 artikler

(tekst II). En plattysk tekst, der åbenbart har haft den danske tekst II som oversættelsesgrundlag, indeholder 128 artikler og kan sandsynligvis dateres til 1431 (tekst III). En latinsk tekst, der synes at have bygget på alle de 3 kendte udgaver, har 132 artikler og menes at stamme fra 14.-15. århundrede (tekst IV). Der er ikke blot forskel på sproget, også indholdet varierer mellem de 4 versioner. Forskningen har derfor søgt at klarlægge, hvilken tekst, der ligger nærmest ved den oprindelige stadsret, og det er ingenlunde så enkelt. Det er ikke her stedet at gå i detaljer med de videnskabelige overvejelser. Kun så meget kan siges, at valget må stå mellem tekst I og II, der er meget forskellige.

Dateringen i I skyldes en indledning, der kundgør, at byretten på denne dato er tilvejebragt af oldermænd, rådmænd og øvrige borgere i Flensborg med hertug Valdemars tilladelse, da byen ikke havde nogen skreven byret. Den 29. december 1484 bringer et bevaret pergamentsbrev hertugens stadfæstelse af artiklerne i »vore elskelige borgere i Flensborgs lovbog«. Hertugen har altså vitterligt stadfæstet en samling byretsbestemmelser for Flensborg inden årets udløb, men var det tekst I? Det ved vi strengt taget intet om. Derimod meddeler tekst II selv udtrykkeligt at være stadfæstet af hertugen. Mens I kun kendes i en væsentlig senere afskrift, foreligger II i original på pergament med skrift fra årene omkring 1300. Der fortsættes på samme pergament med nogle tillægsbestemmelser til stadsretten dateret 19. februar 1295 skrevet med samme byskriverhånd.

Af årsager, som der senere vil være lejlighed til at komme mere ind på, kan der ikke herske tvivl om, at I må være en ældre version end II. Følgelig må hertugen enten med ganske få års mellemrum have stadfæstet to temmelig forskellige stadsretsudformninger, hvilket forekommer mindre sandsynligt eller også er det tekst II, hertugen har stadfæstet i 1484, og I må i så tilfælde betragtes som et foreløbigt forhandlingsudkast eller en midlertidig udformning, der aldrig er stadfæstet. Det vil næppe være urimeligt at antage det sidste. Den danske udgave af Flensborgs stadsret, hvis skrift vidner om, at den er nedskrevet i årene omkring 1300, vil derfor i det følgende blive be-

tragtet som den stadsret, der blev udstedt og stadfæstet af hertug Valdemar i 1284, hvilket i øvrigt også udmærket lader sig forene med tekstens egne udsagn.

Det argument, der ubestrideligt må placere tekst I som et tidligere stadium end tekst II, går på indholdet og hænger navnlig sammen med rådets stilling i bystyret. I I er rådet nævnt, men uden synderlig vidtgående eller i det hele særlig klart markerede beføjelser. Men i II er rådet derimod blevet et magtfuldt organ, så aftaler og løfter foretaget for rådet har samme retsgyldighed, som var de indgået eller aflagt på bytinget. Rådet kan endog tilsidesætte eder aflagt på bytinget, hvis man mener, at der foreligger mened. Rådet kunne tilmed fungere som ankeinstans i sager rejst og pådømt af byfogeden på bytinget. Til opnåelse af borgerskab fordredes rådets godkendelse, og byfogeden var uden indflydelse på rådssammensætningen. Rådmandsudvalget var i hænderne på oldermanden for St. Knudsgildet og de ledende blandt rådmændene, der også under visse omstændigheder kunne afsætte rådmænd.

Vi tør således fastslå, at med stadsretten indførtes i princippet byens selvstyre repræsenteret i et uafhængigt byråd, som i en række forhold var overordnet byfogeden. Byen ville således ikke længere kunne styres oven fra uden hensyn til borgernes egne interesser. Tekst I betegner i store træk en omarbejdelse af byretsregler hentet fra Slesvig stadsret tilpasset med henblik på forholdene i Flensborg. Det er naturligt, at man ved kodificeringen låner udkast fra nabobyens stadsret; men det er tillige karakteristisk, at man ikke i første udkast havde fået held til at inkorporere rådsforsamlingen helt klart. Den var jo også ny i Slesvig og endnu næppe indplaceret i en skriftlig udformet stadsret. Vi kender den i alt fald først i senere udformning.

Den kendsgerning, at oldermanden fra St. Knudsgildet fik indflydelse på rådmandstilsætningen, er det vist værd at lægge mærke til. Det bør velsagtens opfattes som en art delegering af traditionel indflydelse i bystyret videre til det nye styrende organ. Er denne betragtning rigtig, har oldermanden i St. Knudsgildet haft en form for indflydelse i det ældre bystyre, der gik forud for stadsretten uden, at

det klart lader sig afgøre, hvorledes en sådan indflydelse udøvedes i praksis. Denne bestemmelse i stadsretten styrker således formodningen om, at St. Knudsgildet har spillet en afgørende rolle i forbindelse med byens opkomst. Vanskeligere er det at gisne om den følgende udvikling. Hvornår og hvorfor anlagde man endnu et torv i St. Nikolai sogn, og hvorfor foretrak man et rådmandsstyre i 1284 frem for en udbygning af St. Knudsgildets indflydelse i bystyret?

Tilbageblik på byens ældste periode

Mariekirken, der opførtes i årene omkring 1284, er ikke Flensborgs ældste kirke. St. Hanskirke er en romansk kvaderstenskirke fra sidste halvdel af 12. århundrede, så det er sandsynligt, at knudsbrødrene, da de anlagde deres torvekøbing på vestsiden af fjorden, har fundet egnen beboet af et lille kombineret landbo-fisker-samfund omkring en traditionel romansk landsbykirke. St. Nikolaikirke stammer fra

Søndertorv i Flensborg. Udsnit af stik fra 1800.

ca. 1400, men torvebebyggelsen må være adskilligt ældre. Franciskanerklostret ligger i denne bydel, men kan dog godt være anbragt lidt uden for den egentlige torvekøbing; så selvom klostret er tegn på, at Flensborg må have eksisteret, er det ingen garanti for, at beboelsen havde nået netop Nikolaisogn. Væsentlig bedre er de 9 arkæologiske fundlag, man har fundet over hinanden i Angelbogåde. I det nederste er fremdraget en mønt fra kong Abels tid (1250-52), så denne bebyggelse kan dårligt være ret meget yngre.

Man kan blot gisne om, hvad der har været årsag til anlæg af en ny torvekøbing umiddelbart op ad det første lille købmandssamfund. Det var uhyre almindeligt, at denne type dobbelt-byanlæg fandt sted, men vi kender sjældent årsagen til nyanlægget. I Flensborg kunne tænkes flere muligheder. Hvis St. Knudsgildet har prioriteret gildebrødrenes borgerrettigheder og skærpet kursen mod ikke-brødre for stærkt, kunne man forestille sig et udbyrdersamfund, der ikke ønskede medlemskab i Knudsgildet, muligvis fordi de lagde mindre vægt på fjernhandel efter, at Østersøvarerne lod sig skaffe med mindre risiko fra de lybske købmænd. Stridighederne mellem kong Erik Plovpenning og hans broder hertug Abel skabte utvivlsomt problemer for byerne, der vanskeligt har kunnet undslå sig fra at vælge parti. I 1248 skal Flensborg således være ødelagt af kong Erik, så ved denne lejlighed *kan* genopbygning være sket i Nikolai sogn, eller de to torveanlæg kunne være konkurrerende byanlæg, der støttede hver sin overherre. Muligvis har Franciskanerklostret trukket den nye bebyggelse til. Her er således flere muligheder, og intet kan siges med sikkerhed.

Der er imidlertid god grund til at antage, at de to torveanlæg i sidste halvdel af 13. århundrede har skabt basis for en samlet bybefolkning i Flensborg, der ikke længere så entydigt var repræsenteret i St. Knudsgildets medlemsskare, som tilfældet havde været ved Mariatorvekøbingens anlæg henved 100 år tidligere. Det er derfor forståeligt nok, om man måtte forsøge at finde frem til en repræsentations- og styreform, der bedre imødekom tvillingbyens samlede borgerskabs interesser.

Hertugdømmet Sønderjylland blev genforenet med riget, da Abel i 1250 blev dansk konge; men da den 3. broder Kristoffer (1252-59) fulgte ham på tronen, så denne sig nødsaget til at overdrage sin brodersøn Valdemar Abelsen faderens hertugdømme. Da hertugen døde ung, mente kongen sig stærk nok til at inddrage hertugdømmet på trods af krav fra Abels 2. søn Erik; men under de fortsatte stridigheder efter Kristoffers død, måtte Erik Klipping anerkende Erik Abelsens besiddelse af hertugdømmet. Da hertug Erik døde i 1272, så kongen sin chance til at inddrage Sønderjylland påny, mens sønnen Valdemar Eriksen var mindreårig. Da denne blev myndig, blussede striden op på ny, og presset af stormandsoppositionen måtte kongen under danehoffets møde i Vordingborg 1283 skride til den omtalte forlening.

De evige stridigheder var en plage for byerne. I den foran nævnte overenskomst 28. juni 1282 mellem Slesvig og Flensborg enes man om forbud mod at anklage en borger »hos de mægtige«. Borgerne ønskede tydeligt ikke at blive katebald i magtkampen mellem konge og hertug. Den unge hertug indledte sin regering med byprivilegier og anden bylovgivning, der klart viste, hvor han søgte støtte til sit styre. Det er i dette lys, Flensborgs stadsret 1284 skal ses. Haderslev fik sin stadsret 1292, og den nære forståelse mellem hertugdømmets købstæder og hertug Valdemar IV holdt sig. Det er således bemærkelsesværdigt, at byråd og borgere i Slesvig, Flensborg og Haderslev forpligtede sig som garant for et lån, hertug Valdemar fik i Østersøbyen Grevfswald. Oplysningen illustrerer udmærket hvilke fordele hertugen kunne have af et godt forhold til byerne; men Flensborgs stadsret er et lige så udmærket vidnesbyrd om prisen, hertugen måtte betale.

— — —

Man tør sluttelig rekapitulere, at Flensborg formentlig er anlagt som torvekøbing engang i sidste halvdel af 12. århundrede i Marie sogn som led i Valdemarstidens almindelige danske torveanlæg, der efter europæisk mønster øgede handelsomsætningen mellem by og opland. St. Knudsgildets medlemmer har åbenbart spillet en dominerende

rolle i anlægsfasen og byens ældste periode som vidnesbyrd om del i fjernhandelen i Østersøområdet. Omkring midten af 13. århundrede må et nyt byanlæg være vokset frem omkring et torv i Nikolai sogn og uanset, hvorledes borgerskabet i de to bydele har forholdt sig til hinanden – hvilket vi intet kender til – må befolkningsgrundlaget i tvillingbyen Flensborg have fået bredere basis end det oprindelige Knudsgildekonsortium. Stridighederne mellem konge og hertug må have været yderst generende for byerne, men det gav på den anden side Flensborg en chance for at aftvinge den unge hertug Valdemar IV en stadsret 1284, hvori borgernes selvstyre i form af en rådsforsamling fremtrådte i klarere kodificeret form, end det endnu var set på dansk grund.

Flensborg kan med sit 700-års byjubilæum fejre indførelsen af byens principielle selvstyre i en klart kodificeret byrådsforfatning. Byens egen alder tør antages at række mindst 100 år længere tilbage i tiden.

Kilder og litteratur:

Flensborg Bys Historie. I. Kbh. 1953.

Sønderjyllands Historie I-II. Red. Vilh. la Cour m. fl. Kbh. 1930-39.

E. Kroman: Danmarks gamle Købstadlovgivning I, Kbh. 1951
(indeholder stadsretter, byprivilegier m. m.).

C. Nyrop: Danmarks Gilde- og Lavsskråer fra Middelalderen I. Kbh. 1895
(indeholder St. Knudsgildets skrå).

»Vi kan ikke ha' alt det had«

En samtale med Marie Munch-Knudsen, Ballum.

Fru Munch-Knudsen, De har oplevet to verdenskrige, to besættelser. Er der forskel på, hvordan man oplever det som ung og som ældre, når man har ansvaret for en familie?

Der er ikke stor forskel. I første verdenskrig, da alle dødslisterne kom, så følte man jo med alle de mennesker, for vi kendte så mange og holdt af dem. Under 2. verdenskrig var det min mand, det gjaldt, men dog også hele familien, og også mig selv naturligvis. Vi kunne have mistet livet. Vi havde en sabotør indlogeret, og det var meget svært at få folk til at hjælpe med at have en sådan boende. Min mand var langt inde i frihedsbevægelsen, han var en af dem, der betød noget. – Når sabotøren skulle ud, så gik jeg ned og kiggede, om der var fri bane. En dag kom han hjem, og jeg vidste nok, at han havde været i Haderslev og kørt med ammunition. Jeg havde to tyske damer siddende i min stue, og vi sad og fik et glas vin. Så kunne jeg pludselig høre, at der var noget der raslede. Jeg ud i en fart og gjorde tegn og underlige gebærder til ham, at han måtte se at forsvinde til mine gæster var væk. I øvrigt kunne det nemt være gået galt for ham på den tur, for han fortalte, at han undervejs var blevet standset af nogle tyske soldater, der havde bedt om at måtte køre med. Det fik de lov til, men de kom også til at sidde på kasserne med

ammunition. Hvis de havde opdaget det, kunne man sikkert have sporet ham hjem til os, og så ville vi have været færdige. Sådan var det hele tiden. Vi levede livet farligt.

I slutningen af krigen måtte min mand gå under jorden. For han var så aktiv og vidste besked med alverdens ting. Jeg vidste ikke hvor han var henne og det var godt det samme. Da min mand forlod os bad han os (min yngste datter og mig, min ældste datter var på det tidspunkt på Fyn) skyndsomst forlade vort hjem og tage til Ballum til mine forældre. Det gjorde vi, og far og mor blev glade for at se os. Min mor var syg og lå i sengen og lægen havde beordret ro. Det var godt vi var kommet hjem, for et par dage senere fik vi indkvartering. Der kom en tysk officer og han ville beslaglægge hele gården, han kom lige fra fronten og havde døde øjne. Min far talte med ham og jeg stod ligefrem og ruskede ham i armen, jeg fortalte, at min mor var syg og bad dem om, de ville nøjes med halvdelen af huset, pludselig viste der sig et glimt af forståelse i hans øjne, og vi fik lov til at beholde det meste af indhuset for os selv. 20 mand lå i det store køkken og døren til bryggerset blev stoppet til med sandsække. Udhuse- ne blev taget i brug i en fart, vor store lade blev fyldt med ammunition, feltkøkken i hestestalden og vognporten blev lavet om til kantine. Da det var sket gik der et par dage, og så fik jeg en opringning fra Tønder, at vi havde haft ubudne gæster i vor lejlighed. Gestapo havde været på besøg. Far og mor var klar over, at nu kunne man spore mig til Ballum, så derfor måtte vi tage et andet sted hen. Min far fulgte mig på vej og velsignede mig, førend han tog afsked, men det var som ordene kom til mig og jeg sagde: »Far vi ses igen, og gården vil stå«.

Vi var inde hos en af vore gode naboer, inden vi forlod Ballum, og hun forærede mig et lille stykke elastik, det var guld værd på det tidspunkt, idet den slags slet ikke kunne opdrives.

Så gik min datter og jeg som flygtninge i vort eget land – bagefter er der flere, der har sagt til mig »hvorfor kom I ikke til os«, men jeg vidste, at der var risiko forbundet med at modtage os.

Da vi tog fra Ballum, rejste vi til Løgumkloster, hvor vi opsogte

nogle gode venner, apoteker Kjems. Da jeg kom hen til dem, sagde de: »Vi sidder lige og snakker om jer«. »Om os«, sagde jeg, »ved I da, at min mand er gået under jorden«. »Næh, men vi ved, at Deres bror, dr. Lorenzen, er blevet taget af gestapo nu til morgen«. Jeg lagde mig over et bord og græd. Nu kunne jeg ikke tage mere. Hjemme far og mor med huset fyldt med ammunition, min yngste søster på Sønderborg sygehus, min ældste søster bag den lukkede grænse, min ældste bror taget, og min mand under jorden. Der var ingen, der var sikker. Men altså – jeg måtte tørre mine øjne og lade som ingenting. Kjemses ville hellere end gerne have beholdt os, men de kunne ikke. Det var farligt for dem. Så måtte jeg igen tage min lille datter ved hånden og rejse videre.

Jeg tog så hen til Anne Marie Refslund Poulsen, det var min mands kusine, og der blev min yngste datter og jeg næsten indtil krigen var forbi. De havde et dejligt gæstfrit hjem, og der kom adskillige frihedskæmpere, selvom de også selv havde tysk indkvartering. Anne Marie Refslund Poulsen, der var en frisk og frejdig pige, svarede, når tyskerne spurgte: »Hvor kommer dog alle de mennesker fra?«. »Åh, vi har en stor familie, det er vi så vant til, de kommer her hele sommeren«.

Det varede ikke så længe, så hørte jeg fra min mand, først fik jeg en hilsen, og så kom han selv. Inden krigen var forbi kom min ældste datter også, og vi nåede at komme til Ballum igen og hørte der frihedsbudskabet og så derfra til Tønder. Hvor var vi glade og taknemmelige, da det hele var overstået og vi var tilbage igen.

Min mand var national, og jeg er også fra et nationalt hjem. Min mand havde været officer. Danmark skulle være frit. Han holdt på § 5, de måtte indfri deres løfter engang.

Føler De, at det nationale er trængt i baggrunden i dag?

I forhold til 1920 og 1945 har det nationale jo været i baggrunden, men det er intet under, når der kommer sådan en velfærdsbølge ind over et land. Men jeg synes, at det er ved at komme igen, følelsen for

det nationale. Jeg mener, at de ædle slægter i Danmark er ved at vågne. Ellers ville det være et tab. Man er så tom i ryggen, når man ikke ved, hvad man er kommet af, ikke har et stykke jord, der betyder noget for en, og man lige så godt kan rejse til Italien eller et andet sted. Hvor har de, der rejste ud, ikke længtes tilbage. Fra hvert hus i Ballum rejste de i 1864, der rejste ca. 5000, vi blev jo tappet, for man ville ikke i tysk militærtjeneste. De rejste til Amerika. Mange af dem skrev til min far, de inviterede min far til Amerika, bare han ville komme derover, så skulle han få fri rejse, og de havde tilrettelagt en tur gennem staterne, hvor han skulle fortælle om Danmark, men så kom 2. verdenskrig, og så blev det aldrig til noget, men de var så nationale.

En side af det nationale er sproget. Føler De, at det danske sprog i dag har lige så stor betydning som førhen?

Ja, det har stor betydning, og jeg kan ikke lide alt det slang og skidt i dag. Jeg synes, det er vidunderligt, at børn og unge i dag lærer sprog. De kan rejse i andre lande og forstå hinanden, lære andre sprog, at kende og blive udviklet på den måde. Det har så stor betydning. Min mand var jo inde på, at vi skulle have et særligt sprog, for at vi kunne tale sammen, og selv lærte han Esperanto. Det er jo hvis vi kunne tale sammen, at vi ikke havde det had. Der var efter krigen et forfærdeligt tysk had imod danskerne i Tønder og det var gengældt. Det var et stort had, og min mand sagde til mig: »Vi kan ikke have alt det had. Vi kan ikke leve i en sådan lille by, vi må have det væk«. Den samme tanke opstod også i Holland og de havde da hadet tyskerne mere end noget andet. De ville også have det til at glide igen. – Min mand blev præsident for »den grønne vej«, der går fra Holland langs vestkysten og helt op til Narvik i Norge. Det var hans kongstanke, at vi ikke skulle have alt det had. Der var måde med galaskaben for hans vedkommende. Min mand fik et godt samarbejde med den hollandske turistchef, direktør Braber fra Groningen.

Efter at min mand var gået på pension og vi var flyttet til Ballum

havde jeg en morgen en mærkelig fornemmelse, ligesom et syn. Jeg hørte musik og sagde til min mand: »Jeg tror vi får gæster i dag, men det er af det gode«. Og lidt efter ringede telefonen og vi fik besked om at direktør Braber var undervejs for at besøge os. Jeg gik ud for at lave lidt frokost og sagde til min mand, der sad i slåbrok, at han hellere måtte se at komme i tøjet. Men inden vi så os om, holdt der en stor rutebil nede på vejen og lidt efter kunne vi høre taktfaste fodslag og musik op gennem alleen. Min mand fik tøj på i en fart, og så blev det mig, der måtte tage imod – sidst jeg havde stået i døren, var da tyskerne drog ud af gården, og den tyske officer sagde: »En lille gnist, og det hele var røget i luften« – direktør Braber og et musikkorps fra Groningen, der egentlig var i Danmark i anden anledning, kom for at hylde min mand for den indsats, han havde gjort for »den grønne vej«. Min mand og Braber skridtede fronten af, inden de alle kom ind i stuerne. Men jeg var naturligvis ked af, at jeg ikke vidste, hvad jeg skulle beværte dem med.

Deres mand var kommet velbeholden gennem krigen?

Ja det gjorde han, han slap godt fra det hele, jeg synes som ved et under. Han blev jo byleder i Tønder, og det var både interessant, men også vanskeligt. Engang lå der en blindgænger et sted, og det var ham, der med eksperters hjælp måtte hen at få den uskadeliggjort. Hvis vi ikke havde haft gode mænd, vi kunne stole på, så var det ikke gået. Når min mand skulle ud, så kørte han med en læge, så så det ud som skulle de på sygebesøg. En mand alene kan sandelig ikke ordne alt på egen hånd. Sammenlignet med tiden før 1920 var modstanden jo på en anden måde. Under første verdenskrig sprængte man ikke tog i luften, og man fik heller ikke bomber i hovedet. Men der blev gjort megen modstand bag kulisserne. Vi kom meget sammen, for det gjaldt om at få danskheden udbredt, f.eks. gjorde min mor meget ud af folkeviserne, hun satte dem i scene, og de gik deres sejersgang. Derved lærte man mange folkeviser at kende, man sang dem bag ploven og sådan – ja det var san-

Hollandsk besøg i Ballum.

delig så fornøjeligt, og danskheden kom ind på den måde. Det var ligesom mere en national kamp bag kulisserne. Men den kunne også have kostet os livet, f.eks. da vi sad som fanger i Altona. Vi vidste ikke, hvad det kunne ende med, og vi havde hørt rygter om, at vi kunne komme til Magdeburg og blive skudt. Tyskerne var såmænd mærkelige, opflammede af krigsbegejstring. I dag vil jeg ikke kunne sige, at de ikke ville have skudt os. Nu hjalp det måske, at der også var fornuftige folk blandt tyskerne, – og hvad skulle en ung pige, der sad i en tynd sommerkjole, skydes for, de syntes da sikkert selv, at det ville være idiotisk.

Men det kunne også være sket (at jeg var blevet skudt), da jeg gik over grænsen i 1916. Jeg var meget nervøs dengang. Men jeg gjorde det, for mit helbred kunne ikke holde til mere. Jeg kunne ikke tage mere, mine nerver var ikke gode. Heldigvis lykkedes det, og jeg kom velbeholden til Danmark, men nervøs det var jeg.

Under 2. verdenskrig hjalp vi da vore mænd, det var da en selvfølge, at de gik med i modstandsbevægelsen. Vi ville jo så nødig un-

der et fremmed herredømme, og det vil jeg nødig den dag i dag. Så er det bare at stå fast, ellers har vi ikke noget at sige mere. Sammenhold skal der til.

Min mand ville gerne have forståelse mellem slægterne, og der har her i Sønderjylland været mange der har stået skarpt overfor hinanden p.g.a. henholdsvis danskhed eller tyskhed. Men det er efterhånden udjævnet. Der er stor forståelse også i Tyskland, for når folk har en god karakter, så er det jo lige meget om han hælder til den ene eller den anden anskuelse. Det er karakteren det kommer an på. Hvis en mand har en god karakter, om han så er tysk eller dansk, så er han til at snakke med. Det er også vigtigt, at man har et godt hjem og en god forstand. Vi kan ikke forlange, at alle skal kunne forstå. Men hjemmet og hele baggrunden betyder meget. En, der har ben i næsen og ikke er bange for at sige sin mening, ham får man respekt for. Og det gør vi sønderjyder jo, for man skal ikke stikke noget under stolen, man må tage de knubs eller den diskussion, der kommer ud af det. Der er mange, jeg gerne ville have en ordentlig diskussion med, også dem inde i Folketinget. Jeg har aldrig haft noget imod at diskutere, lige meget med hvem. Man lærer jo af det. Hvor tro De ikke, jeg har lyttet, når min mand havde gæster og de sad og diskuterede – vi lærer altid, man skal bare lytte. Man kan lære af unge, man kan lære af gamle, man kan lære af mange ting. Jeg kender en ung pige, som jeg ofte og gerne lytter til for at lære, hvordan de unge tænker, og hvad de gør. Vi skal da forstå de unge, man kan ikke bare gå med sig selv og for sig selv. Vi skal forstå tiden, ellers kan vi ikke snakke med. De unge har til gengæld godt af at snakke med os, som jo har en stor erfaring, men de skal have tiltro til os.

Var det anderledes førhen?

Ja – min mor havde mange gode forbindelser. Hun skrev med Bjørnson og Ibsen. Hendes bøger var jo læst langt ud over landets grænser, og så hørte hun fra den ene og fik brev fra den anden, men

Kong Christian X hilser under sit sidste besøg i Tønder på bystyret, herunder på direktør Munch-Knudsen.

mor var ikke den, der først satte sig i forbindelse med folk. – Min far var også meget dygtig, hvis der var noget, som min mor ikke kunne, så kunne de som regel hjælpe hinanden. Da mine forældre kendte så mange mennesker, kom jeg på den måde i forbindelse med mange. På et vist tidspunkt havde jeg tre hjem at passe. Først min fars og mors hjem. De blev jo efterhånden gamle og de nåede at få diamanbryllup, og så kan De nok forstå, så manglede de jo mig og sagde: »Kan du ikke lige komme, for nu kommer den og den«. Og jeg kom da gerne hjem, jeg syntes det var spændende, der kom bl. a. mange af de kongelige, og dem har jeg taget imod næsten allesammen, for jeg var jo nærved og min søster, fru Kjems kunne ikke altid være der.

Så havde jeg jo mit eget hjem. Der kom ligeså mange, der kom ministre og der kom direktører m.fl. Min mand, der var bankdirektør i Den Danske Bank, var med i så mange ting, bl. a. var han formand for Turisforeningen for Danmark, formand for Sydjysk Lawn Tennisforening, formand for mange andre ting i perioder.

Og endelig var der min gamle ven amtsskolekonsulent Nikolaj Svendsens hjem. Nikolaj Svendsen havde været gift med min mands faster Gyde Marie Knudsen fra Visby Hedegaard, men da hun døde bad han ofte mig om at optræde som værtinde, idet datteren boede i Esbjerg og var gift med en læge dr. Ejner Refslund. Og i hans hjem har jeg bl.a. været værtinde for malerinden Franciska Clausen, der har malet Nikolaj Svendsen (og langt senere også dronning Margrethe).

Var De aldrig nervøs over alle de mennesker?

Aldrig! For at snakke med folk? Aldrig! Jeg havde været i så mange hjem, da jeg under krigen var hos etatsråd Aggerholm i København, og der kom mange mennesker. Jeg var hos mange af mine forældres venner, f.eks. overlæge Schæffer i Ålborg, og det var et hjem, hvor der også kom mange mennesker. Det var et herskabshus med gartnere, strygekone, vaskekone, kokkepige og stuepige og det hele. Og når vi stod op om morgenen, deres datter og jeg, og min veninde havde spildt pudder over det hele, så var der ryddet op, når vi kom tilbage. Sådan var det jo. Men jeg lærte utroligt meget af at være i det hjem. – For at være en god gæst, skal man også hele tiden vide, når man skal trække sig tilbage, f.eks. når overlægen var træt eller måske ville have sine egne at spille bridge med, så tog jeg bare en bog og gik for mig selv. Der hører utroligt meget til at være en god gæst, så folk er glad for at have en boende.

Jeg var engang på Kærhave ved Ringsted. Vi havde engang haft en ung pige, som blev lærerinde og gift Thyregod og hun inviterede mig. Der lærte jeg bl.a. digteren Johan Skjoldborg at kende og en stor kreds af mange forskellige mennesker. Jeg har altid følt mig lige godt tilpas, enten jeg var her eller der.

Jeg har også været i audiens sammen med en anden dame, en fru Hundevadt fra Haderslev. Det var da kronprinseparret Frederik og Ingrid var blevet gift. Der så jeg en masse fremmede gesandter med deres ordener. Vi stod og ventede sammen med dem og så blev

man jo råbt op og kom så ind med sin gave. Vi overrakte en dug med servietter med tønderkniplinger. Kronprins Frederik og kronprinsesse Ingrid stod på et ægte tæppe i den store riddersal. Efter at vi havde overrakt dem gaven, gik vi baglæns ud. Og så kunne vi gå og se på alle de gaver, der var kommet i forvejen fra fremmede lande, og vi kunne gå ud på altanen, den som de kongelige altid vinker fra ned over alle mennesker. Og når man går op ad den røde løber, får man sådan en lyst til at pirre til garderne der står så flotte og så ubevægelige.

Det var en stor oplevelse – men det vil jeg sige Dem: Da jeg kom hjem til Ballum igen efter at have haft den store oplevelse, og vi sad ude på verandaen her på gården, mine forældre og jeg og vi fik kaffe og der var så stille og dejligt, og der kom en sagt brise fra havet, da sagde jeg: »Far og mor, ved I hvad, de må sandelig have hele herligheden derovre for dem selv, det kongelige slot og alting, bare jeg må sidde her og nyde det – den ro og havbrisen.« Jeg foretrak at sidde hjemme i Ballum, se ud over haven og havet og nyde freden.

Folk, der har snuset til historien, siger, at den eller den tid må have været sælsom at leve i. Vor egen tid er lige så sælsom. Den er bare ikke så fremmedartet.

Palle Lauring.

En tysk børnelejr efter 2. verdenskrig

Af Tytte Botfeldt, Egen

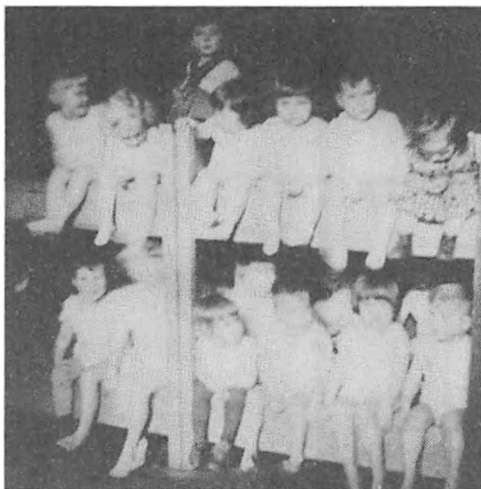
Tytte Botfeldt, der døde i 1979, og hendes mand Knud Botfeldt ledede efter 2. verdenskrig en lejr for forældreløse tyske flygtningebørn på slottet Berritzgård ved Saxkøbing. Det følgende er en skitse til hendes erindringer, som hun ikke nåede at udgive.

Borgmesteren i Saxkøbing gik i august 1945 til far for at låne min mand til flygtningelejren Berritzgård. Både far og direktionen for plejehjemmet sagde ja; min mand blev slet ikke spurgt; han trådte udenfor nummer på ubestemt tid.

Han var ikke meget værd, da han med borgmesteren gik ind i lejren. Det var et grimme ansvar at få lagt på sig – det, at det nu var ham, det hvilede på, hvor meget der blev gjort for de tyske flygtninge – ikke mindst børnene. Det at være deres eneste forbindelsesled til omverdenen.

Lejren bestod af et lille dejligt slot samt en lang række gråbrune barakker og et 3 m højt pigtrådshegn rundt om det hele. Udenfor pigtråden var der bevæbnede vagtposter og indenfor 1200 flygtninge, hvoraf de 300 var såkaldte forældreløse, d. v. s. børn, der ingen pårørende havde her og ikke vidste, om de overhovedet havde noget familie i live.

Alle disse mennesker skulle have tøj på kroppen og sko på fødderne. De skulle have tæpper til at dække sig med om natten. Maden

*Fru yngste-afdelingen
på Berritzgård.*

skulle fordeles retfærdigt, så ikke de kloge levede højt på bekostning af de mindre kloge. Der var 600 skolepligtige børn, der skulle have undervisning på en eller anden måde og 100 gamle, der skulle passes.

Alt sammen i et land, hvor så godt som alt var mangelvare! Det var ikke sært, om min mand følte sig lille og ydmyg over for opgaven.

Mens han asede og masede, larmede og regerede og somme tider fik vand i øjnene, sad jeg hjemme hos mine forældre og trillede tom-melfingre og groede mave. Det var lidt strengt. Jeg var ellers vaccineret for både dette og hint, så for mavens skyld kunne jeg sagtens være taget derud, jeg ventede bare på, at der skulle blive plads til mig. Min mand var ved at indrette sig et kontor i slottet med et lille soveværelse bagved; der håbede jeg at få lov at være, så længe maven kunne være der.

Det var sandelig noget af en opgave at gå i gang med. Børnene sov på halm, der var spredt langs væggene, og der var fem børn om hvert tæppe. Åh, herregud, hvor var det strengt. Vi havde givet dem vores reservevattæppe, men det forslog ikke en gang som en skrædder i helvede.

De forældreløse børn boede i slottet, de øvrige flygtninge i barakkerne. De almindelige flygtninge havde da hver især reddet sig en lille bit med, men børnene havde ikke meget andet end det, de gik og stod i. Når der skulle vaskes, måtte de putte sig under den femtedel tæppe, der var deres.

En kvinde i lejren besvimelede. »Schwester Bertha« fik grunden ud af hende. Hun havde et spædbarn, som hun ikke havde nok mælk til. Barnet skulle ha' flaske ved siden af, men hvorfra skulle hun få en sut? En af de andre flygtninge solgte hende en sut for 14 dages koldforplejning. Men at amme næsten uden selv at spise, når man i forvejen var afkræftet, det kunne hun ikke klare.

Jeg tryglede og bad alle mulige vegne om sutter. Apoteket tryllede fra et hemmeligt reservelager 5 stk. frem, hun fik de fire. Så havde vi en i reserve, når en anden mor engang stod for at sælge sin madration!

Det glædede min fromme sjæl at tænke på, at Schwester Bertha fik hævn over sælgeren. Hun kom kort efter og havde så forfærdelige tandsmerter; måtte hun dog ikke få noget smertestillende? Men det havde Schwester Bertha skam ikke spor af. Jeg ved ikke, hvor længe hun nænnede ikke at give hende noget, men vi undte alle den lede kvinde hendes tandpine. Hun trængte ikke spor til den madration, hun byttede sig til.

Nød lærer nøgen kvinde at spinde. Min mand lærte den at blive gangster. Tyskerne kaldte det at organisere!

En god ven, Niels Frederik, der var lejrleder i en nærliggende flygtningelejr, var ukuelig energisk og havde et uopslideligt gåpåmod. Han oplærte min ægtefælle i gangsterfaget.

Nok var alt en mangelvare, men der fandtes store lagre af den tyske værnemagts efterladenskaber, som englænderne lige så stille druknede i som krigsbytte. Der var biler, skrivemaskiner, tæpper – tæpper – lagner, medicinalvarer, fodtøj o. s. v. o. s. v. Det kunne ikke fås, det kunne kun stjæles.

De to fyre var ved at blive drevne forbrydere. Jeg tror, de nød det!

Det var spændende, om der nogen sinde kunne blive mennesker ud af dem igen!

De tog ind til Kastellet i København for at forhandle med chefen for de engelske styrker. Niels Frederik, som var pharmaceut, havde på et folieark skrevet en liste over de medikamenter, vi trængte hårdt til i lejrene, og efter en lang og hyggelig forhandling med den engelske oberst gav han dem tilladelse til at hente de på listen opførte medicinalvarer i Frihavnen. Dokumentet gik et stempel og blev underskrevet af ham, og de fik oven i købet en stor tysk ambulance til at transportere varerne i.

Navnene på de forskellige medicinvarer stod på latin, og det forstod de forskellige depotkommandører ikke, men Niels Frederik og min mand var meget hjælpsomme. Ved hjælp af deres fortrinlige »oversættelse«, og fordi de aldrig besøgte det samme depot to gange og aldrig gav deres dokument fra sig, lykkedes det dem efterhånden at få fyldt de værste huller. Men til sidst var det også sådan, at de ikke kunne komme ind på et tysk kontor uden straks at kaste et undersøgende blik rundt, om der nu var noget der, de kunne stjæle.

En gang, da et stort depot skulle nedlægges, lykkedes det dem at organisere 3 jernbanevogne fulde. Men da var de også udmattede, da de kom hjem.

Børnehjemmet fik senge, så der kun var to børn om hver seng, de fik så mange tæpper, at de ikke behøvede at fryse, de fik lagner, de fik – ja, det blev helt menneskeligt efterhånden.

Når børnehjemmet var forsynet, fik den øvrige lejr. Vi var efterhånden så vidt, at der var kommet gardiner for vinduerne i barakkerne. Da var vi også stolte.

Vi forsøgte at leve livet i lejren så normalt som muligt, både flygtningene og den lille danske familie.

Det var en lille isoleret by uden nogen tilknytning til omverdenen med undtagelse af de daglige forsyningsvogne, som kom til de fastsatte tider.

Der var børnehave, skole med 600 børn og lærere, der var sygehus,

kirkesal med konfirmandundervisning, begravelser, bryllup, barndåb, kirkekoncerter og ugentlige gudstjenester. Der var alderdomshjem, badeanstalt og fængsel.

Der var ingen butikker og ingen penge, kun udleveringssteder, hvor man fik sin ration: hver dag en portion sammenkogt mad og hver anden dag koldforplejning. Een gang om ugen brændsel, een gang om måneden sæbe og en sjældnen gang lidt beklædning, for det meste gamle tyske uniformsdele.

Til at udfylde fritiden havde vi et sangkor, en teatertrup, kolonihaver, utøj og nu og da et bal til hjemmelavet musik.

Og så en lejravis. Men det bedste af det hele var vel næsten, at der var valg. Den tyske tillidsmand, køkkenpersonale og jeg ved ikke hvad, blev valgt af flygtningene. Det gav da en lille fornemmelse af menneskerettigheder.

Min mand bad mig sørge for, at flygtningene, især børnehjemmet, fik noget tøj. Jeg skrev oceaner af breve til de store amerikanske byer, jeg kunne tænke mig havde en tysk klub. Og til Røde Kors forskellige steder i Sverige.

Jeg var ved at blive bange, da jeg fik svarbrev fra Sverige. Selvfølgelig ville de sende tøj, når forholdene var så forfærdelige og umenneskelige, som jeg skildrede dem. Jeg fik en grim ond samvittighed overfor Danmark, som jo ikke selv havde tøj, og derfor heller ikke havde nemt ved at skaffe til flygtningene. Jeg syntes pludselig, jeg havde skildret rædslerne alt for overdrevet, men når jeg læser det pågældende brev igennem, er det ikke spor overdrevet.

Det var fantastisk morsomt, når der af og til kom nogle store sækker med tøj. Der kom en del fra U. S. A., men de svenske forsendelser var så søde. Der var stukket bolsjer og chokolade og små hilsener alle mulige vegne – i strømper, lommer og huer. Sådan en hilsen var lige noget for en flygtning, hvis der da stod navn og adresse på. En kontakt udenfor lejren var en stor ting, og her i landet var det jo forbudt.

Selv om børnehjemmet var et Danaidernes kar at fylde tøj i, begyndte det at hjælpe lidt. Nu kunne de da sende en hel flok ud ad gangen for at gå tur. Når de så kom hjem, måtte de skynde sig at

Minister Kjærboel på inspektion.

smide tøjet, så næste hold kunne få overtøj på. Men bare det, at de kunne komme ud. Det var en stolt fornemmelse.

Efterhånden syntes vi jo, vores lejr var vældig fin. Der var da ingen sammenligning mellem før og nu i hvert fald. Vi følte ligefrem trang til at prale med den. Desårsag inviterede vi de svenskere fra Saxkøbings venskabsby, der havde givet en masse tøj, og som var på besøg i Saxkøbing, ud for at se lejren. Vi havde i sin tid fortalt dem lidt om, hvor slemt det var, og glædede os rigtigt til at se deres anerkendende overraskelse over, så fint, der nu var. Og – så græd de! Og sagde, at først nu forstod de, hvad krig virkelig var!

Nå ja, lejren var måske ikke helt så fin, som vi gik og syntes. Den så måske endda ret trøstesløs ud. Sjovt var det bestemt heller ikke for flygtningene at sidde der bag pigtråd eller at bo fire familier sammen på eet lille værelse for ikke at tale om den store sal i køkkenbarakken, hvor der boede 50 personer sammen.

Min mand optrådte i sin egenskab af højeste juridiske myndighed på stedet. Det var skrækkeligt. Han gjorde sig sandelig umage for at

gøre så meget ud af det, at ingen skulle synes, de var helt uden for lov og ret, fordi de sad i en flygtningelejr. Det var skrækkeligt, for han havde ingen fine lovebøger at slå op i, ingen regler at holde sig til, ingen højere instanser, der kunne appelleres til. Og en lille ting kunne i en flygtningelejr lave den helt store revolution. Sindene kogte op ved den mindste anledning, og så var hele lejren som een stor myretue – med røde myrer.

En af flygtningene havde brændt sin barnevogn. Det lyder ikke af så meget, men i en flygtningelejr, hvor ingen ejer mere end det rent minimale, og hvor ingen kan skaffe sig noget, er målestokken anderledes.

I de første 6 måneder blev der i lejren født 20 børn. Mødrene var ganske unge piger, fædrene »en soldat i en grøn uniform«. For at skaffe disse børn barnevogne havde min mand forlangt en registrering af alle barnevogne i lejren. Nogle flygtninge havde en barnevogn, som de havde brugt til at transportere deres ting i, andre havde børn, der var vokset fra deres barnevogn. Men fremfor at lade en anden mor låne sin barnevogn havde denne kone valgt at brænde sin. Det kunne lejren ikke tage.

Min mand trommede sammen til stort forhør. Han selv sad for midten af bordet, til højre for ham sad lejren tillidsmand, valgt af flygtningene selv. Til venstre den tyske forvalter, valgt af min mand. På en bænk til højre 4 flygtninge, uvildige bisiddere, udtrukket blandt flygtningene. De var de vigtigste af det hele, for de kunne bagefter fortælle i lejren, hvordan det hele var foregået. Så var der forsvareren, en flygtning udpeget af »den anklagede« og så den anklagede selv, en kone på en 30 år, bedre klædt end de fleste i lejren, som hovedsageligt var beboet af jævne østpreussiske bønder og håndværkere.

Min mand prøvede forgæves på alle mulige måder at få hende til at komme frem med lidt formildende omstændigheder, men hendes eneste forsvar var, at ingen af de horeunger fra lejren skulle have lov at ligge i hendes barnevogn. Havde det været den danske lejrleder, der selv havde haft brug for den, ja så ...

Konfirmation i lejren.

Hun fik 3 dage på vand og brød, men vi måtte hurtigst muligt flytte konen til en anden lejr for hendes egen skyld, hun var ikke populær.

Vi havde konfirmation i lejren. Der var indrettet kirkesal, og pastor Olsen kom og prædikede. Men sikke et postyr der var i anledning af konfirmationen. For hvad var en konfirmation uden rigtigt konfirmationstøj? Tyskerne bruger sorte kjoler, og vi kunne ikke skaffe så mange sorte kjoler. De store piger i børnehjemmet fik vi skaffet til, de stakkels lejrbeboere kneb det med. Til sidst manglede der dog kun een, og det stod jeg ikke for. Pigen var på størrelse med mig, så jeg gav moderen en mørkeblå kjole, jeg gik med. Det var slemt. Konen faldt på knæ og kyssede min hånd. Skal man le, græde eller blive rasende? Siden er det gået op for mig, at det ikke betyder så meget endda, når det er en østpreusser. De kan finde på den slags ting. Men det tog mig et par dage at komme over det.

Børnehjemmet voksede stadig. Fra de andre lejre fik vi børn enkeltvis eller i mindre grupper. Det var børn, som ingen direkte pårørende havde, og som derfor førte en kummerlig tilværelse uden nogen til at tage sig rigtigt af dem.

Vi var også begyndt at få forespørgsler fra andre lejre og fra Tyskland. Det var fædre og mødre, der ledte efter deres bortkomne børn.

Vi vidste, at kun 80 af vore børn var reelt forældreløse. Resten havde muligvis forældre eller andre pårørende. Børnene var jo i stor udstrækning blevet evakueret fra de store byer på grund af bombefaren, mens mødrene havde måttet blive tilbage for at arbejde i rustningsindustrien. Børnene var så i krigens sidste tid blevet evakueret igen og var havnet i Danmark. Muligheden forelå, at det var gået mødrene på samme måde.

En del af børnene havde været med moderen på flugt, men moderen havde måske forladt flygtningetoget for at skaffe vand eller mad til sit barn, og så var toget kørt fra hende.

Mange af disse børn var så små, at de ikke selv kendte deres navne, og af dem, der var store nok, var der en del, der havde fået et chock, så de havde glemt det, og først nu længe efter flugten begyndte de at kunne huske lidt fra hele den tid.

Når der så dukkede en formodet mor op i en eller anden lejr, kørte min mand af sted med barnet og en »tante« fra børnehjemmet.

Og så var der en komedie. For een ting var næsten sikker hver gang. Moderen var overbevist om, at det var hendes barn. Et barn, der lignede hendes med samme hårfarve, samme størrelse og uden forældre. Det *måtte* være hendes. Barnet var til gengæld lige så overbevist om, at det ikke var dets mor. Hun var for gammel! I det år, de havde været skilt fra hinanden, var moderen blevet mange gange eet år ældre, og nu blev barnet passet af 18-20 årige unge piger i børnehjemmet. Ikke tale om, at barnet ville vedkende sig den mor. Det må have været temmelig frygteligt for moderen. Spændende var det så, om man kunne finde frem til sandheden. Var der et modermærke eller andet kendetegn, var det nemt nok, ellers måtte man jo prøve at finde frem til fælles erindringer, som barnet kunne huske, noget legetøj, bedsteforældre, husdyr eller hvad det nu kunne være. Min mand måtte somme tider blive i både timer og dage, før der var skaffet vished. Og det var meget vigtigt, at der ikke skete fejltagelser, for var barnet først udleveret, slettedes det af søgskartoteket, og så

Menz? Werner? Reg. Nr. G 0 2285855, vermutlich aus Konradswalde, zuletzt im Krankenhaus Demmin, Dorthin kam die Mutter. Der Vater lag zuletzt in Neustadt (Westpr.) im Lazarett. Die Eltern heißen angeblich Adolf und Justine. Ca. 8 J. alt.

Gusek? Klaus-Dieter? Reg. Nr. G 03265184, wahrscheinlich 1942 geboren, stammt vielleicht aus Wartendorf. Vater Richard soll 1943 gefallen sein, die Mutter Elisabeth G. soll Wehrmachtshelferin in Ostpreussen gewesen sein.

Lucie Noack? 3-4 Jahre alt, Reg. Nr. G 00893268 mittelblond, graublaue Augen, sehr klein, schwächerer Körperbau, könnte trotzdem aber schon 5 Jahre alt sein. Lebhaftes Kind. Der Name ist unverbürgt. Mutter soll tot sein. Sie sei zu einer Tante? gekommen.

Flygtningebørn søger deres forældre. Efterlysninger fra en tysk avis.

havde en rigtig mor ikke mere en chance for at finde barnet.

Fra flygtningeadministrationen oprettede man et kontor i en af de københavnske flygtningelejre, med Ralph Holm som leder, hvor man udelukkende tog sig af dette efterforskningsarbejde. Alle vore børn blev fotograferet, og to billeder blev sendt til Ralph Holm.

Ved et pudsigt tilfælde blev denne fotografering årsag til, at en lille pige, som vi kun kendte fornavnet på, fandt frem til sine forældre. Min mand kørte børnene ind til Sækkøbing for at blive fotograferet, og »tanten« - plejersken - havde fået besked om at gå en lille tur med børnene, når de var færdige, hvis min mand ikke var kommet tilbage. Det var en mægtig oplevelse for børnene, som kun var vant til livet i lejren, at få lov at gå tur i storstaden Sækkøbing!

Idet de gik forbi en bagerbutik, pegede den lille pige op på kringlen og sagde: »Sådan een hang der også uden for fars forretning.«

Det og fornavnet var oplysninger nok for Ralph Holm. 14 dage efter havde han forældrene fundet frem i Tyskland. Han og hans kontor klarede værre ting end det. Det vildeste var vel nok den familie i Hamburg, der forgæves havde ledt efter deres barn.

Inde hos Ralph Holm fandt de på, at et lille barn måske ikke udtalte navnet rigtigt og gik i gang med at søge under alle de udtaler af navnet, de bare kunne vride frem af deres hjerner. De fandt det. Barnet sad i samme by som forældrene! De kunne tage lige ud og hente det.

Efter at der i foråret 1946 begyndte at komme breve fra Tyskland, var det næsten blevet endnu værre for flygtningene at sidde heroppe bag pigtråd. Først var dog henrykkelsen selvfølgelig stor over at få kontakt med dem derhjemme, selv om der selvfølgelig var mange, der fik dårlige nyheder.

Men de mænd i Tyskland, der havde deres koner heroppe, kunne ikke forstå, at konerne ikke kom hjem. Somme tider beskyldte de dem endda for ikke at ville det, og konerne begyndte at blive bange for, at mændene skulle finde sig en anden.

For ikke at tale om de mødre, der hørte fra bekendte, at deres børn gik for lud og koldt vand et eller andet sted i Tyskland uden nogen til at tage sig af dem.

Der var ellers så småt ved at komme gang i hjemsendelserne. De fire besættelseszoner gav nu og da besked om, at de ville tage så og så mange af den og den kategori. Det var bare aldrig mødre, hvis børn trængte til dem, eller mænd, der ikke kunne klare sig uden deres koner, der var bud efter. Det var håndværkere og arbejdsduelige mænd. Dem som vi havde så hårdt brug for i lejrene.

Flygtningene var blevet delt op og registreret, jeg ved ikke hvor mange gange, alt efter de nye direktiver, der var kommet fra besættelsesmagterne. Endelig rejste der 21 mand fra Berritzgård. Der var mange følelser med i spillet ved afrejsen. Misundelse, glæde over, at

*Koret synger
til afsked.*

der nu endelig gik hul på bylden, vemod ved at skulle skilles fra venner her.

Det var en klar solskinsdag, da de 21 rejste. Sangkoret, en tresindstyve mand, stod i slotsgården og sang den ene vemodige hjemstavnsang efter den anden, og alle havde vi våde øjne. Hver en flygtning var mødt op for at tage afsked. Men før de endelig forlod Berritzgård, skulle de 21 gennem vagtbarakken til eftersyn og bagagekontrol. Efter højere ordre måtte ingen af de tyske flygtninge forlade landet med andet end det, den pågældende havde bragt med sig fra Tyskland.

De 21 stod der i deres store klodsede støvler og tykke vinterfrakker, som de var iført under vinterflugten, og som nu var alt for varme for årstiden. Deres ejendele havde de i mærkelige store og små pakker. De var så udpræget flygtninge – i langt højere grad end de andre lejrbeboere – og de følte sig lidt utilpas. Men for dem, der kendte flygtningene, var det tydeligt, at der var mere, der trykkede. Uden ord stod de ligefrem der og råbte højt om, at de var spækket med ucensurerede breve, med penge, de forlængst skulle have afleveret,

og penge, som de havde med for de andre flygtninge til pårørende i Tyskland og alskens mærkelige ting, som de ikke måtte have.

Hele lejren holdt vejret. Alle var mere eller mindre implicerede. Min mand udpegede skyndsomst nogle af de største og mest uskyldigt udseende bytter, som af den tyske forvalter og hans folk blev pakket op, så man kunne se, det bare var gammelt slidt tøj, og at alt var efter ordre og befaling. Da min mand var færdig med disse stikprøver og gav hver enkelt hånden og ønskede god rejse, gik der et sus af lettelse igennem lejren, og det trestemmige kor kastede sig ud i en ligefrem munter sang.

Da de 21 endelig alle sad i bussen, blev øjnene hurtigt våde igen, men lige idet de startede, bøjede en af de sødeste af håndværkerne sig frem over bilens kant og råbte: »Farvel, I gamle knokler!« Han må have været psykolog, for som det hjalp på humøret!

Alligevel var det drøjt at møde den kone, der stod og græd over, at hun ikke kunne komme med hjem til sine to børn, som ingen havde til at passe sig. Hun *kunne* ikke forstå det.

Somme tider kom der brev til flygtningene fra venner i Tyskland, om ikke de kunne sende sæbe og mange andre herligheder ned til dem, de som levede i et land, der i forhold til Tyskland flød med mælk og honning. Så kneb det også med humøret, for hvor ville de dog gerne have lov at arbejde og så sende pakker hjem for fortjenesten.

I september 1948 kom der besked om, at IRO ønskede to mand til at ledsage ikke-tyske flygtninge til de forskellige verdensdele. I et anfald af optimisme søgte min mand det. Jeg fandt mig i det, da jeg regnede det for ganske usandsynligt, at det skulle blive ham.

Så en morgen, mens jeg lå i sengen med influenza, kom der et brev til min mand fra IRO. Det var for spændende. Jeg lukkede det op. Det var besked om, at han skulle møde til tjeneste i Geneve. Influenzaen forduftede, og jeg sprang ud for at finde ham. Det var morsomt, at det blev ham, men det var ikke spor morsomt at tænke på, at nu skulle jeg være alene med pigerne et helt år.

Vi fik ham godt af sted, og jeg gik igen i gang med at pakke vore teltpæle sammen. Han havde fået besked på at tage med flyver, så jeg måtte pakke tøj til et års forbrug sammen og sende efter ham. Det var en pudsig oplevelse. Da jeg kom til det danske kontor, der skulle ordne afsendelsen, var de søde og hjælpsomme. Der var en masse papirer, der skulle udfyldes, men det begyndte vi på i fællesskab. Så viste det sig, at jeg havde glemt et eller andet, og jeg ringede hjem til lejren for at spørge efter det. Jeg måtte jo tale tysk med den tyske flygtning, jeg fik i telefonen, og så vendte sandelig stemningen på kontoret. Ingen ville hjælpe mig mere. Jeg stod der med tårerne trillende ned ad kinderne i afmægtigt raseri, men forklare dem, at jeg ikke selv var tysker, det ville jeg altså ikke. Det har ikke været så rart at være tysk flygtning heroppe!

Børn smider hvert år pinde og sten ud på nyisen. Når den kan bære, klager de over det skidt, der generer skøjterne. Vort samfund fungerer efter samme princip.

Palle Lauring.

Minder fra 1. verdenskrig

Af Niels Bang, Christiansfeld

INDKALDELSEN

I foråret 1914 blev jeg konfirmeret, og da landbruget var det eneste fag, hvor man kunne tjene penge straks, ønskede jeg dette arbejde.

1. maj tiltrådte jeg pladsen hos en gårdejer i Stubbom, og der blev jeg til 1. november. Jeg husker, at gårdejeren sagde til mig: »Niels, du, som egentlig er en stor dreng, bliver aldrig soldat. Nu kommer krigen sikkert, og jeg vil blive indkaldt, men siden bliver der aldrig mere krig.«

2. august brød krigen ud. Gårdejeren var blevet indkaldt to gange i løbet af sommeren og skulle hver gang møde i Haderslev. Det foregik på denne måde: Gårdejeren kørte af sted i sin gig (en tohjulet vogn) fyldt med værdifulde madvarer, flæsk, mel og smør, altsammen meget velkomment hos Feldwebel Schröder på militærkommandoen. Gårdejeren kom hver gang kørende hjem til sin kone om aftenen, og han kom aldrig med i Verdenskrigen. I 1916 blev det min tur til at møde hos det tyske militær, men mine forældre hverken ville eller kunne bære sig ad på samme måde.

1. november 1916 begyndte jeg i en ny plads i nærheden af mine forældres hjem hos et nygift par Minna og Hans Kjeld. Kort efter blev Hans Kjeld, der var ca. 25 år, indkaldt og en uge senere kom ordren til mig med tre dages varsel. Jeg skulle møde 16. november kl. 3 eftermiddag på Torvet i Haderslev.

Aftenen før havde vi en stille og rolig fest i mit hjem, hvor vi vidste, at Herren bestemmer over liv og død. Min afskedstid næste middag var streng, at sige farvel til far, mor, søster og bror. Jeg rejste i Jesu navn.

Efter højt navneopråb derude på Torvet skulle vi tre, som skulle til kavalleriet, ind på et militærbureau. Der fik vi udleveret billetter til at køre med tog til Flensborg. Tænk, de betroede os at køre alene, altså på egen hånd. Det tog ca. to timer. På banegården i Flensborg blev vi modtaget af en underofficer, som førte os til en stor gymnastiksal, hvor vi samledes med mange tyskere. Det blev for mig den første gang, jeg skulle ligge i halm, og jeg tror næppe, jeg sov.

Næste morgen begyndte togrejsen ud i det fjerne, sydpå gennem Tyskland. I flere store byer standsede toget, og vi samlede rekrutter op bl. a. i Hamborg, Osnabrück og København. To gange i døgnet blev der udleveret mad, mest suppe med store gryder, og hver fik et brød og margarine. Jeg havde dog fået en krukke med smør og noget svinefedt af mine ejegode forældre.

Vi kørte i tre døgn gennem Rhinlandet til Elsass-Lothringen gennem mørklægning, særlig i de store industribyer med våbenfabrikker. En lørdag aften sent nåede vi Saarlouis og blev indkvarteret på helt nye flotte kaserner. Jeg regner med, vi var ca. 800 rekrutter.

Efter 14 dage med meget hård disciplin kom der en melding: Kompagniet skal til lægeundersøgelse. Jeg fik D. U. til kavalleriet. Det betød dauernd unbrauchlich, altså varig uegnet. Dagen efter kom en kontorist og spurgte efter mig. »Bang, Sie werden entlassen.« »De vil blive hjemsendt snarest. De får besked fra kontoret, men må jeg da få Deres nye støvler, så får De et par gamle i bytte.«

Overrasket og glad var jeg, og har nok svaret ja, men alligevel tvivlede jeg på, at jeg virkelig var fri. En uge efter fik jeg udleveret en jernbanebillet til Haderslev, og jeg meldte mig straks i Apotekergade hos Feldweibel Schröder, der havde afsendt mig. Han var meget betænkelig ved at sende mig hjem, men omsider gav han mig frirejsekort til Stubbom og Fjeldstrup.

Mine forældre vidste intet, og gensynsglæden var stor. Straks føl-

gende dag var jeg i gang i min plads hos Minna Kjeld, og i nogle uger hørte jeg intet fra militæret. Hvor var det rart at fejre julehøjtiden med min ejegode far, mor, søster og bror.

Men mellem jul og nytår kom en rød konvolut med posten, en befaling at jeg skulle møde igen 2. januar i Saarlouis. Det var med tårer i øjnene, jeg forlod mit hjem, dog var jeg under forbøn af mine kære.

HESTELAZARETTET

Ved ankomsten til 13. Jägerregiment til hest fik jeg straks at vide, at militærlægen ikke skulle have sendt mig hjem, men i stedet overført mig til garnisonstroppeerne.

Jeg var imidlertid ikke rask og blev derfor sendt til et lazaret i nærheden af Trier. En undersøgelse viste, at en stor tandbyld var ved at udvikle sig. En dag stak en læge mig pludselig med en kniv lige ind i kinden, og der gik hul på bylden. O, hvilken smerte, men hos militæret findes ikke megen barmhjertighed.

Efter 12 dages forløb blev jeg udskrevet og sendt tilbage til Saarlouis. Her kom jeg til tjeneste ved et hestelazaret, som hørte under samme regiment. Jeg havde vagttjeneste hveranden nat over de stakkels syge heste. Der var tre lange stalde og ca. 100 heste i hver stald. Mange heste var så medtagne, at de kun kunne stå ved at have en stærk gjord spændt fra bås til bås. Nogle brast igennem i nattens løb, men de blev så hjulpet op af dyrlæger og soldater om morgenen.

Senere var jeg med på hestetransporter. Vi red hver med tre heste, som skulle tilbage til fronten i Frankrig, og somme tider hentede vi heste, som med banen vendte tilbage fra fronten til lægebehandling. De stakkels dyr. Det var dyrplageri.

Efter et par måneders forløb blev vi, ca. 10 rekrutter, udtaget til at assistere dyrlægerne i det store operationslokale. Den kommanderende overdyrlæge sparede ved ikke at give de lidende dyr en bedøvende indsprøjtning. Jeg kan endnu se for mig de stakkels dyr, som kendte os. I deres øjne kunne man læse en bøn om hjælp for deres lidelser.

Vores kost på lazarettet var nogenlunde. Jeg manglede sjældent mad, da mine kære forældre ofte sendte mig madpakker. Efter et år modtog jeg det glædesbudskab, at jeg kunne rejse hjem på tre ugers orlov.

Da jeg kom tilbage, kom jeg til ny lægeundersøgelse og blev nu erklæret krigsduelig. Jeg blev derfor overført til et Pferde ersatzdepot i Lothringen. Her begyndte en særlig streng tjeneste.

Vi skulle møde hver morgen i stalden kl. 6. Der var mange heste, men ingen var syge. Jeg husker den første morgen i stalden. Vi savnede en greb og en skovl, men befalingsmanden spurgte blot, hvad vi havde vore hænder til. Altså med vore bare hænder samlede vi møghalm og møg i trillebøren. På kasernepladsen havde vi rideøvelser. Ofte blev officererne så rasende, at de forlangte, vi skulle binde hestene ved muren og så selv hoppe rundt uden hest. Ja, hårdt gik det til.

I januar 1918 blev der hjemmefra ansøgt om orlov for mig, men pludselig kom der Urlaubssperre, d. v. s. al orlov inddraget, mens der blev flyttet om på tropperne. Derefter fik jeg den besked, at jeg kun kunne få rejsetilladelse til Hamborg. (Mange sønderjyder på orlov var flygtet over grænsen til Danmark). Det havde naturligvis ingen interesse.

Min Ritmester, som var særlig flink imod mig, beklagede, et jeg ikke kunne komme hjem. Jeg fortalte ham, at min far var købmand og forhandlede smør. »Hvad siger De, noch Butter in Dänemark?« Jeg svarede, at det nok var muligt at få et pund med til Ritmesteren. Ca. en uge senere fik jeg udleveret et orlovsbevis til Haderslev og Stubbom i 14 dage. Jesus Kristus gav mig lov en liden tid igen at nyde kærlighed og frihed. Min far gav mig et pund smør med tilbage til Ritmesteren.

Den 16. april rykkede vi i felten mod fronten. Jeg var ved godt mod, følte Jesus ledsagede mig i mit hjerte. Den første uge blev i tre soldater tildelt et feltbageri. Vores opgave var at køre i de store skove ad bjergveje efter træstammer til bageriet. Det var strengt arbejde, vi havde altid fire heste forspændt.

Men pludselig en aften under parolen blev der spurgt: Findes her en landmand i eskadronen? Jeg meldte mig.

Nu fik jeg det herligt en liden tid. Jeg blev udkommanderet til en vinbonde, som tillige var borgmester. Hans eneste karl var indkaldt. Jeg var stadig i Elsass-Lothringen ca. 3-4 mil bag fronten, men dette var dog civil tjeneste. Mit arbejde var almindeligt landbrugsarbejde, maden var temmelig god, og hver middag og aften et krus vin.

Tænk, i fem uger fik jeg lov at blive hos borgmesteren. Men så en aften, da jeg var på vej i seng, kom underofficeren og gav mig ordre til at gøre mig færdig og komme af sted i en fart. Jeg måtte end ikke sige farvel til borgmesteren. Af sted til kolonnen, og næste dag samledes vi i Strassburg. Tyskerne var nu begyndt »at skrabe bunden«. I et meget langt tog blev i kørt af sted mod ukendt mål i vest.

I Luxemburg blev vi tvunget til et langt ophold da toget blev angrebet af fjendtlige flyvere. Alle fik ordre til at lægge sig ned på jorden under togvognene. Der blev kastet 6 bomber i nærheden, men ingen soldater blev dræbt. Kære Jesus, jeg siger dig tak for, at du beskærmede os i nødens stund.

Senere kom vi til Löwen i Belgien. Der så vi mange huse, hvor kun murene stod tilbage efter slaget 1914. Til sidst nåede vi Beverloo, hvor vi efter yderligere 20 km march blev indkvarteret i nogle barakker, som var opført af englænderne. Vi var nu i krigszonen. Alle var vi udmattede og sultne, men Jesus gav mig styrke og tid til at skrive et brev hjem til mine kære. Først hen på eftermiddagen fik vi middagsmad, Blauen Heinrich, kogt vand med store blålige gryn, ingen smag men med kogte kartofler samt 50 gr. kød til hver.

Næste dag blev vi ikklædt tysk blå uniform, og nu begyndte en streng øvelse og undervisning. Jeg skulle uddannes ved de store maskingeværet.

Maden blev gradvist dårligere. I foråret 1918 manglede vi ofte såvel kartofler som noget at smøre på rugbrødet. En gang fik vi lidt roemarmelade. Kødet i suppen var svært at finde, og til sidst var suppen kun på kålrabistilke.

VED FRONTEN

At stå på en slagmark kan få mange soldater til at knæle i bøn til Jesus eller folde hænderne og se op mod himlen. Bønnen kunne tyskerne ikke forbyde os, og mange af os var glade over at kunne bede til Herren for vore kære derhjemme. Vi var alle klar over, at vi snart skulle til fronten, og min fødselsdag, 17. juli var en tung dag for mig.

En af de første dage af september kørte vi, ca. 1000 mand med toget til Arras i Frankrig, hvorfra vi med tre musikkorps begyndte at marchere mod det ukendte mål. Pludselig forstummede militærmusikken. Vi var nået til et maddepot, og alle uden forskel på rang forsynede sig, før vi fortsatte marchen.

Om aftenen 27. september nåede vi en skyttegrav, men vi var stadig et stykke bag fronten ved Cambrai. Næste morgen mødte os et sørgeligt syn. Udenfor lå et stort antal heste, som var oversprøjtet med kalk, for at de ikke skulle lugte, og vi blev sat til at begrave dem. Resten af dagen havde vi fri, og denne første og eneste fridag i skyttegraven oplevede jeg glæden ved at Jesus gav mig kraft til at læse i mit testamente.

I denne periode modtog jeg ingen brød fra far og mor, kun små feltpostpakker med lidt pølse og ost. Ja, at være taknemlig lærte man i krigen. Dagen igennem skød artilleriet heftigt fra englænderne, granaterne slog ned hist og her, mange eksploderede ikke men lavede dog et hul på et par meter. – »Ingen er så tryk i fare som Guds lille børneskare.«

De følgende dage bar vi fra 2. kompagni håndgranater ud til vore kolleger fra 3. kompagni, som nu var i forreste linie. Håndgranaterne brugte de til at dræbe uskyldige englændere. Vi var bestemt syndige mennesker som de, men vi hadede ikke hinanden.

Vi er nu nået til den 1. oktober 1918. Vi vidste, at de tyske hære overalt var på tilbageslag. Kl. 5 om morgenen fik vi marchordre og nåede om eftermiddagen en bro, som vi passerede og fortsatte endnu et stykke videre. Vi fik nu at vide, at hvis vi i aftenens løb blev standset af fjenden, måtte vi ikke regne med at flygte tilbage over broen,

som da ville være under fjendtlig artilleriild, men længere mod vest ville indtil kl. 12 om natten en smal bro være farbar.

Vi blev standset af fjenden og forsøgte derfor at komme tilbage over den smalle bro. Ingen panik, men vi kastede alle vore geværer og patroner i floden og kom vel tilbage under stor forvirring. Næste dag fik vi nye geværer og uniformer.

2. oktober blev det os fra 2. kompagni, der skulle ud i den forreste linie. Alle mine breve måtte jeg efterlade, men mit testamente havde jeg i brystlommen. Vi kom under forfærdelig artilleriild, blev drevet tilbage, og mange blev dræbt, såret eller taget til fange. Det var skotlændere, vi stod overfor. Vi mærkede tydeligt, at mange forsvandt deriblandt vores unge frivillige løjtnant fra Berlin, som kort før straffede os med ekstra tjeneste i mudder og vand, fordi vi nægtede at synge »Deutschland über alles«.

Natten til 7. oktober måtte jeg ud på forpost, på vagt, hvor der kun var et pigtrådshegn mellem fjenden og os. Granatild, lyskugler grønne og gule, råben, skrig og jammer. Det gik godt på vagten fra 12-2, så fri i to timer. Men så ud igen kl. 4. Her blev min kollega og jeg ramt af en granat. Min kollega havde et stort hul i ryggen. Han blev båret først bort, jeg havde set ham for sidste gang.

Jeg selv blev slæbt hen i et hul i jorden, ingen smerter, kunne ikke føle, hvor jeg var såret, men blødte kraftigt. Blev båret på bære først til en lade senere i bil til lazarettet. Nu kom stærke smerter fra et stort sår i hoften og til dels afskudt højre sædehalvdel. Jeg skulle videre til et nyt lazaret i bil ad dårlige veje med store huller. Mad fik jeg kun to gange om dagen, og rationerne var små. På grund af såret kunne jeg dag og nat kun ligge på venstre side. Den spanske syge, som nu var kommet til udbrud, hærgede lazarettet.

Vi blev fra lazarettet samlet i en transport af 5-600 sårede i et tog i Frankrig og kørte ca. en uges tid til Berlin. På grund af uroligheder der, måtte toget køre videre til Posen i Polen. Det var efter våbenstilstanden 11. november.

Kun to læger og nogle få sygeplejersker var med i toget, så det blev en mangelfuld behandling. Vi blev indlagt i store barakker, og efter-

hånden kom fra Tyskland nye læger og sygeplejersker, så behandling kunne påbegyndes, men vi var jo mange, der skulle have hjælp.

Nogle uger forløb, før jeg fik brev hjemmefra. Regimentet havde sendt min adresse til kommunen. Jeg kunne dog dårligt skrive tilbage, for jeg kunne nu kun ligge på maven. Jeg var den eneste patient fra Sønderjylland, og ingen forstod mit danske sprog, men jeg var tryk under forbøn.

Hen i januar kunne det konstateres, at mit sår begyndte at læge, dog havde jeg stadig ikke tilladelse til at sidde op i sengen. Det blev besluttet, at jeg skulle flyttes til Haderslev, en lang og besværlig rejse, da jeg var plaget af smerter.

Først blev jeg kørt til Schlesien i en godsvogn, derefter videre i rigtig lazaretvogn til Hamborg, hvor jeg tilbragte et døgn på sygehus. Derfra blev jeg bragt videre til Flensborg i en reserveret kupe, ledsaget af en soldat, og på sygehus i Flensborg blev jeg iført jakke og benklæder, for på alle lazaretterne havde jeg kun været i nattøj.

Fra Flensborg gik rejsen videre det sidste stykke til Haderslev over Vojens. Der blev jeg hentet i en sygevogn, nærmest en stor barnevogn og kørt til lazaretet, som lå i nærheden af kasernen, der hvor den nuværende KFUM-bygning ligger.

I toget fra Vojens mødte jeg den første dansker, bygmester Andersen fra Christiansfeld. Han bragte bud til mine kære derhjemme, og den følgende dag kom de, far, mor, søster og bror.

To sygeplejersker trænede mig dagligt, og efterhånden gik det fremad med stor tålmodighed.

Den 13. maj 1919 blev jeg sendt hjem til Stubbom. Da jeg blev indkaldt vejede jeg 68 kg, nu ved min hjemkomst vejede jeg 48.

Af mine få ejendele fra min militærtjeneste havde jeg kun en eneste ting med hjem: Mit dyrebare testamente, som far gav mig i fødselsdagsgave 1916 kort før min indkaldelse. Alle der passede mig efter at jeg var blevet såret på slagmarken ved Cambrai har sørget for, at det fulgte mig hele tiden.

EFTERSKRIFT

Fjernt har dine sønner, Danmark, faret fra din favn.
Der er ristet danske runer i Piræus' havn.
Brede bautastene knejser end på Skotlands vang.
Og i lejet nynner Seinen på en nordisk sang.

Fjernere dog sønner af dig, Danmark, farer nu,
for en fremmed fane følger de med sorg i hu.
Fjernt fra os, men dog tillige fast i hjemmets favn,
i vort håb, vor tro og længsel, i vor sorg, vort savn.

Polens sletter, Namürs volde, Lüttichs skansers fod
så dem kæmpe, så dem falde, drak det dyre blod.
Mange hviler alt derude i en ukendt grav.
Dannebrog blev ej den pude, dødens seng dem gav.

Tåreblændet Slesvigs datter ud af døren ser.
Han, den kære, som hun ventede, kommer aldrig mer.
Bøj dit hoved, moder Danmark, klæd i sort din borg,
sæt sordinen på din harpe: Dine børn har sorg.

Disse linier stammer fra et digt, som blev fundet skrevet på væggen i en jernbanevogn, som har transporteret sårede sønderjyder fra fronten i Frankrig under 1. verdenskrig, og det blev i afskrift kendt blandt sønderjyske krigsfanger i England.

Digtet udtrykker tanker, som blev delt af alle danske sønderjyder, for 1. verdenskrig blev en hård prøvelse for alle hjem i landsdelen. Alene fra Nordslesvig måtte ca. 30.000 deltage i krigen, og blandt dem vendte 6.000 aldrig tilbage.

En af dem, der deltog i krigen og kom tilbage er 85-årige Niels Bang, som nu er bosat i Christiansfeld.

Han blev hårdt såret på vestfronten i oktober 1918 og kom først tilbage til sit hjem i maj 1919, 6 måneder efter krigens slutning.

Niels Bang har siden oppebåret tysk krigsinvaliddepension. Den erindringsmedalje, han fik for sin krigsdeltagelse ligger stadig urørt i det papir, hvori den blev sendt. Derimod bærer han med glæde og stolthed den kongelige belønningsmedalje i sølv, skænket ham som påskønnelse for hans gerning som formand i 36 år for Tyrstrup-Christiansfeld sygekasse.

I det foregående har Niels Bang fortalt om sin tilværelse i tysk krigstjeneste. Skildringen er blevet til på grundlag af notater, han gjorde straks efter sin hjemkomst.

Gerda Gram, Haderslev.

Frihed bliver for stadig flere den fri ret til at diktere, efter hvilket system anderledes tænkende skal kvæles.

Palle Lauring.

Et Kaffegild

Af e Skoelmesterkuen

Æ slavdes di holdt kaffegild
en avden hen i maj.
Der vå kun vos, og så dem sjell,
og to ind fra æ staj.

Æ bord stoj dækket da vi kom
med lys ved hver en kop.
Den lille dejle slavdekuen
gik sjell og vartet op.

Det hele det vå hjemmebagt,
og der vå manne slav.
Ja – der vå me'e end nok te vos,
og te den næste dav.

Det ållebæst det vå en skål
med æfelskyvve i,
og der fåldt manne rosend ord
te fruen for hind flid.

Vi spist og dråk med appetit.
Æ slavde holdt æ skål,
men da det knef æ lidt med plads,
sått han den i sin stol.

Han sått sæ rask – men ak og ve,
det vå en pinle sag.
Æ æfelskyvve di bløv flad,
og han – han brænd sin bag.

Den næste dav, da tov æ vind
æ slavdes syndasbovs,
og I ka' tro, det kaffegild
ka' æ blyv ved å hovs.

Dr. Abild å æ språch

Af H. P. Jensen, Agerskov

Et meget kendt navn i mellemkrigstiden var dr. Abild i Åbenrå. Hans slægt stammede vistnok fra Møgeltønder, men havde nedsat sig som smede i Hellevad. Den begavede unge mand blev hjulpet til et lægestudium ved hele byens, men særligt Reinholdt på Oksgaards hjælp. I tyverne og trediverne var hans øre-, næse- og halsklinik landskendt. I en tid, da enhver personbil blev kaldt en luksusbil, havde dr. Abild flyvemaskine.

Doktoren var en robust og utålmodig natur. Var folk opereret, havde de værsgo at komme sig. Lange jeremiader var ham en pestilens, men der var humor bag den kontante facon.

En dag kom han på stuegang ind på en stue på Ansgarklinikken i Åbenrå og fortalte sine patienter: I morgen kommer der en lille ung dochte fra det gammel laend. Han kan itt æ språch.

Dagen efter stod dr. Abild igen i døren med et lille ungt føl i hælene. »Kandiddel?«, kom det brøstigt fra den store læge, der lod blikket glide stuen rundt.

Første seng svarede: »Skringle«, den næste: »Jamsk« og den tredje: »Drugg.« Den anden side fortsatte: »Vammelkrase« – »eng« – og sluttede med »dose.«

Den unge læge søgte forvirret ned til den erfarne oversygeplejerske, der styrer ethvert sygehus og klagede sin nød: Han forstod ikke et ord.

»Det ska Di itt væe kjaw a hæ dochte. Dochte Abild saje, Di æ lett tebaech, men Di æ itt træech. Det ska nok komm.«

Og det gjorde det.

Mindernes magt

Af Ib Andersen, Varnæs

Ill.: Aage Jensen

En tidlig sommermorgen forlod en mand den endnu slumrende landsby og gik langsomt, som optaget af dybe tanker, ind over markerne. Tågen svøbte varsomt marker og skove i sit slør; gjorde omgivelserne så uvirkelige, som befandt man sig i et fortryllet land. De første solstråler fik duggens dråber til at lyse som diamanter, afslørede spindelkonens ellers næppe synlige net, hvor funklende dråber sad tæt, som perler sat på snor. Men alt dette lod den enlige vandrer uberørt. Ej heller det vidunderlige lys omkring solopgangen syntes han at ænse. Han fortsatte over mod Tykskov og gik ind gennem den dunkle skov. Fuglene begyndte på deres morgensang, så skønt, som kun fuglene kan vække en ud af søvnen en sommermorgen, så man føler, at livet dog er dejligt. Men manden ville intet høre, han gik dybt ind i skoven ad kendte stier, indtil han nåede en lysning, hvor han satte sig på en stor sten.

Bertram Dinsen sad ubevægelig på stenen med hænderne støttende ved hovedet. Han ville glemme, bare glemme. Kunne han dog i sin hukommelse udviske de mange ansigter og skygger. Hvor ofte havde han ikke siddet her om morgenen, når han ikke kunne holde det ud længere hjemme. Ann måtte ikke vide, hvad der pinte ham. Når hun havde spurgt ham om krigen, havde han svaret undvigende. Hvor han havde været under den lange krig, at han havde set et glimt

af selve kejseren og andre ligegyldige ting. Det afgørende, det frygtelige, måtte hun aldrig erfare. Ellers ville hun afsky ham, og børnene ville komme til at foragte deres far. Da ville det slet ikke være værd at leve. Han havde i forvejen ingen ret dertil efter det, han havde gjort. Han så igen de anklagende ansigter. Han måtte gøre en ende på det, men han vidste, hvilken skæbne tildeltes selvmordere: Uden klang og sang at blive kulet ned uden for kirkegårdens indviede jord, i selvmordernes hjørne. Det måtte ikke ske, for Anns og de smås skyld.

Han huskede klart, hvordan moderen kort før Mikkelsdag havde sendt ham til Affenrå efter salt. På hjemvejen blev han forfulgt af fire kejserlige ryttere. Han havde set dem, og de ham, i kroen, hvor han drak et krus øl, inden han ville ride hjemad. Ved Støbæk nåede de ham. Han ville værge for sig men blev bagfra revet af sadlen. Ved faldet slog han hovedet hårdt, og da han kom til sig selv, lå han bundet i bunden af en vogn. Sådan var det begyndt. Det var de kejserliges måde at fylde hullerne i hærens rækker. Han skulle først 17 år senere gense sin hjemstavn.

Med tropper der forlod landsdelen blev han ført langt med op i det tyske. I begyndelsen under stadigt opsyn, indtil man vidste, han ikke mere ville forsøge at undvige. Han blev hurtigt tvunget til at gøre soldatens arbejde. Det blev hans hverdag og verden. Hjemmet i Varns forekom ham efterhånden som noget fjernt.

Det tyske lærte han sig forholdsvis hurtigt. Hans mor, birkefoged-datteren, havde sørget for, at han havde fået lært at læse og skrive. Det kom ham nu til gavn. Efter et par år havde majoren gjort ham til skriver, og han nåede siden at blive kaptajn. Han slap levende gennem krigens rædsler med knap en skramme. Hans kammerater plejede at sige, han havde lykke. Men hvorfor havde Gud skånet og bevaret ham? Han forstod det ikke.

Han så en svensk soldats måbende udtryk, så ham tabe sablen og knække sammen. Det første menneske han havde dræbt. Han huskede ikke alle de andre, ville ikke erindre sig. Men han hørte de tortureredes skrig, stønnen og suk. Bålet, de nøgne fødder der vred sig, stanken af brændt kød. Hjælpeløs kvindeskrig. Barnet, der havde stået dem i vejen. Sparket, der sendte den lille mod ovnen. Lyden da baghovedet ramte ovnens jern. Den lutherske præst som ikke ville røbe de hellige kars gemmested. Hvordan de – til sidst havde hentet – nej, han ville ikke tænke på det. Men billedet stod klart for ham. – De mange ansigter, deres anklagende blikke. Åh, de øjne! Han holdt det ikke ud! Med et højt jamrende skrig sank han ned fra stenen og lå ubevægelig i det dugvåde græs.

Sådan lå han længe stille. – Gud havde ladet ham komme hjem, havde givet ham Ann, hans dyrebareste. Og børnene. Et helt bol, som nu stod godt ved magt. Venner. Anseelse. Han var blevet udnævnt til sandemand. Hvorfor? – Mon ikke Gud havde ladet ham slippe ud af krigens klør og nå hjem, for at han kunne nå at angre, og for at han derefter frivilligt kunne forlade denne verden og få fred. Sådan måtte det være, følte han. Han havde længe overvejet, hvordan det skulle gøres. Nu var han kommet frem til en udvej. Han rejste sig tøvende og begav sig tilbage efter at have betragtet solens bane og nåede ind på bolet, da Ann var ved at sætte grøden på bordet.

Ann var bekymret. I den sidste tid var Bertram ofte gået en tur tidligt om morgenen. Han kunne ikke sove længere, havde han sagt. Hun tvivlede, følte at han grublede over noget, pintes af mørke tanker. Hun anede, han havde været mere igennem i krigen, end han havde ladet hende vide. I aften måtte hun tale med ham.

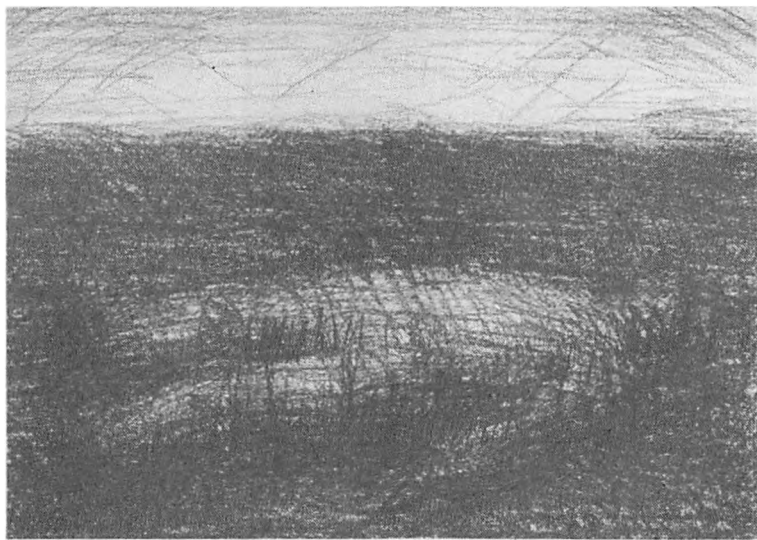
Bertram satte sig på husbondens plads, sagde dæmpet en kort bøn, hvorefter man langede til det store fad grød. Ann og de to tjenestepiger stod op og spiste som skik var. Bertram talte med de to karle om det forestående arbejde. Rasmus sad ved siden af den yngste karl og fulgte interesseret med i, hvad der blev sagt. Alt var som det plejede, men Ann tænkte på Bertram under dagens arbejde.

Mens karlene gjorde klar til at køre af sted for at bjerge hø, red Bertram ud af bolet. Han bar sit gode tøj hvortil hørte det værdifulde værge, han havde haft med hjem. Han skulle til stajs for at tale med husfogeden om skovudvisning. Mens han red gennem Felste'skov, op ad vejen forbi Kruusmøl' gennem Støbæk og ned mod Affenrå, tænkte han sin plan igennem. Bertram Dinsen havde truffet sin beslutning. Den eneste rigtige for ham. Hans største bekymring gjaldt Ann og børnene. Men bolet var i god stand og en god part af krigspengene var endnu tilbage. Ann giftede sig vel igen, børnene ville få en ny far, der tog sig af dem. Det krympede sig i ham. Børnene ville nok hurtigt glemme ham, måske undtagen Rasmus. Ide og Jes var så små endnu. Men Ann ville fortælle dem om deres far og holde hans minde i ære, det vidste han.

Om aftenen satte Bertram og Ann sig ud på toften, børnene sov allerede. Jørgen og Merret fra nabobolet kom og satte sig til dem. De snakkede muntert løs og nød den lune aften. Efter at tusmørket sænkede sig, og naboerne var gået ind, blev Ann og Bertram siddende en stund endnu. Da de endelig rejste sig, kyssede han hende blidt. Hun mærkede noget vådt på kinden, ville sige noget, men han skyndte sig ind. Han gik ind i den tomme stald, tændte en prås, hvorpå han klatrede op på en bås og rakte op på en bjælke i det inderste hjørne. Da han hoppede ned, bar han en pose, hvis indhold blev nøje undersøgt. Efter at have lagt lærredsposen tilbage gik han

ind. Han pustede først lyset, da han nøje havde betragtet Rasmus, Ide og lille Jes. Børnene sov trygt, han klædte sig af og lagde sig ind til Ann.

Næste morgen vågnede Ann til sædvanlig tid. Hun huskede Bertrams heftige favntag og vendte sig om efter ham, men lejet var tomt. Hun stod op, bolet lå endnu i ro, børnenes rolige åndedrag hørtes. Bertrams tøj var borte, udenfor så hun ham ikke. Så var han gået ud igen. Nu lød nabohanens gal, så det kunne høres over det meste af landsbyen. Og dens morgensignal blev snart besvaret. Ann gik ind og begyndte at arbejde. Synnet og Gunder, tjenestepigerne, gik rundt med små øjne. En time efter stod grøden dampende på bordet, men sædet for bordenden, husbondens plads, var tomt. De spiste og fortsatte arbejdet. Ann var urolig, Bertram var aldrig kommet så sent tilbage. Da Bertram endnu ikke var vendt hjem hen mod middag, ilede hun over til broderen Jep, men han var redet på besøg i Borup, så hun fortsatte ind til hendes anden bror Mads. Mads Jessen beroligede hende, Bertram var vel i stand til at passe på sig selv. Men

han kaldte alligevel på sin karl og bad ham forhøre sig efter Bertram i landsbyen.

Hen på eftermiddagen kom Mads ind på bolet. Ann, der havde siddet uvirksom hen, hørte ham og for ud. Mads rystede på hovedet og så bekymret ud. Ingen havde set noget til Bertram. »Jeg rider hen til birkefogeden, han må samle folk sammen. Vi mødes her.« Mads skyndte sig hen til sin fætter, birkefoged Erik Madsen. Karlen sendte han til Borup efter Jep.

En halv time senere red birkefogeden i spidsen for en skare mænd ind på gårdspladsen. Ann stod i døren. Hun fortalte, hvor Bertram plejede at gå hen uden at kunne sige det helt nøjagtigt, hvorefter flokken satte sig i bevægelse. Rasmus stod i døren med skinnende øjne, han ville fortælle sin mor om de mange heste, men hun hørte ham ikke, stirrede i den retning, rytterne var forsvundet.

Bertram Dinsen blev fundet, da solens sidste stråler glødede i horisonten. Han lå udstrakt i græsset, en kugle havde såret ham dødeligt. Ved fakkelskær blev han båret tilbage til Varns og ind på bolet. Ann stod stumt og så derpå. Han blev lagt ind i den gode stue, som kun blev brugt ved festlige lejligheder eller ved dødsfald. Nabokonerne kom og hjalp hende med at lægge den døde på strå. Ann gjorde automatisk det nødvendige. Hun var som lammet, kunne ikke fatte, at hendes kæreste Bertram lå død foran hende.

Rasmus var blevet vækket af de mange stemmer. Han stod op og listede forbi de sovende søskende for at lede efter faderen, men Gunder løb på ham og fik ham i seng igen. Hun svarede knapt og undvigende på hans spørgsmål, puttede dynen godt op om ham, strøg ham gennem håret og gik hurtigt videre. De voksne var blevet så mærkelige, og Gunder havde røde øjne. Mens han tænkte herpå og lå og lyttede, faldt han i søvn.

Langt ud på natten lyste vinduerne på Bertrams bol. Da nabokonerne var gået, satte Ann sig ved den døde for at våge. Hun havde bedt alle gå hjem, hun ville være ene. Stuen var halvt oplyst af de fire lys ved liget. Hjørnerne henlå i mørke. Ann så stift hen for sig. Det forekom hende, det hele var en ond drøm. Når hun vågnede,

ville Bertram ligge sovende ved hendes side, eller hun ville høre hans træske ude på gårdspladsen. Hun sad i lang tid og så sløvt frem for sig. Lysene brændte med en rolig klar flamme. Der var så stille, mørket stod tæt mod vinduerne. Kun en ugles klagende skrig hørtes. Ann rejste sig langsomt. Bertram lå med afslappede træk, som ville han snart vågne op af sin slummer. Hun kærtegnede hans kind. Så brød hun sammen over den døde og overmandedes af en voldsom hulken.

Morgenen efter red birkefoged Erik Madsen, sandemændene Rasmus Johansen Kjøbmand, Rasmus Jørgensen, Jep Jessen og sidstnævntes bror Mads ned mod Tykskov. De fandt stedet, hvor Bertram var blevet fundet: En lysning med en stor sten. Ved skovkanten sås endnu spor af blod i græsset. De fem mænd undersøgte stedet nøje. I lysningen fandt de ingen spor, men inde i skoven ud for hvor Bertram var blevet fundet, opdagede birkefogeden noget og kaldte de andre til sig. I skyggen under et gammelt egetræ lå en pistol i græsset. Fundet gik fra hånd til hånd. Et usædvanligt smukt og forsiret våben, et præcisionsvåben. De havde ikke set mage. Længe lod de hver for sig pistolen glide gennem hånden. Andre spor fandt de ikke. Jep Jessen var den sidste, der forlod stedet. Han stod tankefuldt og betragtede en lang, grøn ulden tråd, som han havde fundet i græsset tæt ved pistolens findested. Så gemte han tråden i lommen og skyndte sig efter de andre.

Næste dags formiddag holdt birkefogeden tingmøde. Mange mødte op ude på tingstedet, forfærdede over et gement mord på en anset mand i birket. Mordvåbenet blev vist frem, men ingen havde set den værdifulde pistol før. Og ingen kunne oplyse noget til mordets opklaring. En ny grundigere besigtelse af mordstedet gav heller intet resultat.

Folk gættede på mangt og meget om det gådefulde mord. De fleste mente, mordet måtte være begået af en fremmed.

To dage senere, en lørdag, da liget ikke måtte stå søndagen over, blev Bertram begravet. – Dagen før foretoges kistelæg, hvorved liget blev ikklædt og lagt i kisten. Ved den lejlighed blev der efter gammel

skik beværtet med øl. Aftenen før begravelsen hentedes ligbåren i karnhuset, hvorpå den døde blev båret til kirken. Mændene fra nabolaget var med til at bære og følge efter den afdøde. –

Inderster, kådnere og tjenestefolk, der ikke havde fast plads i kirken, fyldte godt op bagest i kirken. Bolsfolkene sad på de pladser, der fra arilds tid havde hørt til deres bol. Kvinderne til venstre og mændene til højre. På kirkegården havde der været trængsel. Kun de forreste havde i den stærke blæst kunnet høre hr. Hanses stemme tydeligt. Nu trådte han frem i kirken og begyndte at oplæse personalia over den afdøde:

»Anlangendes den salige, hæderlige helbolsmand og sandemand Bertram Rasmussen Dinsens ærlige fødsel og herkomst til verden, kristelige levned i verden og salig afsked fra verden, da er han barnefødt her udi Varns anno 1611 af ærlige og gudfrygtige forældre. Hans fader var velagte helbolsmand Rasmus Jørgensen Dinsen og moderen Ide Rasmussen. Farfaderen var velagte helbolsmand Jørgen Dinsen her udi Varns med hans elskelige hustru Maren Jørgens, morfaderen var velagte dannemand, helbolsmand og birkefoged Rasmus Petersen Reff her udi Varns med ...«

I et af de forreste stolestader sad Jep Jessen. Han hørte ikke meget af hr. Hanses velformede ligprædiken. Han måtte tænke på den besynderlige samtale med Bertram kort før hans død. »Lov mig at sørge for Ann og børnene, hvis jeg skulle dø.« Jep havde lovet ham det og sagt, der kunne ligge mange gode år forude endnu, om Gud ville det så. Jep havde undret sig. Men Bertram kunne have sine mørke stunder. En anden dag ville de smile ad det. Nu havde Bertrams bratte død givet Jep stof til eftertanke. En mistanke ville ikke ud af hovedet. Han tænkte på den grønne uldtråd. Han ville nok aldrig få vished, men vished eller uvished, han skulle vide at holde det for sig selv.

Salmen var sunget til ende, man var ved at rejse sig for at forlade kirken. Jep kom i en fart på benene. I midtergangen tog han sin søster under armen og ledte hende ud af kirken gennem trængslen og medfølelse ord fra alle sider, hjem til Bertrams bol. Ærølet ventede.

Todsbøl

Lidt egns historie. Af Aage Jensen

Fra Vikingetid til Løgum munkene giver landsbyen navnet »Totisboole«

Vor by og dets mennesker er ikke os nulevende alene, men det er også dem, som var før os. Kun hvis vi kan føle os som eet med ham, som en bror til ham, der begyndte som nybygger på vore marker, med ham, som fandt sit hvilested i højen derude, med ham, som har brugt det smukke bronzeøkse, der fandtes vest for byen, med ham, som drev studene for ploven, med ham, som strøede sæden med hånden ud over marken, først da bliver vi rigtig rodbundne og kan vokse sammen til et folk.

Vort lands sidste store, stærke bygmester var isen. For mange tusind år siden lå isbræen kilometertyk oppe på »e Stadsryggelbjerg« ved Nordhøjgård, og fra den fossede smelte vandet ud som en hvidå og dannede sletten fra Hellevad til Jynde vad. Efterhånden samledes vandet i åer, og landet lå der uberørt som åbne sletter. Planterne vokser frem. Skovene, engene og moserne breder sig. Elgen er herre i skoven. Ulven tuder i natten, og urhanen gol.

Da drog menneskene ind over landet. Efterhånden som flokkene blev større, kom der ligesom bølge efter bølge af nybyggere hver med sit »modenavn« til de nye bopladser. Sådan kom o. år 600 »lev-byerne«: Bolderslev, Tinglev, Alslev o.s.v. og o. år 700 »rup-byerne«: Bjolderup, Hjolderup, Vollerup o.s.v. Endelig o. år 900 »bøl-byerne«: Todsbøl, Rebbøl, Holbøl o.s.v. Og ligesom vi næsten hver mor-

gen kan synge: »Der dukker af disen min fædrene jord«, sådan kunne vi synge: »Der dukker af sagnet vor fædrene by«. Der fortælles i sagnet, at en mand havde en stor gård, og han havde to sønner med gudenavnene Thor og Gårde. Ved faderens død blev gården delt mellem sønnerne, det blev senere til byerne Todsbøl og Gåskær. Dette er sagn, men det er historisk, at vikingetidens nybyggere gav deres nye bopladser olddanske kæmpenavne. Hør blot hvor klangfuld og stærk familien er : Dybbøl, Nybøl, Holbøl, Fausbøl, Todsbøl o.s.v. Også urnegravene, der ligger i en bue, hvor terrænet løfter sig op fra mosen vest for byen – dengang tæt ved søens bred – fortæller om, at det var vikingetidens mennesker, der her slog sig ned, og fra dem har vi navnet Todsbøl. I tørre somre træder disse gravpladser tydeligt frem som grønne cirkler.

Man kan forestille sig Todsbøl, som den først så ud: En samling lave huse bygget af materialerne på stedet, ler, træ, strå og lyng. En stor sø omkring Porså syd for byen, der længere mod vest forenes med en endnu større sø, der hvor nu Ulvemosen findes, har haft afløb gennem åsystemet ud gennem Vidåen til Vesterhavet. Grønne marker tæt op til husene og nordefter hede med flyvesandsklitter. Kommer vi længere frem i tiden, nævnes Todsbøl i »Løgumbogen« (og gengives i Traps Danmark) bærende navnet »Totisbool« med årstallene 1246 og 1273. Som ovenfor fortalt, er byen meget ældre, men dette synes at være den ældst skrevne data om Todsbøl.

Landsbyen omkring år 1700

Omkring år 1700 har agerjorden i Todsbøl været af meget ringe bonitet i sammenligning med engene. Man havde en naturlig og køn betegnelse for et passende stykke jord. Således regnedes 67 demath eng for en »plove«, men der skulle 137 demath agerjord til en plov. (En demath er lig en lille td. land). Bjolderup sogn var dengang takseret til 24½ »plove«, og heraf havde Todsbøl de 4 »plove«. I et gammelt herreds-skatteregnskab bemærkedes det også, at agerjorden i Todsbøl er herredets ringeste jord, kun i Kær herreds lands, Medelby, fandtes der tilsvarende ringe jord.

De sædvanlige dyrkede kornsorter har været: Rug, boghvede (tarre) og havre. Der blev anvendt et syvdelt sædskifte, der så sådan ud: Boghvede, rug, rug, græs, græs, græs, græs. Det blev så næste år til: Boghvede, rug, havre, og senere kom der en »andenkærshavre« til. Afgrøderne var af meget ringe foldudbytte, f.eks. rug: 3-5 fold, havre: 3-5 fold, mens boghvede derimod – når den lykkedes – kunne bringe 10-15 fold. Jo, de magre agre gav kun lidt korn, det tynde græs kun lidt smør, så beboerne var henvist til andre indtægtskilder for at klare »Kongens udgifter« og »Sognets laster«. Og her var tørvestrygning en af de væsentligste ekstra indtægter ved siden af landbruget.

Ved den tid (o. år 1700) var der kun 466 demath jord taget med i ejendomsvurderingen, og dematherne stod vurderet til henholdsvis 1 Rdl. 7 Sk. og 1 Rdl. 8 Sk., i alt til 618 Rdl. og 3 Sk. Der var dengang ni gårde, deraf fem under Tønder, 3 under Aabenraa og 1 under Haderslevhus. Foruden de nævnte ejendomme var der 4-5 kådnere (husmænd) og indsiddere (jordløse huse) i landsbyen. Dengang hørte Todsøl under Slogs herred, først senere under Rise Herred.

I 1647 betalte en gård i herredsskat: ½ mål honning, ½ svin, 10 læs tørv og – en høne. I 1709 er samme herredsskat at betale i klingende mønt, f.eks. betalte gårdmand Nis Lassen 15 Rdl. og 30 Sk. (Det er i dag Peter Christiansens gård). Og gårdmand Jes Petersen betalte 15 Rdl. og 36 Sk. (Det er i dag Marinus Skaus gård, som dengang lå inde i byen).

Herredsfogedens spørgsmål og bøndernes svar af 1739.

I 1739 lader herredsfogeden forespørge, om det ikke var nyttigt at plante hegn mellem agrene til læ for sandflugt, og om det ikke var nyttigt at grave grøfter i engene, så vandet hurtigere kom bort? Herpå svarer de Todsøl bymænd. Det vil være en unyttig og umulig sag. To hundrede år senere kommer hegnene ved Hedeselskabets hjælp, og dette forandrer helt landskabets udseende.

I samme rundskrivelse til alle landsbyer i herredet er der stillet 24 spørgsmål, og hvert lille landsbysamfund er fremkommet med 24

svar. De Todsbøl bymænd har været samlet og drøftet hvert spørgsmål for sig, og derefter er svarene blevet formet. Det har været et svært arbejde, og det har taget lang tid. Spørgsmålene er formet som en opmuntring til forbedring af bedriften, men de lune todsbølbønder har nok også regnet med at svarene også kunne benyttes til skatreligning, og derfor skulle de ikke vove sig længere ud, end de kunne bunde. De måtte sørge for, at deres situation så ud til lige at kunne gå an. Herredsfogeden foreslår et nyt sædskifte, men bønderne svarer: Den gamle form med 3-års pløjning og 4-års græsning er den bedste form for dem. Der spørges, om de har hør nok. Man svarer: Vi kan klare os med det, vi har. Der spørges om jordens beskaffenhed. Man svarer: Agerjorden er kun meget dårlig sand, og engene er også dårlige og mosedede. Der spørges, om de kunne dyrke hør og hamp. Man svarer: Vi har ikke prøvet det, og det vil heller ikke nytte, for jorden er for dårlig. (At der tidligere er blevet dyrket hør i Todsbøl blev bevist, da man ved udgravningen til et vandbassin i haven på parcel 171 Todsbøl ejerlav i 1967 stødte på en ovn neden under muldlaget. Ovnene – en hørtørringsovn – var bygget af munkesten fra det fjortende århundrede, og var mægtige til de ovne, man andre steder i landsdelen er stødt på. Mon ikke også bønderne i 1739 havde en lille ager med hør? Hvor skulle de ellers få deres lagner fra? Der spørges videre om biavl. Man svarer: Den er kun ringe.

Der spørges, om de har tørvejord nok. Man svarer: Ja, i al beskedenhed har vi nok til os selv! Der spørges, om undersåtterne var flittige til at plante piletræer på fugtige steder. Der svares: Nej, for vi har ingen planter. Der spørges, om det ikke var formålstjenlig og til hesteracens forbedring og til undersåtternes gavn at anskaffe én eller to herredshingste. Her måtte der svares meget forsigtigt, og derfor lyder svaret: Vi tilslutter os de andre byers meninger.

Der spørges, om byen ikke holder en fælles tyr. Der svares: Nej, fordi de fleste benytter fausbøltieren. Som sidste punkt spørger herredsfogeden: Da gråspurven er et meget skadeligt dyr, kunne man vel ikke foreslå et middel til dens udryddelse? og de Todsbøl bønder svarer: Vi forstår ikke at fange den fugl. Nej, det gjorde de ikke –

og herredsfogeden skulle heller ikke fange dem. Hans kulle ikke stikke sin næse i deres sager, og det var bedst, at det blev som det var.

Livserfaringer fra hverdagen

Så gik tiden sin rolige gang inden udskiftningen, kun afbrudt af årets højtider: jul, påske og pinse – og dertil kom høstgildet og Bolderslev marked. Man havde sine erfaringer om årets gang og om sæd og høst. Det var erfaringer, som gennem slægtled var fælles for de fattige egne i Slogs og Kær herred, fra sognene Bjolderup, Tinglev, Jyndevad, Hanved, Valsbøl, Ladelund m.fl. (H.F. Feilberg: *Fra Heden*).

Om rugen sagde man: Rugen kan nok drukne, men ikke fryse ihjel. Ved majdagstide skal den kunne skjule en lærke, og ved St. Hans en krage. Endvidere vidste man, at den skal have fire uger til at skri' – og fire uger til at dri' – og fire uger til at modnes. Endvidere vidste man, at når den var brun i kærnen, hvid til det nederste knæ, og når der fandtes tre kærner i huen, når man med den slog i rugen, var det en passelig høsttid.

Om havren hed det sig: Plov mæ dyft, så mæ tykt, så kommer æ ræet og tæet. Og den skal sås, når frøerne begynder at kvække, men forresten begynder havren først rigtig at gro, når den hører høstvognen knirke.

Boghveden (Tarre) skal sås, når kukkeren kukker trillingekuk, og sås så tyndt, at et får med to lam kan gå mellem planterne. Seks uger skal den helst ligge tørt, og kan så tåle seks ugers regn. Først når den hører kokkyllingerne gale begynder den at gro, og først når den ser ud som en spraglet høne eller en skimlet hest, skal den høstes. Men det er en vanskelig sæd, den kan få skade i tordenvejr.

Engene havde i tiden før udstykningen den allerstørste betydning for gårdenes trivsel. Mens høhøsten stod på, sad karlene uden for huset med deres harrøjtøj, som bestod af hammer og ambolt, og skærpede leklingen med små slag langs eggen. Det lød som en dæmpet klokkeklang ud over byen. Der var noget festligt ved høhøsten. Der blev startet ude på engen mellem kl. 2 og 3 om morgenen. Så var der et

hvil midt på dagen fra kl. 10 om formiddagen til kl. 4 om eftermiddagen. Så gik det løs igen til kl. 11 om aftenen. Når man ikke slog græs midt på dagen, var det for det første fordi, det kunne være meget varmt, men mest fordi en le skærer bedst i dugvådt græs. Hjemkommen om formiddagen begyndte harrehamrenes klingende musik, som afbrødes af et kækt og muntert: »Kom ind te unnen!«. Så stod den på »fersk suppe« med kødboller, for maden var særlig god i høsttiden, både den hjemme og den, som kom med ud på marken. Men inde ved bordet blev man ikke sjældent klar over, hvor strengt arbejdet havde været. Selv stærke karle kunne få krampagtige trækninger i armene, så suppen spildtes af deres skeer, og bollen røg henover bordet. »Den springer efter leen!«, sagde man. Et gammelt ord-sprog minder om høststens gode, glade stemning: »Når du stryger din le, inden du går af engen, og kysser din kone, inden du står af sengen, så har du altid en skarp le og en glad kone.«

Landsbyens jord udskiftes

Da en henstilling fra herredsfogeden i Slogs Herred om udskiftning af landsbyernes jorder ikke gav noget resultat, kom der noget senere en forordning fra Kiel (den hertugelige forvaltning) om gennemførelse af en jordfordeling i hertugdømmet Slesvig. Hensigten var at fremme udviklingen og give plads til personligt initiativ og fremdrift, da det gamle bondesamfund mentes at være for stillestående.

Så tidlig som i 1672 forsøger de Gåskær og Todsbøl landmænd at fordele jorden mellem sig. Til trods for megen uenighed får de todsbøller bl.a. rådighed over græsning og hølset på mosen – til evig tid! Man ved meget lidt om udskiftningen i Todsbøl, da akterne er gået tabt. Dog har fhv. gårdejer Nicolaj Brodersen i Landsarkivet fundet visse oplysninger frem. Således viser det sig, at jordfordelingen begyndte tidlig i Todsbøl og skete i to omgange.

Først en fordeling af engene i 1740 og følgende år. Og her sker delingen efter princippet, at ejendommene skulle kunne høste et vist antal hølæs, altså et skifte efter antal hølæs. Agerjorden fordeles i 1782 og således, at bønderne får først og derefter kådnerne (hus-

mændene) og til sidst indsiderne (jordløse huse). Kådnernes får hver 6½ demath og henvises i øvrigt til den dårligste jord, beliggende op mod Bolderslev skelgrøft. Jorden deltes mellem 7 bondemænd og nogle få kådnere og et par »inderste«. Bygningerne blev liggende lunt og tæt sammen og alle syd for bygaden. Senere kom så udflytterne mod øst, nord og vest. Mod syd var og er landsbyen klemt op mod det sogneskel, som Porså danner. Morsomt er det at lægge mærke til, som de gamle veje får navn efter, hvor de fører hen, f.eks. vejen mod nord stiler lige mod Bjolderup kirke, derfor navnet Kirkevej. Vejen mod syd (i dag Vollerupvej) hed ikke Tinglevvej, nej, den hed naturligvis Flensborgvej, fordi det var der, man ville hen, hvis man skulle lave en større handel. Vejen mod vest, der fører ud over den store mose, hedder ikke uden grund Ulvemosevej. I øvrigt må man huske, at man den gang mest færdedes til fods, og da man også vidste, at den lige linje er den korteste, vandt stierne hævd og berettigelse. Sådantil eks. førte en sti fra byens midte, skråt øst over markerne til Kirkevejen, og en anden skråt vest over mod Skolevejen. Når så bonden pløjede sin mark, forsvandt stien, for hurtigt derefter at blive trampet frem igen.

Herude fra sogneskellet har slægterne gennem hundreder af år ad kirkevejen søgt ind mod sognet. Sognekirkens tunge tårn med det slanke spir har i de klare dage været at se fra hvert et hjem og fra hver en mark. Måske en og anden derved dybt i sindet har fornemmet et fællesskab med noget helt ud over stedet og tiden.

I gyldne, gule blade
nu drysser I fra gren.
Hvad bliver da tilbage
af somren lys og ren?

I vårens milde vinde,
I grønnede vor jord.
Nu er det alt kun minder
så stille uden ord.

Kan vore lykkedage
forsvinde uden spor?
Nej, alle visne blade
har knop til nyfødt vår.

Gammel Mathies

Tekst og illustration af Hans Bertelsen, Kegnæs

Originaler kaldte man førhen de mennesker, der tillod sig at leve i landsbysamfundenes yderkanter. De levede deres eget liv uden at tage hensyn til konvention, og skønt de i levevis adskilte sig fra den øvrige befolkning, accepterede man deres livsform, morede sig over den og lod tingene passere – måske med lidt misundelse over og beundring for, at man ikke selv turde leve så frigjort. Mathies var en af dem, som der længe efter fortælles historier om.

Mit bekendtskab med gammel Mathies begyndte da jeg var 7-8 år.

En dag spurgte far mig, om jeg ville med ned til Flejmosen. Vi gik langs med hegnet mellem mark og bydam, og så sagde far: »Vi vil nu lige se, hvordan gammel Mathies har det.«

Fra marken gik vi ned i hans have og traf ham der. Det første jeg lagde mærke til, da vi hilste og der blev sagt et par ord, var hans sprog. Mathies læspede lidt, og det gav hans tale et eget blødt og venligt tonefald. Nu skulle jeg rigtignok se hans kaniner og dværghøns. Da vi havde set og snakket om dem, lukkede gammel Mathies døren op til et lille udhus med halvtag for enden af huset. Her inde stod hans lille Islænder-pony, som Mathies var meget stolt af.

Gammel Mathies havde som yngre tjent som karl på forskellige gårde, han var ikke blevet gift – måske den lille talefejl var en af årsagerne – og nu som ældre havde han været i stand til at købe det lille, meget beskedne hus, nok ved hjælp af lidt sparepenge, måske

også en lille arv derhjemme fra og en aldersrente på vel knap en krone om dagen.

Hans hus ligger ved den lille vej, der går bag om Østerby, videre forbi Flejmosse til Nystaden og Bredsten. Ja, det er resterne af den første hovedvej på Kegnæs, her har hovbønderne trådt spor mellem mark og strandeng og i deres ansigts sved samlet sten af de fra skov og vildnis opdyrkede marker og sat dem langs vejsiden.

På »e maj« gik landmændenes får.

»E maj« udgør et ca. 100 meter bredt og 2 km langt bælte fra skellet mellem Østerby og Sønderby og op til Bredsten.

Der var en egen skønhed over »e maj«, da den lå uberørt hen, den var tumleplads for vi børn og en god stejleplads til fiskernes garn. Når solen stod lavt, fik den de skønneste pastelfarver af de mange forskellige græsarter, engelskgræs, blåklokke, snerle o. m. a. og ude ved stranden gror marehalmen »e flæg« stadig.

Her langs »o e maj« gik mine forældre og naboens ofte søndags-spadseretur, når lærkerne hang i luften og Flejmosse lød af fuglesang. Det skete, at vi store drenge fik lyst til at besøge gammel Mathies, og med et: Kom kun indenfor, blev vi venligt modtaget. »E dørnsk« var det eneste rum med trægulv, »e framgull«, køkken, sovekammer og »e pessel« havde teglstensgulve. I »e dørnsk« hang der billeder af konger og kejsere – Christian IX og hans familie savnedes heller ikke, men mere interessant for os var dog »e snakmaskin« med stor højtalertragt, og gammel Mathies trak gerne rundt og lod spille: »An der schönen, blauen Donau« for os. Der hang lange piber på væggen, men der stod også bøsser i et hjørne, deriblandt en luftbøsse, som vi skød efter skive med. Skiven var opsat på døren ind til »e pessel«, her stod der kun nogle kister, og som Mathies sagde til os: »Sku »e fløjkokke« (pilene) go egemmel e dø', æ dæ da ingen dæ in.«

Hans køkken lignede ikke meget mors derhjemme. Jeg tror, at Mathies var forud for sin tid hvad rationel husførelse angik. Hans tekop havde nemlig samme farve som rigtig stærk te og kunne således spare opvask for flere dage – lignende regler gjaldt rengøring og påklædning. Engang morede snekasterne sig meget over Mathies.

Da en ung karl en aften besøgte Mathies, sad han og skar en kål-rabi i småstykker.

»Nå, er du ved at forberede din aftenmad?« spurgte karlen.

»Uh, haw e ha« siger så gammel Mathies, »det vil æ sej dej, kyef alle et fåe ve en gammel kvind, få det er så få-troet, te en ska se' å skæ e ma' i stykke te e, for å fo e te å æe.« (Det vil jeg sige dig, køb aldrig et får ved en gammel kvind', for det er så forkælet, at man skal sidde og skære maden i stykker for det, for at få det til at æde.)

Da havde han købt et får ved gamle Lena.

Dengang var det skovlepligt for gårde og huse. Da klokken blev 12 siger snefogeden, at nu måtte de jo alle møde igen kl. 1, det gjorde kromanden nu ophævelser over, da han havde så forfærdeligt meget at forrette først, hvortil gammel Mathies bemærker: »Va ska æ så sej, no ska æ hjem å hå unnen kogt, så ska æ spies å hå vaske op og sysle, hvordan ska æ da ku væ hæ e klok jen?«

Men da en gårdejer og hans karl kom kl. 1 var Mathies allerede i gang. »Hvad nu,« siger så landmanden, »jeg mente, du havde så meget at lave først?« Hvortil Mathies svarer: »Ja, ve' do va' æ sløse å lidt mæ e e daw.

Gammel Mathies havde fået lov til at lade sin pony og sine to får græsse ved Flejmosen. »I må gjæn rii o e ponni, wen i kån« sagde Mathies til os drenge, men det gik ligedan hver gang – den slog bagen op, så vi røg ned i græsset.

Engang hjalp vi ham med at køre hø af det græs, han havde slået i Flejmosen, hjem. Det foregik på en trillebør med lad, Mathies gik bag, og vi trak i et reb foran. Da stødte hjulet mod en sten, så læsset væltede, og Mathies trimlede med omkuld, da vi så havde fået henholdsvis Mathies og læsset rejst, sagde gammel Mathies: »No tækkes æ, te vi ku godt hoel et riesgill.« (Nu synes jeg, vi kunne godt holde rejsegilde). Han var fuld af god lune og humor, hvorfor da også ofte egnens tjenestekarle søgte ind til ham om aftenen.

Engang under landbrugskrisen omkring 1930 snakkede han med en landmand og udtrykte sig da sådan: »E bynne, di klawe og klawe sig, no mest æ min hiele besætning o jen nat, å æ æ da kael få min hat eno.« Da var hans får druknede og kaniner døde.

Selv om man kunne formode, at en vinter kunne være trang for gammel Mathies, gav han aldrig udtryk derfor endsige bitterhed over tilværelsen.

Jeg husker engang, at onkel og oldefar (bedstefar) en formiddag sad på en bænk nede ved »e skyehus« (et skur som en skytteforening engang havde sat op) og snakkede med gammel Mathies og en af gendarmerne (dengang gik de blå gendarmere vagt langs stranden), da tager onkel sit guldur frem og siger: »Vi skal hjem til middag, klokken er snart tolv,« hvortil Mathies replicerer: »Gu' ske lov en åen da it ska hæng sånt i e klok.«

Når man spurgte gammel Mathies, hvordan det gik, fik man altid et positivt svar. F. eks. når han prøvede at pilke torsk fra en lille pram i stille vejr, og man spurgte: »Ga det nowe torsk?« »Ja, wen i tænke jer, æ ho te unnen i fjo'ten daw – av e katøfle da.« Eller med at cykle? »Jotak regte godt, wen dæ æ jen dæ skubbe, å jen dæ støje.«

Efter min konfirmation kom jeg i lære, og hørte da derhjemme, at nu var gammel Mathies kommet på sygehuset og døde der.

Hvis gammel Mathies stod op af sin grav og besøgte sit hus, ville

han ikke tro sine egne øjne. Hans lille beskedne hus beboes nu om sommeren af købstadsfolk, der er tæpper på gulve og moderne bekvemmeligheder. Hvor der var et lille halvtag til stald, er der nu garage. Står man i stuen og ser ud ad vinduerne, ser man stadig over »e stohav« til Angel, men i stedet for fyrskibet på Kalkgrunden, er der nu rejst et fyrtårn.

»O e maj«, hvor der før gik får og høns, ligger der sommerhuse og campingpladser, og turisterne færdes i stort tal forbi hans hus.

Men de gamle popler står stadig foran huset, og når vinden stryger hen over deres blade, er det ligesom de hvisker og tisker: »Ja, ja, vi har set andre tider og forhold, men om hundred år, er alting glemt.«

Det går tilbage. Holberg talte helst med kvinder. Søren Kierkegaard talte helst med børn. Jeg taler helst med mig selv.

Palle Lauring.

Arnkil's minder

Af maleren Holger Hattesen, Flensborg

Når jeg tænker på Mimi og Jørn fra Arnkil, tante og onkel, som jeg kaldte dem (moster ville have været mere korrekt), vælter barndomsminder frem, og det er dem af den gode slags, dem af den bedste slags.

Arnkil har været feriested for mig, så længe jeg kan huske tilbage. I de første krigsår kom jeg derover siddende på min egen lille sadel foran på fars cykelstang. Far og mor var altid så afslappet glade, når vi kom derover, helt anderledes, end de plejede at være. Det gik senere op for mig, at årsagen til denne afslappethed udover det gæstfri hjem selvfølgelig også var den truende tyske hverdag, de for få dage eller også kun timer kunne fortrænge.

Efter besættelsen var det kun mig alene, der med specialpapirer kunne komme over på den anden side af grænsen, hvor Mimi ventede på mig, mens far og mor sendte længselsfulde blikke over på det par hundrede meter lange ingenmandsland, der var kort nok til at man kunne se hinanden, men for langt til at man kunne tale eller råbe sammen.

Men også efter krigen har der været en lang række år, hvor det i min erindring så smukke skovløberhus (jeg har nu altid kaldt det »skovriderhus«), der altid først dukkede op i sidste øjeblik, når man cyklede rundt om hønsehuset, var mit feriehjem, som er kommet

til at præge mig på mange måder. Det er derfor sikkert ikke helt tilfældigt, at det sted, der for mig de sidste mange år har været meditations- og tilflugtssted, også ligger mellem bølgende kornmarker, forudsat det blæser og kornet ikke er høstet.

Onkel Jørn var skovløber, derudover drev han et lille husmandssted af den gamle slags med lidt af hvert, køer, søer, heste, høns og ænder og ikke alt for mange tønder land til korn og til dyrene. Men den ene mark kunne byde på noget ganske specielt, for midt i den stod »æ Denkmal«, et bombastisk, nygotisk monument med massevis af hoveder og inskriptioner og en elmeallé, der førte ud til det. Det skal jo nok have forherliget overgangen til Als, som skulle være foregået her omtrent i 1864, men det forekommer mig, at der også var et Bismarckhovede med i rækken, så muligvis har det også berettet om 1871. Enkelthederne er uklare i min erindring, modige modstandsfolk sprængte få år efter krigen monumentet i luften.

Men udover skov og landbrug havde Mimi og Jørn en tredie indtægtskilde: en lille miniaturekro med dertil hørende stor restauranthave, i sommermånederne mål for mange sønderborgensere, der her hver lørdag-søndag ved de lange gule træborde med de hvide papirsduge kunne få kaffe, øl og sodavand til deres medbragte madpakker, hvis de da ikke foretrak de fine flødeskumskager, der lørdag formiddag blev bragt af den nærmeste bager. Sådanne weekender blev omhyggeligt forberedt, der blev luget rundt om huset, og alle vores lærredssko blev hvidtet med tandbørste.

Onkel Jørn havde to kasketter. De havde to grøntoner, røde striber, sort lakskærm og en rigtig kongekrone foran. Den nye blev kun brugt om søndagen til gæsterne, og vi beundrede ham alle, når han havde den på sammen med de hvide bukser og de friskhvidtede lærredssko. Vi var heller ikke kede af, når det engang imellem blev regnvejr, for så kom der kun få eller ingen gæster, og der var mange kager tilovers, som ikke kunne holde til næste søndag. Og vi unger gnaskede dem ned i os, mens vi hørte »Hyp lille Lotte, fariario, bommelumbumbum«, schellakplader på den dengang nye grammofon, den ældste af kusinerne havde fået fat i, og som i dag sammen med

pladerne for gode penge kunne sælges til nostalgikere i byernes markandiserbutikker.

Onkel Jørn husker jeg altid som den stille nydende mand. Ikke den store epikuræer, ikke spartaneren, næ – nærmest midt mellem. Som ham, der kunne arbejde effektivt, men gjorde det i bevidsthed om, at der lå en Sumatracigar i øverste venstre lomme, som i hvert tilfælde ikke skulle ligge der, når han kom hjem. Derfor virkede det også som en lille katastrofe, den dag, Jørn havde tabt Sumatraen i skovens efterårsløv. Efter min børnetidsregning dengang ledte vi i mindst ti timer efter den uden at finde den.

Og han glædede sig til den enkelte øl om aftenen sammen med fiskerne fra Sottrup-skov, der var roet over sundet og skulle tilbage igen samme aften. De havde nok fortalt deres koner, at de lige skulle sætte nogle ruser. De sad i haven i hasselnøddehjørnet. Så hændte det uundgåeligt engang imellem, at det begyndte at regne, og man måtte flytte ind i det lille værtshus. Og når det regnede længe, og det måske endda blev tordenvejr, så blev det til mere end een øl, og de små glas kom også på bordet. Kusinerne og jeg, der havde vores senge oppe på loftet, nød denne bølgende mumlen af mandsstemmer nedenfra, de enkelte råb og latteren – og helt tilsidst fordøren, der åbnedes og lukkedes med et »biæng« fra den store dørklokke – træskoene i gruset og måske en brøkdal af en sang blandet ind i nattens første drømme.

Vi lod os gerne vække tidligt, forudsat vi måtte køre med til Sønderborg andelsmejeri med hest og vogn og samtlige omegnens mælkejunger, som stod og ventede på de dertil byggede træstilladser, der, hvor privatvejene drejede ind mod gårdene. Det var spændende og altid forbundet med en lille smule angst. Man havde jo hørt så mange historier om heste, der løb løbsk og væltede det hele -vogn og mælken, kusken, børn og kvinder, ja der var endda engang, hvor der også havde siddet en præst bagi, jo, en præst og en gris og de var væltet lige ned i pløret. Fantasien havde jo ingen grænser om aftenen på loftet, hvor sådanne ture åndelig blev forberedt og der var også meget spændende at opdage og berette om sammen med kusinerne

kun afbrudt af pauserne, når vi hørte trin på trappen og vidste, at Mimi kom op for at se, om vi sov. Man kunne jo fortsætte bagefter.

Vi måtte også komme med på arbejde i marken. På grund af de sene sommerferier dengang var det mest høsten, vi kom til at opleve, så hele min romantiske forestilling om landbruget stammer fra hine tider, i hvilke man til dels endnu høstede med le, og selvbinderen var en stor modernitet, som man købte sammen med naboerne. Hvor man bandt kornet i neg og satte det i stakke bagefter, og hvor man hentede det med hestevogn for at det kunne blive tærsket i loen, og hvor man virkelig blev kørt »hjemad med det allersidste læs« til fest med georginer og bonderoser. Hvor de sange, man sang, endnu kunne forstås, fordi indholdet af dem svarede til det virkelige liv.

Når jeg har talt om Mimi og Jørn, altså nævnt Mimi først, er det, fordi Mimi førte regi i denne lille verden. Skoven og dyrene, det var Jørns, men alt andet, alt hvad der hørte til huset, opdragelsen, tidsinddelingen, ja endda det antal cigarrer, Jørn måtte ryge, stod Mimi for. Da det i sin tid blev kendt, at Jørn ville giftes, kunne folk ikke rigtig forstå, at det nu skulle være en tysk pige, for Jørn var da sådan en god dansk mand. Men da de hørte, at det var Mimi fra Flensborg, som de fleste kendte, fordi hun til alles tilfredshed havde arbejdet en del år på Ulkebøl-egnen, var der ingen, der snublede over det tyske mere. Forresten kender jeg ingen, der taler et smukkere og mere udpræget alsisk, end Mimi.

Arnkil var en verden for sig selv. Den startede ved svinget ind i skoven og bestod af 5 smågårde eller husmandssteder, et »Denkmal«, skov og marker og en lille sti, der førte ned til Alssund. Mimi var dronningen og onkel Jørn hendes prinsgemal, selvom det var ham, der havde kongekronen på kasketten. Og de tog imod gæster fra hele verden, specielt Sønderborg og omegn. Da jeg forleden var på Als og ikke kunne lade være med at køre en lille omvej for at se på min barndoms lykkeland, havde man anbragt et stort skilt, dér, hvor det hele starter ved svinget ind i skoven. »Adgang forbudt for uvedkommende« stod der. Selvom jeg jo mener, at jeg er aldeles vedkommende og ikke viser særlig stor respekt overfor den slags skilte,

som jeg bedst kender fra den tyske side af grænsen, så havde jeg pludselig ikke lyst til at fortsætte derind. Mine indtryk var så stærke, og min erindring er så klar; jeg vil nødigt have det hele ødelagt. Muligvis var dette skilt kun blevet sat op som venlig advarsel overfor mig og min erindring.

Før freden kom

Af H. P. Jensen, Agerskov

Øje for øje

Hen i november 1944 blev en tysk fange vitterligt kylet ind i celle 13 på Domhuset i Kolding, ikke bare kylet, men med et voldsomt spark, der sendte ham helt ind til vinduesmuren med ansigtet i gulvet.

Da han fik sig rejst, troede vi, han var udlænding, kineser eller sådan noget. Hans ansigt var så ophovnet, at øjnene sad i skæve sprækker. Ved nærmere eftersyn undrede vi to i cellen os over, at hans sweater havde en hvid farve på ryggen og en brun forpå. Manden så angstvækkende ud. Næse og mund sad i et blodigt kød af slag, og kuløren forpå sweateren måtte være hans eget blod, der enten var løbet ned ad ham, eller han havde ligget i det på gulvet.

Det forhåndenværende var et lille beskidt hørhåndklæde, der blev gjort vådt i vaskens tynde vandstråle og lagt over ansigtet på ham. Lidt efter kunne han selv vaske og regere på sig, og da han havde sundet sig en tid, lukkede han munden op. Det var ingen kineser. Det var ikke englens sprog han talte, men vi lærte hvordan esbjergensisk lyder. Fisker fra Esbjerg, han kan hedde Henry, selv om han hed anderledes. En lille tyk, firskåren fyr, der havde fået nærmest livsfarlige mishandlinger. Han lignede længe efter en kineser i ansigtet og var sortblå på kroppen med sår og afskrabninger efter voldsomme slag og spark. Ophavsmanden kan hedde Jens Hubertus. Han hed også an-

derledes, men vi kendte ham alle tre, og vi to gamle i cellen fik endnu engang skrækken ned ad ryggen. Jens Hubertus stod allerede for en betragter dengang som en mand med et forkrøblet sjæleliv, masser af mindreværdsfølelse, ikke en raffineret sadist, men utrolig brutal.

Da Henry efter nogle dage var kommet til sig selv – læge var der ikke noget af, selv det var hvad han havde behov for – fik vi historien, og indirekte fik vi et indtryk af, hvad der kunne gemme sig i en Esbjergbo. Når jeg kommer ud, om jeg så skal bruge et år til at finde Hubertus, så skal han få de tæsk tilbage. Stilfærdigt, men tankevækkende. Sådan er det at skabe had. Uden at man ved det, arbejder gode hjerner på at regne af og gøre gengæld.

Henrys skæbne efter Staldgården og et par måneder i Frøslev kendes ikke, muligvis kom han til Tyskland, men i sådanne bevægede år mødes og skilles mennesker uden at hæfte sig nærmere ved hinandens skæbne.

En dag hen i eftersommeren 1945 faldt blikket på dagbladet Vestkystens forside. Der stod en historie om en mand, der havde henvendt sig i Esbjerg arrest og forskaffet sig adgang til en fange. En Jens Hubertus, tidligere gestapomand, der senere fik en brat skæbne. Det var Henry, og hans stille løfte fra Staldgården blev bragt til udførelse. Simpel gengældelse og intet at opløfte sjælen ved. Jens Hubertus har givet fået det tilbage, han uddelte.

Der blev stor opstandelse. Henry blev arresteret og kom for retten. Han fik som rimeligt var en straf, som vistnok blev modtaget næstmest med tilfredshed.

År efter mødtes de tre fra celle 13 på Domhuset i Kolding. Der blev spurgt til Henry og mødet med Hubertus, men Esbjergfolket kan være mut.

Henrys eneste beretning var, at han skyldte ikke noget for den sag mere.

I min fars hus

Fra oktober 1944 til den 5. maj 1945 var forholdene på gården Lebeck i Toftlund sogn præget af uro og bekymring. Den ældste søn var arresteret af det tyske sikkerhedspoliti, den næstældste var under jorden og kunne ikke vise sig på hjemegnen. Endnu to sønner forvaltede et våbendepot, der lå skjult nedgravet i ejendommens østre skelhegn og ophængt inde i staldens luftskorsten, hvorfra det efterhånden forsendtes ud over landet.

Det var en mørk tid med mangel på alting, fuld af uro og ængstelse. I foråret indkvarteredes store tyske troppestyrker i nærheden og begyndte at anlægge forsvarsværker: pansergrave og artilleristillinger. Hen i april 45 var der en følelse af, at krigen rykkede nærmere, og der blev gravet en beskyttelsesgrav for ejendommens folk, og på mange måder forsøgte man at forberede sig på den helt store ulykke.

Der var mørkelægning, og der skulle spares på elektriciteten. Far, mor og børn sad krøbet sammen i køkkenet om en svag pære.

Endnu i marts var det koldt og vinteragtigt, men vejret skiftede frem og tilbage, og i april var der begyndende forår, men lejlighedsvis med rå nætter og regn.

Der skete så meget, at det usædvanlige ikke straks blev erkendt. Aften efter aften blev husets hund, Snap, urolig, småbjæffede, klynkede og søgte til døren med tydelige tegn på anspændt opmærksomhed, men han måtte ikke komme ud.

Indtil en aften far kom til at se på hunden og noget slog ned i ham. Hold hunden, sagde han til mor. Jeg går ned i haven. Slip ham først om en ti minutter.

Far gik ud i stalden, bagud ved møddingen og gennem læbæltet ned bag i den store have, hvor han forsigtigt trådte ind under den gamle hyldebusk. Det var månelyst, men med jagende skyer, der tog lyset. Haven kom og forsvandt for hans øjne.

Efter en tid hørte han hunden komme ned gennem haven og søge rundt i buskene. Pludseligt bjæffede den voldsomt og blev stående i nærheden af det store elmehegn i vestsiden. Snap var en kriger. Han

blev mere og mere ophidset og styrtede gang på gang ind i de mørke træer, hvor noget bevægede sig. Tilsidst kom en mand ud på plænen og månelyst faldt på ham og hans mørke kasket med blank skygge. Far genkendte ham.

Manden gik hurtigt hen til et lavt sted i hegnet og skrævede over med den rasende hund i hælene. Far gik sønden om haven og op med vesthegnet og fik igen et blik på manden, da han kom ud af den gamle allé mellem elmetræerne og vesthegnet. Der lå en cykel i vejgrøften. Manden greb den og cyklede hurtigt bort. Far blev stående med bankende hjerte, indtil Snap kom hen til ham efter at have forfulgt den fremmede helt over til Søren Fredensborgs skel. Der skete ikke mere, og far og Snap fandt ind og fortalte mor om, hvad der havde været i haven.

Derefter stod far aften efter aften i vesthegnet med den kloge Snap roligt ved fødderne, og flere gange kom den ubudne gæst igen, lagde cyklen og søgte ned i haven, hvorfra han kunne betragte stuehusets vinduer. Vi var under opsyn. Det skete måske fire til fem gange. Sidste gang slap far igen Snap, der fulgte den fremmede på klog afstand, men med rasende, gjaldende bjæffen. Igen gik flugten til cyklen, og igen så far et glimt af spionens ansigt. Johannes, kom for guds skyld ikke hjem, skrev mor i et brev afsendt fra en anden by.

Den 5. maj kom. Far meldte intet. Mor talte om det. Far var en lille mand, vansiret i ansigtet fra første verdenskrig, der havde kostet ham et øje. Han var blød af sind. Men når han den enkelte gang stod fast på noget, var der ingen tvivl. Der skal ikke gøres noget, sagde far. Sig mig ikke imod, gør som jeg siger. Den mand, der så mange gange havde luret i haven, kunne man leje til en bestemt tjeneste. Far lejede ham konsekvent gang på gang i de følgende år. Mor rasede og manden må undertiden have haft en underlig fornemmelse. Mors kulde og afsky var ikke til at tage fejl af, men far var døv for enhver indvending. Det skulle være ham. Men Snap havde ikke glemt den fremmede, vogtede på ham, holdt sig på afstand og lod sig ikke klappe af ham.

I sommeren 1951 blev Johannes gift, og far bestilte igen vor mær-

kelige fjende. Mor havde vel så travlt, at hun lod det gå hen uden fortrydelse. Det var en strålende munter og glad dag. Alle vi brødre var som berusede af velvære og humør, og Snap var med. Han åd sig næsten ihjel og soled sig i utallige forsikringer om, at han var den klogeste, dygtigste, smukkeste, fineste, bedste gamle hund i hele verden.

Da der skulle brydes op, stod vi i den lyse sommernat foran indgangsdøren, og vor skjulte fjende kom. Af en eller anden grund var der lidt stille, og da faldt fars gengældelse som et hammerslag: Ja, vi har haft en god dag. Vi har alle været samlet, og så kom det: Men det er ikke Din skyld, at der ikke mangler en af dem. Mere var der ikke, mere kom der ikke. Vi følte et øjeblik, at manden var ved at segne død om for fødderne af os. Vi talte ikke mere sammen, men alle gik stille i seng. I et pust havde vi fornemmet, at far var en stor mand.

Fædre har oftest den skæbne med deres sønner, at forståelsen og sympatien er størst, når det er ved at være for silde eller for sent.

Og det er det nu.

Det er ikke imponerende, at en almægtig Gud har skabt et ufuldkomment menneske.
Det er forbavsende, at det ufuldkomne menneske har skabt en almægtig Gud.

Palle Lauring.

Beretning om Cathrine Duus (1843-1922) på Mikkelsborg Kro i Skodborg

Af Gunnar Jørgensen, Vesterris

I 1842 blev Sidsel Marcusdatter fra den lille ø Årø i Lillebælt gift med (min oldefar) Mathias Duus fra Skodborg (1810-1887).

Mathias var søn af en fattig husmand, der havde mistet sin ejendom Langager ved statsbankerotten i 1814. Han fik dog lov til at blive boende på gården, der var blevet overtaget af hans rige fætter, storbonden Thomas Thomsen, Skodborg. Da slægtsgården var gået tabt, kom Mathias tidligt ud at tjene som vogterdreng. Senere kom han i snedkerlære i købstaden Haderslev. Da han blev gift, blev han forpagter på Mikkelsborg Kro, som den rige Thomas Thomsen netop havde bygget for at sikre sig afsætningen af brændevin fra sit eget brænderi.

Mathias Duus overlod krodriften og det tilhørende landbrug til sin kone Sidsel. Selv var han travlt beskæftiget af den snedkerforretning, som han oprettede ved siden af kroen. Nogen god kromand blev han aldrig. Han havde i sin ungdom været inde i en religiøs krise, men havde fundet troen på Kristus, og om søndagen blev hesten ofte spændt for vognen for at føre familien til gudstjeneste i Brødremenighedens kirke i Christiansfeld 16 km fra hjemmet.

Mathias og Sidsel fik 8 børn, hvoraf de 2 døde som små. De tre døtre, Cathrine, Marie og Christine (1853-1934 – min bedstemor)

blev efter konfirmationen og endt skolegang sendt til Christiansfeld. Cathrine var den ældste af børneflokken (1843-1922). Hun arbejdede først i køkkenet på drengeskolen, derpå hos bager Nielsen, der drev det kendte Christiansfelder-honningkagebageri, og til sidst på gæstgivergården. Hun blev optaget i Brødremenigheden og gik stærkt op i dens virksomhed.

Cathrine var dengang noget sygelig og forberedt på en tidlig bortgang, men det skulle gå anderledes. – I 1864 var det lige ved, at hun var kommet til Amerika.

Pastor J. J. Grønfeldt (1834-1917) fra Styding i Hammelev Sogn ved Haderslev tilhørte Brødremenigheden i Christiansfeld. Han var blevet udsendt som præst for en norsk brødremenighed i Wisconsin, og savnede en præstekone. Derfor skrev han hjem og bad menigheden i Christiansfeld vælge ham en kone. – Ganske vist var den obligatoriske lodkastning ved udvælgelsen af missionærkoner blevet afskaffet ved generalsynoden i 1848, og det blev herefter overladt til den enkelte menighed, om man fortsat ville anvende lodkastning. I Christiansfeld holdt man endnu i 1864 fast ved denne gamle tradition.

En forårsaften mødtes menighedens ældsteråd som sædvanlig efter aftensangen for at drøfte menighedens anliggender. Ældsterådet var den øverste myndighed, og rådets afgørelser var lov. Ældsterådets formand redegjorde grundigt for pastor Grønfeldts anmodning. Det blev nu brødrenes opgave at finde en ung kvinde, der kunne udfylde denne plads. Alle gennemgik i tankerne, hvem af de unge søstre, der ville være bedst egnet; men efter en kort rådslagning var alle enige om, at det måtte blive enten Cathrine Duus eller Elise Løding, der stammede fra Kolding, hvor hendes fader var sølvsmed.

Der var andagtsfuld stilhed, da ældsterådets formand foretog lodkastningen. Herrens vilje skete fyldest.

Pastor J. J. Grønfeldt forlod sit hjem og rejste til New York for at modtage sin tilkommende. Spændt stod han på kajen og spejdede efter et kendt ansigt fra Christiansfeld, men afstanden var for stor. Alle passagerer havde taget opstilling langs rælingen. For mange af

dem var dette deres første møde med deres nye fædreland. Landgangsbroen blev sat, og trængslen var stor. Endelig fik Grønfeldt øje på hende. Da de rakte hinanden hånden, sagde han: »Jeg havde troet, det var Cathrine, men når det er dig, Elise, ved jeg, at det er Herrens vilje. Velkommen i Herrens navn«.

Men underligt kan det gå. 15 år efter kom der brev til Cathrine Duus fra Grønfeldt, at Elise var død, og han sad tilbage med fire børn; om Cathrine kunne tænke sig at komme over og være moder for dem?

Skønt Cathrine Duus på den tid havde en god stilling som økono-
noma ved en bøndremenighedsskole i Zeist i Holland, svarede hun
ja, rejste til Amerika og blev gift med Grønfeldt. Selv fik hun ingen
børn. Sine forældre og søskende i det gamle land glemte hun ikke,
og utallige er de breve og gavepakker, hun sendte hjem til dem.
Hendes søster Marie (1848-1930) rejste i 1882 over til sin søster i
Amerika. Her blev hun optaget i Brøndremenigheden. Med afbry-
delser opholdt hun sig i Amerika i 37 år. Den lykkeligste tid var de
12 år, hun styrede hus for sin svogers søn Samuel Grønfeldt, der også
var præst i Wisconsin. Efter krigen vendte hun i 1919 tilbage til Chri-
stiansfeld, hvor hun boede på Søstrehuset. Når mine forældre skulle
ud om aftenen, mødte tante Marie op som barnepige. Utallige er de
beretninger, som hun fortalte os om John og Samuel i Wisconsin.
Derfor var det også til glæde for os, da mine forældre i 1957 på en
rejse til New York genoptog forbindelsen med familien Grønfeldt i
Bethlehem. – Vi har siden vedligeholdt kontakten med vore »rela-
tives« i Grønfeldtslægten, senest ved Brøndremenighedens 200 års
jubilæum i Christiansfeld i august 1973.

Fra Radio Syds pionertid

Af Bjørn Svensson

I 1983, da Danmarks Radio har bevilget 18 millioner kr. til et to-årigt forsøg med regionalt TV stationeret i Haderslev og er besluttet på at lade dobbelt så mange millioner rulle i retning af et nyt radiohus som nabo til amtsgården i Aabenraa, kan det være vanskeligt at forestille sig de beskedne forhold, hvorunder Radio Syd startede i 1960.

Ganske vist rådede vi over tre etager i posthuset på Aabenraa Nørretorv, hvis vi skal sige det lidt flot. Øverst to kontorer, der var indrettet i postmesterens tidligere loftskamre eller gæsteværelser. I det ene sad en kontordame, der havde svært ved at få tiden til at gå. Jeg syntes, at en halvdags havde været rigelig, men programdirektøren erklærede, at dette var Danmarks Radios visitkort i grænselandet, og derfor skulle telefonen være bemanded hele dagen. Den første kontordame blev dog hurtigt ked af at trone der, den næste var en misforståelse, men den tredje blev og voksede med stillingen til et avancement som kontorfuldmægtig.

I det andet kontor residerede regionallederen. Det var for lavloftet til at opfylde Arbejdstilsynets foreskrifter, og desuden var det placeret over radiostudiet med en så dårlig lydisolering, at man ikke måtte gå i kontoret, hvis der var optagelse nedenunder. Forresten var der meget hyggelig.

Radiostudiet lå på 1. sal, stødende op til postmesterens private lejlighed. Her bevirkede den mangelfulde lydisolering, at vi måtte bede postmesterens hustru om ikke at spille på klaver under radiooptagelser.

Da vi rykkede ind, var der kun indrettet talestudie, beregnet på foredragsholdere, der fik en mikrofon til rådighed, medens der var linie til Radiohuset i København, hvor optagelsen fandt sted. Selve studiet var stort, men registreringsrummet med hele det tekniske apparat var upraktisk lille til de nye formål, og til at begynde med manglede apparaturet som sagt endda, så Flemming Biehl Hansen, der har stået for teknikken fra regionalradioens start, måtte slæbe materiellet fra optagervognen op til studiet. Da noget af det kun kunne få plads på gulvet, måtte Biehl ofte sidde samme sted for at kunne nå alle betjeningsknapper.

Selvfølgelig manglede de tekniske raffineringer, men Biehl forstod at hjælpe sig. Han havde for eksempler ingen klangplade, men skulle han give en optagelse mere klangfylde, ledte han lyden gennem det lokale, der stod til vor rådighed i stueetagen. Det kunne anvendes som en art ekkorum. Dets normale funktion var ellers at være toilet.

Det hele foretagende var ret primitivt, men meget hyggeligt. Skønt vi skulle dække området mellem Ejderen og en linie, der gik nord for Vejle og nord for Varde, var der ikke mange, der ulejligele kontordamen med at telefonere. Vi ikke ikke overvældet med henvendelser, som nu lederen af det regionale TV-forsøg bliver. Folk kendte knap begrebet regionalradio, og de havde svært ved at finde regionalprogrammet på modtageren.

De regionale radioprogrammer har til forudsætning sendestationer, der kun har regional rækkevidde. De sender på de såkaldte FM-bånd, men folk var ofte ikke klar over, om de havde et radioapparat med FM, og hvor de i så fald skulle stille ind. Og selv om de havde FM, lå vor frekvens så yderligt på båndet, at programmet måske ikke gik igennem, ligesom der var forskellige hindringer, FM-bølgerne ikke formåede at trænge igennem. Når vi var ude på optagelse, måt-

te vi derfor samtidig varetage en pædagogisk opgave med at forklare betydningen af FM, undersøge om de pågældendes apparat havde denne installation og demonstrere den korrekte indstilling, der gjorde det muligt at modtage regionaludsendelserne.

Da jeg blev ansat som regionalleder i Aabenraa, gjorde Hans Sølvhøj, dengang programchef, mig opmærksom på, at det jo var en magtstilling. Jeg var lidt forbavset, havde ikke selv tænkt i de baner, og de ydre omstændigheder gjorde, at man til at begynde med snarere følte sig noget magtesløs.

Det tog sin tid, inden det lykkedes at vænne folk til at lytte til regionalradioen, og der gik 12 år, inden vi nåede længere end til den ugentlige udsendelse. Da nogle af os begyndte at ønske en udvidelse til to ugentlige regionalprogrammer, gik selv en regionalleder som Christian Kryger imod. Det var der ikke stof til, sagde han. Kryger havde endda det største regionalområde; det er siden blevet delt mellem Østjyllands Radio, Midt- og Vestjyllands Radio og (med tillæg af den sydlige del af Vejle amt) Vejle amts regionalradio.

Vi måtte også savne opbakning udefra. Lytterforeningerne foreslog at spare os bort. Det gjaldt ikke mindst den jyske og endda Lytterforeningen Sydslesvig, skønt det måtte være åbenbart for alle, at der forelå særlige opgaver i grænselandet i konkurrencen med de tyske medier. Dagbladene Sønderjyden og Dannevirke gik i skøn samdrægtighed ind for en nedskæring af de danske radioprogrammer under henvisning til, at der var så meget andet i æteren, blandt andet det tyske fjernsyns omfattende udsendelser. Og Jyske Tiden- de erklærede sig den 12. august 1969 også stilfreds med, at »vi nyder godt af at kunne tage to tyske TV programmer, ... når de hjemlige udsendelser er for tyndbenede«, hvorfor bladet ikke kunne se noget presserende behov for et dansk TV-program 2.

Det var, som om man havde glemt, at regionalradion i Danmark er blevet født af et sønderjysk ønske om et modtræk over det fremtrængende tyske fjernsyn. Det var formanden for Danske Samfund, amtskontorchef Jes P. Caspersen, der overfor DR understregede nødvendigheden af at gøre noget, og hans indlæg blev fulgt op med et

forslag fra landsarkivar Peter Kr. Iversen om at søge løsningen i en regionalradio. Da forslagsstillerne ikke ønskede Kongeågrænsen trukket op påny, bad man om at få regionalradioen indført over hele landet, og om at den sydligste skulle dække på begge sider af Kongeåen. Det var disse ønsker, der blev opfyldt i 1960.

Man måtte virkelig undre sig, når den danske grænselandspresse så kort efter kunne henvise Danmarks Radio til at spare sig, fordi grænsebefolkningen i stedet kunne tage det tyske fjernsyn. Mindre mærkeligt var det, at regionalradioen mødte modstand i det københavnske radiohus, hvor de selvstændige provinssendere blev betragtet som et uønsket alternativ. I toppen var der støtte at hente, men allerede i programchefgruppen manglede forståelsen. Når sparekniven skulle bruges i Danmarks Radio, var der altid opfindsomme sjæle, der mente, at regionalradioerne kunne undværes. Og det, skønt vi dengang faktisk ikke kostede noget, der kunne fylde i sparebøssen.

Trods al modstand lykkedes det efterhånden at oparbejde lyttartal og en position, der overbeviste radioledelsen om, at man måtte gå videre med provinsarbejdet i radio og TV. Programcheferne protesterede. Jørgen Vedel-Petersen erklærede således, at kvalitetsstoffet ikke lå i provinsen, men ude i verden, og hans kollega Werner Svendsen forsikrede, at provinsen ikke blev forsømt, og han fastholdt, at hans afdeling måtte have hele landet som område; ansvaret for kultur- og samfundsorienteringen i TV måtte ligge hos en enkelt afdeling, nemlig hans.

Alligevel nedsatte Hans Sølvhøj i 1968, nu generaldirektør, et internt provinsudvalg, der skulle udarbejde forslag til en bedre dækning af provinsen. Dette udvalg skyndte sig at afgive en betænkning om regionalradioen. Ikke med henblik på udvidelse. Nej, det store flertal ville såmænd begynde forbedringen af provinstdækningen ved at nedlægge regionalradioen! De ni mente, at den fremmede provinssialisme og københavneri og derfor burde afskaffes. Kun to ønskede at opretholde den. Af dem var jeg den ene.

Mit arbejde i dette provinsudvalg var fomodentlig baggrunden

for, at radioledelsen bad mig gennemføre et forsøgsarbejde i min region, så man i praksis kunne få efterprøvet nogle af udvalgets forslag. På den måde blev den syd- og sønderjyske region til et forsøgsdistrikt.

Da var rammerne om arbejdet i Aabenraa også blevet betydeligt forbedret. Man havde opført et fint radio- og TV-hus, det første i provinsen. Kontorlokalerne blev taget i brug allerede i 1966. Der var to radiostudier, hvoraf det første kunne fungere fra 1967, og et TV-studie, der dog var blevet forsinket af sparebestræbelser, så det aldrig nåede at blive taget i anvendelse efter hensigten. Det bestilte materiale blev solgt til anden side.

Når TV overhovedet var blevet taget med i det nye hus, havde det den baggrund, at DR i 1961 placerede den første filmgruppe udenfor København i Kolding. Samtidig med, at man i 1962 startede TV i Aarhus, blev der knyttet en programmedarbejder, Hans Arne Hansen til Kolding-gruppen, og i 1964 blev hele gruppen flyttet til Aabenraa, i første omgang installeret i en villa på Haderslevvej. Nu skulle den sammen med regionalradioen ind i det nye hus, der var blevet bygget ved siden af Sønderjyllandshallen.

Jørgen Møller blev den tredje programmedarbejder, Danmarks Radio placerede i Sønderjylland. Hans ansættelse fik et pudsigt forløb. I 1964 stod en bevilling til behandling, der skulle give grundlag for en medarbejder i grænselandet, beregnet på $\frac{3}{4}$ til forsyning med indslag til TV-aktuelt og $\frac{1}{4}$ til assistance på radiosiden, nærmest til aflastning for det regionale arbejde, når jeg producerede radio til landsprogrammet. Mere end halvdelen af beløbet gik i forvejen til free lance til en enkelt medarbejder, så fast ansættelse ville give fuld rådighed over en mand for knap en halv årsløn. I 1964 gik radiosiden ind for ansættelsen, men fjernsynet gik imod. I 1965 var det omvendt fjernsynet, der gik ind for bevillingen, medens nu radioen gik imod, blandt andet med den begrundelse, at regionalradioen havde så små lyyttartal, at det ikke kunne motivere yderligere bevillinger.

Da jeg blev orienteret om afslaget, sendte jeg et vist ret skarpt brev, ligegyldende til generaldirektør, radiatorrådsformand og kultur-

minister, - med omgåelse af programdirektøren, der var min direkte chef. Hvis jeg havde benyttet den foreskrevne tjenestevej, var jeg ingen vegne kommet. Nu fik jeg svar i løbet af en uge, at bevillingen gik i orden. Det var den første udbygning af regionalsystemet i Danmark.

Da forsøgsdistriktet blev etableret, blev medarbejderstaben udvidet med Sigfred Jespersen. Senere kom også Hanne Risgaard til. Vi fire skulle undersøge mulighederne for at betjene landsradio og fjernsyn ved siden af at bestride arbejdet med regionalradioen.

Det vigtigste af vore forsøgsresultater - og her var Biehl en afgørende inspiration - var, at det var muligt at gennemføre en fleksibel regionalradio. Hidtil havde samtlige regionalradioer skullet sende samtidig og lige længe, idet det pågældende landsprogram blev splittet op i regionale udsendelser. I praksis betød det, at ingen regionalradio kunne komme videre end den bornholmske. Men vi gik ind for, at ethvert regionalprogram selvstændigt skulle kunne koble sig ind på senderen, og tilsidst lykkedes det os at få tilladelse til at gennemprøve systemet med daglige udsendelser. Dermed var vejen bannet for en udbygning af regionalradioen, stik imod Provinsudvalgets tanker.

Daglige regionale programmer kom i 1972, 12 år efter starten, men foreløbig alene i Radio Syd. De andre regioner fulgte efter med daglige udsendelser i 1973, da provinsafdelingen var blevet oprettet. Vort forsøgsarbejde havde også bidraget til at danne grundlag for den struktur, Provinsafdelingen fik. Men dermed var Radio Syds pionertid forbi.

I 1960 begyndte DRs regionale kapitel med kun seks regionalradioer, tre i Jylland (Aalborg, Aarhus og Aabenraa) og tre på øerne (Odense, Næstved og Rønne). Ingen i København. Hvert program havde kun een fast programmedarbejder, nemlig lederen selv. De tre var endda kun halvdags. Aarhus, Aabenraa og Odense havde fået de heldags.

For mit eget vedkommende begyndte jeg med nogen tvivl på mit arbejde. Jeg følte mig bedre egnet til det skriftlige end til mundtlig

fremstilling, og teknik har altid været en fremmed verden for mig. Nu kom Christian Kryger med en båndoptager og overlod den til mig med en forklaring om, hvordan den skulle bruges. Det var al den uddannelse, jeg fik.

Regionalradioen begyndte beskedent og blev mødt med modstand. Men nu er alle enige om, at de regionale programmer er blevet radioens største landvinding i en fjernsynstid.

(Bjørn Svensson har modtaget Sprogforeningens pressepris 1983.)

Glem tanken om din utopiske ø. Der ligger ingen nøgne kvinder og strækker sig i sandet. Og hvis endelig, så er det ikke dig de venter på.

Palle Lauring.

SANG TIL URNEHOVEDFESTEN 5. JUNI

Grundlovsdag

Af Ib Andersen, Sønderborg

Melodi: Som en rejselysten flåde ...

URNEHOVED, på din banke
Danmarks første landsting stod.
Vore fædres sunde tanke
folkets stemme høre lod.
Mange talte og fik svar,
ingen talte som Ansgar,
– ingen så alene.
Men hans djærve, kloge ord
lyder stadig her i Nord,
hvad vi så end mene.

Her beskikkes landets skæbne,
kongers kroning, kongers død.
Her beslutted man at væbne
sig mod fjender, sult og nød.
Volmer fra sit Estlands-tog
bragte hid vort Dannebrog,
– løfted det på tinge;
og det himmelfaldne flag
vajer end på denne dag,
lod sig ikke tvinge.

URNEHOVED om din banke
pilgrimsvejen snoed sig,
førte landsmænd, krumme, ranke
til »Skt. Hjælper« og til dig.
Er du end en liden pold,
står du dog fra hedenold
som et mindesmærke
om, at fri mands tanke må
frejdig op til himlen nå
som en forårslærke.

MINDEORD

Hans Neumann Haderslev

Ved Hans Neumanns død på Haderslev sygehus den 15. oktober 1982 har Sønderjylland mistet en af sine betydeligste arkæologer. Hans Neumann var sønderjyde af fødsel, født den 2. november 1908 som søn af gårdejer Bertel Neumann i Sønder Vilstrup på Haderslev Næs.

I arv fra sit barndomshjem havde han ikke alene fået bondesønnens nære fortrolighed med jorden og dens dyrkere, men også forståelsen af, at livet og slægternes gang skal bedømmes ud fra et højere perspektiv.

Som dreng oplevede Hans Neumann overgangen fra tysk til dansk, og oplevelsen af genforeningen gjorde ham rodfast i det danske. Han blev i 1927 klassisk student fra Haderslev Katedralskole og bevarede fra sin skole- og studietid et nært og livslangt venskab med flere af sine samtidige. I 1936 blev han cand. mag. med historie og græsk fra Københavns Universitet, samtidig med, at han en tid havde været knyttet til Nationalmuseet. Ved museumsinspektør C. M. Lunds afgang i 1936 var han derfor kvalificeret til at blive hans efterfølger, og Hans Neumann forblev som leder af Haderslev museum i samfulde 42 år.

Hans indgående lokalkendskab blev af stor betydning for hans virke. Han

havde let ved at komme i kontakt med sin hjemstavns befolkning, og utallige blev i årenes løb de henvendelser, som han fik, om fund, der var gjort i marken. Hans arbejdsår blev derfor travle, optaget af arkæologiske undersøgelser og udgravninger, samt af forenings- og foredragsvirksomhed og historisk-arkæologiske afhandlinger.

År efter år har han udgravet og undersøgt dysser, jættestuer og bronzealderhøje, han har afdækket vejspor, bopladser og oldtidsagre, gravet i voldsteder og deltaget i undersøgelserne af skibsspærringen i Haderslev fjord. Fremover vil hans navn dog især være knyttet til to store fundkomplekser, nemlig Ejsbøl-fundet og undersøgelserne af Olmersdiget (eller som han foretrak at sige: Olgerdiget). Begge disse udgravninger, der strakte sig over mange år, Ejsbøl (under medvirken af Mogens Ørsnes) fra 1956 til 1964 og Olmersdiget (en tid i samarbejde med Vilh. la Cour) fra 1963 til 1972. har betydet en øget viden om jernalderens sidste århundreder, de år, da det danske rige begyndte at tage form.

I 1940 kom han i bestyrelsen for Historisk Samfund for Sønderjylland, og han blev i 1948 en af initiativtagerne til Haderslev Arkiv- og Museumsforening. Medlem af redaktionen af Sønderjysk Månedsskrift var han fra 1947 til 1961. I en halv snes år var han desuden medlem af bestyrelsen for Jysk arkæologisk Selskab, og han blev taget med på råd, da den nye museumslov blev vedtaget, i følge hvilken hans museum i 1958 blev Nordslesvigs arkæologiske landsdelsmuseum. Kronen på værket blev den store nye museumsbygning i Haderslev, hvis indretning naturligvis i høj grad kom til at lægge beslag på Neumanns kræfter. Hans hjemby takkede ham herfor ved i anledning af en byfest at kåre ham til »hertug«.

Hans evne til at popularisere og forklare sin viden om fortiden gjorde ham til en efterspurgt foredragsholder, ligesom han også atter og atter ledede historiske ekskursioner og fremviste udgravninger for et historisk og arkæologisk interesseret publikum.

Hans Neumanns forfatterskab har i årenes løb nedfældet sig i en række afhandlinger, hvoraf de vigtigste foreligger i Haderslev Museums årbog og i Sønderjysk Månedsskrift, samt i oversigtsværket »Fra Gelsbro til Lillebælt«. I sit korte otium nåede Neumann at færdiggøre sin fremstilling af sit sidste store udgravningsfelt i den smukt udstyrede bog, som han kaldte »Olgerdiget – et bidrag til Danmarks tidligste historie«. Desværre nåede denne bog ikke at udkomme inden hans død. »Olgerdiget« indeholder en indgående beskrivelse af den årelange arkæologiske undersøgelse af dette forsvarsanlæg fra skovene vest for Åbenrå til engdragene sydvest for Tinglev. Som eftertitlen antyder ønskede Neumann at kombinere det arkæologiske materiale med en skildring af den historiske udvikling i hine fjerne tider, skønt det som følge af det spredte og sparsomme og tilmed sagnomspundne kildemateriale

må betegnes som mere end vanskeligt at give en entydig løsning på disse spørgsmål.

Hans Neumann, der var ridder af Dannebrog, efterleves af sin hustru Elisabeth (Lis), f. Kristensen, og af tre børn.

H. V. Gregersen.

Ingeborg Jacobsen

Tønder

Ingeborg Jacobsen – f. 22. 11. 1897, d. 9. 11. 1982 – var født i Hjordkær, men da hendes far købte Lendemærk mølle, voksede hun op der og fik sin skolegang i den tyske skole i Bylderup. Det var et dansk og nationalt meget bevidst hjem, hvilket livet igennem satte sit præg på hende. Hun var trofast mod slægt og venner og en stor støtte for sin mor under 1. verdenskrig, da hendes far var soldat i Rusland. I 1921 solgtes møllen og familien Jacobsen flyttede til Tønder, hvor faderen fik en stilling som inspektør ved sygehuset. Af en omtale af denne begivenhed i en tysk avis fremgår det, at man fra tysk side så med lettelse på, at familien flyttede fra sognet, da der »fra dette hjem øvedes en uheldig indflydelse, idet fru Jacobsen var fører for den dansksindede ungdom og førte ordet i forsamlingshuset.«

Ingeborg Jacobsen kom på Skibelund efterskole og Ubberup og Askov højskoler og begyndte som boghandlermedhjælper i Bech's boghandel (den senere Jefsens Boghandel). Efter et ophold på kunstindustriskolen i København startede hun en broderiforretning, som hun drev med stor dygtighed og en sikker smag. I nogle år drev hun i tilslutning til butikken en del kursusundervisning. I 1965 afstod Ingeborg Jacobsen forretningen til sin mangeårige medhjælper frk. M. Frandsen, der til det sidste var en uvurderlig hjælp og støtte for Ingeborg.

Men butikken var ikke nok for Ingeborg Jacobsen. Hun interesserede sig levende for det, der skete i Tønders hverdag, og hun påtog sig mange hverv, som hun passede med dygtighed og energi. I en årrække var hun medlem af menighedsrådet og i mange år medlem af bestyrelsen for Tønder Læse- og Ungdomsforening, der bl. a. stod for teaterlivet i Tønder. Hun var medlem af den komité, der startede og støttede det private bibliotek i Tønder, indtil dette overgik til det offentlige. Også politik interesserede hende, og hun var i mange år medlem af bestyrelsen for Det radikale Venstre i Tønder.

De sidste år tilbragte Ingeborg Jacobsen på Richtsens Plejehjem, men selv om vennerne var flittige til at besøge hende, så levede hun dog helt i håbet om at komme tilbage til sit eget hyggelige og smukke hjem i Carstensgade. Det, der fyldte mest i Ingeborgs liv, var nok hendes mange venner fra mange forskellige kredse. Hun var en personlighed med hvem det var en glæde at drøfte dagens forskellige emner, det være sig grænselandets problemer, kirkelige emner eller dagens politik.

En stor vennekreds bevarer i taknemlighed mindet om Ingeborg Jacobsen.

Thork. Claudi Westh.

Kristiane Fischer

Flensborg

Uendelig mange sydslesvigere står i taknemlighedsgæld til Kristiane Fischer, der døde 3. november 1982, 86 år. Hendes navn er knyttet til et enestående socialt arbejde, der allerede startede kort efter 1920 og som ikke blot omfattede materiel hjælp. I tunge tider var hun med til at holde modet oppe i mange danske familier.

For denne indsats blev Kristiane Fischer i 1966 hædret med SSF's guldnål, og hun var den sidste levende af de i alt 10 sydslesvigske personligheder, som op gennem 60'erne og 70'erne havde fået tildelt denne fornemme udmærkelse.

Kristiane Fischer er som eneste kvinde repræsenteret i det slesvigske portrætgalleri på Flensborghus. Maleriet er udført af kunstneren Harald Slott-Møller, og når Kristiane Fischer fik en plads i galleriet, side om side med en række af grænselandets store mænd, skyldtes det den store indsats hun som ung kvinde ydede i afstemningskampen i 1920.

Kristiane Fischer var ud af den kendte Åbenrå-slægt von Lachmann, men kom ret tidligt til Slesvig, hvor hendes far drev et apotek. Her kom hun også i berøring med det nationale arbejde. Hun var gift med senere rektor og stadsskoleinspektør Heinrich Fischer og i mellemkrigsårene ydede ægtefæl-

lerne en betydelig pionérgerning i det danske arbejde. Hun fulgte også med i skolearbejdet, og da elevtallet i den danske folkeskole før og under anden verdenskrig var ret beskedent, kendte hun hvert eneste skolebarn og dets familiære forhold. Hun fulgte eleverne på deres senere vej, ikke mindst de årgange, der var indkaldt til krigstjeneste.

Kristiane Fischer var et varmt og medfølelsende menneske, og hun opfattede arbejdet for de gamle, svagelige og mindrebedragede som sin livsopgave. Med sit sprudlende humør kunne hun ofte kalde smilet frem i sine omgivelser. Ikke mindst i de tunge år mellem 1933 og 1945, men også i de vanskelige efterkrigsår kom hun til at betyde uendelig meget for mange vanskeligt stillede familier. I mange tilfælde formidlede hun praktisk hjælp til disse mennesker, men også ved sine besøg var hun dem til stor opmuntring. Selv blev hun ikke sparet for sorg: Hendes eneste søn døde efter det skansearbejde, han blev udskrevet til for nazisterne, kun 17 år gammel.

I en snes år var Kristiane Fischer en inspirerende formand for Flensborg Sygeplejeforening og i mange år var hun også aktiv i Gamles Værn.

K. Grage.

Hartvig Møller Padborg

Lørdag den 22. januar 1983 døde forhenværende boghandler i Paborg, Hartvig Møller, kun få dage efter han var fyldt 92 år.

Hartvig Møller var født på gården »Haugaardlund« i Tiset ved Gram, ud af en bevidst, dansk slægt med et stærkt kirkeligt tilhørsforhold. Hans opvækst blev derfor præget af de brydninger, som følger de stærke følelser. Tidligt stod det klart for Hartvig Møller at han ikke ville være landmand. Derfor fik han privat skolegang hos en onkel, og efter konfirmationen kom

han i handelslære hos en købmand i en naboby. Da læretiden var udstået søgte han ud i den »store verden«. Hamborg var første station, og her tog han eksamen fra en købmandshøjskole.

Med en lille støtte fra hjemmet kunne han fortsætte sin uddannelse i England, først som volontør i Hull, og siden som clerk i et handelshus i London. Samtidig studerede han på et Handelsakademi for udlændinge. Han fik pæne resultater overalt og fremtiden tegnede lovende.

Under indtryk af de storpolitiske spændinger vendte han hjem i 1913, og fik straks stilling på Knarhøjs Margarinefabrik i Sønderborg. Herfra blev han indkaldt til tysk militærtjeneste. Som så mange andre danske sønderjyder måtte han gøre første verdenskrig med. Først gennem Polen og videre mod øst, derefter ved vestfronten. Krigen var hård ved hans helbred. Efter freden og genforeningen måtte han igennem en langvarig behandling på Øresundshospitalet i København.

Derefter tog han stilling som korrespondent i et Københavnsk olieimportfirma, og sideløbende gennemførte han uddannelsen som translætør.

Men Sønderjylland trak og lysten til at beskæftige sig med bøger gjorde udslaget. I 1929 købte han og hans sønderjyske kone »Padborg Boghandel«, der var oprettet af »Flensborg Avis«, og en tid tilhørte redaktør Chr. Refslund. Hartvig og Alma Møller så både en levevej og en dansk, national opgave i denne forretning. Et års tid efter købet, byggede Hartvig Møller ejendommen Nørregade 16 i Padborg, der blev en god ramme om boghandelen og Tatoludsalget, som blev passet af Alma Møller. Sæbeudsalget var en vigtig del af forretningen i de første, hårde men også gode, arbejdsår. Boghandlerhjemmet og forretningen blev mødested for mange mennesker med tilknytning til danskheden og dansk kirkeligt arbejde i Sydslesvig.

Samtidig deltog Hartvig Møller og hans hustru med åbenhed i det kirkelige og kulturelle arbejde i Bov Sogn. De følte sig knyttet til kredsen der byggede Missionshuset i Padborg.

I 1957 afstod han sin boghandel til en datter og svigersøn. Nu havde han tid til at beskæftige sig med sine alsidige litterære og historiske interesser, samtidig med at han glædede sig over at færdes i boghandelen, hvor han »gav en hånd med« når der var brug for det og så længe hans kræfter muliggjorde det.

Hartvig Møller var stilfærdig af væsen og meget kundskabsrig. Han var agtet højt, både som menneske og forretningsmand.

H. L. Clement.

Jes Jessen

Blans

Den 12. februar 1983 døde forhenværende gårdejer Jes Jessen, Streffelgaard i Blans. Han var født den 28. marts 1900 på en mindre ejendom i Pottegade i Blans, som hans far dengang ejede, inden han i 1916 købte Streffelgaard.

Da Jes Jessen var født 1900, hørte han til den sidste årgang, der måtte trække i den tyske soldatertrøje i krigen 1914-18. Han blev indkaldt den 20. juni 1918 og nåede velbeholden hjem igen den 9. december 1918.

Skønt han udelukkende havde gået i den tyske skole i Blans, lærte han hurtigt at beherske det danske sprog både skriftlig og mundtlig. Han ville være landmand som sin far og tog plads på flere gårde i Sundeved. I 1925 var han elev på den nyoprettede Gråsten Landbrugsskole. Han var således godt rustet, da han i 1928 overtog faderens ejendom i Blans. Samtidig giftede han sig med Helga Petersen, en datter af gårdejer Jørgen Petersen, Tørvemosegaard i Stenderup. Det var en vanskelig tid at starte på. Landbrugskrisen i trediverne var hård at komme igennem.

Helga og Jes Jessen fik efterhånden 7 drenge. Men et gammelt mundheld siger: »Mange børn gør ikke en mand fattig.« De fire af dem er gået i faderens fodspor og er i dag landmænd.

Der var bud efter Jes Jessen mange steder fra og han fik flere tillidshverv inden for sit sogn. Fra 1933 til 37 var han i Ullerup sogneråd, fra 1937 til 1951 formand for skolekommissionen, fra 1959 til 1973 var han tillidsmand i Mejeriernes og Landbrugets Ulykkesforsikring. Folkebanken for Als og Sundeved havde et kontorsted i Blans med to ugentlige åbningsdage, her sad Jes Jessen fra 1962 til 1974.

Ved siden af landbruget havde han biavl som hobby. Det er adskillige tons honning, der i årenes løb er udgået fra hans bigård. I de senere år, da en søn havde overtaget gården, beskæftigede han sig meget med hjemstavns-

historie. I årbogen »Munin«, som Ullerup sogns hjemstavnsforening udgiver, har han skrevet flere artikler om Ullerup sogn i gamle dage. Han var en flittig gæst på Landsarkivet i Åbenrå. Og det var ligegyldig om de gamle papirer var skrevet på tysk eller plattysk og med gotiske bogstaver.

Jes Jessen ville gerne synge, især holdt han meget af Aakjærs sange.

Tak bonde med din sædekurv!
Lad landet grønnes i dit spor,
så vi med stolthed år for år
tør pege på den danske jord.

Så længe du i furen går,
så længe du har arbejdet kær,
skal Danmark lægge fold til fold
i sol i storm i bygevejr.

Peter Petersen.

Chresten Speggers

Mjang

Kun to måneder efter, at Chr. Speggers havde trukket sig tilbage som formand for Sprogforeningen, døde han 76 år gammel den 3. februar 1983. Speggers blev født den 26. november 1906 i Mjang på Als som søn af gård-ejer Chr. P. Speggers og Marie Cecilie, født Schmidt. Moderen døde, da han var seks år gammel, og en faster trådte i hendes sted for Chresten og hans bror. Hjemmet var dansk, og som dreng lånte Chr. Speggers danske bøger i det lille Sprogforenings-bibliotek i Kirkehørup. Han blev konfirmeret i 1921 og nåede således kun at gå i dansk skole et år. Siden fulgte ophold på efterskolen i Vester Vedsted og landbrugsskolen i Korinth. Værnepligten aftjente han ved livgarden. Det var han stolt af, og han deltog siden i alle garderjubilæer.

I 1931 overtog Chr. Speggers fødegården, som hans far havde købt i 1903. Samme år giftede han sig med Anne Marie Jacobsen fra Lambjerg. I 1938

blev han formand for det lokale mejeri, en post han beholdt helt til 1966. I 1944 valgtes han til formand for Den alsiske Landboforening. Med disse lokale tillidsposter begyndte en karriere, som skulle gøre Speggers til en af dansk landbrugs topfolk.

1945-1966 var Speggers formand for Sønderjyske Landmænds Andels Smørekspportudvalg og fra 1949 for Sønderjysk Mejeriforening. I 1958 blev han formand for De samvirkende jyske Mejeriforeninger og året efter valgtes han til formand for De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation. Disse betydelige hverv blev naturligt fulgt op med en lang række andre tillidsposter inden for landbruget – og især mejeribrugget. Det vil føre for vidt at nævne dem alle.

Speggers' virke som organisationsmand førte ham på talrige rejser over hele jorden. Han nåede at besøge alle verdensdele. Som formand for fællesorganisationen virkede han for at styrke denne, både over for medlemmerne og over for myndighederne. Han havde en særlig evne til at formidle samarbejde, da han ikke var en førerskikkelse, som påtvang andre sine meninger. Han gjorde en stor indsats ved oprettelsen af Mejeriselskabet Danmark 1970 og den reorganisation af fællesorganisationen, som blev nødvendig som følge af den ændrede struktur i mejeribrugget. Herefter trak han sig i 1972 tilbage som formand for fællesorganisationen, og han afviklede sine mange tillids-hverv.

Selv om Chr. Speggers var meget væk hjemmefra, fulgte han levende med i, hvad der foregik i hans hjemstavn, og det følte naturligt, at Sprogforeningens mangeårige formand, forstander J. Th. Arnfred i 1972 opfordrede Speggers til at blive medlem af Sprogforeningens bestyrelse med henblik på, at han skulle overtage formandsposten. Dette skete i 1974. Det var ingen let opgave. Foreningen havde endnu ikke helt fundet sine egne ben efter ombygningen af Folkehjem, og Speggers måtte gå aktivt ind i en effektiv omlægning af foreningens administration. Det var en opgave, der stillede store krav til hans samarbejdsevner og organisationstalent.

Speggers var myndig og venlig, og i hans formandstid er der blevet løst opgaver, som gør det lettere at føre Sprogforeningen videre. Sprogforeningens Litteraturpris og Sprogforeningens Pressepris blev oprettet. 100-års jubilæet blev afviklet på god måde, – og i 1982 fik foreningen helt nye og tidssvarende vedtægter.

Som formand værnedes Speggers om traditionen i Sprogforeningen, men det var karakteristisk for ham, at han var lydhør over for nye ideer, nye tanker, og når han fandt dem bæredygtige, så veg han ikke tilbage for at gennemføre dem. Traditionen blev ikke en sovepude. Han var et varmt menneske, og han var aldrig bange for at sige tak og vise sin påskønnelse, når han fandt, der var grund til det. Kort før sin død, sagde Speggers, at efter et langt virke

som organisationsmand på landsplan var han med formandsposten i Sprogforeningen ligesom vendt tilbage til dét Sønderjylland, hvorfra han var udgået. – Han var Sprogforeningen en god formand.

Chr. Speggers var ridder af Dannebrog af 1. grad, og i 1976 modtog han mejeribrugets fornemme udmærkelse, Segelcke-medaljen.

Jørgen Mågård.

Henri Prien

Flensborg

Et eventyrligt og kampfyldt liv fandt sin afslutning, da redaktør Henri Prien, Flensborg, døde 16. februar 1983. Han blev 78 år.

Henri Priens udprægede sans for social retfærdighed parret med et skarpt analytisk intellekt gjorde ham til modstander af nazismen. Han blev arresteret og sendt i kz-lejr nær den hollandske grænse. Herfra lykkedes det ham at flygte til Danmark, hvor han klarede dagen og vejen som bådebygger. Illegalt hjalp han tyske antinazister til Sverige og efter Danmarks besættelse måtte han selv søge over sundet. Hans skarpe pen i kritikken af Sveriges holdning til nazi-Tyskland gjorde ham til »persona non grata« selv i emigranternes rækker.

I 1945 tog han til Sydslesvig, hvor han både legalt og illegalt bekæmpede englændernes og tyskernes modstand mod det danske røre. Han blev leder af det sydslesvigske pressebureau Sydslesvigsk Nyhedstjeneste og gik samtidig stærkt ind i bestræbelserne på at få startet en tyskskrevet dansk avis.

Her mødte han sammen med andre sydslesvigere stærk engelsk modstand, og først da Prien udgav en illegal tyskskrevet avis, bøjede englænderne sig og Südschleswigsche Heimatzeitung kunne udgives.

Henry Prien opholdt sig en tid lang i Danmark og kom i stærk modstrid med de politiske magthavere, det førte til hans udvisning, overgivelse til englænderne og deportation til Vesttyskland med påbud om ikke mere at vise sig i Sydslesvig. Det var ikke Priens sag, han kom tilbage til vor landsdel illegalt, og overskred den danske grænse, som det passede ham, altid brændende for den sydslesvigske sag under vilkår og ord, der ofte ikke passede de etablerede nord og syd for grænsen. Det førte til, at man brugte metoder mod ham der nok i dag ved mindet derom, må få nogles kinder til at rødme af skam.

Selv for dem, der kendte Prien godt, var han ingen let mand at have med at gøre. Og det bed dybt, når han brugte sin skarpe pen imod os. Han havde fjender, men han var selv sin værste fjende. Han havde andre egenskaber end

det, der gjorde ham kendt. Han var en dygtig fotograf og en habil maler. Her kunne hans urolige sind finde stunder med fred og glæde.

Men også her kunne han være kritiker og profeten, der måtte advare. Hans store selvportræt fra ungdommens dage, stående foran en af Europas brændende og ødelagte byer vil blive et af tidens tegn og give et uudsletteligt indtryk af en intellektuel oprører.

N. Bøgh Andersen.

Valdemar Hansen Skakkenborg

Efter nogen tids svagelighed afgik Valdemar Hansen, Skakkenborg v/ Ketting ved døden 28. oktober 1982 i en alder af 82 år. Han var fra Starup ved Nr. Nebel og flyttede til Als kort efter genforeningen i 1920, først beskæftiget i landbruget og senere – i 1934 – etablerede han sig som selvstændig landmand i Skakkenborg.

Der gik kun få år, førend han var at finde i det nationale arbejde. Han blev tillidsmand for grænseforeningen og i det unge grænseværn i Ketting sogn, og især på det sidstnævnte område udrettede han et stort arbejde.

En overgang var han medlem af Ketting sogneråd valgt af Venstre. Også på et andet felt i frivilligt og samfundsmæssigt arbejde øvede han et uegenlystigt arbejde. Det var i det frivillige brandværn i Bro, hvor han var aktiv i 34 år, og heraf dets kaptajn i 12 år. Ved sin død var han æresmedlem af værnet.

Han gik aldrig på akkord med sin overbevisning, og kunne det synes, at han af og til virkede stejl i det ydre, så lå der inderst inde i ham en oprigtighed og higen efter at yde det bedste.

Hans Lind.

Jens Peter Andersen Elstrup

Jens Andersen – f. 30. 7. 1890, d. 1. 9. 1983 – stammede fra Elstrup. Han var ældste søn ud af en dansk familie, faderen var med i første række for danskhedens sag. Livsbanen for sønnen Jens blev fastlagt efter dette.

Han blev uddannet som landmand, skønt hans evner og lysten sikkert havde stået til en højere uddannelse. Han kom på højskole, tjente i det gamle land forskellige steder ved landbruget. Kom hjem for at aftjene sin tyske værnepligt, der fortsatte med krigsdeltagelse.

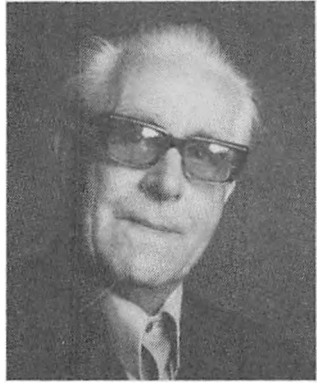
Han kom uskadt hjem og blev gårdmand ved giftermålet med sin kusine, Christine.

Jens kom hurtig med i sognets offentlige arbejde. Blev indvalgt i sogneråd og menighedsråd. Han havde sin store andel i rejsningen af mindesmærket for de faldne i Egen sogn, han blev senere formand for D. S. K., et hverv han røgtede med stor ihærdighed.

Da de gamle nationale foreninger genoptog arbejdet efter krigen, blev Jens hurtig formand for foredragsforeningen og udførte et godt arbejde der.

Det der i de seneste år optog ham mest, var sognets historie. Med hans gode hukommelse og evne til at genfortælle det oplevede og huske det, han havde hørt af forældrene og andre, var han værd at lytte til. Ære være hans minde.

Jørgen Krogh.

Niels Gotthardsen

Høgsbro

Niels Gotthardsen blev født den 23. marts 1907 i Enderup i Hvidding sogn. Han døde den 22. marts 1983 i Høgsbro efter et kort sygeleje.

Han gik i skole i Hvidding og blev undervist på tysk i hele skoleforløbet under den tids tvangsfortyskning af undervisningssproget. Efter sin konfirmation og efter genforeningen gik han på Latinskolen i Ribe.

I 1927 påbegyndte han et kontorarbejde for sin onkel Hans Jepsen Christensen i Høgsbro. Her levede han sig ind i den mangfoldighed af opgaver og gøremål, der trængte sig på til løsning for befolkningen i den sønderjyske landsdel i årene efter genforeningen. Arbejdskravene på kontoret forstærkedes under landbrugskrisen og i årene op til anden verdenskrig, hvor de danske organisationer og befolkningens tillidsmænd stod i en konstant vekselvirkning for at bestyrke danskheden. Dette forhold prægede arbejdet. Samtidig gav det Niels Gotthardsen en betydelig indsigt i de mange kriseagtige tilstande og ikke mindst de mange positive muligheder, der skabtes, som blev medbestemmende for befolkningens levevilkår efter genforeningen.

Med sin gode hukommelse var Niels Gotthardsen i stand til at fastholde de indtryk han modtog og udmønte dem i sit arbejde. Desuden kunne han huske sagernes indhold og deres sammenhænge. – Han havde rede på tingene. Dette kom sagernes behandling og kontoret til gode.

Selv om Niels Gotthardsen ved sin tiltrædelse som hjælpesekretær i 1927 fra den første dag beskæftigede sig med opgaver for Sønderjydsk Skoleforening, blev han først af bestyrelsen ansat som lønnet/ansvarlig sekretær i 1944. I 1951 blev han desuden valgt til kasserer og beklædte begge disse poster, indtil han i 1981 fratrådte bestyrelsen efter eget ønske. I forbindelse hermed blev han udnævnt til æresmedlem af bestyrelsen. Men han fortsatte dog til sin død i foreningens tjeneste som dens repræsentant og samtidig

som kasserer i Hejlsfondens bestyrelse og som sekretær og kasserer i Lars Sørensens og Hustrus Legat, der i princippet er tilknyttet Sønderjydsk Skoleforening.

I 1971 antydede Niels Gotthardsen, at han trængte til en form for aflastning. Det fik han, men udnyttede den ikke ret meget. I 1976 blev hans arbejde dog væsentlig lettet, idet administrationen af statens midler til støtte for unge sydslesvigeres uddannelse i Danmark, efter 56 års forløb, bragtes til ophør. Dette skete på Sønderjydsk Skoleforenings initiativ, i overensstemmelse med statens seksmandsudvalg og med Dansk Skoleforening for Sydslesvig. Han kunne derefter fortsætte, indtil han nedlagde sit hverv som sekretær og kasserer i 1981. Fra 1942 og til sin død var han sekretær og kasserer i Dansk Kultursamfundets Forsamlingshusudvalg.

Niels Gotthardsen betragtede sin gerning i Sønderjydsk Skoleforenings tjeneste som et æreshverv. Han var beskeden i sin livsførelse og uegennyttig i sin tjeneste. I stille stunder glædede han sig over de mange kontakter, som gerningen gav ham. Det havde givet hans liv fylde og rigdom.

Svend Christensen.

Wilhelm Ludwig Andresen

Husum

Redaktør Wilhelm Ludwig Andresen, Husum, der døde den 21. april 1983, 97 år gammel, var i mere end 60 år en engageret forkæmper for den frisiske sag. Helt op i sin høje alderdom trådte han ind for bevarelsen af frisisk kultur og egenart.

W. L. Andresen var landmandssøn fra Kating i Ejdersted. Han valgte at blive typograf og i ca. 8 år var han knyttet til store forlag i Berlin. Fra sin tidlige ungdom var han stærkt politisk interesseret, og en overgang stod han som medlem af SPD, men da dette parti i 1914 godkendte optagelsen af krigslån, returnerede han sin partibog. Som overbevist pacifist kunne han ikke forene dette med sin samvittighed.

Efter 1918 erkendte W. L. Andresen, at et samarbejde med danskheden ville gavne den frisiske sag, og i 1920 gik han aktivt ind for en genforening med Danmark. Som en logisk konsekvens af denne holdning startede han i 1923 sammen med Johs. Oldsen »Frisisk-Slesvigsk Forening«, der siden har taget navneforandring til »Foriining for nationale Friiske«. Samtidig med, at han drev et annoncebureau var han en produktiv skribent, men mange af hans afhandlinger og publikationer var en torn i øjet på nazisterne og det

endte med, at han fik »Berufsverbot«. I en årrække tegnede han annoncer for Flensborg Avis, indtil han efter 1945 kunne genoptage sin publicistiske virksomhed. I en lang årrække udgav han det grænsepolitiske skrift »Das freie Südschleswig«, og på eget forlag kom et antal pjecer, hvori han dokumenterede, at nordfriserne er en selvstændig folkegruppe og ikke, som hyppigt hævdede fra tysk side, en tysk folkestamme. Endnu som 94-årig udgav han en bog på plattysk om folkelivet i Ejdersted og få uger før sin død havde han i »Kontakt« en læseværdig artikel om »Foriining for nationale Friiske«.

K. Grage.

Karl Schmidt

Bæk

Den 10. august døde Karl Schmidt fra Bæk ved Nustrup. Til sin død boede han på gården i Bæk, – en slægtsgård gennem 5 generationer.

I sit ægteskab med Mathie Bram, som døde for en del år siden, havde Karl Schmidt en datter, nu bosat i Løgumkloster.

I ca. 60 år var Karl Schmidt ejer af gården i Bæk. Vel nok 60 år, som bragte flere forandringer i landbruget end de 4 forudgående generationer tilsammen havde oplevet.

Et helt fremherskende træk hos Karl Schmidt, var hans forhold til hjemstavnen. – En bundethed, som netop gjorde ham fri til at træffe sine valg og til at vælge sit ståsted. Også det svære valg efter at have oplevet rædslerne ved vestfronten i 1916. Han kunne have valgt at gå over grænsen efter en orlov, men ønsket om retten til at leve i sin hjemstavn, fik ham til at tage hele resten af krigen med. – Han betalte prisen, skønt han vidste, hvor frygtelig høj den var.

Og senere, når han under mere fredelige forhold skulle vælge, hvor han ville gøre sin indsats for egnen, – i menighedsråd, skole, foreninger, hjemmeværn, egnens lokalhistorie og afvandingselskabet »Nørreå«.

Mange vil huske, hvor levende han kunne fortælle om dette selskabs trængsler. Fra starten i tyverne, med en teknik, som ikke var særlig velegnet til opgaven, og frem gennem tredivernes krise. Karl Schmidt var selskabets formand i 28 år. Når tingene så vanskelige ud, kunne han sige: »Men vandet i åen løber da den rigtige vej.« – Naturen var god nok.

Alle, som har kendt Karl Schmidt, har oplevet hans kærlighed til hjemstavnen og hans respekt for dem, som har formet den forud for os.

Arne Buhkal.

Matthias Johannsen

Kværnholt

Matthias Johannsen var født i Flensborg den 7. maj 1897. Midt i 1890'erne tog forældrene bopæl her, for at faderen, Thomas Johannsen, kunne arbejde på skibsværftet. Hensigten var at tjene penge og spare op til køb af en landbrugsejendom. Det første køb fandt sted på Harreslev Mark. Men ejendommen her var for lille til at kunne give en familie rimelige levevilkår. Det andet og endelige køb fandt sted i Terkelsbøl i 1901. Her fik Matthias Johannsen sin opvækst i et hjem, der var kendt for sin store og varme kærlighed til Danmark, og som prægede ham for livet.

Vinteren 1913-14 var han elev på Vester Vedsted Efterskole. I 1916 var han på session og skulle derefter gøre tjeneste som tysk soldat i første verdenskrig. Det ville han ikke og gik derfor over grænsen til Danmark. Her og dels i Norge opholdt han sig, til krigen var forbi. Ved afstemningen den 14. marts 1920 afgav han sin stemme for Danmark i Flensborg, hvor han var født.

I 1923 købte Matthias Johannsen et areal fra gården Kværnholt i Burkal sogn, hvorpå han opførte et husmandsbrug, som han i årenes løb sammen med sin familie drev frem til et mønsterbrug. Som anerkendelse for sin faglige dygtighed og sin flid modtog han sammen med sin ægtefælle De Jydske Landboforeningers sølvbæger for landboflid. Han øvede en betydelig indflydelse indenfor det faglige område. I en årrække var han formand for Burkal Sogns Husmandsforening m. fl. foreninger af faglig art. Han solgte ejendommen til sønnen og byggede hus i Bylderup Bov i 1965.

Han var medlem af Burkal sogneråd i 16 år - 1946-54 og 1958-66 - og sognefoged i Burkal sogns 1. distrikt i over 25 år. I forbindelse hermed blev han udnævnt til Ridder af Dannebrogordenen.

I 1939 blev det i en revideret skolelov bestemt, at der skulle vælges en skolekommission for hver kommune også i Sønderjylland. Matthias Johannsen valgtes til medlem af Burkal kommunes skolekommission som valglstens nr. 1. Derefter valgtes han enstemmigt til formand. Kommissionen havde dengang også tyske medlemmer. Han udøvede sit hverv her indtil i 1962, hvor han ikke længere ønskede at lade sig opstille til valg.

Ved opførelsen af Burkal Forsamlingshus i 1934 var M. Johannsen formand for byggeudvalget og derefter formand for husets bestyrelse, indtil det kulturelle arbejde, der her blev taget op, var i god gænge. Fra 1938-57 var han medlem af Landeværnets bestyrelse. Under 2. verdenskrig var han medlem af modstandsbevægelsen. Under de givne omstændigheder måtte han gå »under jorden« og som i 1. verdenskrig opholde sig nord for den gamle Kongegrænse. Om M. Johannsen kan det siges, at han holdt af sit hjem og sin gerning, sin hjemegn og sit fædreland og at han hele livet arbejdede på det vel. Altid uden at gå nationale modstandere for nær. Han var konsekvent i sine handlinger, men samtidig i besiddelse af en udpræget retssans. - En markant grænselandsskikkelse.

Sv. Christensen.

Aage Primdal Bedsted

Aage Primdal er død i en alder af 92 år. Han blev født i Salling og kom straks efter genforeningen til Nordslesvig, hvor han blev lærer i Hønkys. Primdal, der var stærkt dansk folkeligt og nationalt interesseret, kom efter 25 års virke i Nordslesvig efter eget ønske til Sydslesvig, hvor han var skoleleder i Kobberrmølle fra 1946 til 1957.

Aage Primdal var musikalsk begavet i meget stor grad og blev bl. a. kendt som komponist af en påskønnet folkeopera »Skræp«, der uropførtes i Åbenrå, endvidere som komponist af mange danske folkelige sange, i hvilke han ligesom i sine operaer søgte tilbage til gamle nordiske kilder. Han oprettede og ledede som dirigent Danske Folkekor i Sydslesvig samt Dansk Koncertorkester, der udbredte kendskabet til dansk romantisk og klassisk musik syd for grænsen. Der er udsendt en grammofonplade med et væsentligt udpluk af hans sange.

Efter sit virke i Kobberrmølle flyttede han med sin hustru til Kollund. Ægteparret fik lov til at nyde tilværelsen her i en årrække, indtil Aage Primdal i 1966 mistede sin hustru, hvorefter han bosatte sig hos en datter i Øster Gejl. Sine sidste år tilbragte han på Solgården i Bedsted Lø.

Walther Lange.

Nytår

Af Peter Ohrt. Skærbæk

Vi venter på det nye år,
– vi svært forstår,
som dagene de går.
En dag var lang,
en anden kort,
en dag med sang,
en visket bort.
Men uret går sin gang
i både sorg og sang.
Du måler tiden ud
på timeglassets bud.
Du bruger al din snilde,
for tid må ej stå stille.
Lad os nu lidt i ro,
på dig da vil vi tro,
du mener os det godt
i både stort og småt.
Nu, nytår, du er nær,
helt nyfødt ren og skær.

Vi møder til din dåb,
du bringer os et håb,
til dig vi fatter lid,
du nye tid.
Bring lykke til os ind
og lys i vore sind.
Tag alle til dit hjerte
og sval dem, der har smerte.
I glæde vil vi feste,
når du os gi'r det bedste.
Så møder vi i ærlighed
og beder om din kærlighed.
Snart uret slår sit slag
på årets sidste dag.
Afsked kan være tung,
det nye år er ung.
Du bringer solen med
vi beder: giv os fred.

ALMANAKKENS HÅNDBOG

Sønderjysk vejviser

Forslag til supplerings af vejviseren modtages gerne.

Sprogforeningens Almanak,
Østergade 11, 6440 Augustenborg

DET DANSKE KONGEHUS

MARGRETHE II, Danmarks Dronning, født 16. april 1940, succederede 14. januar 1972, gift 10. juni 1967 med prins *Henrik af Danmark*, født greve de Laborde de Monpezat, født 11. juni 1934.

Sønner: 1) *Frederik André Henrik Christian*, født 26. maj 1968. 2) *Joachim Holger Waldemar Christian*, født 7. juni 1969.

Søstre: 1) *Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid*, født 29. april 1944, gift 3. februar 1968 med *Richard Casimir Karl August Konstantin*, prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg, født 29. oktober 1934. Børn: a) *Gustav Frederik Phillip Richard*, født 12. januar 1969. b) *Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte*, født 20. november 1970. c) *Nathalie Xenia Margareta Benedikte*, født 2. maj 1975. 2) *Anne-Marie Dagmar Ingrid*, født 30. august 1946, gift 18. september 1964 med Hans Majestæt *Konstantin*, forhen Hellenernes konge, født 2. juni 1940.

Moder: Dronning *Ingrid Victoria Sofia Louise Margareta*, født Sveriges prinsesse, født 28. marts 1910, gift 24. maj 1935 med *Kong Frederik IX*, født 11. marts 1899, død 14. januar 1972.

Farbroder: Arveprins *Knud Christian Frederik Michael*, født 27. juli 1900, død 14. juni 1976, gift 8. september 1933 med *Caroline-Mathilde Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid* (se nedenfor). Datter: *Elisabeth Caroline-Mathilde Alexandrine Helena Olga Thyra Feodora Estrid Margarethe Désirée*, født 8. maj 1935.

Farfaders broders børn: a) *Caroline-Mathilde Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid*, født 27. april 1912, gift 8. september 1933 (se ovenfor), b) *Gorm Christian Frederik Hans Harald*, født 24. februar 1919.

Farfaders farbroders børn: 1) *Axel Christian Georg*, født 12. august 1888, død 14. juli 1964, gift 22. maj 1919 med *Margaretha Sofia Lovisa Ingeborg*, født Sveriges prinsesse, født 25. juni 1899, død 4. januar 1977. Søn: *Georg Valdemar Carl Axel*, født 16. april 1920, gift 16. september 1950 med *Anne Ferelith Fenella*, født Bowes-Lyon, født 4. december 1917, død 26. september 1980. 2) *Margrethe Françoise Louise Marie Helene*, født 17. september 1895, gift 9. juni 1921 med *Renatus Karl Marla Joseph*, prins af Bourbon-Parma, født 17. oktober 1894, død 30. juli 1962.

REGERING OG FOLKETING

Ministeriet Poul Schlüter

Udnævnt den 10. september 1982

Statsminister	<i>Poul Schlüter</i>
Finansminister	<i>Henning Christophersen</i>
Udenrigsminister	<i>Uffe Ellemann-Jensen</i>
Justitsminister	<i>Erik Ninn-Hansen</i>
Økonomiminister	<i>Anders Andersen</i>
Landbrugsminister	<i>Niels Anker Kofoed</i>
Energiminister	<i>Knud Enggaard</i>
Industriminister	<i>Ib Stetter</i>
Socialminister	<i>Palle Simonsen</i>
Miljøminister og minister for nordiske anliggender	<i>Christian Christensen</i>
Undervisningsminister	<i>Bertel Haarder</i>
Minister f. offentlige arbejder	<i>Arne Melchior</i>
Fiskeriminister	<i>Henning Grove</i>
Boligminister	<i>Niels Bollmann</i>
Arbejdsminister	<i>Grethe Fenger Møller</i>
Minister for kulturelle anliggender	<i>Mimi Stilling Jakobsen</i>
Kirkeminister	<i>Elsebeth Kock-Petersen</i>
Indenrigsminister	<i>Britta Schall Holberg</i>
Minister for skatter og afgifter	<i>Isi Foighel</i>
Minister for Grønland	<i>Tom Høyem</i>
Forsvarsminister	<i>Hans Engell</i>

Folketingsvalget den 8. december 1981

Stemmeprocent 83,2

Socialdemokratiet	1.026.726 stemmer	59 mandater
Radikale Venstre	160.053 stemmer	9 mandater
Konservative Folkeparti	451.478 stemmer	26 mandater
Retsforbundet	45.174 stemmer	0 mandater
Socialistisk Folkeparti	353.373 stemmer	21 mandater
Inter.-Social.-Arbejderparti	2.034 stemmer	0 mandater
Kommunistisk Parti	34.625 stemmer	0 mandater
Centrum Demokraterne	258.522 stemmer	15 mandater
Kristeligt Folkeparti	72.174 stemmer	4 mandater
Arbejderpartiet KAP	4.223 stemmer	0 mandater
Venstre	353.280 stemmer	20 mandater
Venstresocialisterne	82.711 stemmer	5 mandater
Fremskridtspartiet	278.383 stemmer	16 mandater
Uden for partierne	807 stemmer	0 mandater
I alt	<u>3.143.444 stemmer</u>	<u>175 mandater</u>
Færøerne		2 mandater
Grønland		2 mandater
		<u>179 mandater</u>

Stemmetal i Sønderjyllands amtskreds den 8. december 1981

Stemmeprocent 82,4

Socialdemokratiet	48.113 stemmer	3 mandater
Radikale Venstre	6.366 stemmer	0 mandater
Konservative Folkeparti	23.608 stemmer	1 mandater
Retsforbundet	2.066 stemmer	0 mandater
Socialistisk Folkeparti	8.565 stemmer	1 mandater
Inter.-Social.-Arbejderparti	137 stemmer	0 mandater
Kommunistisk Parti	660 stemmer	0 mandater
Centrum Demokraterne	10.200 stemmer	1 mandater
Kristeligt Folkeparti	4.566 stemmer	0 mandater
Arbejderpartiet KAP	118 stemmer	0 mandater
Venstre	24.190 stemmer	2 mandater
Venstresocialisterne	1.413 stemmer	0 mandater
Fremskridtspartiet	18.070 stemmer	1 mandater
I alt	149.253 stemmer	9 mandater

Valgt i Sønderjyllands amtskreds

<i>Socialdemokratiet:</i>	J. K. Hansen, fhv. minister Svend Taanquist, labor.mest. Erik Andersen, major
<i>Konservative Folkeparti:</i>	Kaj Ikast, distriktsleder, major
<i>Socialistisk Folkeparti:</i>	Inger Harms, kontorassistent
<i>Centrum Demokraterne:</i>	Carl Hahn, speditør
<i>Venstre:</i>	Peder Sønderby, gårdejer Knud Øllgaard, gårdejer
<i>Fremskridtspartiet:</i>	Helge Dohrmann, entreprenør

AMT OG KOMMUNER

Sønderjyllands amt

Overøvrigheden

H. P. Hanssensgade 42, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 12 36. Kontortid: 9-12 og
14-16, lørdag lukket.

Tilsynsrådet for Sønderjyllands amt

H. P. Hanssensgade 42, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 12 36. Kontortid: 9-12 og
14-16, lørdag lukket.

Statsamtmand

Ole Perch Nielsen.

Sønderjyllands amtskommune

Amtsgården, Flensborgvej 130,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 50 50.

Amtsborgmester: Kresten Philipsen.
Amtskommunaldirektør: V. Harsberg.

Kort over Sønderjyllands amt

Amtsrådsmedlemmer pr. 1. januar 1982

- V Amtsborgmester Kræsten Phillipson, «Lundtoftbjerg», 6200 Åbenrå. .
Gårdejer. Tlf. (04) 68 75 37.
- A 1. viceamtsgemeinde Dycke Hoff, Farversmøllevej 125, 6200 Åbenrå. Distriktsmontør. Tlf. (04) 62 17 94.
- V 2. viceamtsgemeinde Peter Holst, Bregnegårdsvej 13, 6630 Rødding. Højskolelærer. Tlf. (04) 84 12 50.
- V Edith Aalling, Selskærvej 5, 6560 Sommersted. Landbohusmoder. Tlf. (04) 55 41 92.
- A Heine Andersen, Birkevænget 2, Ablid, 6270 Tønder. Lærer. Tlf. (04) 72 20 13.
- A Karen Bertelsen, Frejasvej 12, 6070 Christiansfeld. Sygehjælper. Tlf. (04) 56 14 28.
- A Per Friis, Færgevej 71, 6100 Haderslev. Lærer. Tlf. (04) 58 46 93.
- A Børge Blsgaard Hansen, Ringgade 240, 6400 Sønderborg. Toldpatr.mest. Tlf. (04) 42 46 04.
- S Hermann Heil, Farversmøllevej 97, 6200 Åbenrå. Regnskabschef. Tlf. (04) 62 38 33.
- F Helge C. Jacobsen, Åstrup Allé 46, Over Åstrup, 6100 Haderslev. Skolepsyk. Tlf. (04) 52 10 81.
- V Helge M. Jensen, Landevejen 34, Døstrup, 6780 Skærbæk. Lærer. Tlf. (04) 75 43 24.
- A Knud Tøjlgård Jensen, Rosenvej 29, Ullerup, 6400 Sønderborg. Skoleinsp. Tlf. (04) 46 11 81.
- V Lauge Nielsen Jepsen, Bakkevej 4, 6261 Brødebros. Direktør. Tlf. (04) 74 15 33.
- A Christian P. Johannsen, Nyboder 41, 6520 Toftlund. Skoleinspektør. Tlf. (04) 83 16 84.
- A Else Jæger, Råderyvej 26, 6400 Sønderborg. Sygeplejersker. Tlf. (04) 42 58 73.
- Z Günther Kley, Juhlsvej 1, Farris, 6560 Sommersted. Flyvechef. Tlf. (04) 55 12 03.
- Q Knud Olav Knudsen, Solbakken 20, 6100 Haderslev. Dyr læge. Tlf. (04) 53 15 65.
- C K. M. Laursen, Grønlandsvej 39, 6100 Haderslev. Major. Tlf. (04) 52 50 68.
- C Gerda Loff, «Havklev», Varnæsvej 329, 6200 Åbenrå. Fru. Tlf. (04) 66 36 22.
- B Ruth Nielsen, Østergade 19, 6270 Tønder. Fru. Tlf. (04) 72 19 30.
- Z Hans R. Nielsen, Brøgdgade 19, 6254 Øster Højst. Bagermester. Tlf. (04) 77 51 08.
- A Erik Oksborg, Egevej 6, Hammelev, 6500 Vojens. Konsulent. Tlf. (04) 57 72 80.
- B Sv. Ingomar Petersen, Smedevænget 5, 6500 Vojens. Arkit. Tlf. (04) 54 18 70.
- C Hans Rossen, Trolldhøj 2, 6510 Gram. Fabrikant. Tlf. (04) 82 18 50.
- V Erik Rytter, Ringridervej 23, 6400 Sønderborg. Amtslandinsp. Tlf. (04) 42 12 26.
- V Hans Schmidt, Sandetvej 1, Arrild, 6520 Toftlund. Gårdejer. Tlf. (04) 83 41 08.
- C Sven Tarp, Jernbanesvinget 7, 6392 Bolderslev. Installatør. Tlf. (04) 64 62 19.
- V Jens Terp-Nielsen, Lindbjerg 5, 6200 Åbenrå. Direktør. Tlf. (04) 62 18 18.
- A Bente W. Tlettje, Møllebakken 20, Guderup, 6430 Nordborg. Distriktssekretær. Tlf. (04) 45 89 08.

Kommuner i Sønderjyllands amt

- Augustenborg kommune,**
6440 Augustenborg. Tlf. (04) 47 15 82.
Borgmester: Arthur Jespersen.
Kæmner: M. Thomsen.
- Bov kommune, 6330 Padborg.**
Tlf. (04) 67 34 51.
Borgmester: Johann Rebsdorf.
Kontorchef: N. C. Andersen.
- Bredebro kommune, 6261 Bredebro.**
Tlf. (04) 74 16 50.
Borgmester: Peter Kjær.
Kæmner: Gert Horn.
- Broager kommune, 6310 Broager.**
Tlf. (04) 44 10 33.
Borgmester: Niels Krogh Hansen.
Kæmner: Knud Møller.
- Christiansfeld kommune,**
6070 Christiansfeld.
Tlf. (04) 56 14 05.
Borgmester: Bent Skriver.
Kommunaldirektør: Jørgen E. Lund.
- Gram kommune, 6510 Gram.**
Tlf. (04) 82 21 31.
Borgmester: Anton Paulsen.
Kommunaldirektør:
Keld Brækner Nielsen.
- Gråsten kommune, 6300 Gråsten.**
Tlf. (04) 65 12 30.
Borgmester: Uwe Nannsen.
Kæmner: N. Bahlke.
- Haderslev kommune,**
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 65 05.
Borgmester: Kurt Dørflinger.
Kommunaldirektør: Tage Madsen.
- Højer kommune, 6280 Højer.**
Tlf. (04) 74 23 27.
Borgmester: Knud Hansen.
Kæmner: Thomas Uhré Knudsen.
- Lundtoft kommune, Felsted,**
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 68 55 11.
Borgmester: Johannes Kristiansen.
Kommunaldirektør: Jens Bundesen.
- Løgumkloster kommune,**
6240 Løgumkloster. Tlf. (04) 74 45 11.
Borgmester: Hans Jessen Hansen.
Kæmner: R. Rømer.
- Nordborg kommune, 6430 Nordborg.**
Tlf. (04) 45 04 15.
Borgmester: Jens Chr. Jensen.
Kæmner: Anton Nielsen.
- Nørre-Rangstrup kommune,**
6520 Toftlund. Tlf. (04) 83 19 34.
Borgmester: Chresten Jacobsen.
Kommunaldirektør:
Jacob Jacobsen Haugaard.
- Rødding kommune, 6630 Rødding.**
Tlf. (04) 84 21 61.
Borgmester: Gunnar Juul.
Kommunaldirektør: Carlo Jensen.
- Rødekro kommune, 6230 Rødekro.**
Tlf. (04) 66 28 75.
Borgmester: Erik Larsen.
Kommunaldirektør: Ervin Mølgård.
- Skærbæk kommune, 6780 Skærbæk.**
Tlf. (04) 75 22 11.
Borgmester: Hans Bonde Møller.
Kommunaldirektør: H. Thomasen.
- Sundeved kommune, Avnbøvej 12,**
Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 46 12 16.
Borgmester: Chr. Møller.
Kæmner: Erik Petersen.
- Sydals kommune, Skovsholm 1,**
Hørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 44 52 20.
Borgmester: Thomas Jacobsen.
Kæmner: Poul-Erik Johansen.
- Sønderborg kommune,**
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 93 00.
Borgmester: Harry Christensen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Henning Neerhøj.
- Tinglev kommune, Tinglev Midt 2,**
6360 Tinglev. Tlf. (04) 64 40 39.
Borgmester: Hardy Knudsen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Morten Knudsen.

Tønder kommune, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 18 10.
Borgmester: Jens Børsting-Andersen.
Kommunaldirektør: Egon Nielsen.

Åbenrå kommune, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 12 00.
Borgmester: Camma Larsen-Ledet.
Kommunaldirektør: Erik Haugbølle.

Vojens kommune, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 16 76.
Borgmester: Peter Petersen.
Kommunaldirektør: Mogens Olsen.

**I Andelsbanken
kan du både få
høj rente
og mulighed for
A-købe lån
på din nye
A-løn konto.**

**Kom ind
og få
en aftale**

 ANDELSBANKEN
er anderledes

FORENINGER, ORGANISATIONER, INSTITUTIONER M. V.

Nationale og historiske foreninger m. v.

Sprogforeningen

Folkehjem, Haderslevvej 7, Åbenrå.
Tlf. (04) 62 11 50.
Kontortid: Tirsdag og fredag 16-18.

Sekretær: Fru Lis Hundevadt.

Formand: O. bibliotekar Jørgen Mågård,
Bovvej 4, 6330 Padborg.
Tlf. (04) 67 34 54.

Ledelse: Skoleleder Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7, D-2257 Bredstedt
(Sydslesvig). Tlf. 009 49 4671 - 42 57.

Sognepræst Th. Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 12 27.

Direktør H. P. Jensen,
Åbakkø 24, 6534 Agerskov.
Tlf. (04) 83 36 35.

Fru gdr. Mette Jepsen, Rørkær,
Skovfennen 5, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 24 86.

Naturlæge Hermann Liebers,
Charlotte Niese Weg 7,
D-2390 Flensborg.
Tlf. 009 49 461 - 5 38 76.

Dommer Ditlev Nielsen,
Hertug Hansvej 7, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 22 75.

Skoleforeningen

Formand: Fhv. borgmester
Svend Christensen, Åglimt 16,
6372 Bylderup Bov. Tlf. (04) 76 25 58.

Næstformand: Gdr. Hans Schmidt,
Sandet, 6520 Toftlund. Tlf. (04) 83 41 08.

Kasserer: Bankass. fru Hanne Clausen,
Sydbanks afdeling, 6270 Tønder.

Sekretær: Fhv. gdr. Jens Friis Styrk,
Catharinasvej 22, Visby, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 76 32 81.

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skramsgade 5,
1054 København K. Tlf. (01) 11 30 63.

Formand: Landsretssagf. E. Friehllng,
Fortunstræde 1, 1065 København K.
Tlf. (01) 15 00 80.

Sekretær: Kontorchef, cand. jur.
O. M. Olesen.

Sønderjyllands amt:

Formand: Bagermester Chr. Buch,
Vinklen 12, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 51 64.

Haderslev Vesteramt:

Formand: Kredsrevisor Hans Mathiesen,
Lindeallé 10, 6510 Gram.
Tlf. (04) 82 13 21.

Haderslev Østeramt:

Formand: Fhv. skoleinspektør
Jørgen Pors, Sjællandsgade 13,
6500 Vojens. Tlf. (04) 54 17 42.

Åbenrå Amt:

Formand: Skoleinspektør Ove Nissen,
Dalsmarksgade 3, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 07 45.

Sønderborg Amt:

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanieallé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 49 13.

Tønder Amt:

Formand: Bagermester Chr. Buch,
Vinklen 12, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 51 64.

Grænseegnens Arbejdsudvalg

Formand: Lærer Knud Nielsen,
6261 Bredebro. Tlf. (04) 74 12 31.

Sekretær: Lærer Tage Madsen,
6372 Bylderup. Tlf. (04) 76 21 27.

CIMBRIA TØMMERHANDEL A/S

AABENRAA

- en central for byggematerialer

Telefon (04) 62 20 00*

padborg boghandel

v/ Launi Pedersen

Tlf. 67 31 08

BOGCENTRET VED GRÆNSEN

Bikuben

SKODBORG

KVALITET på TRYK

er ikke dyrere

AABENRAA BOGTRYKKERI

BOGTRYK - OFFSET

v/ Leif Mogensen

Aabenraa . Vestermarksvej 21 . Telefon (04) 62 25 49

HOLM HANSEN'S BOGHANDEL

Løgumkloster - Telefon 74 35 57

Slesvlgsk Samfund

Kontor: Hans Egedesgade 11,
2200 København N. Tlf. (01) 39 67 23.

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Fru Mette Julius,
Algade 68, Frifelt, 6780 Skærbæk.
Tlf. (04) 75 72 34.

Næstformand: Fru Kirsten Gjelstrup,
Hjarupvej 15, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 31 47.

Kasserer: Hedvig Møller,
Brobølvej 21, 6400 Sønderborg.

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Landsarkivet, Haderslevvej 45,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 46 83.

Forretningsudvalg: Fhv. filialdirektør
Poul Andersen, Munkemølle, Gråsten,
formand.
Rektor Knud Fanø, Duborg Skolen,
Flensborg, næstformand.
Landsarkivar Hans H. Worsøe,
Åbenrå, sekretær.
Fhv. bankdirektør Hugo Lildholdt,
Åbenrå, kasserer.

Redaktionsudvalg for Sønderjyske
Årbøger: Overarkivar Dorrit Andersen,
Farum.
Rektor Knud Fanø, Flensborg.
Direktør H. P. Jensen, Agerskov.

Redaktionsudvalg for Skriftrækken:
Mag. art. Henrik Becker-Christensen,
Åbenrå.
Bibliotekar N. H. Kragh Nielsen,
Rødding.
Arkivar Lars N. Henningsen, Åbenrå.

Redaktionsudvalg for Sønderjysk Månedskrift:

Cand. polit. fru Inger Bjørn Svendsen,
Haderslev.

Amtsudvalgsformænd:

Haderslev amt: Gdr. Søren Rasmus-
sen, Hygumskov, Rødding.

Sønderborg amt: Skoleinspektør
Aage Rasmussen, Broager.

Tønder amt: Gdr. E. Posselt,
Møgeltønder.

Åbenrå amt: Lærer Ib Andersen,
Varnæs.

Sydslesvig: Dr. Johann Runge,
Flensborg.

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Skoleinspektør S. N. Christensen,
Ravsted.

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Forstander Boye Andersen,
Storegade 84, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 46 63.

Sekretær: Museumsinspektør
J. Slettebo, Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 25 39.

Det unge Grænsevæm (D. N. U.)

Formand: Revallderingschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 49 13.

Næstformand: Gdr. Poul la Cour Møller,
Blispegården, Ketting,
6440 Augustenborg. Tlf. (04) 47 16 08.

Sønderjysk litteratur i stort udvalg

NIELS THOMSENS Boghandel

STORETORV 2 . Aabenraa . Telf. (04) 62 37 20 . 62 22 29

M. Schaumanns Klædefabrik A/S

Haderslev

Grundlagt 1872

Restaurant - Kursuscenter

»FOLKEHJEM«

6200 Aabenraa . Telf. 04 - 62 28 48

rosenvold
TÆPPE-&GULVCENTER

Søndergade 6-8 - 6200 Aabenraa - Tlf. 04-62 21 16

man ser
det
straks . .

KONTORMASKINER

KONTORMØBLER

KONTORARTIKLER

Asmus Schultz

Aabenraa . Tlf. (04) 62 35 26

Institut for Grænseregionsforskning

Haderslevvej 7, 6200 Åbenrå.

Direktør: Cand. polit.

Nils Groes.

Forskningsmedarbejdere:

Kirsten Sass Bak,
Henrik Becker-Christensen,
Carsten Y. Hansen,
Vibeke Jensen,
Lars Jespersen,
Tyge Korsgård,
Jakob Bræchner Madsen,
Karen Margrethe Pedersen,
Karen Restad,
Torben Schultz,
Niels Holger Skou,
Gösta Toft.

Teknisk-administrativt personale:

Lone Clausen,
Karin Davids,
Anne-Grethe Sibbesen Gaardsvig,
Lis Hundevadt,
Ingrid Lassen,
Susanne Bygvrå,
Andreas Cornett.

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
Birkevej 3, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 27 65.

Kræftens Bekæmpelse

Den Syd- og Sønderjydske Fond.
Formand: Sognepræst M. K. Hvalsøe,
Hørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 44 53 25.

Dansk Kvindesamfund

Formand: Inge Pedersen,
Hlort Lorenzensvej 27, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 32 83.

Slægtshistorisk Forening, Sønderjylland

Formand: Jørgen Wangel,
Mosevang 29, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 75 33.

Sønderjydske Idrætsforening

Formand: Claus Christensen,
Nyrøjsvej 6, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 19 21.

Forretningsfører: Jens Olesen,
Øbeningsvej 5, Nr. Hostrup,
6230 Rødekro. Tlf. (04) 66 92 69.

1. næstformand: Holger Jacobsen,
Solbakken 22, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 81 42.

2. næstformand og formand for
KM-udvalget: Peter Wetche,
Aabenraavej 3, St. Emmerske,
6270 Tønder. Tlf. (04) 72 23 26.

Formand for skydning: A. T. Hansen,
Thrigesvej 94, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 60 69.

Formand for gymnastik:
Anne Grethe Cornelsen,
Bøgelhusvej 7, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 81 80.

Formand for folkedans:
Otto Holk Nielsen, Ahornvej 15,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 66 07.

Formand for idrætsudvalget:
Erik Stockholm, Hajstruggade 53,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 58 42 42.

Foreningen er delt i 5 hovedkredse.

Formænd:
Haderslev vesteramt: Villy Kristensen,
Skovlundvej 6, Rurup, 6520 Toftlund.
Tlf. (04) 83 51 26.

Haderslev østeramt: Lisbeth Skov,
Skovgårdsvej 15, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 57 72 21.

Åbenrå hovedkreds: Anton Mortensen,
Fiskebækvej 15, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 13 46.

Sønderborg hovedkreds:
Chr. Caspersen, Gammelmarksvej 16,
6310 Broager. Tlf. (04) 44 17 42.

Tønder hovedkreds: Tage Madsen,
Surrevej 18, Bylderup,
6372 Bylderup Bov. Tlf. (04) 76 21 27.

**Røddingegnens Gymnastik- og
Ungdomsforening**

Formand: Frode Sørensen,
Rødding Højskole, 6630 Rødding.
Tif. (04) 84 15 28.

Forretningsfører: Anna Bruun,
Skovvænget 17, 6630 Rødding.
Tif. (04) 84 10 17.

Formand for håndboldudvalget:
Andreas J. Beck, Horslund, 6760 Ribe.
Tif. (05) 44 11 31.

Formand for folkedanseudvalget:
Folmer Petersen, 6660 Lintrup.
Tif. (04) 85 51 22.

Formand for gymnastikudvalget:
Ester Torp, Galgetoft 44,
6630 Rødding. Tif. (04) 84 21 78.

Formand for svømmeudvalget:
Peter Fredslund, Sdr. Hygum,
6630 Rødding. Tif. (04) 84 53 05.

Formand for klub- og mødeudvalg:
Niels Christensen, Stenderup,
6630 Rødding. Tif. (04) 84 61 79.

Bund deutscher Nordschleswiger

Deutsches Generalsekretariat,
Vestergade 30, 6200 Åbenrå.
Tif. (04) 62 38 33.

Formand: Landmand Gerhard Schmidt,
Ladegårdskov, 6300 Gråsten.
Tif. (04) 65 18 90.

Generalsekretær: Peter Iver Johannsen.

**Deutscher Jugendverband
für Nordschleswig**

Vestergade 30, 6200 Åbenrå.
Tif. (04) 62 38 45.

Formand: Viceskololeinspektør
Armin Nickelsen, Skovfennen 16,
6360 Tinglev. Tif. (04) 64 45 57.

Forretningsfører: Knut Lippert.

**Deutscher Schul- und Sprachverein
für Nordschleswig**

Jørgensgård 5, 6200 Åbenrå.
Tif. (04) 62 41 03.

Formand: Landmand Andreas Bucka,
Hostrupvej 32, 6270 Tønder.
Tif. (04) 76 43 12.

Andels - Kartoffelmelsfabrikken

»Sønderjylland«

Tøndervej 3, 6520 Toftlund

Telf. (04) 83 13 43

Musik – Teater – Kunst

Sønderjyllands Symfoniorkester

Institutionens bestyrelse:

Fhv. stiftamtmand, kammerherre
C. A. Vagn-Hansen, K1, formand.
Viceamtsborgmester Dycke Hoff.
Amtsrådsmedlem, gårdejer
Hans Schmidt.
Viceborgmest. Alfred Krogh Pedersen.
Fhv. kommunaldir. Ludvig Nielsen.
Fhv. redaktør Walther Lange.
Domorganist Svend Prip.
Violinist Torben Jensen.

Programudvalg:

Fløjtenist Thomas Jensen, formand.
Violinist Arne Møller Jørgensen,
næstformand.
Bratschist Finn Winsløv.
Fhv. stiftamtmand, kammerherre
C. A. Vagn-Hansen, K1.
Viceamtsborgmester Dycke Hoff.

Administration:

Jørgen Billesbølle, forretningsfører.
Karen Hilfred, sekretær.
Ingrid Christensen, bogholder.
Erik Nørlund, regissør.
Bo Lykke Jørgensen, arkivar.
Erik Nørlund og Per
Rosenborg Eriksen, orkesterbetjente.
Margit Osther, kantinen.
Peter Osther, vicevært.

Adresse:

Musikhuset, Skovvej 16,
DK 6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 61 61.

Ib Nielsens Fløjtekvartet

Ib Nielsen, Erling Vagn Nielsen,
Børge Larsen, Urban Ericsson.

Henvendelse: Børge Larsen,
Primulavej 30, 6440 Augustenborg.
Tlf. (04) 47 17 74.

Spillemandskvartetten

Børge Larsen og Torben Jensen, violin.
Jesper Hindø, bas.
Henning Jensen, klarinet.

Henvendelse: Tlf. (04) 42 72 13.

Den sønderjyske Messingkvintet

Flemming Neergaard Pedersen,
trompet. Per Nielsen, trompet.
Henrik Olsen, horn. Primdal Sørensen,
basun og Ernst Wedam, bastuba.

Henvendelse: Flemming Neergaard
Pedersen, Søndergade 24,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 82 36.

»TRIO 81«

Elin Bruun, piano. Palle Christensen,
cello. Hans Jørgen Løth Hansen,
klarinet.

Henvendelse: Hans Jørgen Løth Hansen,
Søndergade 12, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 83 66.

Den sønderjyske Duo

Elin Bruun, Dybbølbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 58 86.
Thomas Jensen, Ertebjergvej 28,
6473 Tandstet. Tlf. (04) 44 75 18.

Sønderjyllands Strygekvartet

v/ Finn Winsløv, Damager 19,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 29 48.

**Bankrådgiveren,
kun i Privatbanken**

PRIVATbanken

GRAM AFDELING
Slotsvej 11 . 6510 Gram
Telefon (04) 82 16 21

Den alsiske Blæsærkvintet

Ib Nielsen, Tove Steensgård,
Henning Jensen, Søren Friis,
Henrik Soelmark.

Henvendelse: Jørgen Frederiksen,
Øster Snogbæk, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 46 75 38.

Sønderjydsk Teaterforening

Formand: Ole Berg, Bjerggade 25,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 45 61.

Sekretær: Overlærer K.W. Knudsen,
Topmøjsevej 22, 6500 Vejens.
Tlf. (04) 54 18 51.

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Bruno Gaston,
Fensmark, 4700 Næstved.
Tlf. (03) 74 61 55.

Forretningsfører: Asger Hulgaard,
Blegevej 7, 8300 Odder.
Tlf. (06) 54 08 31.

Redaktør af »Rampelyset«:
Hanne Møller, redaktionens adresse:
Postboks 70, 6300 Gråsten.

Landssekretariat: Postboks 70,
6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 11 03.

Forlaget DRAMA v/ Arne Åbenhus,
Solbakken 10, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 13 83.

Christiansfeld Kunst- og Museumsforening

Formand: Fru Ilse Søgaard,
Lystestøbervej 3, 6070 Christiansfeld.
Tlf. (04) 56 16 73.

Haderslev Kunstforening

Formand: K. Erstev Andersen,
Lembkesvej 46, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 35 31.

Sønderborg Kunstforening

Formand: Lektor Karen Løvlg,
Peter Graus Vej 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 18 16.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schröder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 009 49 461 - 1 79 53.

Vestslesvigs Kunstforening

Formand: Journalist Hanne Alsing,
Visby, 6270 Tønder. Tlf. (04) 76 34 11.

OCEKA MARKED

v/ PETER TRUELSEN . 6534 Agerskov . Telefon (04) 83 33 03
Kolonial . Vine . Spirituosa . Konserves . Dybfrost . Frugt og grønt

RØDDING TØMMERHANDEL A/S

6630 RØDDING . TELEFON (04) 84 11 49

Byggemarked

Biblioteker

Augustenborg, Augustenborg Kommunebibliotek, 6440 Augustenborg.
Tlf. (04) 47 16 71. Filialer i Asserballe, Fynshav, Notmark.

Bredbro, Bredbro Bibliotek, 6261 Bredbro. Tlf. (04) 74 14 28.
Filialer i: Ballum, Randerup, Visby.

Broager, Broager Bibliotek, 6310 Broager. Tlf. (04) 44 16 13.
Filial i: Egersund skole.

Christiansfeld, Christiansfeld Bibliotek, 6070 Christiansfeld. Tlf. (04) 56 18 37.
Filialer i: Aller, Fjelstrup, Højs, Hjerndrup, Stepping, Taps, Vejstrup.

Deutsche Bücherei, Åstrupvej 9, 6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 15 29.

Felsted, Lundtoft Kommunes Biblioteker, 6200 Åbenrå. Tlf. (04) 68 53 20.
Filialer i: Bovrup, Klipleve, Søgård.

Gram, Gram Bibliotek, Slotsvej 6, 6510 Gram. Tlf. (04) 82 19 70.
Filialer i: Arnum, Fole.

Gråsten, Gråsten Bibliotek, 6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 13 75.
Filialer i: Rinkefølge og Kværns.

Haderslev, Haderslev Bibliotek, Bispegade 15-17, 6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 55 33. Filialer i: Halk, Hoptrup, Marstrup, Villstrup, Øsby, Åre.

Højer, Højer Bibliotek, Digeskolen, 6280 Højer. Tlf. (04) 74 26 86.
Filial i: Sdr. Sejerslev.

Kirke-Hørup, Sydals Kommunebibliotek, Holtvej 2, Hørup, 6400 Sønderborg. Tlf. (04) 44 54 29.
Filialer i: Lysabild, Tandslet, Kegnæs.

Løgumkloster, Løgumkloster Bibliotek, Storegade 16, 6240 Løgumkloster. Tlf. (04) 74 30 42. Filialer i: Bedsted, Nr. Løgum, Ø. Højst.

Nordborg, Nordborg Bibliotek, Løjtetoft, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 450336. Filialer i: Guderup, Havnbjerg samt bogbus.

Padborg, Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg. Tlf. (04) 67 34 54.
Filialer i: Holbøl, Kollund.

Rødding, Rødding Bibliotek, Kongevej 6, 6630 Rødding. Tlf. (04) 84 12 88.
Filialer i: Hygum, Jels, Lintrup, Skodborg, Skrave, Øster Lindet.

**JYLLANDS
KREDITFORENING**

6100 HADERSLEV: Åstrupvej 13. Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING: Hemingsvej 3. Tlf. (07) 32 01 11
8800 VIBORG: Sct. Mathiasgade 1-3. Tlf. (06) 62 33 33
9100 AALBORG: Boulevarden 43. Tlf. (08) 12 38 77
8260 ÅRHUS-VIBY J: Kongsgårdsvej 6. Tlf. (06) 14 88 00

Rødekro, Rødekro Bibliotek, Vestergade 20, 6230 Rødekro. Tlf. (04) 66 26 23.
Filioler i: Genner, Hellevad, Hjordkær, Hovslund.

Skærbæk, Skærbæk Bibliotek, Birke Allé 2, 6780 Skærbæk. Tlf. (04) 75 17 80.
Bibliotekssamarbejde mellem Skærbæk og Tønder kommuner. Bogbus med 12 holdsteder i kommunen uden for Skærbæk by.

Sønderborg, Sønderborg Kommunes Biblioteker, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 26 31. Filioler i: Ulkebøl (Torvet, Ulkebøl). Tlf. (04) 42 82 58.
Dybbøl (på Dybbølskolen).
Tlf. (04) 42 84 88.

Sønderborg Tekniske Bibliotek, Voldgade 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 11 88.

Biblioteket ved Handelshøjskoleafdelingen i Sønderborg, Sdr. Landevej 30, 6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 55 25.

Deutsche Bücherei, Rønhaveplads 12, 6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 57 65.

Tinglev, Tinglev Bibliotek, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 41 69. Filioler i: Bolderslev, Bylderup-Bov, Ravsted, Rens.

Tønder, Tønder Bibliotek, Richtsøngsgade 10, 6270 Tønder. Tlf. (04) 72 33 26.
Bibliotekssamarbejde mellem Tønder og Skærbæk kommuner. Bogbus med 12 holdsteder uden for Tønder.

Deutsche Bücherei, Popsengade 6, 6270 Tønder. Tlf. (04) 72 33 59.

Toftlund, Nørre Rangstrup Bibliotek, Torvegade, 6520 Toftlund.
Tlf. (04) 83 13 03. Filioler i: Agerskov, Arrild, Bevtoft, Branderup.

Vester-Sottrup, Sundeved Bibliotek, Vester-Sottrup, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 46 71 28. Filioler i: Nybøl og Ullerup.

Vojens, Vojens Bibliotek, Billundvej 5, 6500 Vojens. Tlf. (04) 54 16 80. Filioler i: Hammelev, Jøgerup, Nustrup, O. Jerstal, Oksenvad, Simmersted, Skrydstrup, Sommersted, Vedsted, Ørsted.

Åbenrå, Det sønderjydske Landsbibliotek, Haderslevvej 3, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 25 62. Filioler i: Løjt Kirkeby (Skolegade), Rugkobbøl (Farversmøllevej 28) og Stubbæk (Stubbæk skole).

Bücherezentrale Apenrade, Vestergade 30, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 11 58.

Sønderjyllands Amts Biblioteksforening

(Amtskreds af Danmarks Biblioteksforening)

Formand: Konsulent Hans M. Bille, Kirkegårdsvej 17, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 14 52.

Sekretær: Overbibliotekar Ib Madsen, Det Sønderjydske Landsbibliotek, Haderslevvej 3, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 25 62.

Undervisning

Ungdoms- og efterskoler

Agerskov Ungdomsskole, 6534 Agerskov.
Tlf. (04) 83 33 15.
Forstander Johs. Svenningssøn.

Højer Ungdomsskole, 6280 Højer.
Tlf. (04) 74 21 40.
Forstander Bodil Keldorff og
Daniel Eiler.

Kongeådalens Efterskole,
Dover, 6660 Lintrup. Tlf. (04) 85 53 33.
Forstander Martin Ottosen.

Luthersk Missionsforenings Efterskole,
6240 Løgumkloster. Tlf. (04) 74 36 52.
Forstander H. P. Mogensen.

Nordborg Slots Efterskole,
6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 15 28.
Forstander Arley D. Bastlansen.

Rens Ungdomsskole, 6372 Bylderup-Bov.
Tlf. (04) 64 83 70.
Forstander Ole Hansen.

Rinkenæs Ungdomsskole,
Rinkenæs, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 13 08.
Forstander Georg Pristed.

Skamlingsbanke Ungdomsskole,
6093 Sjølund. Tlf. (05) 57 40 26.
Forstander Johannes Larsen.

Sommersted Ungdomsskole,
6560 Sommersted. Tlf. (04) 55 41 68.
Forstanderpar:
Birgitte og Knud Erik Hansen.

Sundeved Ungdomsskole, Bovrup,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 68 03 11.
Forstander Aage Rasmussen.

Vojens Ungdomsskole, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 11 29.
Forstander Henning Balle.

Åbæk Efterskole, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 50 63.
Forstander Mogens Thyge Jensen.

Deutsche Nachschule, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 68 20.
Forstander Horst Jacobsen.

Højskoler og landbrugsskoler

Danebod Højskole, Fynshav,
6440 Augustenborg. Tlf. (04) 46 41 12.
Forstander Mogens Hemmingsen.

Gråsten Landbrugsskole,
6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 10 24.
Forstander Filt Jensen.

Forsknings-Højskolen,
Ribe Landevej 3, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 09 60.
Forstander Bent Jensen.

Hoptrup Højskole, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 57 52 13.
Forstander Arne Bechmann.

Jaruplund Højskole, Jaruplund,
D-2390 Jaruplund-Weding.
Tlf. 009 49 46 30 - 382.
Forstander Egon Rasmussen.

Løgumkloster Højskole,
6240 Løgumkloster. Tlf. (04) 74 40 40.
Forstander Johs. Lind.

Rødding Højskole, 6630 Rødding.
Tlf. (04) 84 15 68.
Forstander Erik Overgaard.

Rønshoved Højskole, 6340 Kruså.
Tlf. (04) 65 81 30 og (04) 65 83 18.
Forstander Oscar Hårder.

Idrætshøjskolen i Sønderborg,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 18 48.
Forstander Hans Jørgen Nielsen.

Højskolen Strand,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 21 60 og
(04) 42 85 90.
Kontor daglig 8-14.
Forstander Oluf Steinlein.

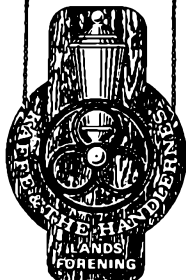
Volkshochschule Tingleff,
6360 Tinglev. Tlf. (04) 64 48 20.
Forstander Horst Jacobsen.

Uge Folkkehøjskole, Den nordisk-
europæiske folkelige højskole,
Uge, 6360 Tinglev. Tlf. (04) 64 30 00.
Forstandere Myrna og Carl Vilbæk.

Kvindehøjskolen (Den nordiske),
Visby, 6270 Tønder. Tlf. (04) 76 34 93.
Forstanderinde Lisbet Nissen.

Tønder Landbrugsskole
6270 Tønder. Tlf. (04) 72 41 00.
Forstander Frederik Kragholm.

stil
større krav
til
kaffe

- og husk

Kaffen
skal være fra

J. LAURIDSEN

KAFFEFORRETNING

Søndergade 17 . Aabenraa . Telefon 62 10 28

Slagteriregion SYD A.M.B.A.
GRAASTEN

Telefon (04) 651211*

Udsalg i
GRAASTEN

Havnegade

Telefon 65 22 11

Lokalhistoriske samlinger og arkiver

Landsarkivet for de sønderjyske

Landsdele

Haderslevvej 45, 6200 Åbenrå.

Tlf. (04) 62 58 58.

Åben 9-16, lørdag 9-17. Fra 15. 6.-15. 8. dog lukket om lørdagen.

Landsarkivar Hans H. Worsøe.

Arkivarer Lars N. Henningsen og Jørgen Witte.

Historiske Samlinger for Sønderjylland

Landsarkivet, Haderslevvej 45,

6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 46 83.

Åben: Mandag til fredag, kl. 9-12 og efter aftale.

Formand: Professor, dr. phil.

Troels Fink.

Leder: Fhv. landsarkivar

Peter Kr. Iversen.

Augustenborg

Lokalhistorisk forening for Augusten-

borg kommune

v/ fuldmægtig Hans Lind,

Mosevænget 9, 6440 Augustenborg.

Notmark bylav

form.: sekretær Thorvald Frederiksen,

Notmark, 6440 Augustenborg.

Bov

Bov biblioteks lokalhistoriske samling

v/ overbibliotekar Jørgen Mågård,

Bovvej 4, 6330 Padborg.

Historisk forening for Vis herred

v/ overlærer H. H. C. Bang,

Padborgvej 27, Bov 6330 Padborg.

Bredbro

Lokalhistorisk samling

Brede Bygade 14, 6261 Bredbro.

Broager

Lokalhistorisk forening for Broagerland

v/ Svend Hollensen

Mølmark 25, 6310 Broager.

Lokalhistorisk Arkiv

Møllegade 5, åbent fredage 16-18.

Christiansfeld

Christiansfeld lokalhistoriske arkiv

v/ Aage Boysen, Høgelbjerg,

6070 Christiansfeld.

Hejlsminde lokalhistoriske forening

v/ Holger Andreassen,

Gendarmvej 4, Hejlsminde, 6094 Hejls.

Fotohistorisk Arkiv i Hjerndrup

v/ lærer Aksel Gyldenkærne,

Hjerndrup, 6070 Christiansfeld.

Gram

Lokalhistorisk arkiv for Gram kommune

v/ overlærer Sv. Jensen,

Hans Tjellesen Schmidtsvej 14, Tiset,

6510 Gram.

Gråsten

Gråsten kommunes lokalhistoriske arkiv

Biblioteket, Ahlmannsparken,

6300 Gråsten.

Haderslev

Haderslev byhistoriske arkiv

Biblioteket, Blispegade 15-17,

6100 Haderslev.

Halk lokalhistoriske arkiv

v/ Verner Jensen,

Mosteriet Hjulsminde,

Halkvej 134, 6100 Haderslev.

Højer

Højeregns Lokalhistoriske Arkiv

v/ Folmer Christiansen,

Strandvejen 16, 6280 Højer.

Emmerlev Sogns

Lokalhistoriske Forening

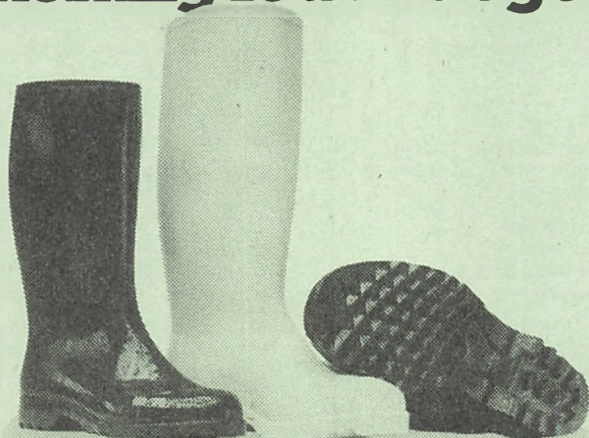
v/ Elgil Hoydal,

Sdr. Sejerslev Skole, 6280 Højer.

Massey Ferguson
traktorer og
mejetærskere

PL Lindberg ^{A/S}
MASKINFORRETNING
6630 RØDDING 04 - 84 12 34*

**Nora har den rette
temperatur i støvlen
- nemlig fodens egen.**

nora

- støvlestærk!

C. Borregaard Nielsen A/S

6200 Aabenraa . Telefon 04 - 62 29 50

Lundtoft

Lokalhistorisk samling for Kilplev sogn
v/ gårdejer Jørgen Hansen,
Potterhusvej 7, Kilplev, 6200 Åbenrå.

Bovrup-Varnæs sognekarkiv
v/ lærer Ib Røffstoft Andersen,
Lindeallé 7, Varnæs, 6200 Åbenrå.

Løgumkloster

Lokalhistorisk arkiv for Løgumkloster
kommune
v/ lærer Frede Gotthardsen,
Ringgade 15, 6240 Løgumkloster.

Nordborg

Lokalhistorisk arkiv
Løjtertoft 52, 6430 Nordborg.

Rødding

Brændstrup Hjemstavnsforening
v/ Niels Kristensen, Låsløvej 18,
Brændstrup, 6510 Gram.

Hygum Hjemstavnsarkiv
v/ Aksel Frødslund,
Skolegade 4, Sdr. Hygum,
6630 Rødding.

Skrave Hjemstavnsforening
v/ Hans J. Matthiesen,
Skravevej 17, Københoved,
6600 Vejen.

Lintrup lokalhistoriske udvalg
v/ radiotekniker Knud Pedersen,
Nyvej 1, 6660 Lintrup.

Rødding lokalhistoriske Arkiv
v/ bibliotekar Niels H. Kragh Nielsen,
Biblioteket, Kongevej 6,
6630 Rødding.

Skodborg Hjemstavnsforening
v/ fru Helga Hørlück,
Kirkevej 5, Skodborg, 6600 Vejen.

Lokalhistorisk Udvalg for
Øster Lindet Sogn
v/ gdr. Arne Buhrkal, Vråvej 4,
Øster Lindet, 6630 Rødding.

Rødekro

Lokalhistorisk forening for Rødekro
kommune
v/ K. G. Festersen,
Rødekro bibliotek, Vestergade 20,
6230 Rødekro.

Skærbæk

Historisk Samfund i Brøns
v/ fmd. hr. Wilbur Freudendahl,
Unsigvej 2, Brøns, 6780 Skærbæk.

Rejsby-arkivet
v/ Jens Lassen, Rejsby,
6780 Skærbæk.

Historisk forening for Skærbæk
og omegn
v/ forlagsdirektør H. E. Sørensen,
Melbyhus, Melbyvej 27,
6780 Skærbæk.

Sundeved

Hjemstavnsforeningen for Nybøl sogn
v/ fhv. gdr. Mads J. Petersen,
Vester Sottrup, 6400 Sønderborg.

Historisk forening for Sottrup sogn
v/ fmd. Olav Bonefeld,
V. Snogbæk 33, 6400 Sønderborg.

Ullerup sogns hjemstavnsforening
v/ sognefoged Niels P. Thuesen,
Kalvetoft 25, Ullerup, 6400 Sønderborg.

Sydals

Lokalhistorisk forening for Hørup sogn
v/ gdr. Hans Th. Tækker,
Mjang, 6400 Sønderborg.

Kegnæs-arkivet
v/ lærer Axel Rasmussen,
Kegnæs, 6470 Sydals.

Lysabild sogns historiske forening
v/ skoleinsp. Viggo Vandkær Thomsen,
Lysabild, 6470 Sydals.

Lokalhistorisk arkiv for Tandslet sogn
v/ gartner Sven Iversen, Østkystvej
Ertebjerg, 6470 Sydals.

Sønderborg

Dybbøl lokalhistoriske Samling
v/ kontorass. Kaj Hansen,
Redstedgade 10, 6400 Sønderborg.

Lokalhistorisk Arkivforening

for Sønderborg
Dybbøl-Sønderborg arkiv:
Kirke Allé 9, tlf. (04) 43 27 10,
ma. 9-12, on. 16-18.
Ulkebøl arkiv:
Augustenborg Landevej 77,
on. 19.30-21, fr. 10-12.

Historisk Samling/Ulkebøl
v/ værkerfører H. P. Hansen,
Bjørnemosen 2, 6400 Sønderborg.

Tinglev

Ravsted egshistoriske arkiv
v/ Thomas Hansen, Skolegade 20,
Ravsted, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. (04) 64 72 06 (efter kl. 15.00).

Lokalhistorisk arkiv for Tinglev
kommune
v/ bibliotekar Ester Feddersen,
Nørreagervej 6 A, 6360 Tinglev.

Tønder

Lokalhistorisk forening for
Tønder kommune
att. Thorbjørn Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.

Åbenrå

Lokalhistorisk samling 1980 Ensted
v/ Johs. Fr. Heinsen,
Stubbæk bygade 4, 6200 Åbenrå.

Løjt sogns lokalhistoriske forening
sekr. Bent B. Thomsen,
Barsøvej 3, LøjtKirkeby, 6200 Åbenrå.

Åbenrå byhistoriske Forening
Foreningens arkiv er anbragt
i Historiske Samlinger
for Sønderjylland.

Sydslesvig

Den slesvigske Samlings arkiv
Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig
6340 Kruså.

LAURSEN · TØNDER

TH. LAURSENS BOGTRYKKERI A/S
BOX 133 · 6270 TØNDER · TLF. 04 - 72 15 50

A/S Sønderjydsk Frøforsyning

FRØAVL og FRØHANDEL

Aabenraa . Telefon (04) 62 30 47

Museer

Brødremenighedens Museum,
Enkehuset, 6070 Christiansfeld.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-11.30, 14-17, mandag lukket. (Besøg uden for disse tider efter aftale med frk. E. Iversen, tlf. (04) 56 19 85).

Sønderjysk Brandværnsmuseum,
Enkehuset, 6070 Christiansfeld.
Åben: Som Brødremenighedens Museum.

Frøsløvlejrens Museum,
6330 Padborg. Tlf. (04) 67 65 57.
Åbent: 1.10. 1981 - 30.4. 1982.
Lørdag-søndag lukket. Mandag-fredag 10-14. Lukket fra 23.12. til 1.1. begge dage incl.
1.5. 1982 - 30.9. 1982: Mandag lukket.
Øvrige dage 10-17. Søndag - gratis omvisning kl. 15.00.
Tlf. (04) 67 65 57 kun i åbningsstiden.

Højer mølle- og marskmuseum,
6280 Højer. Tlf. (04) 74 25 93 eller (04) 74 24 49.
Åben: 1.4.-1.10.: 13-17, mandag lukket.
Lejrskolebesøg uden for åbningsstid kun efter aftale).

Midtsønderjyllands Museum,
Gram Slot, 6510 Gram.
Tlf. (04) 82 10 00, evt. (04) 82 24 24.
Åben 1.4.-1.11: Tirsdag-fredag 10-12 og 13-17. Lørdag, søn- og helligdage 10-17 og efter aftale. Mandag lukket.

Haderslev Museum, Dalgade 7,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 75 66.
Åben sommer: (1.5.-30.9.) tirsdag-fredag 10.00-17.00, lørdag-søndag 12.00-17.00, mandag lukket.
Åben vinter: (1.10.-30.4.) tirsdag-søndag 12.00-16.30, onsdag tillige 19.30-21.30, mandag lukket.

Kunstmuseet Holmen, Østergade 13,
6240 Løgumkloster. Tlf. (04) 74 41 65.
Åben: 15.6.-15.8.: 10-12, 14-17.
16.8.-1.10 og 1.5.-15.6.: 15-17.
1.10.-30.4.: Kun åbent lørdag kl. 15-17.
Mandag lukket hele året.
Grupper kan aftale besøg udenfor disse tider på tlf. (04) 74 41 65.

Nationalmuseets Kommandørgård,
Toftum, Rømø, 6791 Kongsmark.
Tlf. (04) 75 52 76.
Åben: 1.5.-30.9., daglig 10-18.
Oktober: Daglig 10-15.

Sønderjyllands Kunstmuseum og Tønder Museum, Slotsbanken,
6270 Tønder. Tlf. (04) 72 26 57.
Åben: Sommerhalvår: 10-17. Vinterhalvår: 13-17. Mandag lukket hele året.

Museet på Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 25 39.
Åben: 1.5.-30.9.: 10-17. 1.10.-30.4.: 13-16.

Åbenrå Museum,
H. P. Hanssensgade 33,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 26 45.
Åben: 15.5.-15.9.: 10-17, mandag lukket.
16.9.-14.5.: 13-17, mandag lukket.

Samlingen af gamle arbejdsredskaber og bondemøbler på Jacob Michølsens gård i Kolstrup, Toften 27, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 10 68, bedst 7.30-8.30 og 12-13. Åbent efter aftale.

Flensborg Bymuseum,
Lutherplatz, Flensborg.
Åben: 10-13, 15-17. Søndag 10-13.
Mandag lukket.

Lyksborg Slot, Lyksborg.
Åben: 10-12, 14-17. Søndag 11-12, 14-17. Mandag lukket.

Clausen-bøger

ANDR. CLAUSEN BOGHANDEL ApS.

Tlf. 04-42 38 00 - 6400 SØNDERBORG

Jeppe
GAARDE

Tlf. 8313 53 - 6520 Toftlund

ULLERUP'S ISENKRAM
Toftlund

Telefon (04) 83 12 34

MARIUS SCHILDT:
Et jævnt og virksomt liv

*- erindringer fra Aabenraa og mange
steder i Sønderjylland.*

Heftet kr. 50,00

PJ.SCHMIDT A/S
VESTERGADE 14 - 6500 VOJENS
TLF.(04)541226

Det slesvig-holstenske landsmuseum,
Gottorp Slot, Slesvig.
Åben: 9-17, mandag lukket.

Det slesvig-holstenske landsmuseum
for forhistorie og tidlig historie,
Gottorp Slot, Slesvig.
Åben: 9-17, mandag lukket.

Nissen-Haus, det nordfrisiske museum,
Herzog Adolfstrasse 25, Husum.
Åben: 10-12, 14-17. Søndag 10-17.

Det slesvig-holstenske Frilandsmuseum
Rammsee 23, Kiel.
Åben: 9-17. Mandag lukket.
16.11.-31.3. kun søndag 10-16.

Nolde-museet,
Seebüll ved Neukirchen.
Åben: 1.3.-30.11.: 10-18.

Slesvig Bymuseum, Frederiksstrasse,
Slesvig.

Isted Mindehal, Isted.

Hjemstavnmuseet, det gamle rådhus,
Rendsborg.

Jærnkunstmuseet, Carlshütte,
Büdeltsdorf ved Rendsborg.

Frisisk Hjemstavnmuseum,
Osterweg 76, Nibøl.

Ostenfeld-gården, Nordhusumstrasse,
Husum.

Ejdersted Hjemstavnmuseum,
St. Peter.

Häberlin-Frisermuseum,
Vyk på Før.

Silds Hjemstavnmuseum, Keitum.

Burg Hjemstavnmuseum, Fehmern.
Museer i Sydslesvig er i reglen
lukket om mandagen.

Landbrug

Jordbrugsdirektoratet
Sankt Annæ Plads 19,
1250 København K. Tlf. (01) 15 61 31.
Direktør J. Priemé.

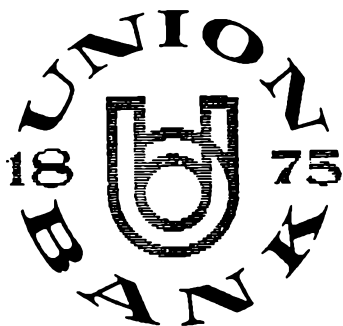
Kontor I Tønder: Allégade 4,
6270 Tønder. Tlf. (04) 72 13 80.
Kontorchef Knud Aavang Jensen.

Teknisk afdeling:
Afdelingsleder Aksel Pedersen.

Jordlovsudvalget

Formand:
Gårdejer Søren Jensen,
Bygaden 42, Hasseris, 9000 Ålborg.
Tlf. (08) 18 10 62.

Medlem for Sønderjyllands amt:
Husmand Poul Rosager-Hansen,
Kravlund Møllevej 14, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 40 67.

Storegade 2
FLENSBORG
Telefon (00949461) 1 77 57

Søndergade 89
HARRESLEV
Telefon (00949461) 7 13 35

Banken for erhvervslivets nord-syd-kontakter!

Mange danske virksomheder benytter sig af
DM - KONTI
hos os. - Det bringer store fordele for firmaet og dets kunder!

**Jordbrugskommissionen
for Sønderjyllands amtskommune:**

Formand:

Husmand Poul Rosager-Hansen,
Kravlund Møllevej 14, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 40 67.

Medlemmer:

Husmand Holger Hjort-Pedersen,
Hærvejen 62, Bommerlund,
6330 Padborg. Tlf. (04) 67 21 78.

Gårdejer Jørgen Jensen,
V. Åbøllingvej 8, V. Åbølling,
6780 Skærbæk. Tlf. (04) 75 32 70.

Viceformænd:

Gårdejer Nis V. Christensen,
Nordborgvej 63, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 10 31.

Husmand Niels Nielsen,
Sofledalsvej 33, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 67 66 89.

Landmand Anton Ejnar Hansen,
Gammelbyvej 2, Birkelev,
6780 Skærbæk. Tlf. (04) 75 71 45.

**Tiltrædende formand i henhold
til jordfordelingsloven:**

Dommer Ib Lind Larsen,
Haderslev civilret.

Realkreditkyndigt medlem:

Landmand Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, Vester Terp,
6240 Løgumkloster. Tlf. (04) 74 33 83.

Landbrugsrådet

Kontor: Axelborg, Axeltorv 31,
1609 København V. Tlf. (01) 14 56 72.

Præsident: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Løkkenfeldt, 9600 Års. Tlf. (08) 63 10 33.

Direktør: K. Ejler.

Det kgl. danske

Landhusholdningsselskab

Røllghedsvej 26, 1958 København V.
Tlf. (01) 35 02 27.

Ledende præsident: Professor,
dr. med.vet. A. Nelmann-Sørensen
(R. 1), Den kgl. Veterinær- og
Landbohøjskole, Rolighedsvej 23,
1958 København V.
(Ledende præsident f. 1983).

Jordfordelingskommissionen

Jordfordelingskommissionen for 5. om-
råde, Sønderjyllands amtskommune:

Dommer:

Ib Lind Larsen, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 38 02.

Formand:

Hmd. Poul Rosager Hansen, Kravlund,
6360 Tinglev. Tlf. (04) 64 40 67.

Medlemmer:

Gdr. Jes From, Sdr. Vilstrup Bygade 37,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 58 22 34.

Hmd. Holger Hjorth Pedersen,
Hærvejen 62, 6330 Padborg.
Tlf. (04) 67 21 78.

Kreditkyndigt:

Gdr. Peter Nissen Beler, Korup,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. (04) 64 74 80.

Jordfordelingskommissionernes
sekretariat: Sankt Annæ Plads 19,
1250 København K. Tlf. (01) 15 61 31.

Det danske Hedeselskab

Hovedkontor: Postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. (06) 62 61 11.

Direktør K. Sandahl Skov.

Formand: Hofjægermester, godsejer
O. von Lowzow, R.,
Estruplund, 8950 Ørsted.

Grundforbedringsafdelingen
Viborg: Postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. (06) 62 61 11.

Afdelingschef Søren Stisen.

Haderslev: Teaterstien 4,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 58 80.

Distr.chef Chr. Nielsen.

Sønderborg: Agtoftsvej 2, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 19 07.
Distriktsfuldmægtig Kr. Pedersen.

Tønder: Ribe Landevej 34,
6270 Tønder. Tlf. (04) 72 23 61.
Distriktsfuldmægtig J. Schøler.

Sønderjylland: Brøns Møllevej 2,
6780 Skærbæk. Tlf. (04) 75 12 51.
Skovrider L. Nannestad.

Skovbrugsafdelingen
Viborg: Postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. (06) 62 61 11.
Afdelingschef Peter Friis.

Grønseforeningens Landbrugsudvalg
Formand: Forstander Filt Jensen,
Gråsten Landbrugsskole,
6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 10 24.

Flensborg Avis-aktier

På generalforsamlingen den 28. august 1982 vedtoges en forhøjelse af aktiekapitalen med 235.000,- DM ved udbydelse af aktier. Begrundelsen for forhøjelsen af aktiekapitalen er, at vi må holde trit med den tekniske udvikling inden for avistremstillingen.

KØB EN AKTIE VED INDBETALING AF

105,- DM (100,- DM-aktie), 206,- DM (200,- DM-aktie), 510,- DM (500,- DM-aktie)

VORE Union-Bank AG, Flensborg konto nr. 0012670
BANKKONTI: Sydbank, Gråsten konto nr. 101779-3
Sparekassen Blkuben, Padborg . konto nr. 443-00-00751
Postgiro: København konto nr. 7010230

Efter modtagelse af Deres indbetaling fremsender vi en tegningsblanket for Flensborg Avis-aktier som bekræftelse af indbetalingen. De nye aktier udstedes kun med tilsynsrådets samtykke. Retgrundlag er aktieloven og § 4 og § 5 af Flensborg Avis' vedtægter. De nye aktier udleveres efter indførelsen i Handelsregistret og giver stemmeret på den følgende generalforsamling.

FLENSBORG AVIS—ABONNEMENT

Jeg bestiller hermed abonnement:

Navn: _____

Gade: _____

Post-nr.: _____

By: _____

Underskrift: _____

Abo.-pris: ¼ 225 kr. ½ 900 kr.

Betaling: kvartal halvår årsregning (10% rabat)

Sendes til Flensborg Avis, Boks 70, 6330 Padborg.

FLENSBORG AVIS A/S

2390 Flensborg - Telefon 00949 461 17444

DIREKTIONEN:

Peter Jans og Rudolf Mach

Landboforeninger

De danske Landboforeninger

Kontor: Axelborg, 1620 København V.
Tlf. (01) 12 75 61.

Formandskab:

Gdr. Hartvig Døhn, Langagergård,
Algestrup, 4340 Tølløse.

Tlf. (03) 48 54 59.

Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lørfeldt, Østrup, 9600 Års.
Tlf. (08) 63 10 33.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Torben Bagge Hansen,
Abildgård, Fjelstrupvej 188,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 58 61 44.

Gdr. Arne Kindberg, Nybøl,
6230 Rødekro. Tlf. (04) 66 66 17.

Foreningen af Jydske Landboforeninger

Kontor: Kongsgårdsvej 28, 8260 Viby J.
Tlf. (06) 11 08 88.

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lørfeldt, 9600 Års. Tlf. (08) 63 10 33.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Torben Bagge Hansen,
Abildgård, Fjelstrupvej 118,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 58 61 44.

Gdr. Arne Kindberg, Nybølgård,
Nybøl Bygade 3, 6230 Rødekro.
Tlf. (04) 66 66 17.

Den nordslesvigske Landboforening

Formand: Gdr. Niels Schultz,
Kastbjerggård, Tornumvej 28,
6660 Lintrup. Tlf. (04) 85 53 08.

Fælleslandboforeningen for Nordslesvig

Formand: Torben Bagge Hansen,
Abildgård - Fjelstrupvej 118,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 58 61 44.

Sekretær: Gunnar Fink, Landbøgården,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 01 01.

Haderslev Amts Landboforening

Kontor: Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 04 31.

Formand: Gdr. Torben Bagge Hansen,
Fjelstrupvej 118, Fjelstrup,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 58 61 44.

Sekretær: Konsulent N. P. Bladt,
Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 04 31.

Nr. Rangstrup Herreds Landboforening

Formand: Gdr. A. Dons Hørlück,
Rømetvej 8, Rurup, 6520 Toftlund.
Tlf. (04) 83 10 91.

Sekretær: Konsulent F. Dyhr,
Ørdrup Kirkevej 50, 6520 Toftlund.
Tlf. (04) 83 22 11.

Åbenrå Amts Landboforening

Formand: Gdr. Arne Kindberg,
Nybølgård, Hjorkær, 6230 Rødekro.
Tlf. (04) 66 66 17.

Sekretær: Konsulent Hans Lausten
Hansen, Landbøgården, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 01 01.

Vis Herreds Landboforening

Kontor: Nederbyvej 1a, Hokkerup,
6382 Tørsbøl. Tlf. (04) 65 82 12.

Formand: Gdr. Svend Nissen,
Hesteløkke 5, Øster Gøjl, 6382 Tørsbøl.
Tlf. (04) 67 15 93.

Sekretær: Konsulent
Bent Laue Petersen,
Melskovvej 15, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 03 12.

Den sundevedske Landboforening

Formand: Gdr. Tøge Tychsen, Krammark,
6310 Broager. Tlf. (04) 44 17 46.

Sekretær: Gdr. Jørgen Frandsen,
Cosmusgård, Bøgevej 1, Nybøl,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 44 14 62.

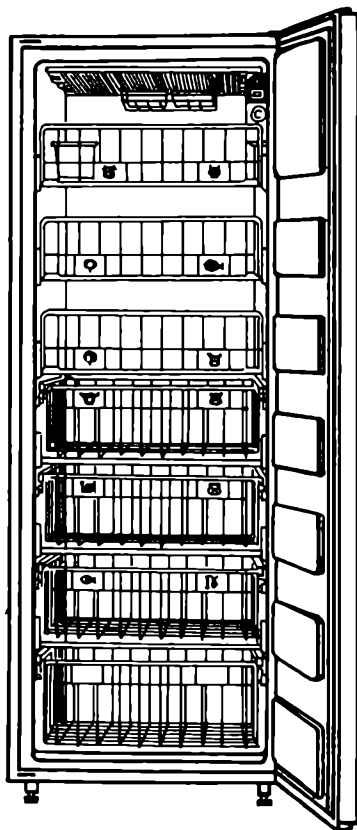
ET GRAM FRYSESKAB HAR MANGE FORDELE, NÅR DU SAMMENLIGNER MED EN FRYSEBOKS!

Et Gram fryseskab bruger mindre strøm, og har større indfrysningsskapacitet, end en fryseboks af nogenlunde samme størrelse.

Og det er dejlig nemt, når du lige skal have noget i fryseskabet, for det fylder så lidt, at det sagtens kan stå i køkkenet.

Desuden er det så overskueligt med vareskilte på hylder og trådkurve, at du undgår glemte pakker. Gram har fryseskabe i 5 størrelser fra 100 til 330 liter, –vi dækker alle behov!

FS 330

H:166,5 cm. B:59,5 cm. D:62,1 cm.

Rumindhold: 330 ltr. ******** frys.

Elforbrug: 1,74 kWh pr. døgn.

Indfrysningsskapacitet:
32,2 kg. pr. døgn.

**Dansk produceret
til danske
forbrugere!**

GRAM

Gram brochureservice: 04 - 54 04 04

Als Nørherreds Landboforening

Formand: Gdr. Georg Clausen,
»Graugård«, Rambøgevej 3,
Pøl, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 13 15.

Sekretær: Gdr. Chresten Jessen,
Stenbækgård, Holm, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 13 52.

Den alsiske Landboforening

Formand: Hans Jørgen Clausen,
Kettlingskov, Østkystvej 2,
6440 Augustenborg. Tlf. (04) 46 41 77.

Sekretær: Henning Laue, Mommark,
Svennesmølle 26, 6470 Sydals.
Tlf. (04) 44 74 71.

Det bl. distrikts Landboforening

Formand: Martin Holts, Gallehøjvej 6,
Ballum, 6780 Skærbæk.

Sekretær: Anders Ahrenkiel, Højervej 22,
Møgeltønder, 6270 Tønder.

Landboforeningen for Løgumkloster og Omegn

Formand: Gdr. Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, 6240 Løgumkloster.
Tlf. (04) 74 33 83.

Sekretær: Gdr. Jørn Outzen,
Skansen 8, Ellum, 6240 Løgumkloster.
Tlf. (04) 74 31 38.

Landboforeningen for Skærbæk og Omegn

Formand: Gdr. Peter A. Petersen,
Kærbølling, 6780 Skærbæk.
Tlf. (04) 75 33 43.

Sekretær: Landbrugsled. Ejner Nielsen,
Statsfængslet Renbæk,
6780 Skærbæk. Tlf. (04) 83 41 18.

Vestslesvigs Landbrugscenter

Åbenråvej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. (04) 74 42 88.

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. (04) 64 73 57.

Sekretær: Konsulent Egon Stokholm.

Slogs Herreds Landboforening

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. (04) 64 73 57.

Sekretær: Gdr. Bent Johansen,
Holmevej 26, Øster Højst,
6240 Løgumkloster. Tlf. (04) 77 52 17.

Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig

Formand: Gdr. Fedder P. Hindrichsen,
Tøndervej 1, 6280 Højer.

Sekretær: Pl. kons. Claus Erichsen,
Skibbroen 62, 6200 Åbenrå.

GRAASTEN
BOGHANDEL

Nygade 1 . Graasten . Telefon (04) 65 11 09 – 65 12 34

Husmandsforeninger

Danske Husmandsforeninger

Kontor: Vester Farimagsgade 6,
1606 København V. Tlf. (01) 12 99 50.

Formand: Husmand Chr. Sørensen,
Tirslundvej 11, Tirslund, 6670 Holsted.
Tlf. (05) 39 25 57.

Sønderjyder i bestyrelsen:
Husmand Holger Hjort Pedersen,
Hærvejen 62, Bommerlund,
6330 Padborg. Tlf. (04) 67 21 78.

Sekretariatets chef: Jørgen Pedersen,
Tværledet 27, 2880 Bagsværd.
Tlf. (02) 98 23 50.
Fra 1/1 '84:
Palle Bilsted Pedersen,
Gyvelvej 7, 4000 Roskilde.
Tlf. (02) 36 72 90.

De samvirkende jyske Husmandsforeninger

Kontor: Viborgvej 128, 8210 Århus V.
Tlf. (06) 15 52 33.

Formand: Hans Larsen-Ledet,
Ejstrup Møllevej 17, Asferg,
8990 Fårup. Tlf. (06) 47 81 31.

Sekretær: Olav Povlsgaard,
Bispevænget 11, 8464 Galten.
Tlf. (06) 94 41 70.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeninger

Kontor: Markledgade 17, 6240 Løgum-
kloster. Tlf. (04) 74 32 29.

Formand: Husmand
Holger Hjort Pedersen,
Hærvejen 62, Bommerlund,
6330 Padborg. Tlf. (04) 67 21 78.

Sekretær: Konsulent Erik Christensen,
Markledgade 17, 6240 Løgumkloster.
Tlf. (04) 74 32 29.

Haderslev Østeramts Husmandsforeninger

Formand: Arne Sørensen,
Fjelstrupvej 79, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 58 64 82.

Sekretær: Husmand Svend Aage Peter-
sen, Christiansfeldtvej 124,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 10 99.

Haderslev Vesteramts Husmandsforeninger

Formand: Husmand Ole Brink,
Høllerskov, 6520 Toftlund.
Tlf. (04) 83 17 12.

Sekretær: Konsulent Hans Otto Søren-
sen, Vester Gasse, 6780 Skærbæk.
Tlf. (04) 75 22 62.

Sønderborg Amts Husmandsforeninger

Formand: Holger H. Pedersen,
Hærvejen 62, Løjdegård,
Bommerlund, 6330 Padborg.

Tønder Amts Husmandsforeninger

Formand: Husmand Hans P. Bjørn,
Noldevej 42, 6372 Bylderup-Bov.
Tlf. (04) 76 22 58.

Husmandsforeningerne

Åbenrå-kredsen:
Formand: Husmand Kristian H.
Thomsen, Birkehøj, Gl. Kirkevej 36,
Stubbæk mark, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 66 33 73.

LAUSTEN ISENKRAM
Nygade 16, Gråsten, tlf. 65 10 44

Husholdningsforeninger

De samvirkende danske Husholdningsforeninger

Hovedbestyrelsesmedlem (sydl. jyske kredse): Fru Lydia Willadsen, Solbakkegårdsvej 1, 6715 Esbjerg N. Tlf. (05) 14 13 59.

Det sønderjydske Husholdningsrepræsentantskab

Formand: Katrine Rodenberg, Vester Terp 10, 6240 Løgumkloster. Tlf. (04) 74 33 83.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeningers husholdningsudvalg

Amtsformand: Fru Anna Buchholt, Galgebakken 69, 6630 Rødding. Tlf. (04) 84 16 46.

Konsulent: Inga Boldt, Rundkærvej 6, 6630 Rødding. Tlf. (04) 84 11 65.

Lokalforeningernes formænd:

Arrild: Anna Danielsen, Arnumvej 4, Roost, 6520 Toftlund. Tlf. (04) 83 41 69.

Emmerske-Ellehus: Astrid Fosgerau, Åbenråvej 7, Adelvad, 6270 Tønder. Tlf. (04) 76 42 81.

Nørre Rangstrup: Else Larsen, Kærmosevej 6, Stenderup, 6520 Toftlund. Tlf. (04) 83 14 82.

Rise: Marie Asmussen, Sivkærvej 3, Søest Mark, 6230 Rødekro. Tlf. (04) 66 20 61.

Rødding-Gram: Anna Buchholt, Galgetoft 69, 6630 Rødding. Tlf. (04) 84 16 46.

Sundeved: Grethe Iversen, Blansskov 3, 6400 Sønderborg. Tlf. (04) 46 12 58.

Haderslev Amts Landbohusholdningsforening

Formand: Inge Marie Nissen, Overbyvej 4, Neder Lerte, 6560 Sommersted. Tlf. (04) 55 43 85.

Nørre Rangstrup Hærreds Husholdningsforening

Formand: Fru Elisabeth Prah, Præstegården, Kirkevej 4, 6535 Branderup.

Løgumkloster og Omegns Husholdningsforening

Formand: Annemarie Olesen, Visbjergvej 23, 6240 Løgumkloster.

Det blandede distrikts Husholdningsforening

Formand: Sonja Hansen, Hovlundgård, 6261 Bredebro. Tlf. (04) 74 11 92.

Sammensluttede Sønderjydske Husholdningsforeninger

Kredsformand: Inger M. Thaysen, Nybøl Bygade 6, 6230 Rødekro. Tlf. (04) 66 65 69.

Lokalformænd:

Bedsted Lø: Andrea Jepsen, Hejselvej 4, 6252 Bedsted Lø. Tlf. (04) 77 71 42.

Bjolderup: Merete Christiansen, Todsølvej 24, 6392 Bolderslev. Tlf. (04) 64 63 66.

Bovrup-Varnæs: Annegrethe Johansen, Sønderborgvej 292, Bovrup, 6200 Åbenrå. Tlf. (04) 68 02 27.

Egvad: Karen Petersen, Egvadvej 4, Nr. Hostrup, 6200 Åbenrå. Tlf. (04) 66 12 90.

Ensted: Elin Sørensen, Buen 118, Stubbæk, 6200 Åbenrå. Tlf. (04) 66 31 55.

Felsted: Karin Sørensen, Møgelosevej 6, Felsted, 6200 Åbenrå. Tlf. (04) 68 52 03.

Genner: Annemi Schmidt, Nørreskovvej 47, Genner, 6200 Åbenrå. Tlf. (04) 57 53 66.

Hellevad: Jonna Petersen, Ørslevvej 28, Hellevad, 6230 Rødekro. Tlf. (04) 66 93 25.

Hjordkær: Inger M. Thaysen,
Nybøl Bygade 6, 6230 Rødekro.
Hovslund: Cathrine Haugaard,
Rugbjergvej 24, 6230 Rødekro.
Tlf. (04) 68 44 44.
Kasø: Anne Marie Sangild, Lundgård,
Tågholmvej 2, 6230 Rødekro.
Tlf. (04) 66 65 98.
Kværs: Marie Hansen, Avntoftvej 58,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 65 91 20.
Løjl: Ester Lousen, Kopperholt,
Barsmark Bygade 179, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 66 75 77.
Nordals: Inga Hellesøe,
Oksbøl Nørregade 6, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 36 45.
Skelde: Marianne Gregesen,
Skrekkehøj 11, 6310 Broager.
Tlf. (04) 44 18 12.
Sydals: Kirsten Schmidt,
Lambjergvej 6, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 44 53 78.
Vis Herred: Karen M. Hansen,
Ryttervad 2, Gejlå, 6330 Padborg.
Tlf. (04) 68 76 76.

Broager og Omegns Husholdningsforening

Formand: Fru Annemarie Mortensen,
Nejsvej 18, 6310 Broager.
Tlf. (04) 44 16 78.

Kegnæs Husholdningsforening

Formand: Fru Ingeborg Christensen,
Nymark, Østerby. Tlf. (04) 46 53 44.

Sundeved Husholdningsforening

Formand: Fru Kirsten Andersen,
Snogbæk Nederby 9, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 46 73 90.

Slogs Herreds Husholdningsforening

Formand: Fru Karen Michelsen,
Hedagervej 3, Jøjsing, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 76 42 96.

Dybbøl Sogns Husholdningsforening

Formand: Fru Erica Hansen,
Sandbjergvej 2, Stougaard,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 43 32 90.

Kursusleder: Fru Tove Hemmingsen,
Åbenråvej 110, Ragebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 28 07.

Lysabild Husholdningsforening

Formand: Fru Maja Høj,
Mommarkvej 369, 6470 Sydals.
Tlf. (04) 44 77 63.

Husdyrbrugsorganisationer

Afkomsprøvestationen Brøstrupgård

6330 Rødding. Tlf. (04) 84 13 12.
Formand: Gdr. Anton Holm, Rangstrup,
6534 Agerskov. Tlf. (04) 54 91 08.

Sønderjydsk Avlsforening for sortbroget dansk Malkekødvæg

Formand: Gdr. Eskild Wind,
Nørregård, Hjørtning, 6630 Rødding.
Tlf. (04) 84 14 66.

Kreaturesportforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Adolf Lund, Byvang,
6280 Højer. Tlf. (04) 74 22 62.

Salgsdirektør: Gdr. A. M. Lund, Poppen-
bøl, 6280 Højer. Tlf. (04) 74 81 11.

Salgsdirektør: W. Sønnichsen,
Søndergade 25, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 21 79.

Avlsforeningen Den Jydske Hest
Kontor: Kongsgårdsvej 28, 8260 Viby J.
Tlf. (06) 11 08 88.

Formand: Gdr. Peter Bager,
Ribesvænget 6, 8543 Hornslet.
Tlf. (06) 99 51 26.

Sønderjysk Fællesledelse af Kvægavl

Kontor: Østergade 11,
6500 Vojens. Tlf. (04) 54 00 00.

Formand: Bent Holsteen Jessen,
Ribevej 6, Brunde, 6230 Rødekro.
Tlf. (04) 66 21 03.

Det lokale fjerkræudvalg for Sønderjylland, Vejle og Fyns amter

Slagtekyllinger:
Anker Ammitzbøll,
Konsulenttjenesten, Middelfart.
Tlf. (09) 41 02 00.
Bopæl: Rødekro. Tlf. (04) 66 23 12.
Arbejdsområde: Sønderjylland og Fyn.

Rugeægproduktion:
Anker Ammitzbøll,
Rødekro. Tlf. (04) 66 23 12.
Middelfart. Tlf. (09) 41 02 00.
Arbejdsområde: Sønderjylland.

Konsumægproduktion:
Keld Juul Nielsen,
Konsulenttjenesten, Middelfart.
Tlf. (09) 41 02 00.
Bopæl: Ullerslev. Tlf. (09) 35 14 75.
Arbejdsområde: Sønderjylland og Fyn.

Slagterier

Andelsslagterier

Slagteriregion SYD, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 12 11.
Formand: Gdr. Krøsten Bonefeld,
Langagergård, Pøl, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 14 12.
Direktør: Gert S. Haurum.
Afdelinger:
6372 Bylderup-Bov. Tlf. (04) 76 23 11.
6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 12 11.
Blans, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 46 16 11.
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 39 23.

Celebrity Slagterierne A. M. B. A.,
6700 Esbjerg. Tlf. (05) 12 55 00.
Formand: Gdr. Egon Kristensen,
Nørundevej 9, Kjærgaard Mark,
6740 Bramming.
Adm. direktør: Aksel Petersen.
Afdelinger:
6823 Ansager. Tlf. (05) 29 70 44.
6630 Rødding. Tlf. (04) 84 11 24.
6270 Tønder. Tlf. (04) 72 23 56.

Danish Crown Slagterierne
6000 Kolding. Tlf. (05) 52 12 11.

Formand: Gdr. Erik M. Platz, Kærholm,
6621 Gesten. Tlf. (05) 55 71 23.
Adm. direktør: K. Bertelsen.
Salgsdirektør: S. R. Agerskov.
Afdelinger:
6000 Kolding. Tlf. (05) 52 12 11.
6500 Vojens. Tlf. (04) 54 11 11.
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 58 22.

De samvirkende danske Andelsslagterier

Kontor: Axelborg, 1609 København V.
Tlf. (01) 11 56 00.

Formand: Gdr. J. Esp Sørensen,
Herman Bangsvej 1, 9200 Ålborg SV.
Tlf. (08) 18 11 40.

Privatlagterier

Skærbæk og Omegns Eksportslagter
a. m. b. a.
6780 Skærbæk. Tlf. (04) 75 19 11.

Formand: Gdr. E. M. Platz, Kærholm,
6621 Gesten. Tlf. (05) 55 71 23.

Direktør: H. Enderlein.

Mejeriforeninger

De danske Mejeriers Fællesorganisation

Kontor: Frederiks Allé 22, 8000 Århus C.
Tlf. (06) 13 26 11.

Formand: Gdr. Thomas Jørgensen,
Dorthealund, Pjedsted,
7000 Fredericia. Tlf. (05) 95 40 71.

Direktører: J. Handberg (adm.),
K. P. Andersen og L. Raun.

Det Sydjydske Mejeribrugs Samarbejdsregion

Formand: Gdr. Gunnar Nielsen,
Kjølst, 6852 Billum.
Tlf. (05) 25 83 05.

Sekretær: Mejerikonsulent
N. Bruun Johannessen,
Margrethevej 33, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 14 31.

Skovbrug

Småskovforeningen for Åbenrå-Sønderborgegnen

Formand: Gdr. Peter Madsen, Nygård,
Stevningnorvej 19, Stevning.
Tlf. (04) 45 86 08.

Konsulent: Skovrider Edv. Hvidt,
Felstedskov, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 68 54 11.

Sydøstjysk Småskovforening

Formand: Proprietær J. O. Gæmelke,
Røjgård, Veerst, 6600 Vøjen.
Tlf. (05) 55 50 10.

Konsulent: Skovrider Kjeld Ramsing,
Stranden 8, Rebæk, 6000 Kolding.
Tlf. (05) 52 58 27.

Det jydsk Haveselskab

Åby Bækgårdsvej 6, 8230 Åbyhøj.
Tlf. (06) 15 56 88.

Regionalsammenslutning IV Sønderjylland

Formand: Forvaltningsleder
Jørgen C. P. Møller,
Erløvvej 82, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 49 01 eller (04) 52 34 34.

Kredsformænd:

Bjolderup: Holger Nielsen,
Bag Volden 12, 6392 Bolderslev.
Tlf. (04) 64 65 64.

Vestslesvigs havekreds: Bent Maybom,
Åbenråvej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. (04) 74 42 88.

Broager: Fru Ida Madsen,
Ringridervej 15, 6310 Broager.
Tlf. (04) 44 12 71.

Christiansfeld: Johan Hjelm,
Skomagergade 6, 6093 Sjølund.

Flensborg-Fjordegn: Karl Carstensen,
Lyshøj 26, Rinkenæs, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 00 23.

Føvling-Holsted-Gørding: Gartner
Johs. Kristensen, Bobølvej 1,
6650 Brørup. Tlf. (05) 39 81 06.

Gråsten: Ronny Heuschkel,
Sejrsvej 26, Rinkenæs, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 17 58.

Haderslev: Kaj Aarud, Helmdalsvej 17,
Erlev, 6100 Haderslev. Tlf. (04) 54 43 83.

Nordborg: Karin Hansen, Ellekobbøl 5,
Augustenhoff, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 08 77.

Oksenvad-Jels: Ernst Hansen,
Akmajvej 6, 6560 Sommersted.
Tlf. (04) 55 46 34.

Padborg: Fru Tove Nielsen,
Savværksvej 4, 6340 Kruså.
Tlf. (04) 67 19 73.

Ribe: Ingeniør N. E. Simonsen,
Granvej 11, Hviding, 6760 Ribe.
Tlf. (05) 44 51 93.

Rødding: Fru Marie Pedersen,
Tornumhus 4, 6660 Lintrup.
Tlf. (04) 85 52 20.

Rødekro: Karen Jacobsen,
Skovvænget 9, 6230 Rødekro.
Tlf. (04) 66 16 05.

Sønderborg: Afdelingsleder
Jørgen Hansen, Skansebakken 7,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 62 14.

Toftlund: Ingvar Iversen,
Engerils 45, 6534 Agerskov.

Tønder: Læge Hans Otto Horst,
Højlet 22, 6270 Tønder.

Uge: Karen-Margrethe Sinning,
Terkelsbølbygade 24, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 49 30.

Vamdrup: Nicolaj Agger, Højbo,
Gammelgårdsvej 4, 6580 Vamdrup.
Tlf. (05) 58 13 27.

Vojens-Skrydstrup: Fru Karin Skøtt,
Christiansdalsvej 23, Hammelev,
6500 Vojens. Tlf. (04) 57 71 19.

Åbenrå: Købmand Jørgen Lauridsen,
Søndergade 17, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 10 28.

Konsulenter i området

Erik Klei, Sandager 8, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. (04) 68 41 65.

Olav J. Nissen, Kystvej 2, Ballum,
6780 Skærbæk. Tlf. (04) 77 62 29.

KØB SALG BYTTE

— sikkert resultat
opnår De
bedst med en annonce i

ugeavisen
for MIDTSØNDERJYLLAND

Vestergade 35
6520 Toftlund
831990

Opnå
10000

ugeavisen

for MIDTSØNDERJYLLAND

EFTERÅRS SLACKS Køb 1000 kr. i varer og få 1000 kr. i rabat på næste køb. Køb 2000 kr. i varer og få 2000 kr. i rabat på næste køb. Køb 3000 kr. i varer og få 3000 kr. i rabat på næste køb. Køb 4000 kr. i varer og få 4000 kr. i rabat på næste køb. Køb 5000 kr. i varer og få 5000 kr. i rabat på næste køb. Køb 6000 kr. i varer og få 6000 kr. i rabat på næste køb. Køb 7000 kr. i varer og få 7000 kr. i rabat på næste køb. Køb 8000 kr. i varer og få 8000 kr. i rabat på næste køb. Køb 9000 kr. i varer og få 9000 kr. i rabat på næste køb. Køb 10000 kr. i varer og få 10000 kr. i rabat på næste køb.	29.80 36.90 27.80 29.80 39.90 43.90 220
--	--

Handel

Grosserer-Socletetet

Børsen, 1217 København K.
Tlf. (01) 15 53 20.

Formand: Direktør Aage Rask-Pedersen,
København.

Provinshandelskammeret

Formand: Direktør H. E. Hempel-
Hansen, Odense. Tlf. (09) 11 83 83.

Sekretariat: Landemærket 3, 2. th.,
1119 København K.
Tlf. (01) 13 90 66.

Jyllands-afdelingen: Ny Banegårdsgade
45, 8100 Århus C. Tlf. (06) 13 53 55.

DLG Center Åbenrå,
Nyhavn 48, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 35 34.

DLG Center Agerskov,
Gestruplund 1, 6534 Agerskov.
Tlf. (04) 83 32 19.

DLG Center Bredebro,
Bredebygade 16, 6261 Bredebro.
Tlf. (04) 74 17 11.

DLG Center Vojens,
Fabriksvej 5, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 27 51.

DLG Center Haderslev,
Havnen 50, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 75 75.

Indkøbsforeninger

Dansk Landbrugs Grovvarereselskab.
Hovedkontor: Axelborg,
1503 København V. Telex 2 29 68.
Tlf. (01) 15 11 13.

Formand: Gdr. Martin Nielsen.

Sønderjyske medlemmer af
repræsentantskabet:

Gdr. Konrad Jensen,
Birkelev 4, 6780 Skærbæk.
Tlf. (04) 75 73 01.

Gdr. Chresten Lorensen,
V. Snogbæk 4, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 46 73 27.

Gdr. Anders C. Nygaard,
Østergårdsvej 5, Lydersholm,
6270 Tønder. Tlf. (04) 76 41 64.
Gdr. Svend Birkebæk Nielsen,
Friskjærvej 6, 6535 Branderup.
Tlf. (04) 83 53 27.

Gdr. Ebbe Fink-Nielsen,
Buskmose, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 15 40.

Gdr. Peter Rudbeck, Dalagergård,
Fløvtvej 70, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 58 41 90.

Gdr. Villy Jacobsen, Slevadvej 3,
Oksenvad, 6560 Sommersted.
Tlf. (04) 55 41 88.

Brugsforeninger

Formand for F. D. B.s bestyrelse:
Bjarne Møgelhøj.

Administrerende direktør:
Bent Lefevre.

FDB's bestyrelsesmedlem
I region Vejen:
Major Aage Christensen,
Havremarksvej 13, Skrydstrup,
6500 Vojens.

Kredsformænd:
Uddeler Evald Kristjansen, Storegade
35, 6753 Agerbæk. Tlf. (05) 19 65 11.
Kreds 31, Varde.

Gdr. Egon Iversen, Lifstrup,
Hovedvejen 25, 6700 Esbjerg.
Tlf. (05) 16 92 12.
Kreds 32, Esbjerg.

Lærer Jytte Nielsen, Aggershus,
Melvangvej 2, Askov, 6600 Vejen.
Tlf. (05) 36 06 64.
Kreds 33, Grindsted.

Viceskoleinspektør N. Monrad
Jensen, Vestervænget 5, 7300 Jelling.
Tlf. (05) 87 12 04.
Kreds 34, Vejle.

Gdr. Tage Deleuran, Ryttergrøften 44,
Egeskov, 7000 Fredericia.
Tlf. (05) 95 70 47.
Kreds 95, Kolding.

Gdr. Jørgen Bjerrum, Indre Bjerrum,
6760 Ribe. Tlf. (05) 42 03 64.
Kreds 36, Ribe-Tønder.

Seniorsergent Gudmund Pedersen,
Kløvervej 122¹a, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 23 30.
Kreds 37, Åbenrå.

Uddeler Arnold Lauridsen,
Svalevej 10, Langesø, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 02 52.
Kreds 38, Sønderborg.

Handelsstandsforeninger og handelsforeninger i Sønderjylland (formænd)

Bov kommunes Handelsstands- og
Håndværkerforening
Bankfuldmægtig Helne Knudsen,
Sydbank A/S, Padborg.
Tlf. (04) 67 34 84.

Gråsten Handelsstandsforening:
Direktør Niels Johansen,
Vitfoss a/s, Ulsnæs, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 16 38.

Haderslev Handelsstandsforening
af 1844:
Direktør Vagn Dahl,
Euroscan Rejsebureau,
Lavgade, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 62 75 - privat (04) 57 54 50.

Sønderborg Handelsstandsforening:
Købmand Hans Michaelsen,
Mika-Favør Supermarked,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 43 65.

Toftlund Handels- & Håndværker-
forening:
Bagerm. Poul Thaysen, Søndergade 9,
6520 Toftlund. Tlf. (04) 83 15 21.

Tønder Handelsstandsforening:
Trælasthandler P. Christensen,
Østergade 46, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 14 50.

Vojens Handelsstandsforening:
Hørrekviperingshdl. Bent Lausen,
Far og Søn Tøj, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 16 26.

Åbenrå Handelsstandsforening:
Direktør J. Terp-Nielsen, Sækkø A/S,
Egelund, 6200 Åbenrå.

De samvirkende købmandsforeninger i Danmark

Hovedkontor - Sekretariat:
Svanemøllevej 41, 2900 Hellerup.
Tlf. (01) 62 16 16.

Formand: Købmand Preben Høyen,
Baltorpvej 22, 2750 Ballerup.
Tlf. (02) 97 05 08.

Centralorganisationen for Jylland:
Formand: Købmand Jeppe Gaarde,
6520 Toftlund.
Tlf. (04) 83 13 53 - 83 20 67.

Derunder De sønderjydske Købmands-
foreningers Sammenslutning:
Formand: Asbjørn Eriksen,
Nørremarksvvej 7, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 13 00.

Handelsforeningen for Gråsten
og Omegn:
Formand: Købmand Hans E. Lautrup,
Nygade 27, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 15 56.

Haderslev og Omegns
Købmandsforening:
Formand: Købmand Laue Hansen,
Huglinsvang 87, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 32 12.

Sønderborg og Omegns
Købmandsforening:
Formand: Mogens Holm Pedersen,
Storegade 7, 6440 Augustenborg.
Tlf. (04) 47 15 47.

Midtsønderjyllands Købmandsforening:
Formand: Købmand Markus Kjær,
Lindevej 17, Ø. Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. (04) 84 61 18.

Tønder Amts Købmandsforening:
Formand: Købmand Asbjørn Eriksen,
Nørremarksvej 7, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 13 00.

Tønder Kolonialhandlerforening:
Formand: Købmand Antoni Andresen,
Vestergade 25, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 42 00.

Åbenrå og Omegns Købmandsforening:
Formand: Købmand Helmuth Carstensen,
Sønderport 67, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 20 13.

Håndværk og industri

Håndværksrådet

Organisationen for dansk håndværk
og mindre Industri.

Kontor: Amallegade 15,
1256 København K. Tlf. (01) 12 36 76.

Formand: Oldermænd, malermester
Klaus Bonde Larsen, København.

Teknologisk Informationscenter for Sønderjyllands Amt

Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 39 15.

Centerleder: Erik Johannsen.

Sønderjyllands Erhvervsråd

Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 23 84.

Formand: Direktør K. Sandahl Sørensen,
Anne Marie Vej 5, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 31 42.

Næstformand: Fhv. folketingsmedlem
P. Gorrssen, Gl. Færgevej 48,
Alnor, 6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 15 09.

Formand Niels Jakobsen,
Kalvetoft 9, Ullerup,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 46 18 60.

Fhv. borgmester H. C. Carstensen,
Christiansfeldvej 66, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 22 64.

Fhv. amtsborgmester E. Jessen,
Tegiholt 21, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 35 12.

Grosserer Frithjof Nielsen,
Kongevej 31, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 44 04.

Amtsrådsmedlem Lauge Jepsen,
Bakkevej 4, 6261 Brødebro.
Tlf. (04) 74 15 33.

Sekretær: Erhvervsrådssekretær
P. Groth Bruun, 6200 Åbenrå.

Lokale erhvervsråd

Agerskov Sogns Erhvervsudvikling ApS.:

Bygmester K. Tjørnelund,
Branderupvej 4, 6534 Agerskov.
Tlf. (04) 83 33 24.

Erhvervsrådet for Allsund-området:

Nørrebro 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 92 22.

Formand: Direktør Bent Petersen,
Solofabrikken A/S, Sønderborg.
Erhvervschef: Ingeniør Aksel Møller,
Hyldehegnet 21, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 43 19 04.

Padborg-Kruså Erhvervsråd:

Sekretariat: Bowvej 2, 6330 Padborg.
Tlf. (04) 67 27 02.

Formand: Ingeniør Lorens Wortmann,
Rudebeck & Wortmann ApS, Padborg.
Sekretær: Erhvervsrådssekretær
Gunnar Kjær.

Gram Erhvervsråd:

Revisor Johan Pedersen, Slotsvej 15,
6510 Gram. Tlf. (04) 82 27 10.

Haderslev Erhvervsråd:

Erhvervschef Arne Jensen, Rådhuset,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 65 05.

Toftlund Erhvervsråd:
Manufakturhandler P. A. Lautrup,
Søndergade 26, 6520 Toftlund.
Tlf. (04) 83 11 16.

Tønderegnens Erhvervsråd:
Formand: Frank Kirchheiner,
6270 Tønder. Tlf. (04) 72 20 45.

Tinglev Erhvervsråd:
Erhvervsrådssekretær Per Back,
Rådhuset, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 40 39.

Vojens Erhvervsråd:
Erhvervssekretær Poul E. Fredsted,
Rådhuset, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 16 76.

**Erhvervskontoret for Lundtoft, Rødekrø
og Åbenrå:**
Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 49 62.

Christiansfeld Erhvervsråd:
Erhvervschef E. Christensen,
Rådhuset, 6070 Christiansfeld.
Tlf. (04) 56 14 05.

Håndværker- og Industriforeninger

**Handelsstands- og Håndværker-
foreningen i Bov kommune.**
v/ formand Heine Knudsen,
Sydbank, 6330 Padborg.

Gråsten Håndværkerforening:
Formand: VVS-install. Bent Pedersen,
Fredensgade 7, 6300 Gråsten.
Tlf. (04) 65 18 65.

Haderslev Håndværkerforening:
Formand: Tømrermester Jens Chr.
Dueholm, Svanevej 25,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 38 08.

Højer Handels- og Industriforening:
Formand: Direktør Hans Lagoni,
Sparekassen Højer, Storegade 10,
6280 Højer. Tlf. (04) 74 26 33.

**Løgumkloster Handels- og Håndværker-
forening:**
Formand: Bogtrykker Günther Brag,
Mellemgade 4, 6240 Løgumkloster.
Tlf. (04) 74 33 42.

**Sønderborg Håndværker- og
Industriforening:**
Formand: Bygmester Johan C.
Nielsen, Ellegårdsvvej 18,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 19 31.

Tønder Håndværkerforening:
Formand: Ingenlør Bo Michelsen,
Klyden 8, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 37 70.

**Åbenrå Håndværker- og
Industriforening:**
Formand: Bygmester L. A. Quist,
Nørrehesselvej 40, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 34 30.

Finansiering

Sønderjyllands Lånkasse

Sekretariat: Nørregade 21,
6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 66 33.
(Sparekassen Sydjylland).
Ekspeditionstid: Mandag-fredag 9-12.

Sekretær: Kontorchef E. Johansen,
6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 66 33, lokal 232.

Bestyrelse: Fhv. sparekassedirektør
Hans Baagø (formand), Christiansfeld.
Viceborgmester Edw. Jensen
(næstformand), Rinkenæs.

Sparekassedirektør H. Lagoni, Højer.
Kontorchef cand. jur. Ib Frederiksen,
Direktoratet for Egnsudvikling,
Silkeborg.
Kontorchef Kirsten Klølst,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, København.

Sønderjyllands Investeringsfond

Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 23 84.

Formand: Fhv. folketingsmedlem

P. Gorrsen, Gl. Færgevej 48, Alnor,
6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 15 09.

Bankdirektør Poul Hansen,
Den danske Bank, Perlegade,
6400 Sønderborg.

Kontorchef, cand. jur. Ib Frederiksen,
Direktoratet for Egnsudvikling,
Søndergade 25, 8600 Silkeborg.
Tlf. (06) 82 56 55.

Fhv. bankdirektør Arne Skov,
Borgmester Andersensvej 20,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 37 00.

Kontorchef Kirsten Kleist,
Finansministeriet, Landgreven 4,
1301 København K.

Fhv. direktør M. F. Schøler,
Skovkobbøl, Ny Stavensbøl,
6440 Augustenborg. Tlf. (04) 47 13 23.

Formand Niels Jakobsen,
Kalvetoften 9, Ullerup,
6400 Sønderborg.

Sekretær: Erhvervsrådssekretær

P. Groth Bruun, 6200 Åbenrå.

Jyllands Kreditforening

Foreningen virker som administrator
for følgende foreninger:

Den vest- og sønderjydske
Kredittforening.

Jydsk Landkreditforening.

Kreditforeningen af jydsk
Landejendomsbesiddere.

Kreditforeningen af Ejere af mindre
Ejendomme på Landet i Jylland.
(Jydsk Husmandskredittforening).

Sønderjyllands Kredittforening.

Købstadhypotekforeningen (Jydsk
Hypotekforening).

Landhypotekforeningen for Danmark
(Ny jydsk Land-Hypotekforening).

Aalborg Hypotekforening.

Jydsk Realkredittforening for
almindelig realkredit.

Jydsk Realkredittforening for
særlig realkredit.

Formand:

Fhv. amtsborgmester Erik Jessen,
Åbenrå.

Kontorer:

Åstrupvej 13, 6100 Haderslev.

Herningvej 3, 6950 Ringkøbing.

Sct. Mathiasgade 1-3, 8800 Viborg.

Boulevarden 43, 9100 Ålborg.

Kongsgårdsvej 6, 8260 Århus-Viby J.

(Fællessekretariat).

(Økonomisk sekretariat).

Direktion:

Haderslev: Cand. jur. Jørn Hansen.

Ringkøbing: Cand. jur. Jørgen Larsen

(adm.), Kristen M. Dideriksen.

Viborg: Cand. agro S. Hjortshøj

Nielsen (adm.).

Ålborg: Cand. jur. Bent Rasmussen

(adm., formand for direktionen),

cand. polyt. E. Thomsen Støtt.

Århus: Lrs. Mogens Høyer (adm.),

Irs. O. Smedegaard Andersen.

Dansk Landbrugs Realkredittfond

Nyropsgade 21, 1503 København V.

Tlf. (01) 15 11 00.

Direktion:

Direktør, cand. agro. J. Fløystrup
Jensen, adm.

Direktør, cand. jur. P. Wøge-Olsen.

Formand for repræsentantskab og

bestyrelse: Sparekassedirektør

Steen Madsen, Sparekassen SDS,

Vesterbrogade 8, 1620 København V.

Tlf. (01) 11 66 66.

Kredittforeningen Danmark

(Tidligere: Ny Jysk Grundejer-

Kredittforening og Østifternes

Kredittforening).

Hovedsædet i Herning, Viborgvej 1,

7400 Herning. Tlf. (07) 12 53 00.

Direktion:

Arkitekt Kaj Halse.

Hovedsædet i Århus, Boulevarden 69,

8100 Århus C. Tlf. (06) 12 53 00.

Direktion: Statsautoriseret revisor
N. J. Kold Jensen.

Distriktschef for Sønderjyllands amt:
Anne Feldt, Storegade 311,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 74 00.

BRF/Byggeriets Realkreditfond

Gl. Kongevej 74, 1845 København V.
Tlf. (01) 24 24 24.

BRF/Vojens

Byggesagkyndig Ingomar Petersen,
Allégade 30, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 18 70.

BRF/Esbjerg

Byggesagkyndig Johs. Sørensen,
Maadevej 15, 6700 Esbjerg.
Tlf. (05) 12 58 00.
Byggesagkyndig Flemming Hallen,
Islandsgade 1, 6700 Esbjerg.
Tlf. (05) 12 38 22.
Privat (05) 11 56 65.

BRF/Sønderborg

Byggesagkyndig Peter Sloth Møller,
Møllegade 54-56, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 51 71.
Privat (04) 42 64 84.

BRF/Tønder

Byggesagkyndig Th. Helleberg,
Provst Petersensvej 2, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 25 62.

BRF/Åbenrå

Byggesagkyndig Mads Thuesen Møller,
Gl. Kongevej 72, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 65 95.

Landevæmet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 40 54.

Formand: Gdr. Bahne Nicolaisen,
Østerholm, 6360 Tinglev.
Tlf. (04) 64 83 81.

Næstformand: Gdr. Arne Kindberg,
Nybølgård, Hjordkær, 6230 Rødekro.
Tlf. (04) 66 66 17.

Sekretær: Gdr. Thomas Rodenberg,
Vester Terp, 6240 Løgumkloster.
Tlf. (04) 74 33 83.

Forretningsfører: Bankfuldmægtig
Werner Jensen, 6360 Tinglev.

Turistforeninger

Samvirkende danske Turistforeninger

Svalegården, Hasseris, 9000 Ålborg.
Tlf. (08) 13 81 22.

Formand: Rådmand Axel Handevitt-
Haar, Spanien 19, 8000 Århus C.
Tlf. (06) 13 15 44.

Sekretariatschef: K. Ellesøe.

Samvirkende Jydske Turistforeninger

Svalegården, Hasseris, 9000 Ålborg.
Tlf. (08) 13 81 22.

Formand: Rådmand Axel Handevitt-
Haar, Spanien 19, 8000 Århus C.

Sekretariatschef: K. Ellesøe.

Sønderjydsk Turistkreds

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesten, Kastanie Allé 24a,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 49 13.

Sekretariat: Kredssekretær Bente
Færgemand, Rømø Turistbureau,
Havnebyvej 30, Tvismark,
6791 Kongsmark. Tlf. (04) 75 51 30.

Augustenborg Turistforening

Bureau: Storegade 28,
6440 Augustenborg. Tlf. (04) 47 17 20.

Formand: Kamilla Schmidt,
Boutique Høsehuset, Fynshav.
Tlf. (04) 46 42 95.

Turistforeningen for Broagerland

Formand: Borgmester
Niels Krogh Hansen,
Dyntvej 76, 6310 Broager.

Bureau: Ihle's Papirhandel,
Storegade 23, 6310 Broager.
Tlf. (04) 44 11 00.

Turistforeningen for Christiansfeld og Omegn

Formand: Direktør Viggo Bunkenborg,
Skovvænget 8, 6070 Christiansfeld.
Tlf. (04) 56 18 04.

Bureau: Kongensgade 5,
6070 Christiansfeld. Tlf. (04) 56 16 30.

Gram Turistforening

Formand: Anker Vangø Hansen,
Jens Holmsvej 6, 6510 Gram.
Tlf. 82 14 39.

Bureau: Alli Andersen,
Gram Bogtrykkeri, Torvegade 13,
6510 Gram. Tlf. (04) 82 13 35.

Højer og Omegns Turistforening

Formand: Hans Kalløhave, Hotel Højer,
6280 Højer. Tlf. (04) 74 26 50.

Bureau: Bundgårds Boghandel,
Storegade 21, 6280 Højer.
Tlf. (04) 74 24 49.

Gråsten Turistforening

Ahlmannsparken, Ahlfeldvej 4,
6300 Gråsten. Tlf. (04) 65 09 55.
Åbningstider: 1. 6. - 1. 9.
Mandag til fredag: kl. 9-12 og 14-17.
Lørdage kl. 9-12.
1. 9. - 1. 3. Torsdage kl. 10-12.
1. 3. - 1. 6. Torsdage kl. 10-12 og 14-17.

Formand: Postmester H. G. Nielsen,
Ahlfeldvej 1, 6300 Gråsten.

Haderslev Turistforening

Formand: Bankfuldmægtig Lise Beck,
Grønningen 50, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 01 02.

Bureau: Apotekergade 1, 6100 Haderslev.
Tlf. (04) 52 55 50.

Turistchef: Svend Aage Maltson.

Erhvervs- og Turistforeningen for Rødding Kommune

Formand: Overlærer O. Finnemann,
Barsbøl Markvej, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. (04) 55 23 56.

Bureau: Den Gamle Mølle, Jels,
6630 Rødding. Tlf. (04) 55 21 10.
Leder: Fru E. Ankjer Jensen.

Nord-Als Turistforening

Formand: Disponent Arne Asmussen,
Tranebærvej 5, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 19 65.

Bureau: Nord-Als Turistbureau,
Storegade 25, 6430 Nordborg.
Tlf. (04) 45 05 92.

Turistchef: Steen Andrés.

Turistforeningen for Rømø-Skærbæk og Omegn

Formand: Købmand Sv. Aa. Johnsen,
Ribevej 4, 6780 Skærbæk.
Tlf. (04) 75 12 33.

Bureau: Tvismark, 6791 Kongsmark.
Tlf. (04) 75 51 30.

Turistchef: Bente Færgemand.

Turistforeningen for Sønderborg og Omegn

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24a,
6400 Sønderborg. Tlf. (04) 42 49 13.

Bureau: Sønderborg Turistbureau,
Rådhusstorvet 7, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 35 55.

Turistchef: Per Christensen.

Nørre-Rangstrup Turistforening

Formand: Manufakturhandler
P. A. Lautrup, Søndergade 26,
6520 Toftlund. Tlf. (04) 83 11 16.

Bureau: Toftlund Bog- og Papirhandel,
Bente Born, Søndergade 5,
6520 Toftlund. Tlf. (04) 83 11 19.

Tønder og Omegns Turistforening

Formand: Bankdirektør
Arne Hermansen, Den danske Bank,
Vestergade, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 21 22.

Bureau: Østergade 2a, 6270 Tønder.
Tlf. (04) 72 12 20.

Vojens Turistforening

Formand: Sven Bork, Topmøjevej 18,
6500 Vojens.

Bureau: Vojens Bibliotek,
Rådhuscentret 5, 6500 Vojens.
Tlf. (04) 54 06 00.

Turistforeningen for Åbenrå og Omegn

Formand: Købmand Hans Schmidt.
Tlf. (04) 62 23 54.

Bureau: Turistforeningen for Åbenrå
og Omegn
H. P. Hanssensgade 5, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 35 00.

Turistchef: Birte Rasmussen,
Stollig Bygade 4, 6200 Åbenrå.
Tlf. (04) 62 85 93.

Få Deres DAGLIGSTUE fornyet inden jul - det hygger.

Vi har det store udvalg til de rigtige priser.

Fine betalingsvilkår.

H. DETHLESENS MØBLER OG TÆPPER

RØDEKRO - TELEFON (04) 66 22 52

DANSKE OG FRISISKE INSTITUTIONER I SYDSLESVIG

Sprogforeningen

Sydslesvigafdeling.

Formand: Hermann Llebers,
Charlotte-Niese-Weg 7,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/53876.

Kgl. dansk Konsulat

Nordergraben 19, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/23305.

Generalkonsul: Jørgen Peder Hansen.

Vicekonsul: Holger Nyvang Knudsen.

Vicekonsul: H. Hansen.

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17821 - 17822 - 26329.

Generalsekretær: Karl Kring.
Sekretær Dieter Lenz.
Fuldmægtig Hans Chr. Hansen.
Regnskabsafdelingen.

Dansk postadresse: Postbox 90,
6340 Kruså.

Dansk Kirke i Sydslesvig

Dansk Kirkekontor,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52925.

Førstepræst: Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52565.

Forretningsfører: Detlev Lorenzen.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand:
Driftsleder Gert Wiencke,
Wilhelm Busch-Winkel 8,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/53686.

Skoledirektør:

Chr. Thorup Nielsen,
Stuhrs Allé 22, Postfach 332,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/52498.
Kontor: Stuhrs Allé 22,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/52044.
Dansk postadresse: Box 99,
6340 Kruså.

Feriekontoret: Marienhölungsweg 41,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/56664.

Skolepsykologisk kontor:

Waldstrasse 43, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52055.

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/22331.

Privat dansk gymnasium og realskole.

Rektor: Knud Fanø.
Dansk postadresse: Box 100,
6340 Kruså.

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Dansk postadresse: 6340 Kruså.
Tlf. 0461/17953 - 17954.

Åbningstider:

Sommerhalvåret 10-18, lørdag 10-14.
Vinterhalvåret 10-20, lørdag 10-14.
Overgangsdatoer mellem halvårene
meddeles i Flensborg Avis.

Overbibliotekar Jørgen Hamre.

Studleafdelingen: Bibliotekslektor,
dr. Johann Runge.

Det danske Bibliotek i Husum,
Neustadt 81, D-2250 Husum.
Tlf. Husum 04841/2292.

Leder: Bibliotekar
Keld Klemith Madsen.

Det danske Bibliotek i Slesvig,

Löffuss 69, D-2380 Slesvig.
Tlf. Slesvig 04621/24263.
Leder: Bibliotekar Karen Hansen.

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig

Waldstrasse 45, D-2390 Flensburg,
Dansk postadresse: Box 119,
6340 Kruså. Tlf. 0461/52071.

Formand for sundhedsrådet og
forretningsudvalget:

Pastor Paul Tappe, Osterstrasse 5,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/2443.

Kontorchef: Hasso Petersen.

Ledende sygeplejerske: Søster Else
Thygesen. Tlf. 0461/52072.

Lyksborghjemmet

Dansk Børnehjem, Grosse Strasse 54,
D-2392 Glücksburg. Tlf. 04631/2456.

Bestyrer: Ulla og Carl Sauer-Petersen.

Dansk Sygeplejeforening, Flensburg

Formand: Bibliotekar Kirsten Fabricius,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17953.

Dansk Menighedspleje, Flensburg

Waldstrasse 45, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52071.

Gamles Værn

Formand: Betty Leckband, Im Tal 10,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/41673.

Sønderjysk Arbejderforening

(S A F)

Formand: Hans Hinrichsen,
Carstensstr. 32, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/29671.

Den slesvigske Kvindeforening

Formand: Edith Sigaard-Madsen,
Den danske Skole, D-2381 Strukstrup.
Tlf. 04623/541.

De sydslesvigske Husmoderforeninger

Formand: Lektor Elva Thorup Nielsen,
Stuhrs Allé 22, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52498.

»Borgerforening«, selskabelig forening

Formand: Redaktionssekretær Ejnar
Ramsing Lorenz, Grosse Strasse 83,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17855.

Sydslesvigsk Erhvervsfond

Formand for tilsynsrådet: Kontorchef
Franz Wingender, Timm Kröger Weg 8,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/57510.

Kontor: Norderstrasse 76 III,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/26621.

Forretningsfører: Rolf Lehfeldt.

Dansk Erhvervsforening i Sydslesvig

Formand: Direktør Preben Bjerregaard,
Westend 1, D-2387 Böklund.
Tlf. 04623/7266.

Sekretariat: v/ Bruno Kramer,
c/o Union-Bank, Grosse Strasse 4,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17757.

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17757.
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71335.

Direktion: Hans Erik Hansen,
Otto Christlansen.

Slesvigske Kredittforening

Formand for tilsynsrådet:
Gdr. Hans Detlev Andresen,
Kalleshave, D-2262 Achtrup.
Tlf. 04662/3738.

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Forretningsfører: Nis Hansen.

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Ernst Meyer,
Norderfeldweg 102, D-2267 Medelby.
Tlf. 04605/383.

Næstformand: Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Sekretær: Chr. Thorup Nielsen,
Stuhrs Allee 22, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52044.

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

Formand: Walter Johannsen,
Deckerstrasse 31/33, 2280 Westerland/
Sylt. Tlf. 04651/24768.

Dansk Ungdomssekretariat:
Moltkestrasse 20a, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/51051.

Forretningsfører: Ingolf Julius.

Dansk Gymnastikforening Flensborg

Formand: Heinz Dieter Franz,
Nikolaiallee 1-3, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/55836.

Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
D-2390 Flensborg. (Frueskovens
Idrætspark). Tlf. 0461/54819.

Det lille Teater

Hjemmel, Marlegade 20, Flensborg.
Tlf. 009-49-461-24835.

Post til: Sonja Lehfeldt,
Twedter Mark 74, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/37207.

Sydslesvigske Folkedansere

Formand: Knud Sørensen,
Stuhrs Allee 17, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/53595.

Idrætshallen

Moltkestrasse 20c, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/51053.

Inspektør: John Larsen.

»Tydal«-Spejdgård

D-2384 Eggebek.
Tlf. 04609/263.

Bestyrer: Kurt Brodersen.

»Christianslyst«

Lejrskole- og kursushjem.
D-2347 Nottfeld, Post Süderbrarup.
Tlf. 04641/2229.

Forstander: Jørgen Blrch.

Lejrskolehjemmet »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-2253 Tönning.
Tlf. 04861/5493.

Bestyrer: Sven Lekkat.

Sydslesvigske Forening (S S F)

Formand: Overlærer Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Flensborg by:

Formand: Gerhard Ernst,
Wachholderbogen 35,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/32082.
Sekretariat: Schiffbrücke 42,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/24766.
Sekretær: Søren Hansen.

Flensborg amt:

Formand: Helmut Lothar,
Blirkenweg 4, D-2391 Oeversee.
Tlf. 04630/261.
Sekretariat: Norderstrasse 74,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/25827.
Sekretær: Monika Jansen.

Gottorp amt:

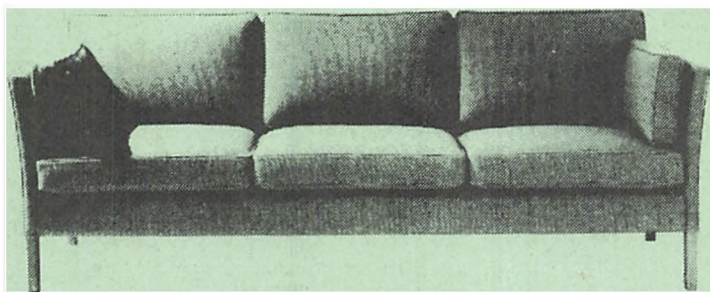
Formand: Andreas Lorenzen, Dansk
Forsamlingshus, Hühholzer Strasse 1,
Dammholm, 2381 Havetoftloit.
Tlf. 04623/7150.
Sekretariat: Lollfuss 69, D-2380
Schleswig. Tlf. 04621/23888.
Sekretær: Gørdard Lempert.

Husum amt:

Formand: Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7, D-2257 Bredstedt.
Tlf. 04671/4257.
Sekretariat: Neustadt 95,
D-2250 Husum. Tlf. 04841/2612.
Sekretær: Christian Geipel.

”Bedre kan det ikke gøres”

Den sofa bliver De aldrig træt af

**Clausens
Brugskunst**

KOLLUND
MØBELFORRETNING

FJORDVEJEN 15 . SKOVBAKKEN 1 . KOLLUND . 6340 KRUSÅ
TELEFON (04) 67 87 12

Rendsborg/Egernfælde amt:

Formand: Joachim Martln,
Gartenstr. 24, D-2371 Borgstedt.
Tlf. 04331/32950.
Sekretariat: »Amtsmandsgården«,
Torstrasse 4, D-2370 Rendsborg.
Tlf. 04331/23376 (tirsdag og torsdag
kl. 9-12) og Noorstrasse 18, D-2330
Eckernfælde. Tlf. 04351/2527 (onsdag
og fredag kl. 9-12).
Sekretær: Friedrich Thomsen.

Sydtønder amt:

Formand: Overlærer Johann
Mikkelsen, Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.
Sekretariat: Kokkedaler Weg 87,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/1245.
Sekretær: Astrid Fries.

Ejdersted amt:

Formand: Gdr. Peter Jacob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/265.
Sekretariat: Am Hafen 30,
D-2253 Tønning. Tlf. 04861/5493.
Sekretær: Sven Lekkal.

Jaruplund Højskole

Forstander: Egon Rasmussen,
D-2390 Jaruplund-Weding.
Tlf. 04630/382.

Flensborg Avls

Grosse Strasse 83-85, D-2390
Flensborg. Tlf. 0461/17855 og 17443.

I chefredaktionen:

Rudolf Mach (ansvarshavende)
og Karl Otto Meyer.

Direktion: Rudolf Mach og Peter Jans.

Flensborg danske Journalistforening

Formand: Ejnar Ramsing Lorenz,
Grosse Strasse 83, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17855.

**Sydslesvlgsk Vælgerforening
(S S V)**

Formand: Skoleinspektør Gerhard
Wehlitz, H. C. Andersens Weg 14,
D-2340 Kappel. Tlf. 04642/3389.

Landssekretariat: Norderstrasse 741,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/17421.

Landssekretær: Paul Hertrampf.

Sekretær: Jakob Meyer.

Dansk Lærerforening for Sydslesvlg

Formand: Jytte Mehlsen Høgelund,
Buchenweg 2, D-2391 Handewitt.
Tlf. 04608/6145.

KFUM og KFUK i Sydslesvlg

Formand: Lærer Iver Kristensen,
Igelpad 20, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/51522.

Sekretær: Povl Aksel Bang-Møller,
Apenraderstrasse 121,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/41239.

Dansk Spejderkorps Sydslesvlg

Formand: Kontorchef Franz Wingender,
Timm Kröger Weg 8,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/52071.

Korpschef: Viceskoleinspektør
Dirch Jørgensen, Husumer Strasse 69,
D-2380 Schleswig. Tlf. 04621/26262.

**Foreningen »Norden«, Sydslesvlg
afdeling**

Formand: Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52565.

Sekretariat: Norderstrasse 76,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/17821.

**Frivilligt Dreng- og Pigeforbund
i Sydslesvlg**

Distriktsleder: Præben Vogensen,
Dorfstrasse 1, D-2341 Rabenkirchen.
Tlf. 04642/2114.

Lejrskoler og hytter: »Trenehytten«,
D-2399 Tarp. Tlf. 04638/527.

Udløjning v/ Friedrich Thomsen,
Pastorenstrasse 2, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/22498.

»Kongenshus«, D-2251 Tetenbüll.
Udløjning v/ Ole Hübertz Knudsen,
Yurlan-Oven-Strasse 19,
D-2253 Tønning. Tlf. 04861/476.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schrøder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17953.

De unges Kunstkræds I Sydslesvig

Formand: Carsten Henriksen,
Toosbüstr. 8, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/24502.

Dansksindede sydslesvigiske Krigsdeltagere

Formand: Asmus Brodersen, Apen-
raderstrasse 17, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/46451.

Torsdagskoret

v/ Kirsten Krienke,
Michelsenstr. 16, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/45408.

Dirigent: Hans Werner Hansen,
Norderallee 23, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/56385.

Forlning for nationale Friliske (Frilserforeningen)

Formand: Alfred Boysen,
Mooringer Wäi 5, D-2263 Risum-
Lindholm. Tlf. 04661/8735.

Sekretariat: Stedesand forsamlingshus,
D-2261 Stedesand. Tlf. 04662/2195.

Sekretær: Manfred Nissen.

Nordfrilsk Instituut

Osterstrasse 63, D-2257 Bredstedt.
Tlf. 04671/2360.

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Franz Wingender,
Timm Kröger Weg 8, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/57510.

Sct. Knuds-Gildet

Oldermand: Ole Olesen,
Skovglimt 13, DK 6340 Kruså.

Ungdomskollegiet

Marlönhölungsweg 66,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/52444.

Forstander: Overlærer Anna Schrøder.

Historisk Samfund

Sydslesvigs Amtskreds.

Formand: Dr. Johann Runge,
Schlossberg 9, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/73246.

Fælleslandboforeningen for Sydslesvig

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Formand: Gdr. Peter Andresen,
Kalleshave, D-2262 Achtrup.

Landbrugskonsulent: Aage Sørensen,
Jarplunder Weg 1, D-2390 Jarplund-
Weding. Tlf. 0461/91566.

Landboforeningen for Flensburg
og Omegn

Formand: Gdr. Søren Andresen,
D-2391 Hüllerup. Tlf. 04608/6777.

Konsulent: Aage Sørensen, Jarplunder
Weg 1, D-2390 Jarplund-Weding.
Tlf. 0461/91566.

Landboforeningen for Sydangel

Kst. formand: Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04846/228.

Konsulent: Christen Møller,
Schleswiger Strasse 38, D-2347
Süderbrarup. Tlf. 04641/2249.

Landboforeningen for Gottorp amt

Formand: Preben Holl, Lehmrade,
D-2372 Brekendorf/Owschlag.
Tlf. 04353/581.

Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Landboforeningen for Sydtønder amt
(gest)

Formand: Peter Andresen, Kalleshave,
D-2262 Achtrup. Tlf. 04662/2427.

Konsulent: Harald Holm Jacobsen,
D-2264 Süderlügum. Tlf. 04663/306.

Den nordfrisiske Landboforening
(marsken)
Formand: Matthias Schmidt-Tychsen,
Bahrenhof Galmsbüll, D-2260 Niebüll.
Tlf. 04661/8770.
Konsulent: Harald Holm Jacobsen,
Dünenring, D-2264 Süderlügum.
Tlf. 04663/306.

Landboforeningen for Husum og
Ejdersted amter
Formand: Gdr. Peter Jakob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/265.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

**Ved telefonopkald fra Danmark til Sydslesvig drejes:
009 49 + områdenummer
med udeladelse af det foranstående 0**

MARKEDSFORTEGNELSE

Sønderjyllands amtskommune

- Amum**, første lørdag i maj og tredje lørdag i september, heste.
Gram, pinselørdag, heste.
Høruphav, pinselørdag, heste.
Kliplev, anden lørdag i juni, heste.
Løgumkloster, 28. april og 18. august, heste.
Ravsted, 23. juni, heste.
Skærbæk, hver onsdag marked med heste og slagtekvæg.
Vollerup, sidste lørdag i juni, heste.
Åbenrå, hver tirsdag eksportmarked med slagtekvæg.

Ribe amtskommune

- Brørup**, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. 18. januar, 15. februar, 21. marts, 4., 11. og 25. april, 16. maj, 18. juli, 15. august, 5. og 19. september, 3., 17. og 24. oktober, 7. og 21. november, 5. og 19. december levkvæg, 14. marts, 2. maj og 26. september heste og levkvæg.
Bække, tredje lørdag i juni marked med heste.
Esbjerg, 2. lørdag i juli, hestemarked (Korskroen).
Grindsted, hver mandag marked med heste og slagtekvæg. Torvedag samt grise-marked hver torsdag.
Ho, 25. august fåremarked.
Varde, hver mandag eksportmarked med slagtekvæg; hver torsdag i april og oktober og hver første og tredje torsdag i de øvrige måneder marked med heste og levkvæg. De øvrige torsdage marked med levkvæg. Torvedag hver torsdag.
Vorbasse, næstsidste fredag i juli, heste.

Vejle amtskommune

- Horsens**, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver fredag marked med levkvæg. Torvedag hver onsdag og lørdag; landboauktion og grisemarked hver fredag.
Kolding, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
Vejle, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Ringkøbing amtskommune

- Herning**, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Torvedag hver tirsdag og lørdag, grisemarked hver torsdag.
Holstebro, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver torsdag marked med levkvæg og grisemarked.
Lemvig, hver tirsdag marked med heste og slagtekvæg.
Skjern, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver fredag marked med levkvæg.
Ulfborg, 29. august, heste og levkvæg.

Århus amtskommune

- Hammel, hestemarked 1. lørdag i september. Grisemarked hver torsdag, hvis helligdag søgnedagen før.
- Kolind, 2. onsdag i september, heste.
- Randers, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver lørdag marked med heste og levekvæg.
- Salten, 22. og 23. juni, heste.
- Skanderborg, torvedag hver fredag; grisemarked hver tirsdag.
- Århus, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg på kvægtorvet.

Viborg amtskommune

- Bjerringbro, lørdag den 9. og søndag den 10. juni, heste.
- Hurup (Møllekrøen), 7. og 8. september.
- Kjellerup, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
- Sklive, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
- Thilsted, hver torsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver tirsdag marked med levekvæg.
- Viborg, fjerde lørdag i april og september marked med heste.
- Viltsund, 4. onsdag og den følgende torsdag i juli, heste.

Nordjyllands amtskommune

- Brovst, første lørdag i august marked med heste.
- Brønderslev, anden mandag i hver måned (i marts og september den første mandag), heste.
- Flauenskjold, 10. september, heste.
- Hjallerup, sommermarked med heste den første fredag i juni, med forprang dagen før.
- Hjørring, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
- Hobro, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.
- Jørstev, lørdag den 28. juli og søndag den 29. juli, heste.
- Nibe, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.
- Pandrup, tredje lørdag i september, heste.
- Ålborg, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver fredag marked med levekvæg og grisemarked.
- Års, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Øerne øst for Storebælt

- Holbæk, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
- Højby Sj., pinselørdag, heste.
- Jægerspris, 30. juni, heste.
- Nykøbing på Falster, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
- Ringsted, anden lørdag i april, juni og oktober samt første lørdag i august, heste.
- Ny Toftegård pr. Ølstykke, 25. februar, heste.

JAGT

LANDBRUGSMINISTERIETS VILDTFORVALTNING

Jægerhuset, Strandvejen 4,
8410 Rønde. Tlf. (06) 37 25 00.
Administrator Ole Olsen.

Landbrugsministeriets Vildtforvaltning
er sekretariat for:
Jagtrådet og Vildtforvaltningsrådet.

JAGTRÅDET består af 5 medlemmer og
bistår landbrugsministeren med admi-
nistration af jagtfonden.

Formand: Departementschef H. J. Kri-
stensen, Landbrugsministeriet,
Slotsholmen 10, 1216 København K.

VILDTFORVALTNINGSRÅDET

har 14 medlemmer: Jagtrådets fem
medlemmer samt repræsentanter for
Friluftsrådet, Danmarks Naturfred-
ningsforening, Dansk Ornlthologisk
Forening, Naturfredningsrådet, De
samvirkende danske Landboforenin-
ger, Danske Husmandsforeninger, Sta-
tens Jordlovsudvalg, Vildtbiologisk
Statlon, jagtkonsulentvæsenet og
Dansk Skovforening. Jagtrådets for-
mand er formand for vildtforvaltnings-
rådet. Formålet med rådet er, at danne
forum for drøftelser af principielle
spørgsmål vedrørende landets vildt-
bestand.

Under Landbrugsministeriets Vildtfor-
valtning sorterer endvidere:

JAGTTEGNSKONTORET, Grenåvej 12,
8410 Rønde. Tlf. (06) 37 18 55 (9-12).
Kontoret varetager udstedelse af jagt-
tegn og besvarer spørgsmål desan-
gående.

VILDTRESERVATKONTORET

Strandvejen 4, 8410 Rønde.
Tlf. (06) 37 25 00 (8-12).

Leder: Reservatinspektør P. Uhd Jepsen.
Kontoret varetager forvaltningsmæs-
sige og administrative opgaver i for-
bindelse med oprettelse og drift af
vildtreservater.

VILDTFORVALTNINGSKONSULENTER

Konsulenterne udfører bl. a. oplys-
ningsarbejde om jagt og vildtpleje,
afholder jagtprøver.

Strandjagtkonsulent V. M. Fynboe,
5. Maj Plads 9, 5700 Svendborg.
Tlf. (09) 21 20 62.

Jes Kramer,
Elmevej 11, 8543 Hornslet.
Tlf. (06) 99 47 44.

Distrikt 1 (Vendsyssel)
Peter Have, Vrejlevej 110, 9760 VRå.
Tlf. (08) 98 14 14.

Distrikt 2 (Thy, Mors, Salling)
Anders Wulff, Landtingvej 31,
7830 Vinderup. Tlf. (07) 44 18 08.

Distrikt 3 (Himmerland)
Frode S. Pedersen, Bækparken 59,
Vatlgård, 9500 Hobro. Tlf. (08) 52 59 98.

Distrikt 4 (Vestjylland)
L. Ahlmann Olesen, Jægerbo,
Sdr. Kær, 6990 Ulfborg. Tlf. (07) 49 15 01.

Distrikt 5 (Østjylland)
J. Langvad Jensen, Vorretvej 5,
Katrinedal, 8654 Bryrup.
Tlf. (05) 75 61 75.

Distrikt 6 (Djursland, Anholt)
Skoleleder M. E. Pape, Kalø Jæger-
skole, Moisvej 34, 8410 Rønde.
Tlf. (06) 37 16 07.

Distrikt 7 (Sydvestjylland)
Sv. Lærke-Møller, Morsbølvej 68,
7200 Grindsted. Tlf. (05) 32 15 23.

Distrikt 8 (Sønderjylland)
Søren Essendrop, Dybvighoved,
6200 Åbenrå. Tlf. (04) 66 73 63.

Distrikt 9 (Nordvestfyn)

Egon Pedersen, Limen 5A, Erritsø,
7000 Fredericia. Tlf. (05) 94 10 16.

Distrikt 10 (Sydfyn)

M. Jessen Holm, Grønnevang 21,
5750 Ringe. Tlf. (09) 62 20 49.

Distrikt 11 (Vestsjælland)

Anders Walther Hansen, Skovvej 2,
Nyrup, 4700 Næstved. Tlf. (03) 75 95 15.

Distrikt 12 (Nordsjælland)

Erik Meyer Pedersen, Vinkelvej 42,
3540 Lyng. Tlf. (02) 18 79 15.

Distrikt 13 (Sydsjælland, Lolland-Falster)

Finn Jensen, Orebyvej 307,
4990 Saksøbing. Tlf. (03) 89 50 80.

KALØ JÆGERSKOLE

Skovhuset, Molsvej 34, 8410 Rønde.
Tlf. (06) 37 16 07.

Skoleleder: M. Pape.

Skolen tilbyder herregårdsskytter og
skovteknikere videregående uddan-
nelse på jagtområdet.

KALØ GODS

8410 Rønde. Overforvalter: Ove
Knudsen. Tlf. (06) 37 22 76.

Godset ejes af Jordfonden ved Sta-
tens Jordlovsudvalg. Det er forpagtet
af Jagtfonden med det formål at sikre
arealer til vildtbiologisk forskning og
til uddannelse af vildtforvaltningskon-
sulenter. I øvrigt drives godset efter
sædvanlige økonomiske principper for
land- og skovbrug.

Herudover er administrativt til Land-
brugsministeriets Vildtforvaltning
knyttet Vildtbiologisk Station, se
denne.

VILDTBIOLOGISK STATION

Kalø, 8410 Rønde. Tlf. (06) 37 12 44
(8.00-16.00).

Forskningsleder: Dr. phil. H. Strand- gaard.

Videnskabelig forskningsinstitution
under Landbrugsministeriets Vildtfor-
valtning. Foretager vildtbiologiske un-
dersøgelser over danske fugle og pat-
tedyr specielt med henblik på arternes
talrighed, formering og omsætning
samt deres tilpasning til omgivelserne.
Forskningsresultater publiceres for-
trinvis i »Dansk Vildtforskning«,
»Danske Vildtundersøgelser« og »Da-
nish Review of Game Biology«.

LANDSJAGTFORENINGEN AF 1923

Hovedkontor:

Frydendalsvej 20, 1809 København V.
Tlf. (01) 31 11 35.

Formand: Frede Petersen.

Medlemsblad: Jagt og Fiskeri.

DANSK JAGTFORENING

Formand:

Forpagter Gustav Rønholt,
Østerhovedgaard, 4230 Skælskør.
Tlf. (03) 59 47 55.

Generalsekretær:

Forstkandidat Sv. E. Jacobsen,
Bredgade 47, 1260 København K.
Tlf. (01) 13 06 14 og (01) 13 12 14.

Medlemsblad: Dansk Jagt.

DANSK STRANDJAGTFORENING

Hovedkontoret

Formand: Jørgen Vesterdahl,
Mosegårdsvej 4, Bramdrupdrum,
6000 Kolding. Tlf. (05) 56 80 78.

Forretningsfører- og kassererkontor:

Rigmor Hvass, Ved Grotten 52,
5610 Assens. Tlf. (09) 71 18 56.
Alle ugens hverdage fra kl. 8.00-11.00,
dog ikke lørdag, samt mandag
kl. 17.00-19.00.

Uddrag af Lov om jagt og vildtforvaltning:

§ 13. Jagt må ikke finde sted fra solnedgang til solopgang. Dog må gæs, ænder og måger samt blishøns skydes på træk i tiden fra 1½ time før solopgang til 1½ time efter solnedgang. I november og december måned må den nævnte beskydning dog kun foretages i tiden fra 1½ time før solopgang til 1 time efter solnedgang.

§ 20. Jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj må ikke finde sted:

- på søer og andre ferske vande og
- i den danske del af farvandet øst for Sjælland mellem breddegraderne ved kronborgpynten og Allandshage (56° 02,4' N og 55° 33,3' N).

Stk. 2. Uden for de områder, der er nævnt i stk. 1, må jagt fra maskindrevet fartøj

ikke finde sted i tiden 1. marts - 30. september.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter forhandling med miljøministeriet (fredningsstyrelsen) og vildtforvaltningsrådet forbyde jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj i nærmere angivne områder på fiskeriterritoriet, herunder indre farvande, som fastlagt ved lov om saltvandsflskeri.

§ 20 a. Til jagt må ikke benyttes maskindrevet fartøj, der kan fremføres med en hastighed på mere end 18 km/t (ca. 9,7 knob). Under jagtudøvelsen må fartøjet kun fremføres med højst 5 km/t (ca. 2,7 knob).

JAGTTIDER OG FREDNINGSBESTEMMELSER

§ 26. Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Stk. 2. Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede uden for jagttiden.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter indstilling fra vildtforvaltningsrådet fastsætte jagttider for de i bilag 1 nævnte pattedyr og fugle. Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tilfille artens yngel samt reder og æg.

Stk. 4. Ministeren kan tilsvarende opheve jagttiden for en vildtart.

Stk. 5. Jagttider kan fastsættes som gældende for:

- hele landet,
- dele af fiskeriterritoriet,
- landsdele,
- øer,
- amter,
- kommuner og
- velarronderede lokalområder, såfremt ¼ af de lodsejere, der hver ejer mindst 1.400 m² af området, og som tilsammen har jagtret på ¼ af områdets samlede areal, fremsætter begæring herom.

Den obligatoriske jagtprøve:

Tilmelding til jagtprøven, der afholdes i 2 perioder hvert år, sker ved indbetaling af et af landbrugsministeren nærmere fastsat gebyr til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning.

Indbetaling skal ske ved anvendelse af særlige giroindbetalingskort, der fås ved henvendelse til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning eller ved Vildtforvaltningens lokale konsulenter.

Ønskes prøven aflagt i årets første prøveperiode (1. april - 30. juni), skal tilmelding ske inden udgangen af februar måned. Ønskes prøven aflagt i årets anden prøveperiode (1. september - 31. oktober) skal tilmelding ske inden udgangen af juli måned.

Bekendtgørelse om jagttid for visse pattedyr og fugle

I henhold til § 26, stk. 3, jfr. § 51, stk. 4 i lov nr. 221 af 3. juni 1967 om jagt og vildtforvaltning, som ændret ved lov nr. 294 af 9. juni 1982, fastsættes:

§ 1. GENERELLE JAGTTIDER:

a. *Hovdyr:*

Kronhjort og kalv	01.09-31.01
Kronhind	01.10-31.01
Dåhjort og kalv	01.09-31.01
Då	01.10-31.01
Sikahjort og kalv	01.09-31.01
Sikahind	01.10-31.01
Råbuk	16.05-15.07
	og 01.10-31.12
Rå og lam	01.10-31.12
Mufflonvædder	hele året
Mufflonfår og lam	01.10-31.01
Vildsvin, orne	hele året
Vildsvin, so og grise	01.10-29.02

b. *Rovdyr:*

Mink, der anses som vildt	
I h.t. Lov om mark- og vejfred	hele året
Ræv	16.06-15.02
Husmår	16.06-15.02
Grævling	16.06-15.02
Mårhund	hele året
Vaskebjørn	hele året

c. *Gnavere:*

Hare	01.10-18.12
Vildkanin	hele året
Egern	01.09-29.02

d. *Andefugle:*

Grågås	01.08-31.12
Blisgås	01.09-31.12
Sædgås	01.09-31.12
Kortnæbbet gås	01.09-31.12
Canadisk gås	01.09-31.12
Gråand	01.09-31.12
Atlingand	01.09-31.12
Krikand	01.09-31.12
Spidsand	01.09-31.12
Pibeand	01.09-31.12
Skeand	01.09-31.12
Taffeland	01.09-29.02
Troidand	01.10-29.02
Bjergand	01.10-29.02

Hvinand	01.10-29.02
Havlit	01.10-29.02
Ederfugl	01.10-29.02
Sortand	01.10-29.02
Fløjlsand	01.10-29.02
Stor skallesluger	01.10-29.02
Toppet skallesluger	01.10-29.02

e. *Hønsfugle:*

Agerhøne	16.09-31.10
Fasanhøne	01.10-31.12
Fasanhøne	21.10-30.11

f. *Vandhøns:*

Blishøne	01.09-29.02
----------	-------------

g. *Vadefugle:*

Stor regnspove	01.09-31.12
Lille regnspove	01.09-31.12
Dobbeltbekkasin	01.09-31.12
Enkeltbekkasin	01.09-31.12
Skovsneppe	01.10-31.12

h. *Mågefugle:*

Hættemåge	01.09-29.02
Stormmåge	01.09-29.02
Sildemåge	01.09-29.02
Sølvmåge	01.09-29.02
Svartbag	01.09-29.02

i. *Duer:*

Ringdue	01.08-31.12
Tyrkerdue	01.10-30.11

§ 2. LOKALE JAGTTIDER:

I Sønderjyllands amt:

Kronkalv	Ingen jagttid
Kronhind	Ingen jagttid
Dåkalv	Ingen jagttid
Då	Ingen jagttid
Fasanhøne	16.11-30.11

I Sønderjyllands amt

for så vidt angår øen Als:

Råbuk	16.05-15.07
	og 01.11-31.12
Rå og lam	01.11-31.12
Hare	01.11-18.12
Fasanhøne	01.11-31.12

I Sønderjyllands amt

for så vidt angår øen Rømø:

Rå og lam	01.12-18.12
-----------	-------------

Er DE medlem af SPROGFORENINGEN?

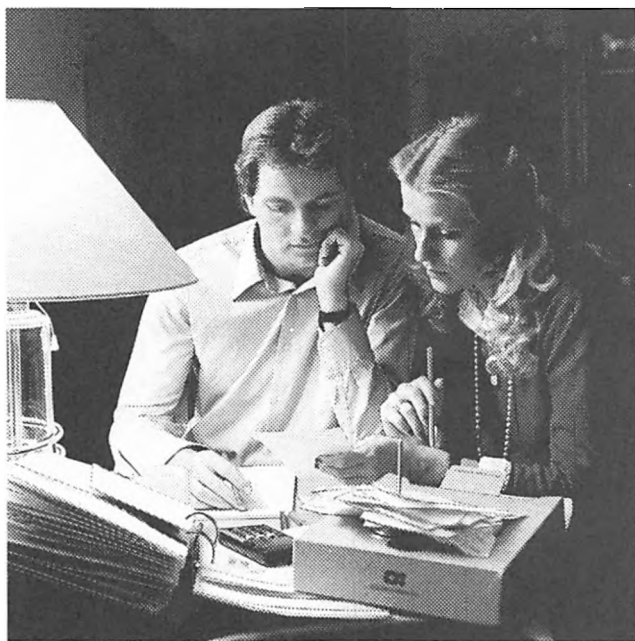
Sprogforeningen, der blev stiftet i 1880,
arbejder for at værne og fremme dansk
sprog og dansk kultur i Nord- og
Sydslesvig.

Årligt medlemsbidrag 10 kr.
Livsvarigt medlemsskab 100 kr.

Hvis De ikke allerede er medlem,
så send Deres indmeldelse til

SPROGFORENINGEN – FOLKEHJEM – ÅBENRÅ

Få mere ud af budgettet med Totalrådgivning i Den Danske Bank.

DEN DANSKE BANK

Vi ser på Deres økonomi med nye øjne.

D 11

